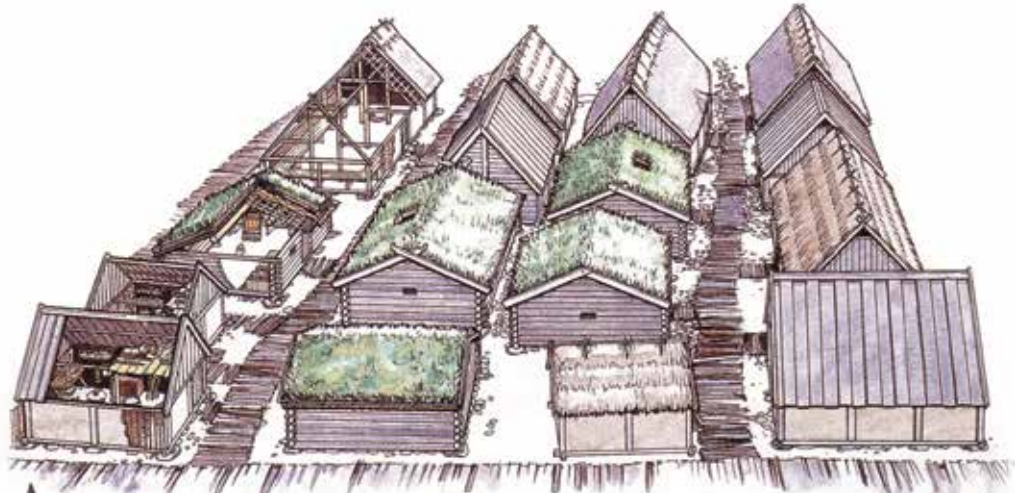

Rapport Arkeologisk Undersökning

Fem stadsgårdar

- arkeologisk undersökning i kv. Trädgårdsmästaren 9 & 10 i Sigtuna 1988-90

Anders Wikström (red)

Anders Söderberg

Rune Edberg

Björn Pettersson

Mats Roslund

Meddelanden och Rapporter från Sigtuna Museum nr 52

2011

Rapport Arkeologisk Undersökning

Fem stadsgårdar

- arkeologisk undersökning i kv. Trädgårdsmästaren 9 & 10 i Sigtuna 1988-90

Anders Wikström (red)

Anders Söderberg

Rune Edberg

Björn Pettersson

Mats Roslund

Meddelanden och Rapporter från Sigtuna Museum nr 52

2011

Sigtuna Museum

Stora Gatan 55
193 30 Sigtuna

Tel.: +46 (0)8 - 591 266 70
Fax.: +46 (0)8 - 597 838 83

www.sigtunamuseum.se
sigtunamuseum@sigtuna.se

© Produktion Sigtuna Museum 2011

Redaktör: Anders Wikström

Text: Anders Wikström, Anders Söderberg och Rune Edberg

Foto: Sigtuna Museum om inget annat anges

Teckningar: Profilerna renritades av Lena Strömberg och Tove Gustavsson. Hus- och anläggningsplaner renritades av Marianne Ling och monterades till fasplaner av Björn Pettersson. Fasplanerna har bearbetats för rapporten av Anders Söderberg. Om inget annat anges

Färgdiagram: Rune Edberg om inget annat anges

Form/layout: Jacques Vincent

Tryck: Elanders 2011

ISBN: 978 - 91 - 86292 - 15 - 7

Omslagsbild: Bebyggelsen i fas 4, tolkad av Björn Pettersson och tecknad av Mats Vänhem.

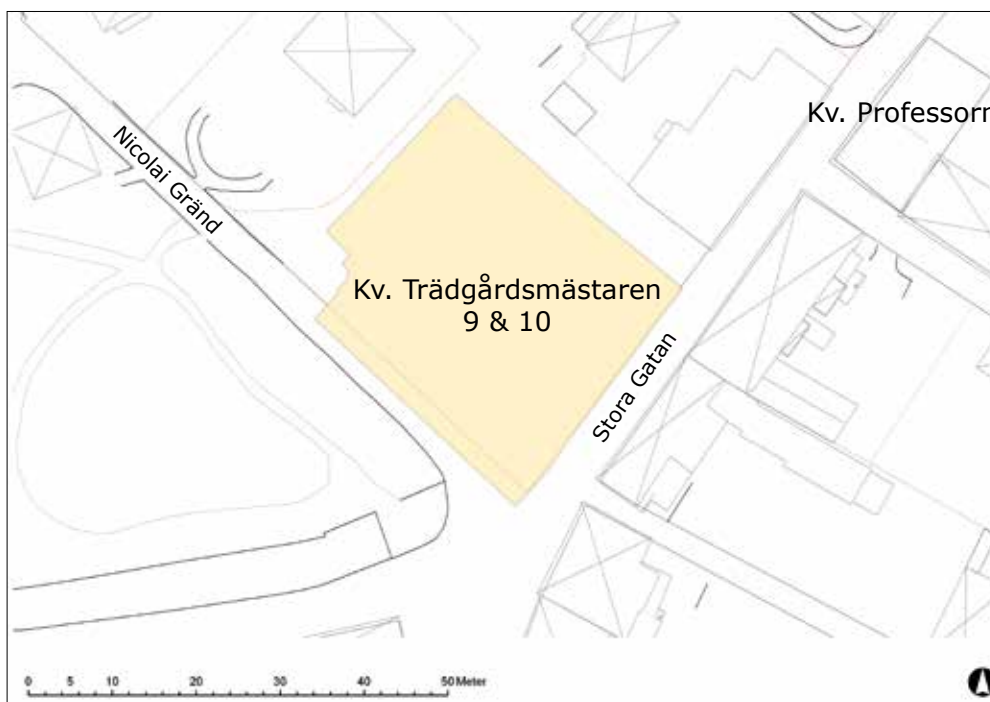
Det är förbjudet att reproducera innehåll från boken eller cd:n i någon form, elektroniskt eller på papper eller på annat vis, utan inhämtad skriftlig tillåtelse från utgivaren.

Innehåll

Inledning	7
<i>Anders Wikström</i>	
Metod	13
<i>Anders Söderberg</i>	
Fältarbetets metod och upplägning	13
Det stratigrafiska arbetets mål, metod och upplägning	17
Huvudfaser, stadsgårdar och zonindelning	23
<i>Anders Söderberg</i>	
Fas-, tomt- och husbeskrivningar	31
<i>Anders Söderberg</i>	
Huvudfas I - Fas 1, 985 till 1000	35
Huvudfas II - Fas 2, 1000 till 1020	47
Fas 3, 1020 till 1050	55
Fas 4, 1050 till 1075	69
Fas 5, 1075 till 1100	79
Fas 6, 1100 till 1125	91
Huvudfas III - Fas 7, 1125 till 1175	103
Fas 8, 1175 till 1200	117
Fas 9, 1200 till 1230	127
Fas 10, 1230 till 1260	135
Fynd	141
<i>Rune Edberg</i>	
Inledning	141
Fynddatabas	141
Fyndforskning	146
Naturvetenskapliga fyndanalyser	163
Referenser	167
Administrativa uppgifter	175
Innehåll - cd-skiva	179

Figur 1. Orienteringskarta över Sigtuna. Den röda punkten markerar platsen för utgrävningen i kv. Trädgårdsmästaren 9 och 10. Infälld karta är en rekonstruerad bild av 1000-talets Sigtuna med platsen för undersökningen markerad med röd rektangel.

Figur 2. Fastigheterna Trädgårdsmästaren 9 och 10 längs Nicolai Gränd och Stora Gatan.

Inledning

Anders Wikström

Rapporten för den mycket viktiga arkeologiska undersökning som under två års tid 1988-1990 utfördes i kv. Trädgårdsmästaren 9 och 10 i Sigtuna (Uppland, RAÄ 195) är nu äntligen klar. Över 20 år har passerat sedan det sista spadtaget togs i det som då kom att kallas Nya Riksgropen (ett begrepp som övertogs från den gigantiska grävning som skedde inför ombyggnaden av Riksdagshuset på Helgeandsholmen i Stockholm 1978-81).

En första övergripande genomgång av resultaten från undersökningen publicerades föredömligt redan samma år som grävningen avslutades i boken *Makt och Människor i kungens Sigtuna*. Rapportarbetet hann påbörjas men kunde av olika orsaker inte fortsätta inom befintliga ramar. Delar av det enormt stora fynd- och dokumentationsmaterial som finns har därefter i olika sammanhang och genom olika finansiering fram till nu bearbetats och använts i varierande grad. Många artiklar om grävningen har skrivits och en hel del forskningsarbeten och analyser har gjorts genom åren. Den största bristen har dock varit att en enhetlig sammanställning i en rapport har saknats. Detta har inneburit stora svårigheter för utomstående forskare att använda och kritiskt granska tolkningarna av materialet. Förhoppningsvis är denna rapport ett steg i rätt riktning för att bredda Sigtunaforskningen.

Undersökningen i kv. Trädgårdsmästaren 9-10 ägde rum i en viss situation och under vissa konkreta omständigheter. Förutsättningarna var

både uttalade och outtalade. Själva bakgrundshistorien till grävningen är välkänd och noggrant beskriven i andra sammanhang men en kort resumé är på sin plats. Följande framställning och efterföljande metodkapitel bygger på samtida och senare litteratur, främst Tesch (1989(red.), 1990(red.), 1996, 2009) och Pettersson (1990, 1992, 1993, 1995, 1998, 2007 samt muntligen 2011) men präglas också av rapportförfattarnas eget backspegelsperspektiv. För att inte tynga ned texterna har referenser till dessa verk utelämnats helt i den löpande texten.

Ansvarig för undersökningen var Sten Tesch, som 1985 tillträtt som chef för Sigtuna Museum. Tesch hade kommit till Sigtuna med många års erfarenhet av fältarkeologi i både förhistoriska och medeltida sammanhang. Han hade ambitionen att kickstarta Sigtunaforskningen, som han ansåg hade stagnerat. Inte mycket hade egentligen hänt, ansåg han, sedan de forskningsupplägg som på 1940-talet presenterades av Holger Arbman och andra.

Sigtunarapporten från projekt Medeltidsstaden, publicerad 1978, hade satt fingret på en rad problem. Kunskapen om Sigtunas historia var fragmenterad och baserad på mindre grävningar som hade utförts sedan sent 1800-tal, totalt 171 undersökningar varav de flesta med ganska rudimentär dokumentation och dokumentationsmaterialet som helhet var mycket svårbearbetat.

Det äldre arkeologiska materialets brister

gjorde det svårt att besvara frågor om gatunät, tomtindelning och bebyggelseutveckling. Bilden var därför otydlig vilket var grunden till att de hypoteser som tidigare lagts fram om Sigtuna mer kunde betraktas som schabloner. Fyndmaterialet från Sigtuna var visserligen stort men mycket svåröverskådligt ur forskningssynpunkt, påpekades det också i rapporten. En intressant jämförelse är att fram till Medeltidsstaden uppgick fyndmaterialet till drygt 3000 poster registrerade i museets s.k. lappkatalog samt ytterligare några hundra fyndposter från grävningar gjorda av RAÄ på 1970-talet. Idag mer än 30 år senare och efter ytterligare 230 undersökningar (totalt över 400) finns över 120 000 fyndposter registrerade!

Efter sitt tillträde som chef tog Tesch för det första initiativ till att samla en grupp arkeologer och historiker, som delade hans engagemang för Sigtuna. Gruppen fick namnet Kommittén för Sigtunaforskning. För det andra kallade han till ett forskarseminarium den 27 november 1987, som kom att spela en mycket viktig roll för de följande årens arkeologi. Ett stort antal idérika forskare från olika discipliner kom hit för att skärskåda vad som dittills gjorts och vilka möjligheter som fanns. De många inläggen på seminariet gavs ut i bokform under den träffande titeln ”Avstamp - för en ny Sigtunaforskning” som i det närmaste kan betraktas som ett mycket tidigt arkeologiskt forskningsprogram. För det tredje antogs vid seminariet ett upprop som gällde exploateringen i kv. Trädgårdsmästaren, som just vid denna tidpunkt var högaktuell. Byggenskapen pekades ut som en sällan återkommande chans att göra en undersökning av ett större, centralt parti av den äldsta delen av staden. Någon undersökning av ett sådant format hade aldrig tidigare skett i Sigtuna.

För att göra en lång historia kort kom en då aktuell plan att placera nybygget på stältpålar enligt Bjerking-metoden, utan någon arkeologisk undersökning, att avföras och en maning från seminariet att följas. En av seminariets viktigaste insatser var att sätta fokus på det stora behovet av en större modern arkeologisk undersökning som kunde ge svar på de många övergripande frågor som under seminariets gång lyftes fram som viktiga för Sigtunaforskningen. De viktigaste frågorna kretsade kring den svenska

statsbildningsprocessen, Sigtunas ålder och i detta sammanhang även förhållandet till Birka, stadens topografi och funktion, tomtstruktur och byggnadsskick, men också frågor kring myntningen och Sigtunakyrkans ställning. Slutsatserna under seminariet utmynnade i en skriftlig resolution där man krävde att ”den planerade byggnadsytan blir föremål för en allsidig arkeologisk undersökning”.

Inför undersökningen i kv. Trädgårdsmästaren var Sten Teschs bärande hypotes, byggd på tidigare arkeologiska resultat och med stöd i nyare forskning om de tidiga städernas framväxt och karaktär, att Sigtunas primära funktion i det äldsta skedet inte var handelsplatsens. Staden borde snarare ses som ett politiskt och kyrkligt maktcentrum där handel spelade en sekundär roll.

För att komma längre i stadsanalysen framstod det som nödvändigt att få fram en på arkeologiska källor understödd, säker kronologi. En sådan skulle då också bli ett stöd för fortsatt Sigtunaarkeologi och, i ett vidare perspektiv, viktig för all forskning om tidig svensk kungamakt och om kristnandet. Att tillämpa en noggrann stratigrafisk metodik och söka få fram säkra dendrodateringar skulle bli centrala uppgifter vid undersökningen.

Tesch använde i många sammanhang, både tidigare och senare, begreppet ”nyckelgrävning” om undersökningen i kv. Trädgårdsmästaren. Med resultaten från denna undersökning skulle problemen med stadens bebyggelseutveckling så att säga kunna dyrkas upp.

För att finansiera utgrävningen bildades en insamlingskommitté under kungligt beskydd. Ett idogt och envetet arbete bland annat för att initialt täcka finansieringen för fältarbetet ledde fram till att den största arkeologiska undersökning som skett i Sigtuna och en av de största stadsarkeologiska grävningarna som överhuvudtaget skett i Sverige kunde starta ett halvår senare. Ansökan om tillstånd att utföra undersökningen skickades in den 15 maj 1988 och ett beslut om grävningstillstånd fattades av Länsstyrelsen den 2 juni 1988. Grävningen startade den 7 juni och pågick i två år. Endast drygt ett halvår efter resolutionen startade alltså denna jättegrävning som skulle ge svar, vilka

återkommer jag strax till, på många av de frågor som efterfrågades på seminariet - en nästan osannolik tillfällighet eller frukten av ett mycket bra förarbete.

Grävningen som sådan kom dock att ställa stora krav på alla inblandade på grund av storleken och processen fram till en färdig rapport har varit långt ifrån enkel. Inför undersökningen fanns inte heller någon större svensk erfarenhet av kontextuell dokumentationsteknik för undersökningar av denna omfattning.

Tiden från beslut till grävstart var mycket kort vilket innebar att många problem löstes underhand och lämnade litet utrymme till förberedelser inför grävningen som t.ex. en mer omfattande genomgång av begreppsapparaten. Till exempel användes det äldre begreppet ”stick” på fältdokumentationen men har senare ändrats till det mer korrekta ”bebyggelseskikt”. Hela undersökningen genomfördes med stratigrafiska principer i åtanke och inte genom stickgrävning, men metoden som användes skall inte heller förväxlas med kontextuell dokumentationsmetod som har blivit det svenska begreppet för ”single context”.

Totalt deltog drygt ett 40-tal arkeologer och notan för fältarbetet slutade på sju miljoner kronor, varav hälften bekostades av Sigtuna kommun och resterande del genom insamlingspengar och fonder. Undersökningen omfattade en yta på ca 38 x 32 m eller ca 1140 m². Den genomsnittliga kulturlagertjockleken inom den undersökta ytan där lagren inte var störda var ca 1,3 m (baserat på figur 2 och 7, Pettersson 1995) vilket totalt innebär ca 1500 m³ grävda kulturlager. Tidigare angivna siffror om schaktets storlek varierar på grund av att schaktet inte formar en rätsidig rektangel. Schaktet är överlag 32 m brett men längden varierar mellan 35 och 38 m. Ovan angivna area på ytan är beräknad i ett GIS-program och är i det närmaste exakt.

Ett mycket omfattande dokumentations- och fyndmaterial samlades in under de två åren och efter att grävningen avslutats vidtog det omfattande rapportarbetet. Finansieringen skedde genom ytterligare medel från Sigtuna kommun och stöd från fonder men tilldelningen var högst osäker. Delar av materialet har genom dessa medel kunnat bearbetas i olika omfattning,

bland annat färdigställandet av det stratigrafiska arbetet och renritningar av fasplaner.

Det som fram till nu har saknats har varit medel för att sammanställa en slutgiltig rapport. Medel till detta har nu delvis beviljats av Länsstyrelsen som ett led i den nationella rapportstrategin för färdigställandet av rapporter från äldre arkeologiska exploateringsundersökningar enligt förordningen (1993: 379) om bidrag till kulturmiljövården. På grund av materialets mycket stora omfattning och ambitionen att få de viktiga resultaten publicerade beslutades att i ett första steg endast ansöka om medel till en basrapport med tyngdpunkt på redan bearbetat och tidigare analyserat dokumentationsmaterial, stratigrafi, fyndredovisning och dateringar. Syftet med föreliggande rapport är således att redovisa grävningens resultat. Vidare bearbetningar, kritisk granskning och nya tolkningar har inte varit möjliga inom ramen för rapportarbetet.

Varje ny undersökning som gjorts i Sigtuna efter Trädgårdsmästaren har haft resultaten därifrån som riktmärke, på gott och på ont. Det är också dessa tidiga tolkningar baserade på resultaten från Trädgårdsmästaren som i princip alltid återkommer i artiklar och böcker efter 1990 som topografiskt behandlar Sigtunas tidiga historia. Men en kritisk granskning och diskussion av tolkningarna har varit svår att föra eftersom en detaljerad rapport har saknats.

De viktigaste tolkningarna av resultaten var att staden hade anlagts på jungfrulig mark med en ursprungligt utlagd tomtstruktur markerad med tomt diken, att stadsplanen därefter var strikt reglerad och att varje stadsgård hade en enhetlig indelning på fyra funktionsbaserade zoner. Även stadsgårdarnas längd (30-40 m) och bredd (7-8 m) kunde fastställas. Den samlade topografiska bilden av staden och stadsgårdarna som resultaten visade på var kanske det största och viktigaste resultatet som grävningen gav.

Ett annat resultat från grävningen som ofta används för att belägga vilka som ägde stadsgårdarna respektive bebodde dem är att inga stall och lador påträffades. Hypotesen är att de som ägde gårdarna var storbönder/stormän runt Mälardalen som fått en tomt i staden i gåva från kungamakten, som via denna gåva knöt stormännen till sig. De som bodde på

stadsgårdarna var stormännens eget folk och livsmedel levererades till staden från deras gårdar på landsbygden, därav avsaknaden av stall och lador.

Andra anmärkningsvärda och viktiga nyheter från Trädgårdsmästaren var ett oväntat starkt östligt inflytande från KievRus och Bysans i form av både vardagsföremål och liturgiska föremål, som påträffas ofta även vid senare grävningar (se vidare fyndkapitlet). Inflytandet från tyskspråkigt och danskt område har under senare års forskning visat sig vara både tidigt och varierat (Roslund 2009b, 2010a, 2010b). Resultaten har också uppvisat spår av ett specialiserat metallhantverk under 1000- och 1100-talen samt mycket omfattande lämningar efter hornhantverk.

Dessa tolkningar har använts som underlag och förståelse inför i princip alla senare grävningar i Sigtuna. I många fall har dessa tolkningar från Trädgårdsmästaren också bekräftats vilket sammantaget drygt 10 år senare ledde fram till rekonstruktioner av stadsplaner från olika århundraden (en första rekonstruerad stadsplan presenterades redan i Makt och Människor (figur 10 sidan 35 i Tesch 1990(red.)); se vidare t.ex. Tesch & Edberg 2001; Tesch & Vincent 2002).

De senaste femton årens stora undersökningar (främst grävningarna i kv. Professorn 1995, 1996 och 1999-2000 och i kv. Humlegården 2006) har sakta men säkert börjat rucka på den tidigare relativt rigida bilden, vilket också har framförts i olika sammanhang på senare tid (t.ex. Tesch 2007b:90; Wikström 2008a). Bland annat har hypotesen om de allra första tomtgränsdikenas ursprunglighet ifrågasatts. Men det är inte självklart att denna hypotes behöver revideras, vilket kommer att framgå av denna rapport. Frågan om tomtgränsdikenas ursprunglighet och funktion är oklar och kan med dagens något motsägelsefulla dokumentationsmaterial inte besvaras med säkerhet.

Även tomtstrukturen och zonindelningen är sannolikt mer dynamisk än vad som ofta framförs. Resultaten från t.ex. kv. Humlegården 2006 och kv. Professorn 2 (-95/96) och 4 (-96) visar att

det finns bebyggelse nära 60 m från Stora Gatan vilket är 20 till 30 m längre bort än de längsta stadsgårdarna i kv. Trädgårdsmästaren. Möjligen är det så att stadsgårdarna i Trädgårdsmästaren snarare är atypiska och kortare än normalt eftersom de ligger i den kraftigaste svängen längs Stora Gatan. Tittar man på kulturlagrens totala utbredning är det snarare regel än undantag att gränsen för kulturlagren ligger ca 60 m från Stora Gatan åt båda hållen.

Vad detta innebär för tolkningen av tomtstrukturen och den klassiska zonindelningen är ännu oklart, bland annat är ytterligare en eller ett par parallella gator en möjlig förklaring. En väg norr om och parallell med Stora Gatan har t.ex. dokumenterats i kv. Humlegården, Nicolai gränd och kv. Trädgårdsmästaren 6 (Pettersson 1996); (Wikström 2008a). Längs denna väg fanns samtida bebyggelse och vägen kan dateras till sen vikingatid. Något senare belades vägen med stenar och användes då som processionsväg. Om bebyggelsen tillhör samma stadsgård hela vägen ner till Stora Gatan innebär det således att det bör finnas ytterligare ”zoner” och fler hus på varje stadsgård än vad som framgick i kv. Trädgårdsmästaren.

Även avsaknaden av stall och lador kan ifrågasättas. Viss djurhållning har skett i staden vilket gödsellager påträffade både i Trädgårdsmästaren och vid senare grävningar visar, både inne i hus och ute i passager. Till exempel påträffades vid en arkeologisk undersökning i kv. Professorn 1 (1999-2000) delar av en 2,5 m bred passage flankerad av fältverksstaket och som i de tidigaste faserna bestod av omfattande gödsellager varvat med halmstrån. Sannolikt är detta rester efter hantering av levande djur inne i staden, dock oklart vilken typ av kreatur.

Relationen mellan människorna i Sigtuna och omgivande landsbygd har också ifrågasatts av Roslund (Roslund 2001:226 och 242; 2009a). De mycket olikartade konsumtionsmönstren vad gäller hushållskeramik och importerade föremål pekar snarare på en slutenhet gentemot de agrara miljöerna. Östersjökeramiken som finns i stor mängd i staden uppgår på landsbygden som mest till 1 % av hushållskeramiken, vilket är

anmärkningsvärt. Om gårdsfolket rört sig mellan ägor på båda platserna borde keramik tillverkning och konsumtion sett likartad ut mellan stad och landsbygd. Den motsägelsefulla situationen bör undersökas noggrannare i framtiden.

Ett av målen med Trädgårdsmästar-grävningen var också att få säkrare stratigrafiskt dateringsunderlag bland annat genom absoluta dateringar av dendroprover och mynt som sedan kunde ge grunden till datering av de tio faserna. Jämfört med tidigare mycket magra dateringsmöjligheter och avsaknaden av stratigrafiskt förankrade anläggningar och lager (med några få undantag) innebär resultaten från Trädgårdsmästaren ett enormt lyft. De absoluta dateringsmöjligheterna var dock mycket få. Endast 4 dendroprover, 1 myntstampsavtryck och 1 mynt kunde användas som underlag till dateringen av faserna, vilket innebär att kronologin är mer som ett nödrop än ett fullt artikulerat svar.

Även vid senare grävningar (t.ex. i kv. Professorn 2 (-95/96), 4 (-96) och 1 (-99)) med förhållandevis välbevarat trä har det visat sig att dendrodateringarna är ett stort problem som skapat osäkerhet t.ex. om när staden egentligen grundlades. Den officiella siffra som ofta framförs är 980, baserat på den äldsta dendrodateringen från kv. Trädgårdsmästaren. Svaret på frågan om när staden grundlades är dock baserad på svårtolkade fragment och det finns indicier från andra undersökningar i Sigtuna på att dateringen kan skjutas bakåt i tiden. Dessa undersökningar väntar på att bli publicerade men är viktiga för en fortsatt diskussion om stadens grundläggningstid.

Den tidigare bristen på publicerade rapporter håller dock på att förbättras. Sedan ett par år tillbaka finns resultaten från den näst största arkeologiska undersökningen i Sigtuna, den i kv. Urmakaren 1 (1990-91), publicerad i OPIA-serien av Jonas Ros (Ros 2009). Denna publicering har dock inte skett i museets regi och kan därför inte betraktas som en regelrätt rapport, men har ändå medfört att materialet

finns tillgängligt. När nu resultaten från tre av de största grävningarna (kv. Trädgårdsmästaren 1988-90, kv. Urmakaren 1990-91 och kv. Humlegården 2006) samt ett stort antal mindre grävningar (se Sigtuna Museums hemsida) finns lätt tillgängliga i tryckt form börjar materialet som helhet bli mer lättarbetat och användbart för en större krets.

För att återknyta till Marietta Douglas' kommentar i Medeltidsstaden från 1978 om det svårbearbetade materialet på grund av bristfällig dokumentation, har de senaste 20 årens stora brist istället varit avsaknaden av rapporter från de väl dokumenterade grävningarna. Möjligheterna att börja arbeta med dokumentationsmaterialet från Sigtuna som helhet håller därför nu på att förbättras avsevärt. Totalt har i dagsläget över 400 arkeologiska undersökningar gjorts i Sigtuna vilket gör materialet mycket omfattande.

Föreliggande rapport om den arkeologiska undersökningen i kv. Trädgårdsmästaren 9 och 10, 1988-90, ska betraktas och läsas som en redovisning av grunddata. Den är i huvudsak en sammanställning av sedan tidigare gjorda bearbetningar och i andra sammanhang publicerade tolkningar och analyser. Ingen av oss tre författare deltog i undersökningen och inga nya tolkningar (med några få undantag) eller mer omfattande bearbetningar av originaldokumentationen har varit möjliga inom ramen för rapportarbetet. Alla texter och fakta har dock granskats av Björn Pettersson och Mats Roslund som var grävningens ledare när det begav sig och som analyserade dokumentationen samt utförde fasindelning av undersökningen.

Rapportens huvudsyfte är att ge en samlad och översiktlig ingång i det mycket omfattande material som grävdes fram vid undersökningen men som också bearbetats, analyserats, tolkats och publicerats i olika skrifter under mer än 20 års tid. Men trots detta är det viktigt att det nu finns en rapport som gör att ett av Sveriges viktigaste arkeologiska material finns tillgängligt för kritisk granskning och fortsatt bearbetning, analys och tolkning.

Figur 3. Kungaparet besöker utgrävningen 19/8 - 1988. Fr.v. Kung Carl XVI Gustaf, Björn Pettersson, Drottning Silvia, Mats Roslund, Lena Henriksson och Sten Tesch. Foto av Elisabet Claesson.

Metod

Anders Söderberg

Fältarbetets metod och uppläggning

Undersökningsytan kom att delas upp i tre delschakt, som banades av och grävdes ned till botten ett i taget. Under säsong ett (1988-89) grävdes en sydvästlig del motsvarande fastigheten Trädgårdsmästaren 9, och nästkommande säsong (1989-90) den nordostliga halvan motsvarande fastigheten Trädgårdsmästaren 10. Slutligen togs ett smalt schakt upp sydväst om det första delschaktet, längs nuvarande Nicolai gränd.

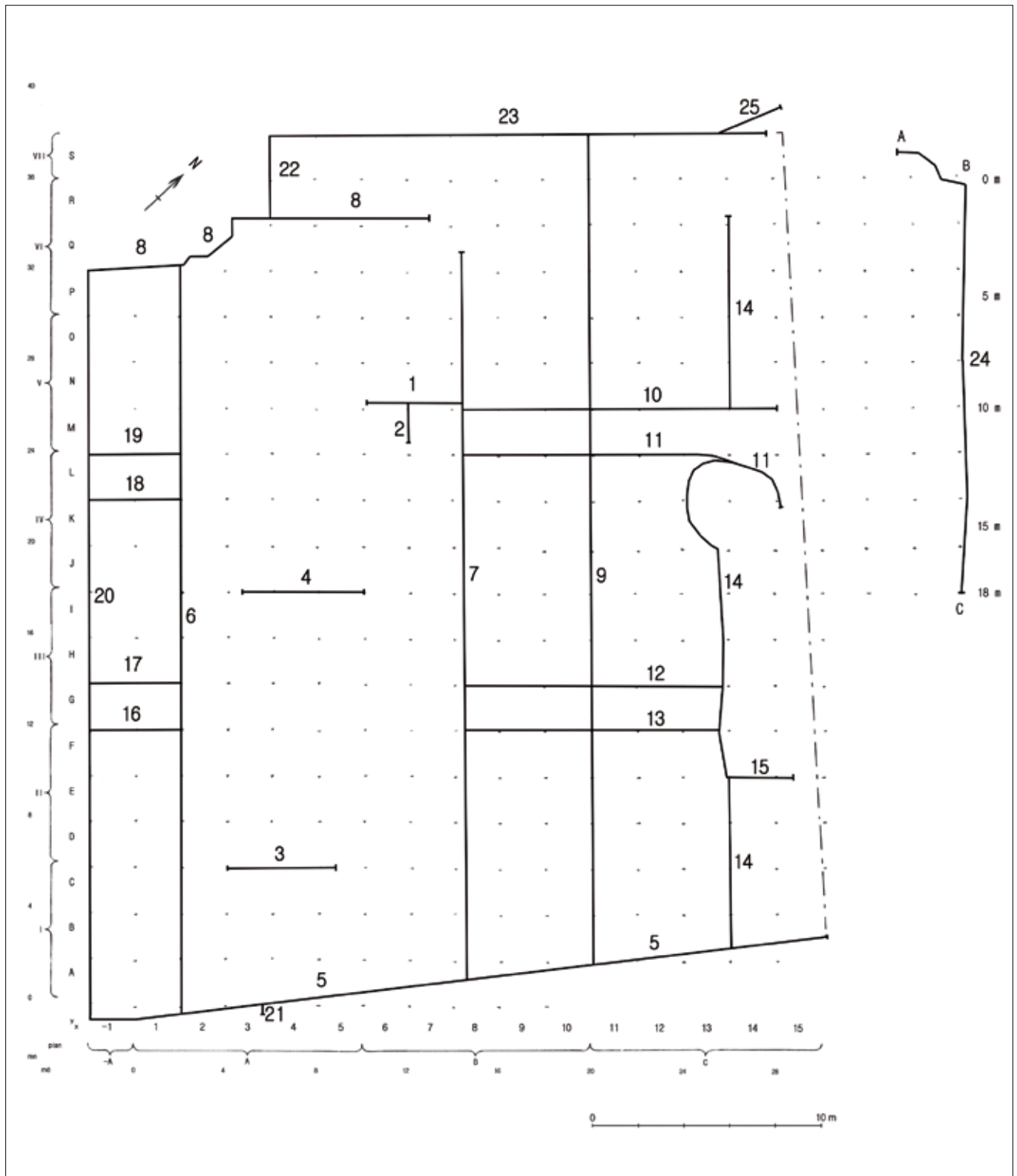
Efter avbaningarna stod det klart att ytan var störd av sentida nedgrävningar för husgrunder och även för en cistern från den

bensinstation som tidigare legat i kvarteret. Efter bortschaktningen av sentida fyllnadsmassor framträdde avlånga platåer vinkelrätt mot Stora Gatan som avgränsades mot varandra med svackor utan spår av bebyggelse men med en del spår efter kavelbroar. Dessa från början synliga gränser kom att utnyttjas när schaktet organiserades arkeologiskt och var till god hjälp då profiler lades ut.

Den första säsongen, då den sydvästra halvan undersöktes, togs endast få tvärprofiler ut inom schaktet. Dessa fanns inte inplanerade från begynnelsen, utan etablerades för att lösa

Figur 4. Den tydliga passagesänkan i passage III, sedd i profil 12. Formen har skapats av att passagelagren byggs upp av förmultnande organiska material, till skillnad från de omgivande tomtlagren som i hög grad byggs upp av lergolv och stensyllar. Foto från norr.

Figur 5. De olika profilernas lägen på utgrävningsytan.

specifika stratigrafiska problem som tillstötte under grävningen. Vid grävningen av den nordöstra delen under säsong två, lades istället ett mera strukturerat system av längd- och tvärprofiler ut över ytan redan från början (figur 5).

På detta sätt skapades delfält inom schaktet som undersöktes ned till den ursprungliga leran i bottnen, medan de 2 m tjocka tvärprofilerna fick stå kvar däremellan. Ambitionen var att kontinuerligt markera viktiga nivåer och anläggningar på märklappar i de frilagda schaktväggarna, som hölls fuktiga och skyddade under presenningar för att stå intakta hela säsongen igenom.

Detta system av profiler användes som hjälpmedel för att relatera lager, anläggningar och stadsgårdar i de tre delschakten till varandra vid den efterföljande stratigrafiska bearbetningen av undersökningen. Det stora antal profiler som löpte genom i synnerhet den nordöstra halvan av schaktet bildade ett sammanhängande rutnät som utgjorde en viktig del av stommen i dokumentationen genom att länka samman lager och bebyggelserester. Sammantaget ritades 25 profiler i skala 1:10 (1-25), på över 348 löpmeter. Av dessa renritades profilerna 5, 7, 9, 20, 24 och 25, vilka publiceras på medföljande cd-skiva tillsammans med listor över de olika profillagren. Vissa av renritningarna hann dock inte färdigställas helt 1993, men publiceras trots detta med hänvisning till det viktiga informationsvärdet. Originaldokumentationen förvaras i Sigtuna museums arkiv.

Hela schaktet indelades i ett fristående koordinatnät med 2 x 2 m rutor, med sin början (A1 eller 0 mN/0 mÖ) i schaktets södra hörn. Koordinatnätet kompletterades med en (-1)-rad då schaktet slutligen utökades mot Nicolai gränd i sydväst. Schakten delades upp i 6x10 m stora delfält betecknade med bokstäver och romerska siffror, med fyra till fem arkeologer som grävde och dokumenterade varje fält. Indelningen i olika fält kom att motsvara indelningen av uppmättningsritningarna, eller fältplanerna, som fick namn efter sina respektive delfält (-A, A, B och C/I, II, III, IV, V, VI och VII) (figur 5).

Vart och ett av delfälten grävdes ut och

dokumenterades, ett iakttagbart bebyggelseskikt i taget. Plannumren bifogades skiktbeteckningar skrivna med arabiska siffror (t.ex. AI:1, AI:2, AI:3 o s v samt ibland också med underskikt t. ex. AI:3b) där varje skiktnummer motsvaras av en fältplan i en nivå, som i sin tur motsvaras av en skiktbeskrivning i text som fördes rutvis som överlägg till respektive fältplan. Skiktbeskrivningarna beskriver primärt lagrens utseende och innehåll. Påträffade bebyggelserester, nedgrävningar, anläggningsnivåer och lager som tolkats tillhöra anläggningarna (t.ex. lergolv och brandlager) ritades in på fältplanerna med höjdmått. Uppgifter om undersökta anläggningar dokumenterades i anläggningsbeskrivningar där tolkning, konstruktion och koppling till andra anläggningar noterades i text och teckningar.

Inmätningar gjordes med måttband och avvägningsinstrument och framrensad jord undersöktes på hackbord. Därutöver vattensällades åtta utvalda 2 x 2 m rutor för att bättre fånga information om kosten i det äldsta Sigtuna. Mängden tillvaratagna små djur- och fiskben blir betydligt större vid vattensällning än vid torr fyndinsamling, men däremot ökade vattensällningen enligt uppgift inte mängden tillvaratagna småfynd nämnvärt. Fynden samlades in per undersökt ruta och skikt, samt i förekommande fall per underskikt, i det lokala koordinatsystemet och registrerades successivt medan utgrävningen pågick. Registreringsarbetet roterade med rullande schema mellan de grävande arkeologerna för att detta arbete skulle vara färdigt vid grävningens slut och för att öka personalens kännedom om fyndmaterialet i stort.

I den djupa stratigrafien i Sigtunas stadslager ligger dess materiella historia staplad förhållandevis ostörd av sentida källarnedgrävningar i jämförelse med många andra medeltidsstäder, något som skapar goda förutsättningar för stratigrafiska undersökningsmetoder. Pettersson betonar den stratigrafiska karaktären i metoden i kv. Trädgårdsmästaren. Strävan var att gräva i bebyggelseskikt. Schematiskt kan ett sådant delas in i tre olika undernivåer: en anläggningsnivå i bottnen i form av t.ex. syllstenar, träsyllar och lergolv,

däröver ett avsatt lager med material och föremål från byggnadens brukningstid, ibland täckt av ett brandlager och överst ett destruktionslager med rester av den tidigare bebyggelsen och påförd jord som jämnats ut för att bilda underlag inför uppförandet av ny bebyggelse på samma plats.

Undersökningsmetoden bröt med den äldre metoden att gräva i ”stick” med på förhand bestämd tjocklek, utan att fästa avseende vid lagerföljden som därav endast kunde fastställas i efterhand med hjälp av profilerna. Under Sigtunautgrävningen lades istället stor vikt vid att redan i fält identifiera sammanhängande och samtida bebyggelserester och bebyggelseskikt.

Då begreppsapparaten inte var fastslagen från fältarbetets början, kom begreppet ”stick” likväl att användas i fältdokumentationen. Begreppet skall dock förstås som ”skikt”, och detta är också den term som genomgående används i rapporten.

Under årtiondena före Sigtunautgrävningen företogs flertalet stora stadsarkeologiska undersökningar, både i Norge och Sverige (t.ex. Bryggen i Bergen, Gamlebyen i Oslo, Folkebibliotekstomten i Trondheim samt Lund och Söderköping), där stratigrafiska metoder användes och olika dokumentationssystem utvecklades (jfr Petterson 1995:66 och där anförda referenser). Metodvalet i kv. Trädgårdsmästaren tog fasta på erfarenheter från dessa undersökningar, vilket har framhållits som ett närmande till single context-metoden, även om steget aldrig togs fullt ut. Där analyseras och dokumenteras kronologiska relationer redan i fält, varefter den stratigrafiska analysen kan ta fasta på de relationer som redan konstaterats. Vid undersökningen i kv. Trädgårdsmästaren dokumenterades identifierbara konstruktioner på planritning (Composite Plan), i form av rester efter byggnader, gårdsytor, passager, dropprum, staket och nedgrävningar. Målet var att upprätta detaljerade planritningar av de kronologiskt åtskiljbara lämningarna av stenar, trävirke, grenar, ris och lager av sand och lera samt brandrester. Vad som skulle hamna på en och samma planritning avgjordes av vad som vid undersökningstillfället bedömdes vara samtida inom den frilagda ytan mellan stående

profiler. Målsättningen var att två kronologiskt åtskiljbara enheter aldrig skulle dokumenteras på samma planritning. I lagerbeskrivningarna till varje undersökt skikt och ruta, finns information om kulturlagrens innehåll som exempelvis gödsel, träflis eller brandrester. Planritningarna tillsammans med profiluppmätningarna utgjorde stommen i dokumentationssystemet.

Relationen mellan äldre komposita undersökningar och artefaktanalyser kom att livligt diskuteras i en serie artiklar i META 1996-1998. Keramikmaterialet från kv. Trädgårdsmästaren ingick i diskussionen, vilket visade att skärvlänkar och enskilda godstyper fördelade sig på ett sätt över ytan och mellan faser som angav begränsad redistribution mellan kontexter. Det har senare påpekats att man genom att strukturera stratigrafin efter bebyggelseskikt, ges bebyggelselämningar en överordnad betydelse jämfört med öppna ytor, passager, staket, nedgrävningar men framförallt gentemot lager. I ett striktare synsätt enligt single contextprincipen tillmäts istället alla typer av lämningar i en stratigrafisk sekvens samma betydelse och behandlas likvärdigt oavsett om det rör sig om ett lager, en nedgrävning eller en konstruktion. Den första undersökning i Sigtuna där single contextmetoden användes i Sigtuna var vid grävningen av kv. Professorn 1 1999-2000, och senast vid undersökningen i kv. Humlegården 3 i Sigtuna 2006 (Ljung & Wikström 2008:17f). Resultaten från Humlegården visade t.ex. att redistributionen av fyndmaterial är mer omfattande än vad som framgick av skärvlänksanalysen från kv. Trädgårdsmästaren. Artefakter sprids som ringar på vattnet i både rum och tid, och bildar närmast vad man skulle kunna kalla ett bakgrundsbrus (Wikström (red) 2008:154f).

Den arkiverade dokumentationen från undersökningen omfattar ca 600 planritningar i skala 1:20 med tillhörande rut- och skikt beskrivningar i text, samt 348 löpmeter profilirtningar i skala 1:10 fördelade på 25 sektioner. Dessa ritningar kompletteras med 413 anläggningsbeskrivningar i text och teckningar samt 92 filmer svartvita foton och drygt 2000 diabilder.

Det stratigrafiska arbetets mål, metod och uppläggning

Fasbegreppet: huvudfas, fas och underfas

Under det stratigrafiska analysarbete som följde efter fältarbetet kom den kronologiska sekvensen inom undersökningsytan att delas in i tre huvudfaser som innefattade 10 faser, av vilka faserna 2, 3, 4, 6, 7 och 9 också innefattade två till tre underfaser vardera. Syftet med fasindelningen var att skapa en ram för en helhet som kunde komma det ursprungliga skeendet så nära som möjligt, där varje fas skulle visa en bild av bebyggelse som samexisterat under en begränsad tidsrymd. Ett annat syfte var att skapa huvudfaser där större organisatoriska förändringar slagit igenom i bebyggelsestruktur och i fyndmaterial samt därtill att bygga en stomme av relativ kronologi till grund för upprättandet av en absolut kronologi för undersökningsytan.

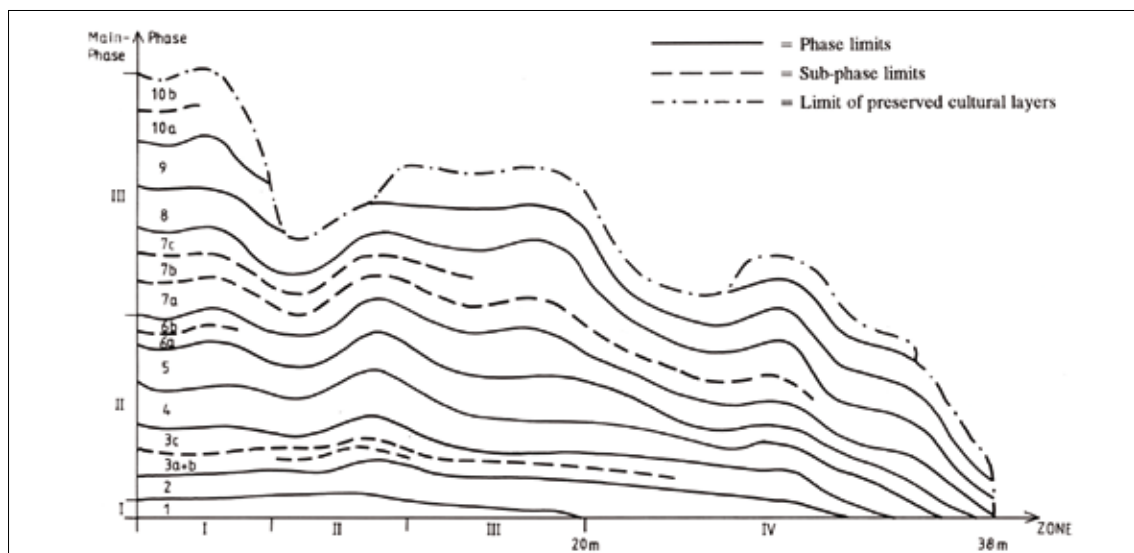
Begreppet *huvudfas* definieras som en tidsperiod som omfattar ett eller flera heltäckande bebyggelseskikt, eller *faser*, över utgrävningsytan med likartad bebyggelsestruktur och funktionsuppdelning inom stadsgårdarna. Kriteriet för en ny huvudfas är övergripande omläggningar av bebyggelsestrukturen och större förändringar i fyndmaterialet, orsakade

av organisatoriska förändringar på social, administrativ eller ekonomisk nivå (Pettersson 1993:20). Huvudfaserna skrivs med romerska siffror; t.ex. *huvudfas II*.

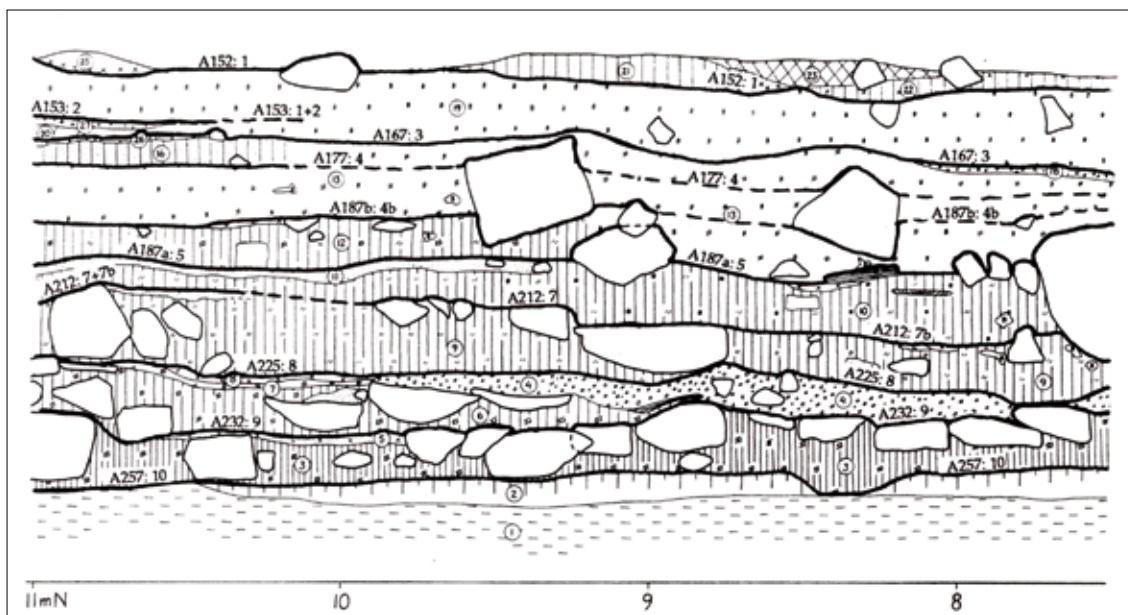
Begreppet *fas* definieras som ”det minsta identifierbara heltäckande skiktet av kulturlager som är möjligt att avgränsa”. Faserna skall vara klart avgränsade från varandra så att tids-

Figur 6. Ett parti av profil 6, löpande i sydväst parallellt med Nicolai Gränd. I mitten ses en sekvens bestående av ett grått lergoh, brunt brukningslager och orange brandlager - ett komplett bebyggelseskikt. Foto från öster.

Figur 7. De olika fasernas relativa kulturlagertjocklek längs mittlinjen av en stadsgård, från sydost till nordväst. Underfaser uppträder endast lokalt. Tomten ansluter till huvudgatan (Sjora gatan) till vänster i figuren, där den totala kulturlagertjockleken uppgår till 2 m. Björn Pettersson 1995:69.

Figur 8. En sektion av tomt IV som visar hur anläggningar från fältplanerna knutits till profilerna med hjälp av anläggningsnummer, skiktnummer och höjdmått, t.ex. A 212:7 (anläggning A 212, skikt 7). De fetare linjerna skiljer anläggningar från varandra kronologiskt. Efter Björn Pettersson 1995:70.

innehållet inom en och samma fas är konstant över hela utgrävningsytan. Inga föremål skall kunna förekomma i flera olika faser och mellan varje fasbyte bör bebyggelsen på ytan generellt ha förnyats, en förändring som kan orsakas av större heltäckande eldsvådor eller successivt ändrade behov av utrymme eller förändrade produktionsförhållanden. Faserna skrivs med arabiska siffror; t.ex. fas 6.

Begreppet *underfas* är den minsta enheten i fasindelningen, där förändringar endast är lokala inom enskilda stadsgårdar, som vid ombyggnad av enstaka hus eller vid omläggning av en härd. Delar av bebyggelsen ligger således fast mellan underfaserna, vilket medför att även tillhörande fynd repeteras. Fynd kan således endast studeras relaterade till en specifik underfas i förändrade områden där fynd ej repeteras från underfas till underfas (jfr figur 7). Underfaserna skrivs med arabiska siffror och latinska bokstäver; t.ex. *underfas 2b*.

Stratigrafiarbetet

Inför den stratigrafiska analysen delades dokumentationsmaterialet upp i två delar, där tomt I-III bearbetades av Mats Roslund och tomterna IV-V

av Björn Pettersson (figur 11 sidan 26). Arbetet tog ca 3 månår, fördelade på 1,5 år på vardera fältarbetsledare. Under år 1997 gjorde Pettersson en grundlig revision av fasdateringarna, en rättning och komplettering av fynddatabasen samt den slutgiltiga ihopmonteringen av de tio fasplanerna med stadsgårdar, hus och passager.

Arbetet tog sin utgångspunkt i att anläggningsnivåer och brandlager markerades i profilerna, varefter planritningarna relaterades till dessa (figur 8). Därefter har enskilda byggnadsrester som stolphål, syllstensrader, härdar och golvrester fogats samman med den bearbetade profilen som nyckel för att på så sätt härleda deras tillhörighet till respektive ursprungsbyggnad, vilka sedan kunnat föras samman till kompletta stadsgårdar.

Ambitionen var att så långt som möjligt ge akt på lagerbildningars samtidighet under pågående grävande och dokumentation. Grävningen utfördes i tioalet skikt med tillhörande underskikt, vilket ibland skapat upp till 17 nivåer lokalt. Hela eller delar av anläggningar har dock ibland flyttats uppåt eller nedåt i förhållande till sina respektive kronologiska ursprungsnivåer under analysarbetet. I vissa fall har anläggningar också styckats upp och förts till olika kronologiska nivåer och till olika konstruktioner, trots att de

grävts ut och dokumenterats som sammanhållna anläggningar under fältarbetet, allt beroende på stratigrafiska relationer som inte direkt noterats under grävningen men som framträtt under den efterföljande bearbetningen. Detta har kunnat ske i några fall där två delar av ett objekt som grävts som en sammanhållen anläggning bestått av olika material, t.ex. trä och sten under samma anläggningsnummer, men även i fall då det visat sig att olika stenar inte kunnat vara relaterade till varandra. I de fall detta skett är detta kommenterat i anläggningstabellens anmärkningsfält (se bifogad cd-skiva). På detta vis har utgrävda anläggningsfragment kunnat relateras till varandra, och hus och tomter kunnat sättas samman i plan till samtidigheter som inte alltid varit överblickbara under fältarbetet.

Det sista steget i stratigrafiarbetet var att foga samman tomterna till varandra och att relatera dem kronologiskt till passagelagren och de olika passagekonstruktionerna, samt att föra samman de två var för sig analyserade halvorna av utgrävningssytan, tomt I-III och tomt IV-V, till en heltäckande sekvens av byggnadsfaser.

Verktyg i detta arbete var profiler med lagerbeskrivningar, fältplanerna som ritats skiktvis, skiktbeskrivningarna som förts rutvis som grävjournaler samt anläggningsbeskrivningarna, men Pettersson framhåller särskilt att profilerna varit det nav som analysarbetet cirkulerat kring. I vissa fall då profiler saknats, har även nya hypotetiska profiler skapats med hjälp av planritningar så att de sökta relationerna kunnat studeras. Ett tänkt snitt har dragits genom en sekvens planer där lagerrelationerna har önskats utredas, varefter konstruktioner nära detta snitt kunnat ritas in i en ny profil med hjälp av höjdmått och utbredning på planritningen.

I slutänden av analysarbetet har alla bebyggelserester från fältplanerna överförts till omarbetade planer som visar samtidig bebyggelse över hela undersökningssytan och även fynden har i och med detta kunnat placeras i en relativ tidsskala. De renritade fasplanerna bifogas högupplösta på den medföljande cd-skivan.

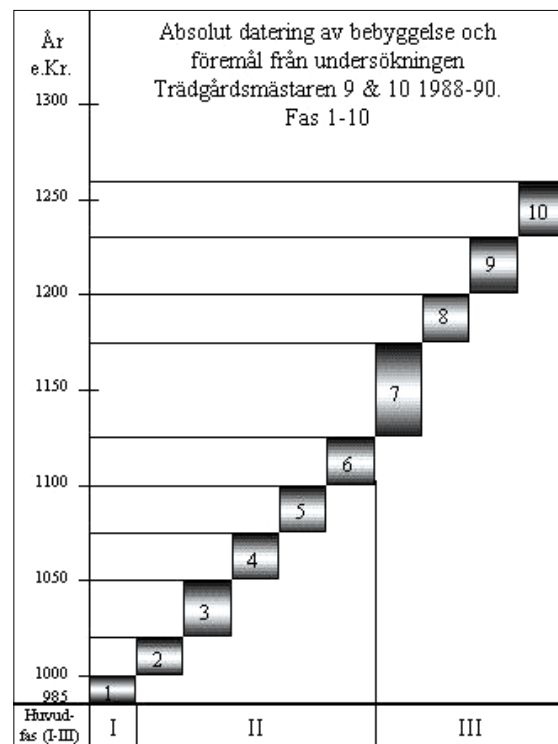
Stratigrafiarbetet dokumenterades i planform och för tomterna I-III finns en serie fasrapporter upprättade där lagertolkningarna för respektive tomt och fas motiveras. Protokoll har

även förts över vilka rutor i koordinatsystemet i respektive fas som tillsammans med höjdnivåerna hör ihop med motsvarande profillager vilket resulterat i två serier dateringsnycklar, en för tomterna I-III och en för tomterna IV-V. Dessa har fungerat som nycklar för dateringen av fynd under upprättandet av fynddatabasen.

Den absoluta dateringen

Då en relativ kronologi och en fassetekvens upprättats tog arbetet med en absolut datering vid. Arbetet utfördes under åren 1992-1993 och finns utförligt beskrivet av Pettersson i en artikel i Laborativ Arkeologi nr 8 (1995). En revision av dateringsarbetet utfördes under 1997.

Den absoluta dateringen har baserats på fyra dendrokronologiska dateringar från fas 1 och 3 och ett tidigt 1000-talsmynt samt ett myntstampsavtryck på bly av ett Knut Erikssonmynt från 1180-talet, som i kraft av att vara en avfallsprodukt antas ha slutdeponerats i jorden kort efter användandet (tabell 1 sidan 20). Därtill har ett studium av kulturlagertjockle-

Figur 9. Diagram som visar den absoluta fasdateringen efter revideringen 1997. Figur av Björn Pettersson.

karna gett verktyg att uppskatta den årliga kultur- lagertillväxten som konstaterades ha samvarierat mellan olika delar av tomterna. I det första skedet

konstruerades en tabell med tre alternativa förslag till absolut datering, avhängiga av om de tio faserna hypotetiskt spänt över 200, 250 eller 300

Provtyp/Objekt	Beskrivning	Provnr/ Fnr	Ruta:skikt	Fas	Datering*	Datering**
Dendrokronologiskt prov	Ek	D 57161	E15:9	1	981±5	980±5
Dendrokronologiskt prov	Ek	D 57164	E15:9	1	981±5(?)	Efter 971
Dendrokronologiskt prov	Ek	D 57155	G12:7	3a	Sommar 1006	Sommar 1006
Dendrokronologiskt prov	Ek	D 57138	F12:6b	3c	Efter 1013	Efter 1003
Mynt	Skandinavisk Ethelred II- avbildning, silver	Fnr 17380	F9:9	2	1010-1020	-
Myntstampsavtryck	Knut Erikssonpenning, bly	Fnr 869	D2:1	9	1180-tal	-

Dendrokronologiska resultat enligt *Thomas Bartholin 1990, **Hans Linderson 2011

Tabell 1. De dendrokronologiska prover och daterande fynd som använts i den absoluta dateringen av faserna (jfr tabell 10 sidan 165).

Huvudfas I	ca 985 - ca 1000
Fas 1	ca 985 - ca 1000
Huvudfas II	ca 1000 - ca 1125
Fas 2 ab	ca 1000 - ca 1020
Fas 3 abc	ca 1020 - ca 1050
Fas 4 ab	ca 1050 - ca 1075
Fas 5	ca 1075 - ca 1100
Fas 6 abc	ca 1100 - ca 1125
Huvudfas III	ca 1125 - ca 1260
Fas 7 abc	ca 1125 - ca 1175
Fas 8	ca 1175 - ca 1200
Fas 9 ab	ca 1200 - ca 1230
Fas 10 abc	ca 1230 - ca 1260

Tabell 2. Huvudfaser och faser.

är med utgångspunkt i det antagna etableringsåret 980 som givits av dendrokronologiska analyser från fas 1. Faserna har från början antagits spänna över ca 25 till 30 år per fas. Ett spann över ca 250 år mellan fas 1 och 10 bedömdes i detta skede som rimligast.

Vid revisionen 1997 gjordes en förnyad uppmätning av kulturlagrens tjocklek i profilerna, där antalet mätpunkter ökades från de ursprungliga 400 till 1000. Resultatet utmynnade i modellen i figur 9 som ger dateringar enligt tabell 2.

Högmedeltida importkeramik med kända produktions- och konsumtionsperioder har jämförts med de föreslagna absoluta dateringarna (Roslund 1995a) och dessa har visat sig ha en fördelning i kontexterna som understryker dateringarnas riktighet.

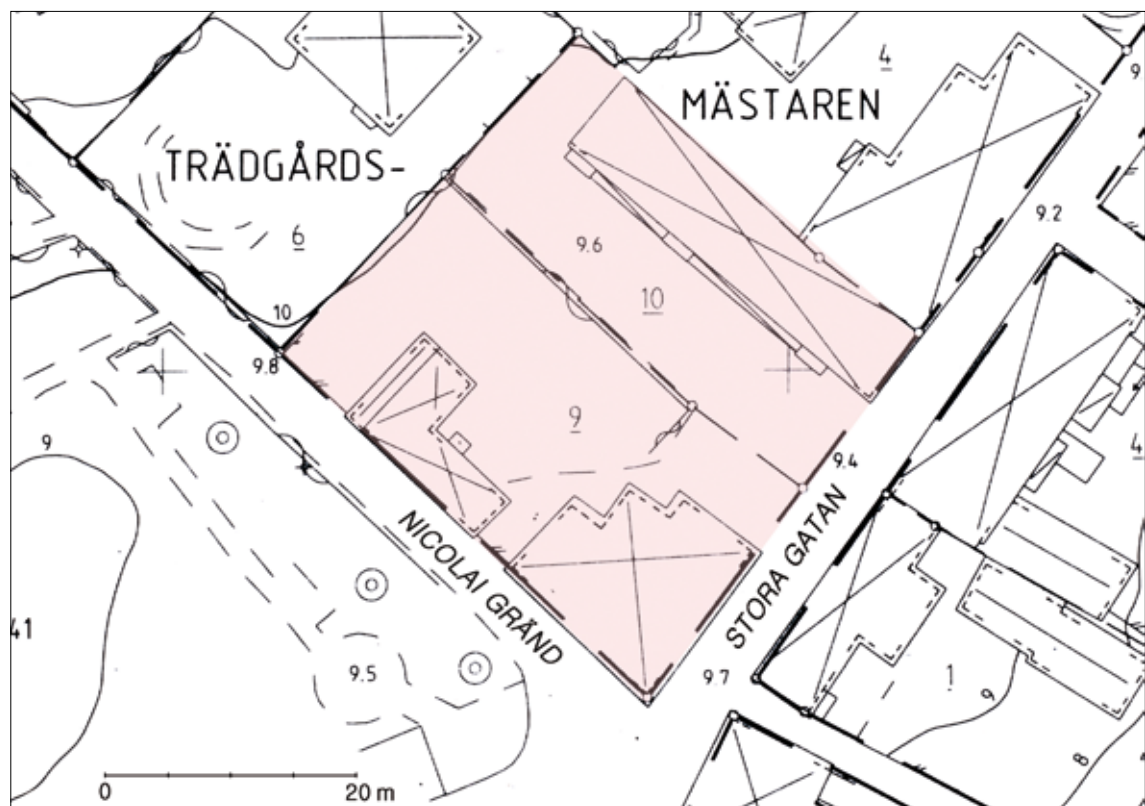
Källkritiska aspekter

Förutsättningarna för att göra distinkta tolk-

ningar redan i fält var dåliga i de ytligaste skikten, d.v.s. i de senare faserna, som utgjordes av starkt förmultnade lager med otydliga lagergränser, kraftigt söndergrävda av sentida aktiviteter.

Längs kvarterets sydvästra kant mot Nicolai Gränd och det södra hörnet, i hörnet av Stora Gatan och Nicolai Gränd, hade stått hus tillhörande en trädgårdsmästare Hahne som ägt fastigheten Trädgårdsmästaren 9 under 1900-talets tidigare del. Stora partier av tomterna II och III hade fått sina senare faser störda av grunderna till dessa hus och tomt IV var störd av nedgrävningen för en oljetank som tillhört fastigheten, ända ned till underliggande lera. Därutöver var tomterna III och IV störda av gropar efter Hahnes jordförbättringsarbeten. Den nordöstra halvan av kvarteret, fastigheten Trädgårdsmästaren 10, var störd av nedgrävningen för en cistern med tillhörande betongfundament som tillhört en bensinstation (figur 10). Också denna störning gick ned till den naturliga leran på platsen.

Byggandet av källare till Hahnes fastighet

Figur 10. Fastigheterna Trädgårdsmästaren 9 och 10 med bus som stått på platsen under 1900-talet. Trädgårdsmästare Hahnes byggnader syns längs Nicolai Gränd och hörnet mot Stora Gatan.

föranledde arkeologiska undersökningar 1923 och 1928 (Sigtuna Fornhem, SF dnr 178 & 179/1964; ATA kv. Trädgårdsmästaren dnr 2495/28). Därtill har ett antal ytterligare schakt grävts för grunder och vid vattenledningsarbeten (SF dnr 180/1964; ATA kv. Trädgårdsmästaren dnr 41/29) (SF dnr 181/1964; ATA kv. Trädgårdsmästaren dnr 5430/1929) (SF dnr 182/1964; ATA kv. Trädgårdsmästaren dnr 1242/37) (SF dnr 183/1964; ATA kv. Trädgårdsmästaren dnr 1839/38) (SF dnr 140/78) (ATA kv. Trädgårdsmästaren dnr 1301/1947).

Jordförbättrings-, grund- och cisterngroparna gjorde sig starkt gällande genom hela huvudfas III. Pettersson påtalar också problemet med att 1000-talets skick att bygga hus med lergolv och kraftiga syllstensrader i stort sett gått ur bruk under 1100-talet, kanske till förmån för hus med trägolv på hörnplintar, vilket lämnat betydligt vagare huslämningar efter sig än de äldre faserna (Pettersson muntligen). Svårigheterna illustreras utmärkt i Petterssons tolkningsunderlag med ritningar över stenrader, härdar och liggande trä i de olika faserna (se ”underlag för hustolkningar. pdf” på bifogad cd). Där tolkningarna generellt ter sig tämligen givna i fas 6, visar fas 7 istället ett betydligt diffusare mönster av huslämningar. I synnerhet har distinktionen mellan faserna 7 och 8 varit svår att göra i zonerna närmast Stora Gatan på tomt II och i de inre delarna av tomt IV. De otydliga lagergränserna var ett av skälen till att fas 7 kom att bli förhållandevis lång, ca 50 år mot ca 20-30 år för flerparten av de andra faserna, men det bör ändå påpekas att den generella bebyggelsebilden förefaller visa en stabilitet genom hela den långa fasen varför dess längd bör ha fog för sig.

Också fyndbilden har påverkats av de svåra tolkningsförhållandena. För att inte skapa för tidiga dateringar från osäkra partier av schaktet har bland annat fynden från fas 7 från tomt II i området närmast Stora Gatan och delvis också längst bak på tomten förts upp till fas 8, liksom också fynden från zonen närmast gatan på tomt III. Därför kan fynden från dessa områden inte dateras utifrån fastillhörighet med större säkerhet än ca 75 år när (fas 7 + fas 8; ca 1125-1200). Då artefakter från fyndnivåer som lagts samman på detta vis

skall närstuderas bör denna sammanblandning iaktas vid tolkningarna och en kvalitativ kritisk granskning av dokumentationsmaterialet måste vägas in (Roslund muntligen). Enligt uppgift från Pettersson grävdes de berörda ytorna på tomt II i fas 7 dessutom ut under vintern i byggtält med mycket utrustning på plats och trångt om utrymme, något som ytterligare försvårade tolkningen och dokumentationen i fält (Pettersson muntligen).

Den forskning som genomförts på artefaktmaterialet från tomterna har ändå visat att källmaterialet bär för detaljerade analyser. Vid dokumentation och analys av den högmedeltida keramiken fördelade sig godstyperna i tydliga horisonter. Dessa sammanfaller med undersökningar i andra medeltida städer (Roslund 1995a). Skärvlänkar och former hos importkeramik och östersjökeramik fördelar sig i tydliga kluster i tid och rum (Roslund 1997b, figur 8 & 9, Roslund 2001, tab. 255 - 291). Massmaterial i form av keramik, degelfragment och hornspill visar på samma sätt att människors kulturmönster går att uppfatta i kulturlagren (Roslund 1998a, figur 1, 2 & 3, Pettersson 2003, Pettersson 2007, Söderberg & Gustafsson 2007). Sammantaget ger detta en bild av möjligheterna med artefaktmaterialet som tillsammans med bebyggelsen går att använda för sociala och kulturella studier.

De skilda delarna av undersökningsytan grävdes var för sig, tomterna I till III under det första året och tomterna IV till V under det andra samt en utökning av schaktet sydväst om det första längs Nicolai Gränd. Arbetsstyrkan bör således ha besuttit en större erfarenhet av platsens kulturlager efter att ha grävt den första halvan av schaktet, något som påverkat både rutiner och förmåga att tolka och fälla avgöranden i fält inför undersökningen av den andra delen av schaktet. Därtill lades inte tvärprofiler ut då den första halvan grävdes medan grävningen av den andra halvan och kompletteringen i sydväst kom att understödjas av ett utvecklat system av längs- och tvärgående profiler (figur 5 sidan 14). Att de bågge schakthalvorna grävts och dokumenterats under skilda förutsättningar bör givetvis ha påverkat såväl arbetet i fält som tolkningsarbetet i efterhand.

Huvudfaser, stadsgårdar och zonindelning

Anders Söderberg

Lämningarna från undersökningen delades in i tre huvudfaser med likartade generella bebyggelsestrukturer och likartad funktionsuppdelning inom gårdarna.

Huvudfas I

Huvudfas I, ca 985-1000, omfattar endast en fas (fas 1) och utmärks av små hus och breda passager. Det gängse byggnadsskicket var enkla flätverkshus utan syllstockar med bärande stolpar förankrade i jorden. Golven har varit av påförd lera, men ibland har den vid tiden befintliga marknivån fått utgöra golv. På stadsgårdarna fanns endast bostadshus med mitthärdar samt enklare hus utan härdar med okänd funktion i de bakre delarna. Vi känner inte till gårdarnas utseende i frontzonen mot sydost, då bostadshusen försvann in under Stora Gatan och in i outgrävd mark.

Under huvudfas I var de synliga partierna av gårdarna ca 20 m långa och 2 till 3 hus per tomt kunde undersökas inom undersökningsytan. Det fanns spår av viss djurhållning i form av gödsel i lager och i fyllningar i samtida nedgrävningar.

I huvudfasen var hantverket mycket sparsamt och på en nivå som närmast pekar på gårdshantverk för hushållens egna behov. Över ytan fanns spridda lämningar efter textilt

hantverk, kammakeri, läderhantverk och ett visst metallhantverk. Som regel uppträdde lämningarna utan relation till några specifika hantverksmiljöer, förutom vävning där vävtyngder påträffades in situ i bostadshusen. Också här skall vägas in att vi inte känner till tomternas utseende framför bostadshusen.

Passagera har inte haft några broläggningar och av allt att döma löpte grunda diken eller rännor i mitten av dessa, runt tomternas bakändar samt i några fall mellan husen. Dessa diken tolkades tidigt som ursprungliga tomtgränsmarkeringar från stadens anläggande men sedermera har diskuterats en senare datering än till huvudfas I och en renodlad funktion som dräneringssystem (Tesch 1990a:29; 2007b:90).

Huvudfas II

Huvudfas II, perioden ca 1000-1125, omfattar fem faser (faserna 2 till 6) och utmärktes av knuttimrade hus och skiftesverkshus på kraftiga stensyllar med lergolv. I huvudfas II fanns flera exempel på flätverkshus byggda på ramverk med syllstock, under tidigt 1900-tal benämnda *Sigtunahus* då hustypen vid denna tid antogs ha varit det typiska huset för den tidiga staden. Senare undersökningar har dock visat en mera komplex bild, och det utmärkande under kv.

Trädgårdsmästarens huvudfas II var istället kraftiga stensyllsburna hus och en introduktion av knuttimringstekniken (jfr Rosberg 2009). I fas 6 fanns även ett exempel på plankgolv som bevarats väl genom brand. Härdarna anlades gärna på samma plats i husen vid om- eller nybyggnader, varför de kom att skapa tjocka härdpucklar som växte från fas till fas. Stadsgårdarna visade upp en zonindelning som med vissa undantag varit generell, där hus för olika funktioner haft sin givna placering inom tomten. Hantverks- och förrådshus byggdes närmast Stora Gatan och bostadshusen längre in på tomterna.

Under huvudfasen var tomterna minst 30 m långa och gårdarna hade 3 till 5 hus per tomt. Husen blev successivt större under huvudfasens lopp, vilket fick till följd att utomhusytorna i passager och dropprum blev allt mindre. Under fas 3 fanns spår efter djurhållning av svin (?) och fjäderfä i små fähus på tomt V, samt i gödsellager på gårdar och i passager.

Under de senare delarna av huvudfas II började hantverk utföras i stadsgårdarnas frontzoner i hus speciellt byggda för sitt syfte. Hantverket var blandat och järnsmide, gjutning i kopparlegering och hantering av ädelmetaller samt kammakeri har ofta utförts i ett och samma hus. I enstaka fall har dock en specialisering kunnat skönjas. Den generella bild som brukar målas beträffande hantverkets organisation under huvudfasen, är att ambulerande hantverkare arbetat på beställning av gårdsherren (jfr Pettersson 2007:13 och Söderberg & Gustafsson 2007:36 med där angivna referenser). Kammakeriet kom under huvudfasens lopp att långsamt krypa framåt mot gårdarnas främre zoner och i fas 6 fanns också vaga spår efter glashantverk i en metallmedja. Textilhantverket, i form av vävning, tenderade att allt mera koncentreras till bostadshusen längre bak på tomten, men också till de flerfunktionshus som anlagts strax bakom husen närmast gatan.

Under huvudfas II belades passagerna med kavelbroar av trä och under dessa kan dräneringsrännor ha löpt, som regelbundet rensats och grävts om.

Huvudfas III

Huvudfas III, perioden ca 1125-1260, omfattade fyra faser (faserna 7 till 10). De kraftiga stensyllarna från huvudfas II var nu i stort sett borta och husen byggdes istället på glesare syllstensrader och ibland på hörnplintar. Bruket av kraftiga lergolv från huvudfas II började också vika, kanske till förmån för plankgolv men av sådana syntes få spår i de kraftigt förmultnade övre kulturlagren. Mönstret att vid ombyggnader av hus anlägga härdar på samma plats som föregående övergavs, och de tjocka pålagrade härdpucklarna försvann. Den zonindelning som uppstod under huvudfas II förfinades under huvudfas III, i synnerhet i gatuzonen som på alla tomter fick en genomgående prägel av intensivt produktiva hantverksmiljöer av specialiserad karaktär.

Tomterna förlängdes till över 38 m, vid 38 m från schaktgränsen vid Stora Gatan försvann stadsgårdarna in i den bakre profilväggen, och omfattade upp till 7 hus. Nu började även mindre hus uppträda bakom de hallbyggnader som i tidigare faser markerat den bakersta zonen. Bebyggelsen blev åter mindre kompakt och passagerna något bredare, då husen tenderade att bli smalare än i huvudfas II. Under huvudfasens lopp kom de inre delarna av tomterna IV och V att vrida sig något mot norr. Några spår av djurhållning, likt fähusen och hönshusen i föregående huvudfas, fanns inte i huvudfas III.

Hantverk utövades i dubbla hantverksbodrar byggda jämte varandra mot gatan, ett fenomen som började uppträda redan mot slutet av den föregående huvudfasen men som nu renodlades. Det hantverk som utfördes i bodarna var mera specialiserat än tidigare och en markant förändring var att hornhantverket tog klivet fram från det inre av gårdarna och etablerade sig i bodarna vid gatan, med en mycket intensiv produktivitet (jfr Pettersson 2007). Ett annat karaktärsdrag i hantverket under huvudfasen var en större komplexitet och att det föreföll mera differentierat. Järnsmide, smyckegjutning och kammakeri delade utrymmet med bergkristallslipning och

ädelmetallhantering. På tomt II kom också zonen innanför hantverksbodarna att bli en scen för hantverk och guldsmede och tomten kan ha haft en nära anknytning till kung Knut Erikssons Sigtunamyntning. Under huvudfasen bedrevs vävning främst i bostadshusen på gårdarnas inre delar.

Den generella bilden av hantverksproduktionen i detta skede är att den bör ha varit en stationär angelägenhet för fasta hantverkare som kan ha varit knutna till ett gryende gillesväsende och att verkstadsplatserna - gatubodarna - också fungerat som distributionsplatser vända mot en extern marknad (jfr Pettersson 2007:13f

Huvudfas	I	II	III
Absolut datering	985-1000	1000-1125	1125-1260
Tomtlängd	Synliga delar av tomterna ca 20 m långa	Synliga delar av tomterna minst 30 m långa	Synliga delar av tomterna mer än 38 m långa
Bebyggelsetäthet	Små hus, breda passager och dropprum	Successivt större hus som ger en allt tätare bebyggelse	Bebyggelsen åter mindre kompakt, bredare passager & dropprum
Antal hus per tomt	2-3 synliga hus per tomt	3-5 hus per tomt	Upp till 7 hus per tomt, även mindre hus bakom hallen i zon IV
Zon I-II	Hustyp vid gatan okänd	Hantverks- och flerfunktionshus vid gatan	Specialiserat hantverk i dubbelbod mot gatan, flerfunktionshus innanför
Zon III-IV	Mitthärdshus och mindre hus utan härdar	Hörnhärdshus i tomternas mitt, mitthärdshus baktill	Hörnhärdshus i tomternas mitt, mitthärdshus baktill
Hustyper	Enkla flätverkshus utan syll, lergolv	Flätverk på syllstock, knuttimrade hus & skiftesverk, ler & plankgolv	Knuttimrade hus och skiftesverk, plankgolv? Färre flätverkshus
Hussyll	Ingen	Kraftiga syllstensrader	Glesa syllstensrader eller plintar
Passagebeläggning	Ingen synlig	Kavelbroar	Stenlagd passage och kavelbroar
Dränering/renhållning	Rännor i passager och dropprum	Möjligen rännor under kavelbroarna, som rensats regelbundet	-
Hantverksorganisation	Sparsamt hantverk, knutet till hushållet	Ambulerande hantverkare arbetar på beställning av gården	Fasta hantverkare, stationär produktion för en extern marknad
Hantverk	Kammakeri, textil	Järnsmide, Cu-legering och ädelmetaller, kammakeri, glas, textil	Järnsmide, ädelmetaller, myntning, ädelstensslipning, kammakeri, textil
Djurhållning	Gödsel i lager och groppfyllningar	Hönshus och svinstior i tomt V, zon II, fas 3, samt gödsel i passagelager	-

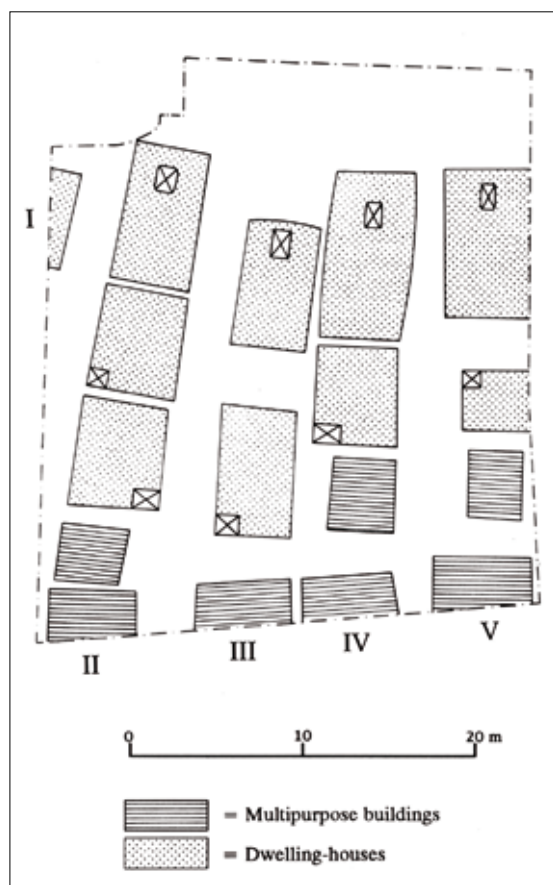
Tabell 3. De tre huvudfaserna med sina funktionella karakteristika.

och Söderberg & Gustafsson 2007:36 med där angivna referenser).

Vid inträdet till huvudfas III skedde en genomgripande förändring av passage I, som fick en kraftig stenläggning istället för de kavelbroar av trä som tidigare varit gängse gatubeläggning. Husen innanför gatubodarna på tomt II fick också en stenläggning vänd mot passage II. I passagerna II och III fanns ännu spår efter kavelbroar ända upp i fas 9.

Tomtstruktur och zoner

Undersökningsytan visade genom alla 10 faserna en tomtstruktur av fyra hela tomter, tomt II till V, samt ett hörn av ännu en tomts inre i väster, tomt I. Mellan tomterna I och II, tomterna II och III

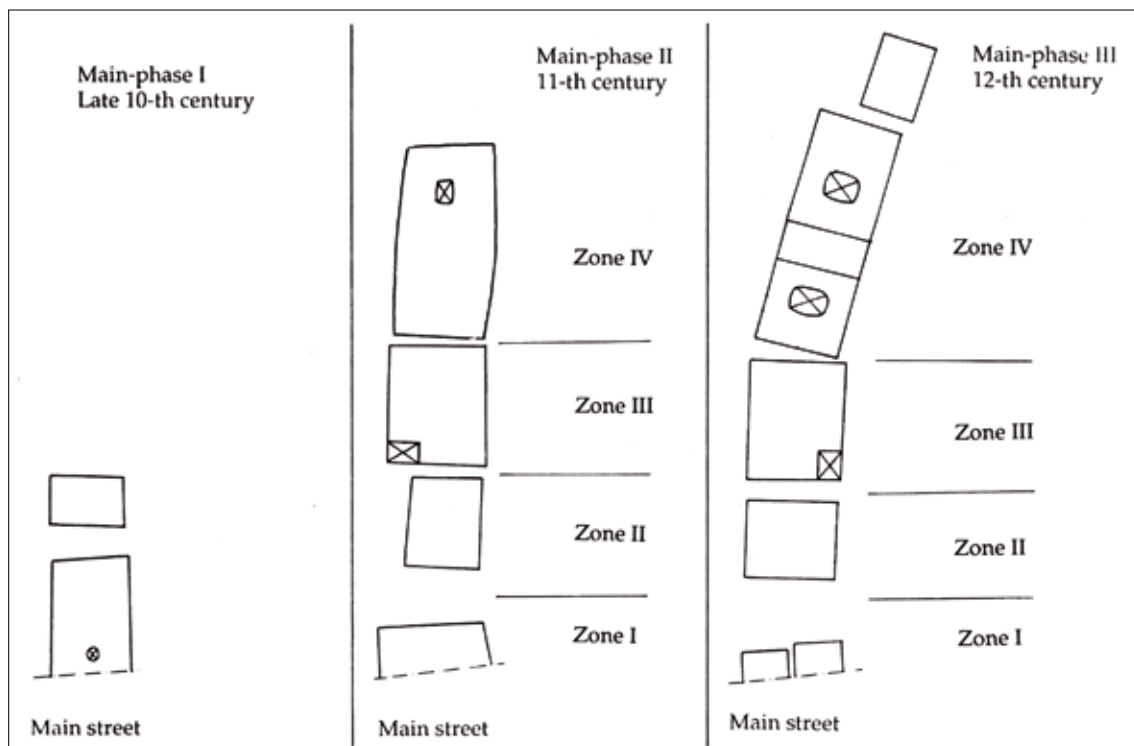
Figur 11. Schematisk framställning av de fem tomterna och de tre passagerna under huvudfas II. Nedtill närmast gatan ligger hantverks- och ekonomibyggnader, medan bostadshusen ligger längre in på tomten. Efter Pettersson 1995.

samt tomterna IV och V löpte passager, medan det i mellanrummet mellan tomterna III och IV endast fanns ett smalt dropprum. Passagerna skall inte liknas vid allmänna gränder utan mera vid gårds- eller utomhusutrymmen som delats av två stadsgårdar. De har varit integrerade delar av de enskilda gårdsstrukturerna. I flera fall fanns även tvärpassager mellan hus på enskilda stadsgårdar.

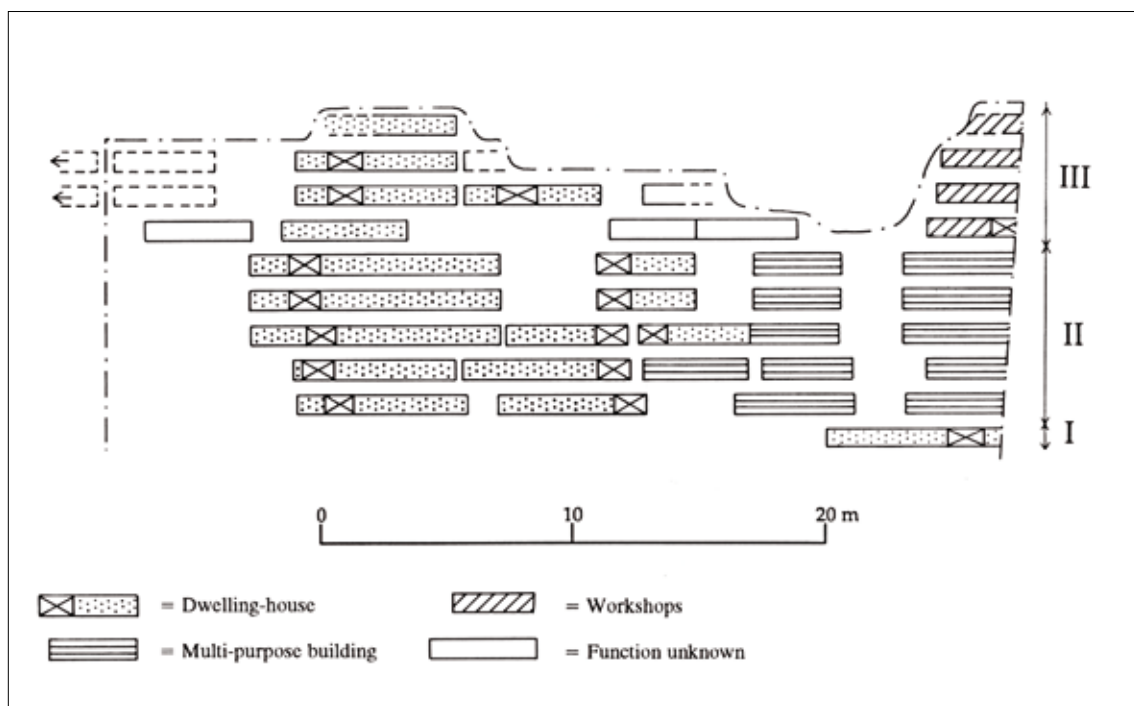
Under stratigrafarbetet stod som ovan nämnts snart klart att stadsgårdarna delats in i funktionella zoner, byggnader av samma typ och med likartad planlösning förekom som regel i samma parti av gården på de olika tomterna. Zonindelningen var generellt likartad för gårdarna även om flera undantag fanns, i synnerhet på tomterna II och III. Denna zonindelning är tydlig alltifrån huvudfas II, med ekonomi- och hantverksbyggnader närmast gatan och bostadshus baktill på tomten, och den kom att förfinas under den sista huvudfasens lopp.

Zon I; hantverksbus och hantverksbodas. Zonen närmast Stora Gatan i sydost utvecklades under de senare delarna av huvudfas II till en allt mera utpräglad hantverkszon. I de första faserna av huvudfas II var zonen bebyggd med större hus med diffusa funktioner som kanske hyst blandade hantverk på lågintensiv nivå, varför dessa funktionsmässigt närmast bör tillhöra zon II. Men från och med 1000-talets mitt började hus med specialiserad funktion att uppträda vid gatan i form av smedjor och smyckegjuterier och i faserna 5 och 6 uppträdde för första gången dubbla hantverksbodas närmast gatan på vissa stadsgårdar. Systemet med dubbelställda bodas kom att renodlas i och med inträdet till huvudfas III då dessutom kammakeriet etablerades i zon I där det utövades med hög intensitet genom hela huvudfasen, efter att tidigare ha varit hänvisat till de bakre zonerna.

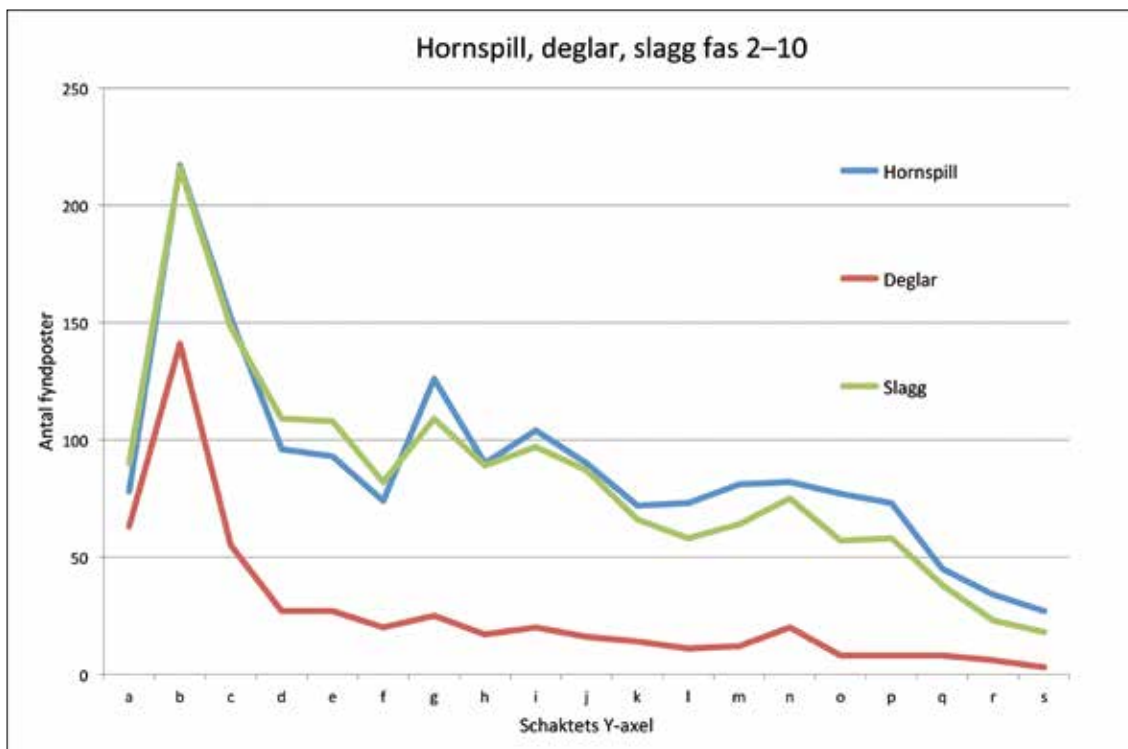
Zon II; flerfunktionsbus. Zon II följde innanför byggnaderna i zon I och bebyggdes med, ofta mindre, förrådshus och ekonomibyggnader utan härdar. Hantverk förekom också i denna zon, under huvudfas II i synnerhet vävning och i huvudfas III förekom här i hög grad

Figur 12. En schematisk framställning av en stadsgård med positioneringen av de fyra zonerna i de tre huvudfaserna. Efter Pettersson 1995.

Figur 13. De funktionella zonerna sedda i en schematisk sektion av en tomt genom alla tio faser. Hantverkszonen zon I (t.h.) anges här som specifik för huvudfas III, men framväxten var gradvis och zonen började framträda redan under huvudfas II. Efter Pettersson 1995.

Figur 14. Hornspill, deglar och slagg, diagram av fördelningen i hela schaktet längs y-axeln genom faserna 2 till 10. Fas 1 är undantagen då fasen inte följer senare fasers zonindelning. Koncentrationen är störst i rutorna A-C, som representerar zon I.

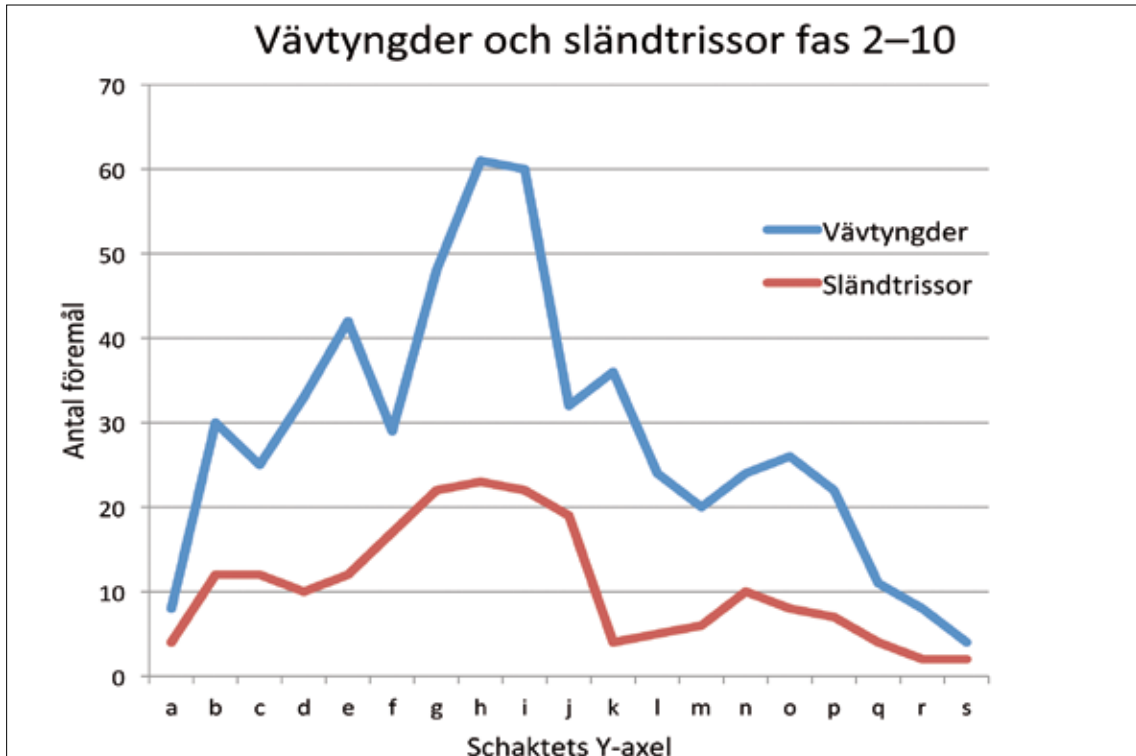
specialiserade smycke- och metallhantverk. Under fas 3 förekom även djurhållning i fåhus på tomt V inom zonen, troligtvis av svin och fjäderfä.

Zon III; hörnhärdshus. Zonen bebyggdes med bostadshus med hörnhärd, stekarhus, och fungerade som den huvudsakliga bostadszonen dominerad av hushållsfunktioner. Det var i dessa hus som de största volymerna hushållskeramik förekom och det är också här de största volymerna vävtyngder och sländtrissor påträffades. Ofta var hörnhärden en rökugn med valvkappa av lera.

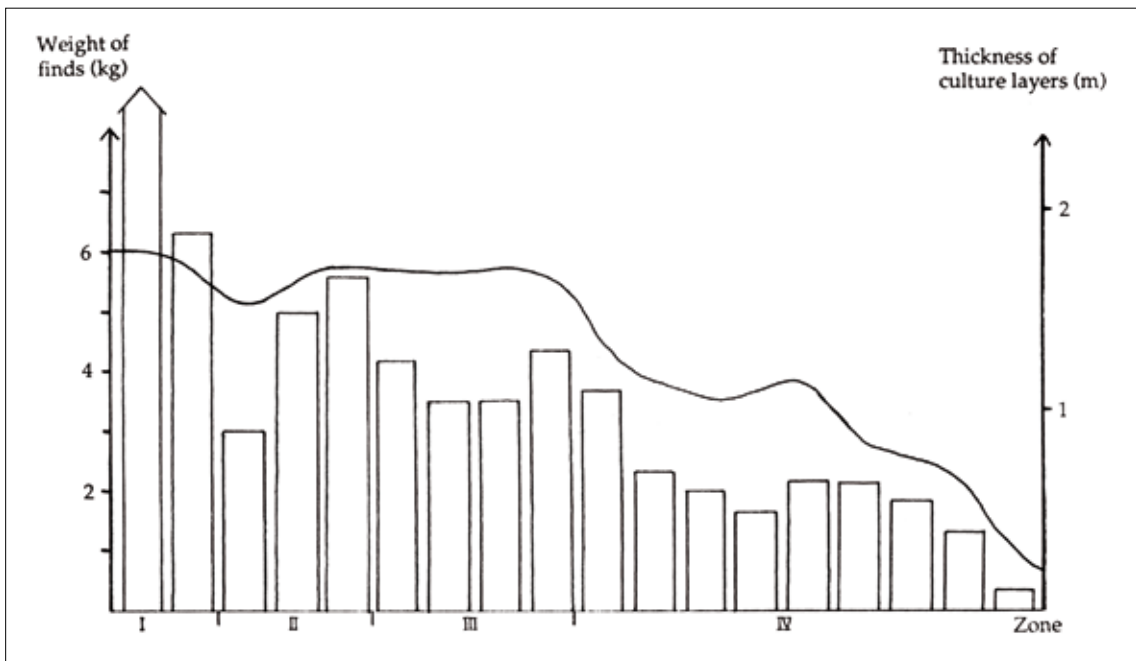
Zon IV; mitthärdshus. Området längst in var som regel bebyggt med bostadshus med härd mitt på golvet. Dessa var eldhus eller hallar, bostadshus av mera utpräglad social karaktär där gårdens folk kan ha samlats till måltid och gästabad. Husen kan också ha haft representativa funktioner. Pettersson hänvisar till Bryggen i medeltidens Bergen, där en byggnadstyp kallad

”Schotstuen” legat längst in på stadsgårdarna, som använts som samlingsplats och dit mat bars in från stekarhuset. Pettersson hänvisar också till Olav Kyrres Saga där ”...øl ble båret omkring elden” i en byggnad där kungen hade sitt högsäte (Pettersson 1993:28; 1998:86 med där angivna referenser). Fyndmängderna var mindre i zon IV än i husen inom de andra zonerna, men kulturlagren var också tunnare längst bak i tomterna och fyndmängden har korrelerat med kulturlagrens tjocklek (figur 16). Under huvudfas III började också mindre hus av oklar funktion uppträda bakom hallbyggnaderna.

Zonindelningen är giltig för huvudfaserna II och III men den kan inte appliceras på huvudfas I, perioden vid 900-talets slut. Under huvudfas I fanns som nämnts endast mitthärdshus närmast den sydöstra schaktbegränsningen och dagens Stora Gatan, samt smärre hus av oklar funktion bakom dessa. Detta kan återspegla att gårdstrukturen varit annorlunda under fas

Figur 15. Vävtyngher och sländtrissor. Fördelningen följer kulturlagertjockleken (jfr figur 16) men kurvan visar också tydliga pucklar mellan rutorna C och K, zoner II och III där flerk Funktions- och börnbärdsbusen är belägna.

Figur 16. Fyndvikt (kg) och kulturlagrens tjocklek (m) sedd genom en tomts mittlinje. Fyndvikten är generellt proportionell mot kulturlagertjockleken, förutom i zon I som tyngs av stora material hantverksfynd, bl.a. slaggar. Efter Pettersson 1995.

1 eller, i enlighet med diskussioner som förts på senare år, att stadsplanen varit annorlunda. Huvudgatan kan ha saknats och stadsgårdarna kan istället ha vänt sina frontzoner ned mot vattnet (Tesch 2007b:89f). I enlighet med detta skulle det kunna vara blott stadsgårdarnas bakkanter vi ser i den tidigaste bebyggelsefasen och de främre tomtzonerna kan fortfarande ligga outgrävda i sydost.

I hustabellen på den bifogade cd-skivan tillämpas zontolkningen strikt efter husfunktion, inte efter geografisk belägenhet inom

tomten. Detta innebär att större hus med diffusa funktionsspår i zonen närmast gatan under huvudfas II klassificeras som *zon II-hus* medan klassificeringen *zon I* helt viks för hus med specialiserat hantverk, i synnerhet för de små dubbelbodar som präglade huvudfas III. Byggnader i zonen närmast gatan hålls inte för zon I-hus förrän under den senare delen av huvudfas II, kring 1000-talets mitt, då fyndbilden visar att mera intensiva hantverk skett i zonen i för ändamålet uppförda byggnader.

Figur 17. Grävning i snöyra. Fr.v. Magnus Hellström, Helena Åqvist och Michael Petré. 11/4 - 1989.

Fas-, tomt- och husbeskrivningar

Anders Söderberg

I det följande presenteras utgrävningsytan, tomternas stadsgårdar och de enskilda husen fasvis, i faser och underfaser. Fasbeskrivningarna presenteras tillsammans med planer av utgrävningsytan med husens vägglinjer och hårdar markerade, och husen presenteras tomtvis illustrerade med planer där tillhörande anläggningsnummer lagts in. Husens lergolv är inte accentuerade på planerna, t.ex. skuggade, då detta arbete inte rymts inom rapportarbetets ramar. Husbeskrivningarna beskriver endast hus och passager med tillhörande anläggningar, men på bifogad cd-skiva finns en anläggningslista där samtliga 419 anläggningar från undersökningen finns kortfattat beskrivna.

Under fältarbetet upprätthölls ingen strikt gemensam terminologi i dokumentationen, och i rapportens husbeskrivningar redovisas anläggningarna med de ursprungliga rubriker de fått i sina anläggningsbeskrivningar. Under grävningen användes dessutom ett förenklat begrepp om väderstrecksförhållandena, där Stora Gatan fick representera söder istället för sitt verkliga väderstreck i förhållande till utgrävningsytan, som är sydost. Därför har väderstrecksangivelserna här korrigerats 45 grader motsols i förhållande till de ursprungliga angivelserna i anläggningsbeskrivningarna. Detta har genomförts i husbeskrivningarna såväl som i anläggningstabellen. I anläggnings- och skiktbeskrivningar är också termen *k-jord* eller *kulturjord* flitigt använd, men i rapporten

har dessa termer istället ersatts med *avsatta lager*, *avsatt material* eller i få fall enbart *jord*. Termen har dock behållits i anläggningstabellen, liksom i profillagerlistorna som direkt citerar originallistorna.

Husbeskrivningarna stödjer sig på text från anläggningsbeskrivningarna och på observationer av husen i plan. Anläggningsbeskrivningarna, som fördes i fält, är sinsemellan ojämnt i fråga om utförlighet. Vissa anläggningar är mycket summariskt beskrivna, medan andra beskrivits över flera sidor och detta slår också igenom i husbeskrivningarna. Tidsramarna har inte medgett ett studium av de rutvis förda skiktbeskrivningarna under rapportarbetet, förutom i några enskilda fall. Vid beskrivningen av tomterna I till III har också upprättade fasrapportblanketter, med motiveringar och tolkningar av lager- och anläggningsrelationer, varit till hjälp.

Ambitionen med husbeskrivningarna är att de skall vara mera beskrivande än tolkande. På medföljande cd-skiva finns dock en hustabell med kortfattade uppgifter om husen, där ett något större utrymme givits för tolkningar av byggnadsskick och funktion. Hustabellen innehåller även uppmätningar av de enskilda husen. Dessa är utförda från de i efterhand rekonstruerade vägglinjerna. Den grafiska framställningen av husen bygger helt på Björn Petterssons och Mats Roslunds hustolkningar från 1990-talets början som finns redovisade

i plan i museets arkivmaterial, i några fall med smärre revideringar utförda i samråd med de bägge fältarbetsledarna. Varje husbeskrivning avslutas med översiktliga kvalitativa resuméer över fyndsammansättningen i rutorna inom husens vägglinjer. Anmärkningsvärda fynd redovisas med fyndnummer.

Hustyper

Terminologiskt vilar husbeskrivningarna på arkivmaterialet och på de artiklar om undersökningen som sedermera skrivits. Den terminologiska basen i beskrivningarna är därför de schematiska begreppen *bod*, *hantverksbus*, *flerfunktionsbus*, *hörnhärdsbus* och *mitthärdsbus*.

Bodarna är de små parvis byggda hantverkshus för intensivt hantverk i zon I som framförallt präglar huvudfas III, men som långsamt börjar etableras på vissa tomter redan under huvudfas II.

Hantverksbusen är större hus med uppenbara spår efter hantverk som påträffas i zonen närmast gatan under huvudfas II innan dubbelbodan börjar uppträda. Begreppet används också om hus i zon II, i de fall då de visar mera intensiva spår av hantverksutövning.

Flerfunktionsbusen tillhör tomtzon II och har varit förrådshus och ekonomibyggnader utan härdar. Ibland kan noteras spår efter verksamhet i dessa byggnader, i synnerhet efter vävning.

Hörnhärdsbus betecknar de hus i zon III som varit försedda med hörnhärdar. Detta är de bostadshus dit matlagning och andra hushållsangelägenheter hänvisats. En historisk term för dessa byggnader är *stekarbus*, och detta begrepp används också i hustabellen.

Mitthärdsbusen tillhör tomtzon IV och har ofta varit stadsgårdens största hus, ett bostadshus med mera social och representativ funktion. *Eldbus* och *hall* är etnologiskt och historiskt relevanta termer för dessa hus. I huvudfas III förekommer i några fall även hantverkshus med mitthärd i zonerna I och II, som givetvis inte skall förväxlas med hallarna.

Rapporten tränger inte in på djupet i frågeställningar om husens olika byggnadssätt. I de fall byggnadsmetod rörande specifika hus har konstaterats i den skrivna dokumentationen eller i senare artiklar och böcker finns dessa tolkningar angivna i husbeskrivningarna, liksom om byggnadsskicket tydligt framgår av planerna. Byggnadsskick och hustyper i det tidigmedeltida Sigtuna har tidigare behandlats av Björn Pettersson (1990), Jonas Ros (2009) och Karin Rosberg (2009). Terminologin i rapportens husbeskrivningar tar delvis stöd i sistnämnda arbete om vikingatida byggande i Mälardalen, där både flätverkshus, skiftesverkshus och stavverkshus samlas under det gemensamma begreppet *ramverkshus*.

Figur 18. T.n. Leena Drenzel. Med skottkärran Stefan Elgh. 11/4 - 1989.

Figur 19. Huvudfas I - Fas 1, 985 till 1000.

Huvudfas I - Fas 1, 985 till 1000

Fas 1 är den enda fasen i huvudfas I. Redan i denna första byggnadsfas fastslogs den struktur av ca 8 m breda tomtparceller, som var stabil genom alla de 10 faserna upp till 1200-talets mitt. Fyra till fem tomter kunde ses inom utgrävningsytan avgränsade av passager, förutom mellan tomterna III och IV där endast ett smalt dropprum skiljde tomterna åt. Under fas 1 finns dock inga spår av bebyggelse på tomt I längst i väster, utan endast fyra tomter finns, numrerade tomt II till V.

Under fas 1 gav stadsgårdarna intryck av att ha varit korta, endast upp till ca 20 m, och endast bebyggda med upp till tre hus vardera med bostadshus längst i sydost. Detta skiljde sig markant från bilden i fas 2, där den struktur var etablerad som skulle följa genom hela huvudfas II med 4 hus per stadsgård, hantverkshus och flerfunktionshus vid gatan och bostads- och hallbyggnader baktill.

Den synliga bebyggelsen utmärktes i fas 1 av enkla flätverkshus utan syllstockar, i flera fall lerklinade, med de vertikala stolparna förankrade direkt i marken. Alla de tidigaste husen hade inte nödvändigtvis utlagda lergolv utan golvet har i vissa fall utgjorts av den ursprungliga markytan, och troligen har bebyggelsen anlagts efter någon form av avröjning av denna. Profillager 2, ovan den naturliga leran benämnd lager 1, beskrivs som en grå eller gråbrun växthorisont som ibland visade inslag av träkol. Beskrivningen liknar det tunna grå lagret på glacialeran i kv. Humlegården, som beskrivits som ett svedjelager (Ljung & Wikström 2008:50f; 59).

I fas 1 fanns inga spår efter kavelbroläggningar, utan passagerna markerades av grävda NV-SO-orienterade grunda diken eller rännor som var upp till ca 1,4 m breda. I flera fall anslöt SV-NO-orienterade diken till dessa, löpande mellan husen. Några av dessa har även löpt in under husen och på tomt V fanns konstruktioner som berättade att de rännor som löpt under husens golv har varit täckta, i ett fall delvis med kasserade bordplankor från en båt.

Samtliga bostadshus i fasen har brunnit ned.

Detsamma gäller ett par av de enklare husen baktill på tomterna (hus 138 och 128).

Den generella fyndbilden i fasen är tydligt bostadsrelaterad, med svartgodskeramik i flera av husen och med spår av ett sparsamt hantverk med tonvikt på textil, läder och horn. Fyndet av en guldbarr i hus 376 är ett uppseendeväckande skattfynd som bör ha representerat ett avsevärt värde (Fnr 25981).

En dendrokronologisk datering (D 57161) från den norra hörnstolpen till hus 365 har använts vid fasdateringen: 981 ± 5 år, sedermera uppdaterad till 980 ± 5 år. Detsamma gäller en datering av ett prov (D 57164) från diket nordost om huset; $981 \pm 5(?)$ med den uppdaterade dateringen ”efter 971” (tabell 10 sidan 165).

Fasplanen ger intryck av en tomtdisposition med korta stadsgårdar om två till tre hus med bostadshuset närmast huvudstråket i sydost (nuvarande Stora Gatan). Denna disposition har sedermera ifrågasatts och tanken har framlagts att gatan kanske inte funnits under stadens tidigaste bebyggelseskede utan att en enkel rad av tomter istället orienterat sig mot Mälarstranden (Tesch 2007b:89f). I sådana fall skulle endast de bakre ändarna av stadsgårdarna från fas 1 ha fallit inom utgrävningsytan, och de hus som grävdes fram närmast den södra schaktgränsen skulle i själva verket vara hallbyggnaderna från tomternas inre delar. De skulle då med sina mitthärdar funktionellt snarast vara att hänföra till zon IV, och övriga bostads- ekonomi- och eventuella hantverksbyggnader skulle fortfarande ligga kvar outgrävda under Stora Gatan och i kv. Kammakaren mitt emot.

Vid utgrävningen tolkades rännorna eller de grunda diken i passagerna som tomtgränsdiken från stadens anläggningsskede, en tolkning som ifrågasatts efter att undersökningen av kv. Professorn 1, 1999-2000 visade att motsvarande diken där grävts först i fas 3, genom befintliga kulturlager och ned i ursprunglig lera. Efter en förnyad genomgång av profilerna som visade att även de diken som syns i kv. Trädgårdsmästarens första fas grävts genom flertalet kulturlager,

befanns även dessa ha varit grävda under fas 3 och tanken om tomträndiken reviderades av Tesch som istället framhävde deras dränerande funktion och en datering till huvudfas II (Tesch 2007b:90). Här uppstår emellertid ett problem vid betraktande av diket A 91 på tomt II i fas 1, som följer riktningen hos vägglinjerna i husen 376 och 104/377, och som tolkats ansluta till det långa passagediket A 79 i passage II. De bägge diken har således hållits för samtida under grävning och stratigrafibearbetning. Detsamma gäller den ränna som löpt under nordvästväggen från den täckta gropen under golvet till hus 365 på tomt V, för att därefter böja av och ansluta till det onummerade diket nordost om huset.

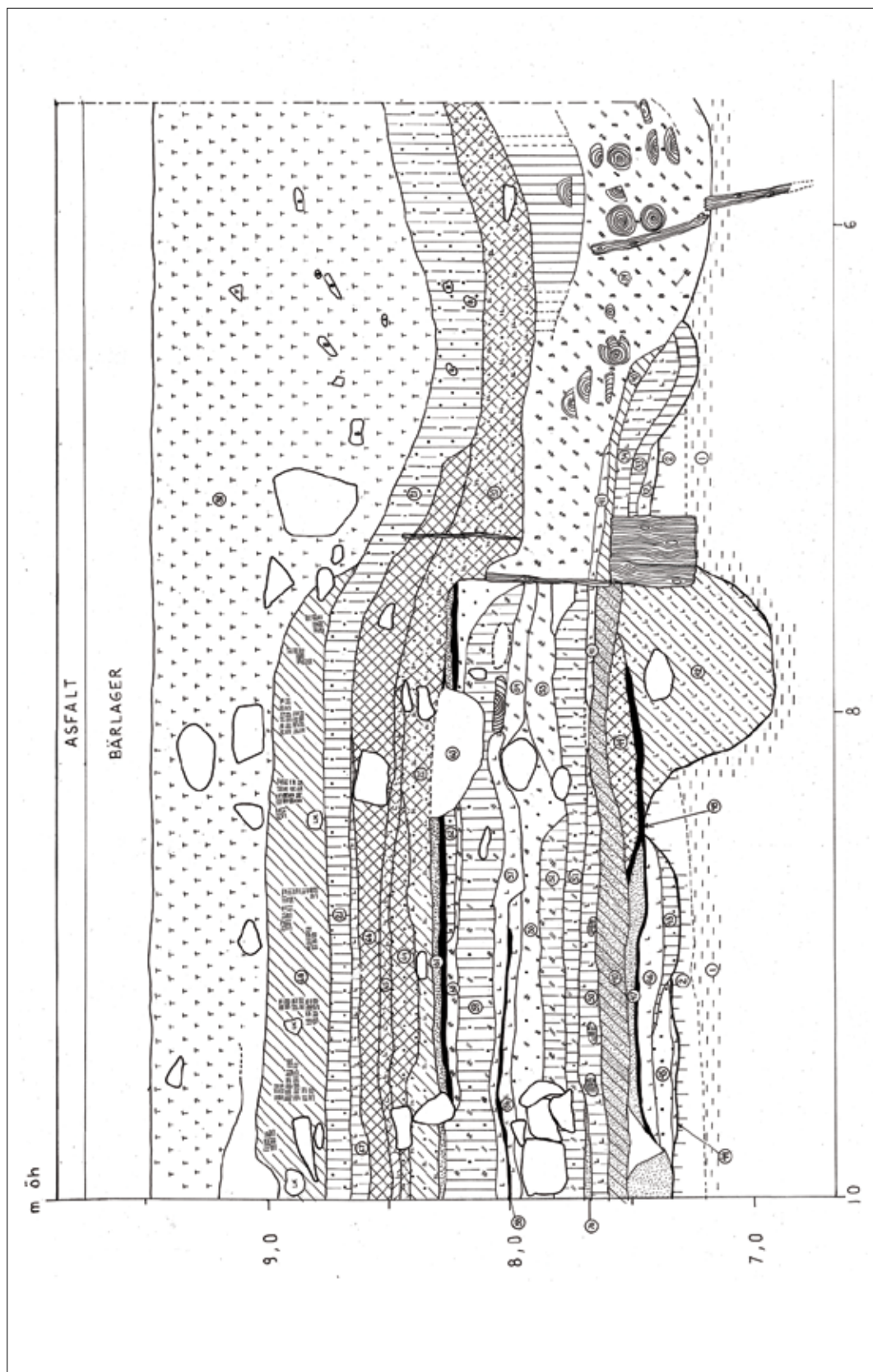
En förklaring till paradoxen med passagediken som grävts genom flera fasers kulturlager men som likväl relaterar till tvärrännor som bevisligen tillhört fas 1, kan vara att de till stora delar kan ha skapats redan i fas 1 men att de därefter regelbundet rensats genom att ackumulerat avfall grävts bort, långt upp i fassekvensen. Detta styrks av lager 39 i profil 5, som motsvarar fyllningen i A 79 från den

ursprungliga leran och uppåt (figur 21). I lagret syns trästockar tillhöriga kavelbroläggningar från faserna 4 och 5, och diket är flera gånger grävt genom omgivande kulturlager och sluts inte stratigrafiskt av lager som ligger både över passage och tomter på ömse sidor förän i huvudfas III, efter att en sista avgrävning av kanten till tomt III ägt rum. Lager 39 beskrivs som en "ränna, omgrävd i flera omgångar" innehållande "gödsel, träflis, stora mängder ben och trästockar" i lagerbeskrivningen. Det stod således klart vid undersökningen att diket var omgrävt flertalet gånger. Detta kan också studeras i profil 4, längre upp i passagen (ej publicerad). Diket A 371 i passage III mellan tomterna IV och V är grävt genom äldre kulturlager just från fas 3 som Tesch konstaterat, och förefaller därefter slutas stratigrafiskt av en mer eller mindre isolerad stratigrafi som är passagens egen.

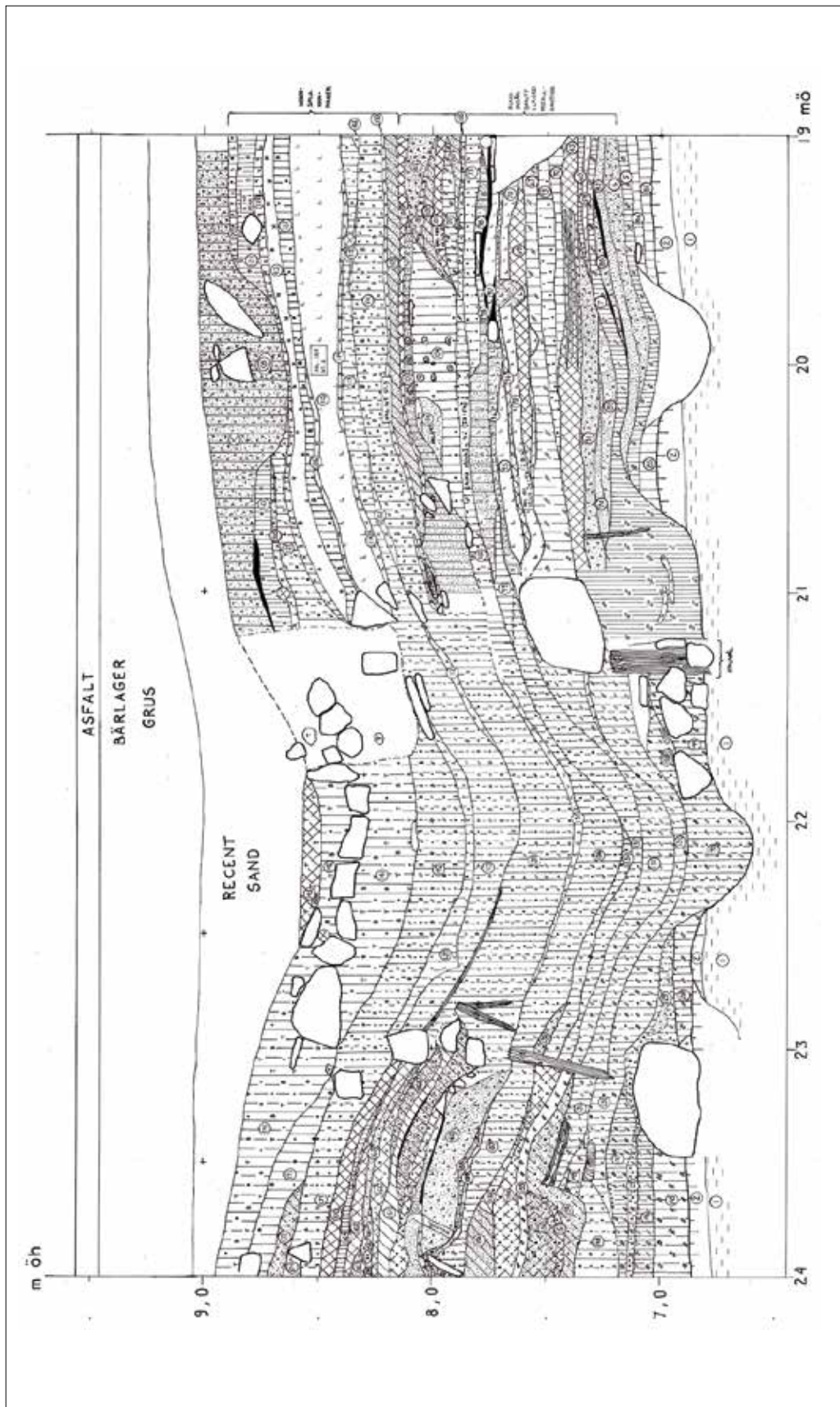
Profilstudier kan egentligen varken bekräfta eller motbevisa diket A 79:s existens i fas 1 om vi skulle anta att ackumulerade passagelager kontinuerligt skulle ha rensats bort under 1000-talet varvid 900-talets diken i stor utsträck-

Figur 20. Samma parti av passage II med lager 39 och diket A79 i profil 5 som visas av profilbilden figur 21. Foto från norr.

Figur 21. Parti av profil 5 i sydost. Diket A 79 vid 6 mÖ och passagelagren i passage II. Nere till höger närmast botten syns angrävda lager från de tidigaste faserna. Ur passagelagret ligger 39 t.h. stöcker trärester ut, tillhörande kavelbrotläggning i faserna 4 och 5.

Figur 22. Parti av profil 5 vid passage III, dike A 371 och dike A 372.

ning kan ha grävts om, men studier i plan och relationen till tvärrännan A 91 som relaterar till bebyggelsen i fas 1 antyder att även A 79 kan ha funnits från första början. Den gamla tolkningen att passagedikena kan ha tillhört den första byggnadsfasen bör således kunna bibehållas. Om diken är att betrakta som tomtgränsdiken, dräneringsrännor eller båggedera lämnas här öppet. En bosättning av denna art, direkt på den täta leran, bör dock tidigt ha krävt ett effektivt dräneringssystem.

Tomter och hus i fas 1

Passage I

I passagens NV del löpte en grävd ränna.

Tomt II

Hus 376; Mitthärdshus

A 90 Ränna

A 91 Ränna

A 367 Flätverkskonstruktion

A 376 Pinnhålsrad - Hus (?)

A 370 Lergolv

Ett flätverkshus byggt direkt på marken utan syllstockar, buret av en rad jordgrävda pinnar/kluvor/stolpar i vägglinjerna. Rester av påförd lera som golv direkt på växthorisonen. Mitthärd i norra delen av huset, nära det norra hörnet. Huset har brunnit, därav sot och kol fläckvis. A 376 representerar ett parti bränd flätverkswägg. Utomhus nordväst om huset löper en grävd ränna, A 91.

Fynd: guldbarr (Fnr 25981), järnnyckel (Fnr 26454), slipsten av sandsten (Fnr 10471), järnföremål, föremål av kopparlegering, brända vävtyngder, tvinnat rep, bryne, något lerklining, kamskena, något hornspill, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

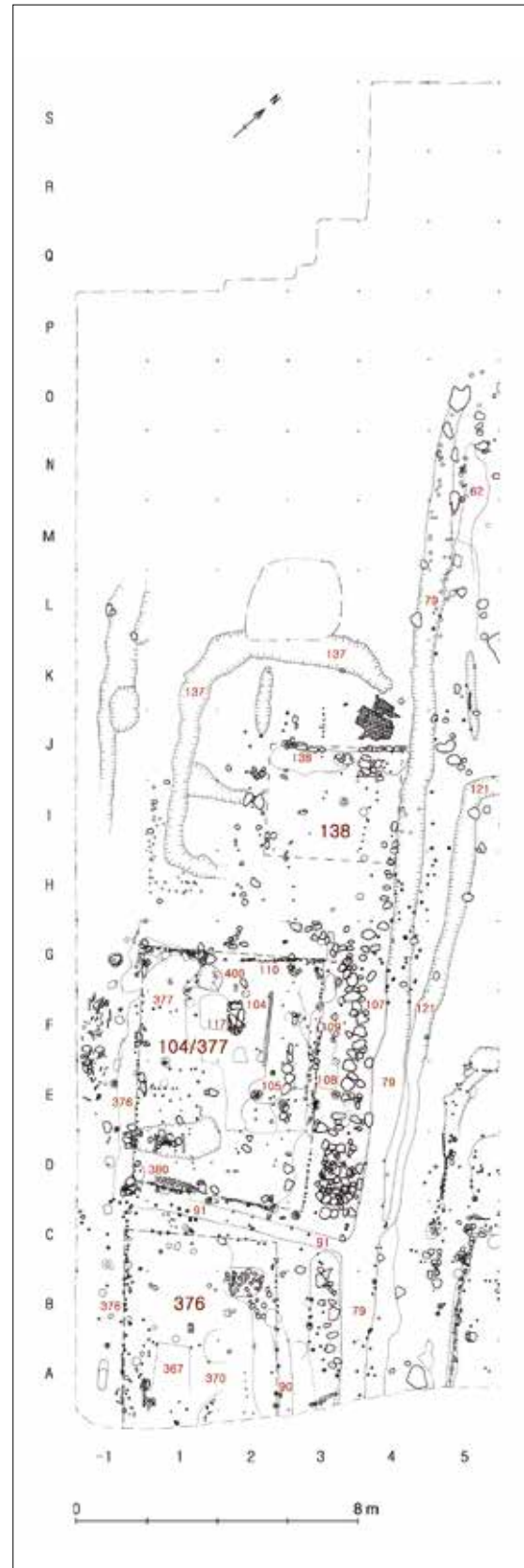
Hus 104/377; Mitthärdshus

A 104 Lergolv

A 105 Syllstensrad med stolphål

A 107 Syllstensrad/stenpackning

A 108 Lergolv

Figur 23. Tomt I & II i fas 1.

A 109 Flätverk
A 110 Flätverk
A 117 Härd m möjlig ram
A 376 Pinnhålsrad - Hus (?)
A 377 Lergolv / Hus
A 380 Lergolv
A 400 Vävstolsgrop

Ett lerklinat flätverkshus med lergolv och en mitthärd i nordvästra delen av huset. Flätverkswäggarna var byggda direkt på marken med jordbundna stolpar i vägglinjen och utan syllstockar. Då mitthärdens aska avgränsades på golvet i nordost och i sydväst antas att huset kan ha haft bänkar. I den nordvästra delen av huset fanns en grop med vävtyngder. Huset har brunnit. Under golvlagret 377 låg en äldre lergolvsrest direkt på växthorisonten, A 380. I utomhusmiljön nordost om huset låg en stenpackning, A 107.

Fynd: bennål, bensländtrissa, vävtyngder, brynen, oidentifierade järnföremål, kamskena, bränd lera, lerklining, kalkstensfragment, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 138

A 137 Ränna
A 138 Syllstensrad

Hypotetiskt hus. En rad med stenar och avsatta lager direkt på växthorisonten. Resterna av ev. byggnad på platsen var brända, i synnerhet den brända träkonstruktionen strax nordväst om det norra hörnet och syllstensraden A 138. Ytan omgärdades av rännan A 137 som grävts direkt i den ursprungliga leran.

Fynd: snöre av textil, lerklining, föremål av järn och kopparlegering, spik, något hornspill, bryne, allmänt svartgods och AII-gods.

Passage II

Grävd ränna eller dike

A 62 "Lergrop"
A 79 Trästocksränna
A 121 Ränna

I fas 1 representerade A 79 den grävda ca 0,4-0,6 m breda ränna som löpt i SO-NV riktning

mellan tomterna. I rutorna N5 och O5 fanns en parallell ränna i samma storleksordning, 0,4 m bred och 0,25 m djup. Rännan kallas i anläggningsbeskrivningen "trästocksränna" p.g.a. de kavelbroläggningar som anlades här i senare faser, med bibehållet anläggningsnummer A 79 och med första uppträdande i fas 4. I fas 1 är A 79 dock endast en enkel ränna grävd direkt ned i den ursprungliga leran utan träkonstruktioner.

Tomt III

Hus 88/89; Mitthärdshus

A 88 Hus
A 89 Härd
A 94:1 Flätverksgärde

Ett flätverkshus med mitthärd centralt i huset. Flätverket var byggt direkt på marken utan syllstockar och med bärande jordgrävda stolpar i vägglinjerna och i det västra hörnet. Ingång åt sydväst nära det västra hörnet. Spår av lergolv fanns i form av fläckar av lera som lagts direkt på växthorisonten. Byggnaden har brunnit.

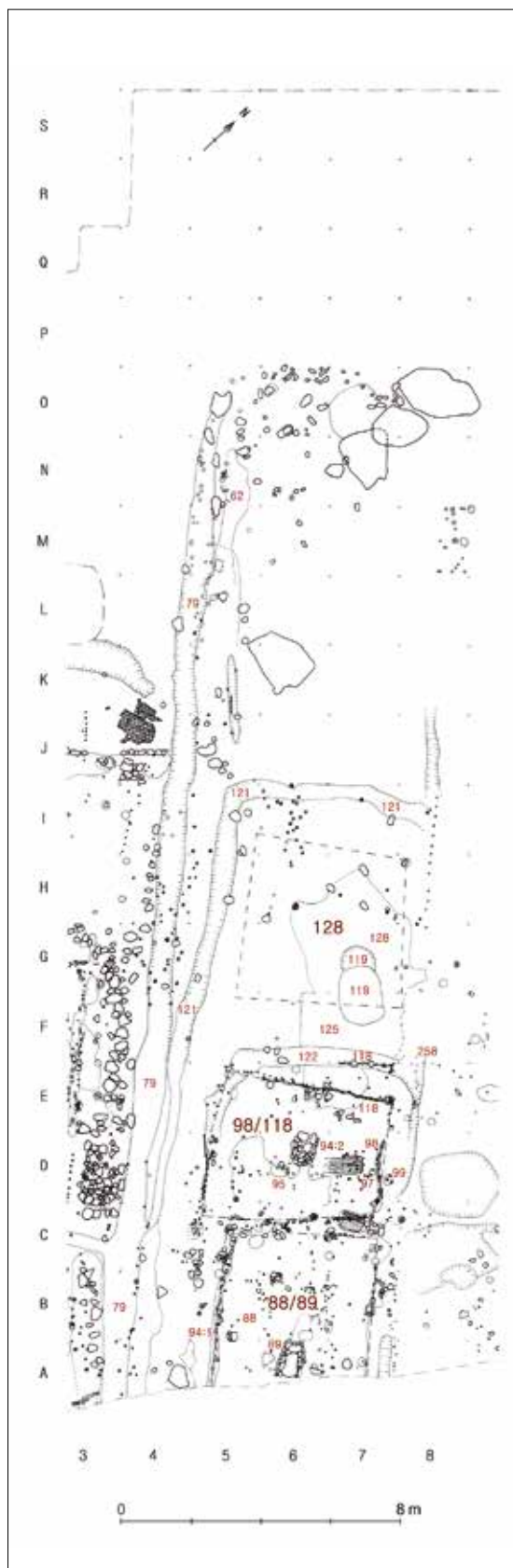
Fynd: guldfoliepärla, träskedar, tränålar, bennålar, järnföremål, bryne, keramiska processförpackningar från järnsmide, degel, skärvel, smärre mängder smidesslagg, läderspill, hornspill och lerklining, allmänt äldre svartgods och AIV-gods.

Hus 98/118; Mitthärdshus

A 94:2 Härd
A 95 Stolphål
A 97 Stolphål
A 98 Flätverk
A 99 Stolphål m. nedgrävning
A 118 Flätverk
A 122 Ränna

Ett flätverkshus med mitthärd. Flätverket var uppfört direkt på marken utan syllstockar, med bärande stolpar i vägglinjerna. Trärester fanns på golvet nordost om mitthärden. Byggnaden har brunnit, och bränd orange sand låg kring härden. Husytan begränsades i nordväst och sydväst av rännan A 122 som grävts ur den ursprungliga leran.

Fynd: under södra väggen en grop med

Figur 24. Tomt III i fas 1.

en trädetalj tolkad som en eventuell kistgavel (Fnr 10845), karneolpärla, glaspärla, vävtyngd, hornspill och halvfabrikat till kammar, lerklining, degel, allmänt äldre svartgods och AIV-gods.

Hus 128

A 119 Gropar med hornspill

A 121 Ränna

A 125 Lergolv?

A 128 Lergolv

Hypotetiskt hus. Ytan hade få husindikerande anläggningar. Skiktbeskrivningen anger fragmentariska lerrester liggande direkt på ursprunglig lera, med avsatta lager av gödsel och träflis samt rester av ett orange brandlager ovan det avsatta lagret i ruta I7. På ytan fanns även gropar med hornspill, träflis och gödsel, benämnda A 119. I anläggningsbeskrivningen anges A 119 som samtida med lerytan A 128 som smet ned något över kanten till groparna. Ytan omgärdades i nordväst och sydväst av den grävda rännan A 121. I norr fanns ett stolphål.

Fynd: glaspärla, blästermunstycke, kamdelar, smärre mängder läderspill, hornspill och halvfabrikat samt järnföremål.

Dropprum mellan tomt III och tomt IV

A 258 Flätverk - tomtgräns

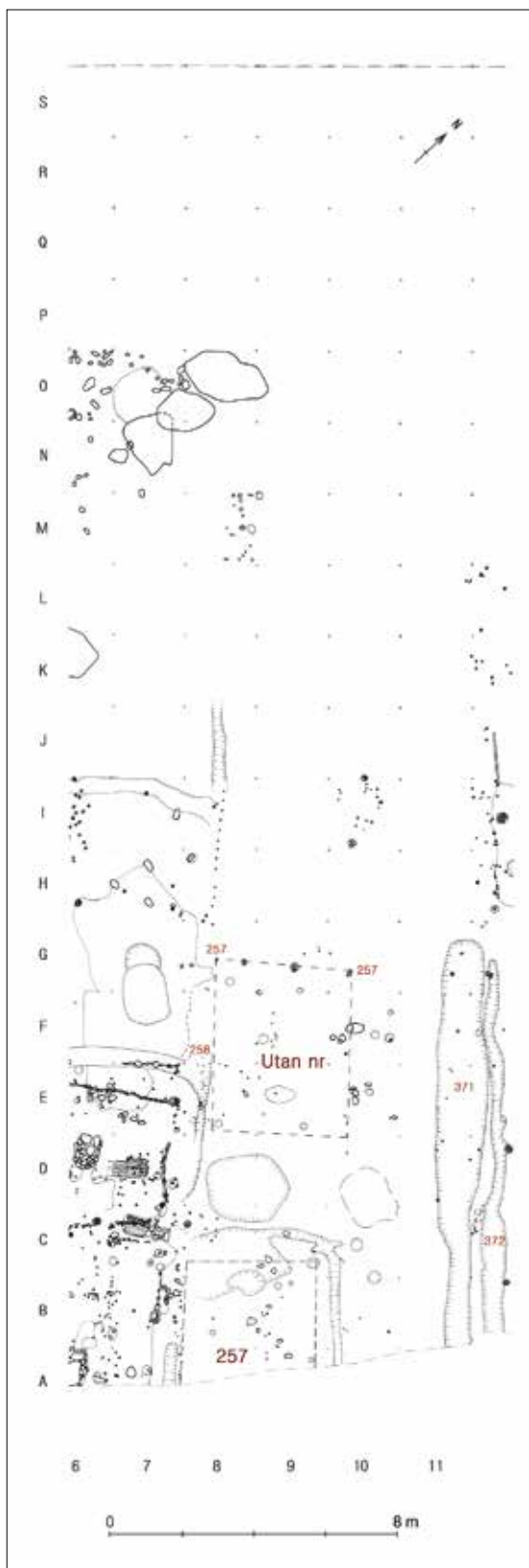
I dropprummet mellan tomt III och tomt IV löpte ett flätverksstaket.

Tomt IV

Hus 257

Ett flätverkshus byggt direkt på marken utan syllstockar och en jordgrävd stolpe i västra hörnet. Enligt skiktbeskrivning vaga och tunna lergolvsspår men mestadels med avsatta lager direkt på ursprunglig marknivå. Ytan omgärdades av en grävd ränna med fyllning av avsatt material med en inblandning av bränd sand.

Fynd: bärnstenssmycke, vävtyngder och möjligen rester av varp, bryne, textilfragment, lerklining med kvistavtryck, allmänt äldre svartgods och AIV-gods.

Figur 25. Tomt IV i fas 1.

Utan nr

A 257 Stolpar i rad

Hypotetiskt hus. Fyra stolpar i nordväst, stolphål i sydost. Avsatta lager blandade med gödsel, träflis och hasselnötsskal liggande direkt på den ursprungliga markhorisonten enligt skiktbeskrivningen.

Fynd: armring av kopparlegering (Fnr 18209), hänge av kopparlegering (Fnr 19822), bennålar, flera styli, sammansatt enkelkam, karneolpärla, slipsten av sandsten, textil, lädersko och läderstycken, brynen, vävtyngder, oidentifierade järnföremål, hornspill och halvfabrikat av horn, smärre mängder smidesslagg, keramisk processförpackning från järnsmide, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Passage III

Grävd ränna eller dike

A 371 Ränna, tomtgräns?

A 372 Ränna, dike

A 371 var en SO-NV-löpande ränna, grävd i den ursprungliga leran, ca 0,6-0,7 m bred och ca 0,1-0,2 m djup. Rännan vidgades i nordost till ca 0,9-1,4 m bredd. A 372 var smalare och löpte parallellt med A 371.

Tomt V

Hus 365; Mitthårdshus

A 365 Flätverkskonstruktion, hus/flätverkshus

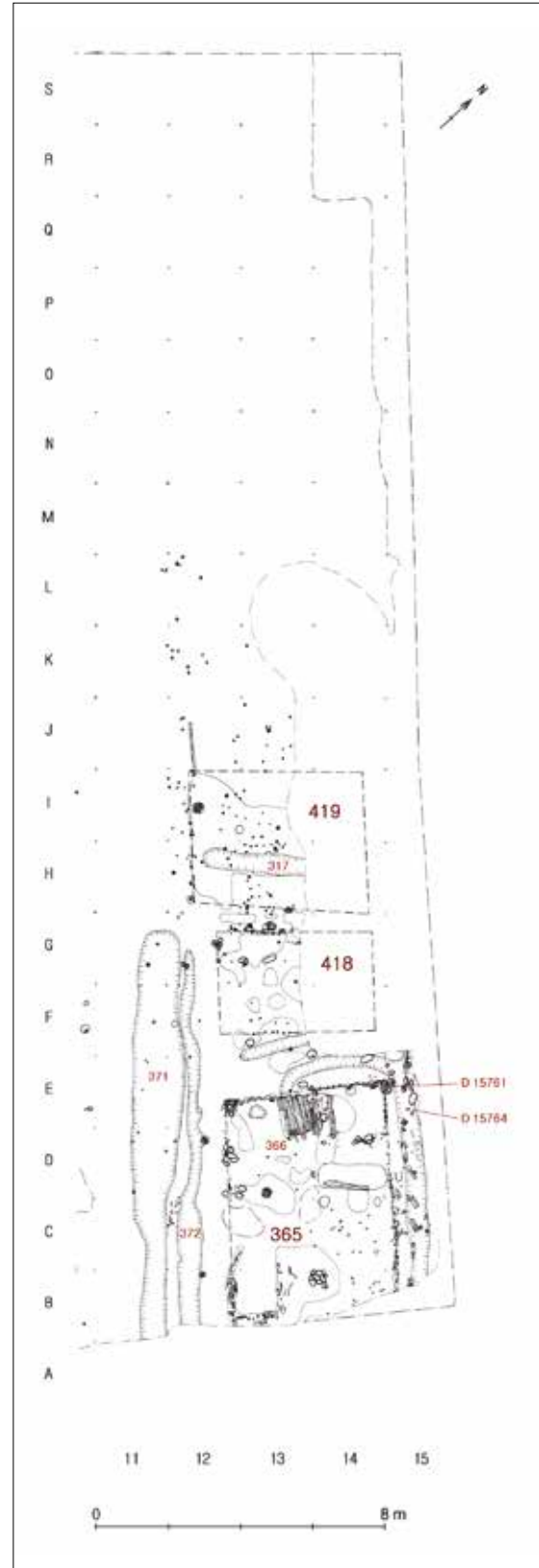
A 366 Träkonstruktion, båtdelar

Ett lerklinat flätverkshus byggt direkt på marken utan syllstockar, med stenskodda stolphål i hörnen med stående bilade plankor och spår av en invändig stolpe. Flätverkets stående käppar var ca 4 cm i diam, spetsade i ändarna och nedslagna ca 0,15 m i marken med 0,15-0,21 m mellanrum. De inflätade vidjorna var upp till 2 cm grova och klinade med lera. Stora bitar lerklining med avtryck av flätverk låg i brandlagret som täckte husets nordvästra del. Ca en halv meter utanför den nordöstra långväggen stod nio ca 0,1 m tjocka stolpar på jämnt avstånd från varandra,

Figur 26. De parallella rännmorna A 371 och A 372 i passage III, fas 1. Foto från sydost.

möjligen rester efter snedställda stolpar som stöttat tak och vägg. Golvet bestod till största delen av den naturliga markytan och var endast delvis belagt med lera. Mitt på golvet fanns en mitthärd ca 0,7x0,9 m stor. Denna var nedsänkt i en ca 0,1 m djup grop i golvet och omgiven av tätt lagda stenar. En antydning till rumsindelning fanns ca 1 m från kortväggen, med ett lerklinat flätverk som utgick från den nordöstra väggen ut över golvet. Mot den nordvästra kortväggen låg A 366; en 1,4x1,6 m vid och ca 0,2 m djup grop med käppar i längdriktningen som underlag för ca 0,15 m breda och 2 cm tjocka brädor av kasserad bordläggning. Från gropen och ut

Figur 27. Tomt V i fas 1.

genom den nordvästra väggen löpte ett ca 0,4 m brett och 15 cm djupt dike som anslöt till diket utanför. Hålrummet under brädlägningen var fyllt med avsatt material. Huset har brunnit. Dendroprover: D 15761 & D 15764.

Fynd: bordläggning från båt (Fnr 2645), skedskäpp av horn, kniv, brynen, vävtyngder, barkflöte, läderspill, smärre mängder hornspill, hamprep, textilfragment, lerklining, AII, och AIV-gods.

Hus 418

A 418

Ett flätverkshus byggt direkt på marken utan syllstockar. Huset saknar anläggningsbeskrivning. Skiktbeskrivningen beskriver 0,05 till 0,1 m tjocka gödsellager samt några lerfläckar ovan växthorisonen. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i schaktets nordöstra del.

Fynd: del av trätråg (Fnr 27262), vävtyngd, AIV-gods.

Hus 419

A 419

A 317 Dike

Ett flätverkshus byggt direkt på marken utan syllstockar. Huset saknar anläggningsbeskrivning. Skiktbeskrivningen beskriver tunna gödsellager ovan växthorisonen. Genom husytan löpte A 317, ett 0,5 m brett och 0,35 m djupt dike grävt genom växthorisonen ned i leran. Diket innehöll trärester och enstaka ben. Diket har stagats med pinnar vid sidorna och täckts med käppar och ett lager lera. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: näver tolkat som lagning till sko i diket A 317.

Figur 28. Elfenbenskam Fnr 14057, fas 5, bus 194b, tomt IV. Mosatt sida mot i figur 135 sidan 158. Kammen är 96 mm hög och 78 mm bred.

Figur 29. Huvudfas II - Fas 2, 1000 till 1020.

Huvudfas II - Fas 2, 1000 till 1020

Fas två omfattar två underfaser, fas 2a och fas 2b. I fas 2 har en bebyggelsestruktur slagits fast som skulle hålla sig stabil genom hela huvudfas II och i utvecklad form även i huvudfas III, med fyra, i ett par fall fem hus per stadsgård. Husen låg på rad i en zonstruktur med hantverks- och flerfunktionshus närmast Stora Gatan i sydost och bostads- och hallbyggnader baktill.

Utmärkande för fas 2 var hus med markerade syllstensgrunder, som berättade om stadigt timrade hus och hus på kraftiga ramverk, men med flätverkshus utan syll längst in på tomterna. I fas 2 byggdes de första knuttimrade husen på platsen, hus 103 i fas 2a och hus 101 i fas 2b som representerade två underfaser av samma hus. Bägge husen visade upp väl bevarade knutrester. Fasen visade även ett tidigt exempel på element från det s.k. "Sigtunahuset" i hus 87, byggt med flätverk på ramverk vilande på syllstockar med urborrade hål för flätverkets vertikala störrar (jfr. Arbman 1926). Denna hustyp förekom i sju fall bland kv. Trädgårdsmästarens byggnader, det yngsta i fas 6b under 1100-talets första fjärdedel.

Mellan husen i zon II på tomterna IV och V fanns ca 2 till 3 m breda tvärpassager. En tvärpassage fanns även mellan zon II och III på tomt IV.

Passagerna var desamma som i föregående fas och passagediken syntes fortfarande i de norra delarna av passage II och passage III samt i dropprummet mellan tomterna III och IV. På tomt IV fanns även ett par sydvästnordostligt orienterade tvärrännor mellan husen. De tidigaste fragmentariska resterna av kavelbrokonstruktioner uppträdde i passage III och kavelbroar var därefter den rådande passagebeläggningen genom hela huvudfas II.

Textilhantverket var i första hand lokaliserat till husen i zon III och IV, medan metallhantverket var diffust och sparsamt utspritt över stadsgårdarna. Också hornhantverket var magert och främst lokaliserat till zon IV. Glaspärlor och mynt tenderade att uppträda främst i zoner II och III.

Fasen hade två underfaser och i underfasen

2b ingick alla i fas 2a befintliga hus förutom på tomt II där hus 103 ersatts av hus 101, till stora delar på samma syll. I underfasen började också kavelbroläggning uppträda i passage I.

Det är ovisst om gårdsstrukturen i fas II var en ny struktur för sin tid eller om den varit etablerad redan i fas 1, då stadsgårdarna i fas 1 eventuellt inte grävts ut till sina fulla längder (se diskussion om detta under fas 1). Även bilden av byggnadsskicket i fas 2 kan i någon mån påverka diskussionen om strukturen hos stadsgårdarna i fas 1, då också fas 2 visade upp vekare lerklinade flätverkshus utan syllunderbyggnad och med mitthärd i zon IV på tre av tomterna; hus 395, hallen 218 och hus 244 som alla byggts med stolpar direkt förankrade i marken i likhet med mitthärdshusen i fas 1. I fas 2 har dock inte förekommit några mindre hus bakom hallbyggnaderna.

Tomter och hus i fas 2a

Tomt I

Hus 395

A 395 Hus (bostad) med stolphål i två faser.

En stolphålsrad i vägglinjen, ca 0,10 m i diam med 1 m mellanrum. Ett ramverkshus utan syllstockar med lerklinade väggar och med lergolv delvis bestående av den ursprungliga leran på platsen. Över ett tunt avsatt lager följde ett tunt brandlager bestående av sand, brända lerbitar, kol och aska. Huset har brunnit.

Passage I

Inga anläggningar har markerats i passagen.

Tomt II

Hus 87; Mitthärdshus

A 87 Hus

A 358 Hus

Ett ramverkshus på syllstensrader och med flätverk på syllstock i den sydvästra långväggen. Syllstensraden i nordost saknade syllstock. En sandfylld svacka delade av huset och kan antyda en mellanvägg. Huset har haft en mitthärd nära det västra hörnet, samt lergolv i två golvnivåer med ett tunt avsatt lager emellan, där A 358 representerar ett yngre skede av byggnaden. Huset har brunnit.

Fynd: kalkstenssländtrissa, vävtyngd, degel, brynen, oidentifierade fragment av järn och kopparlegering, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 103

A 103 Syllstensrader, lergolv

Ett knuttimrat hus med markerade syllstensrader, kraftigast i sydväst, bestående av 0,4-0,6 m stora stenar, och ett lergolv.

Fynd: ornerad hängkam av älghorn (Fnr 22558), vävtyngd med varpavtryck (Fnr 25698), oidentifierat järn, AII-gods.

Hus 134/136

A 134 Syllstensrad, lergolv

A 136 Sandigt lergolv

A 402 Hus

Ett delvis syllburet hus med hörnsten i öster och en vag antydning till större mellanstenar i vägglinjerna. Lergolv. Huset har brunnit.

Fynd: bennålar, brasförpackning, hornspill, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Passage II

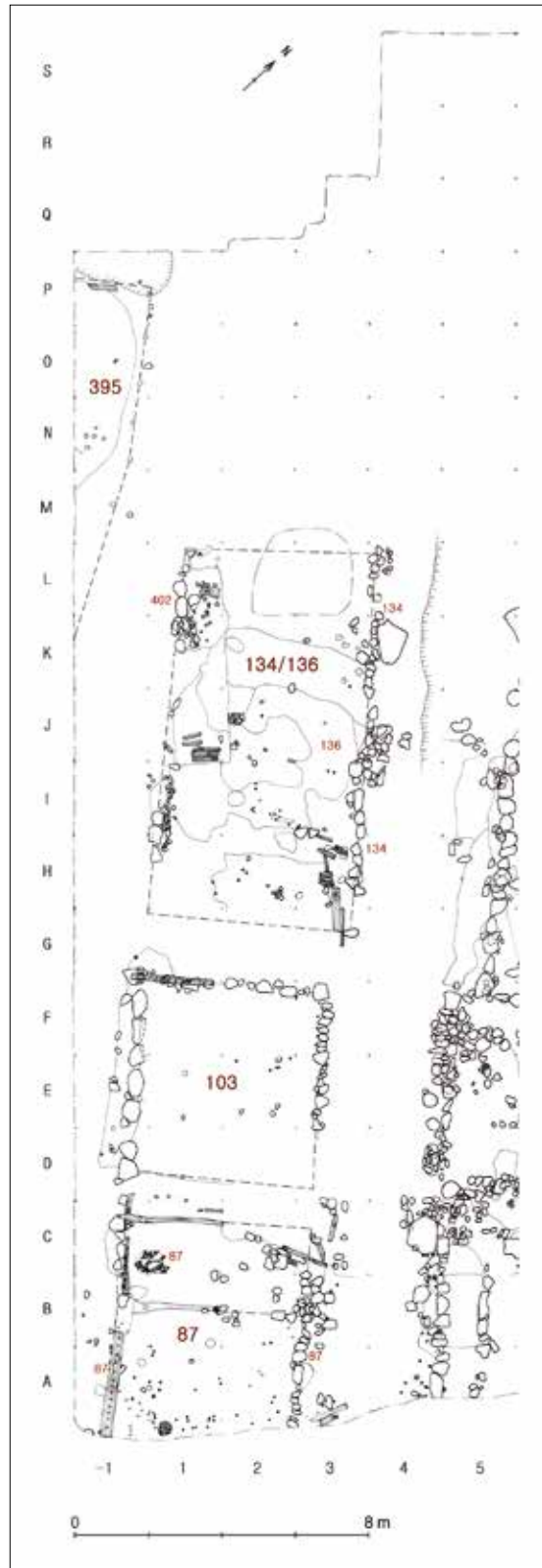
I passagens norra del fanns en vag ränna eller en terrassering antydd.

Tomt III

Hus 81/92a; Flerfunktionshus, hantverkshus

A 81 Hus

A 92a Syllstensrad

Figur 30. Tomt I & II i fas 2.

Ramverkshus på stensyll och med jordgrävda stolpar. Ingångssten åt sydväst nära det västra hörnet. Lergolv av gödselblandad lera.

Fynd: glaspärla, bennål, stylus av ben, deglar, smältkula, smidesslagg, brynen, oidentifierade järn- och träföremål, spik, textil- och läderfragment, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 96a

A 96 Syllstensrad

A 116 Syllstensrad?

Hus på stensyll utan uppgift om golvmaterial. Större hörnsten i söder. Huset kan ha haft lerklinade väggar då lagren i rutorna D5-7 och E6-7 innehöll mycket lerklining. Torvtak. Huset har brunnit.

Fynd: slipsten av sandsten, sländtrissa av sten, vävtyngder, islägg, degel, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 115

A 115 Syllstensrad, lergolv, trappsten

Hus på stensyll med trolig ingång åt sydväst nära det södra hörnet, markerad av en ingångssten i rutorna FG5. En rumsindelning har tolkats in utifrån den stenrad som löpte tvärs i husets centrala del. En mängd pinnhål i golvet fanns i den norra delen av huset. Huset har haft lergolv, på vilket i sydöstra delen delvis låg ett orange sand- och asklager med bränd lerklining. Torvtak. Huset har brunnit.

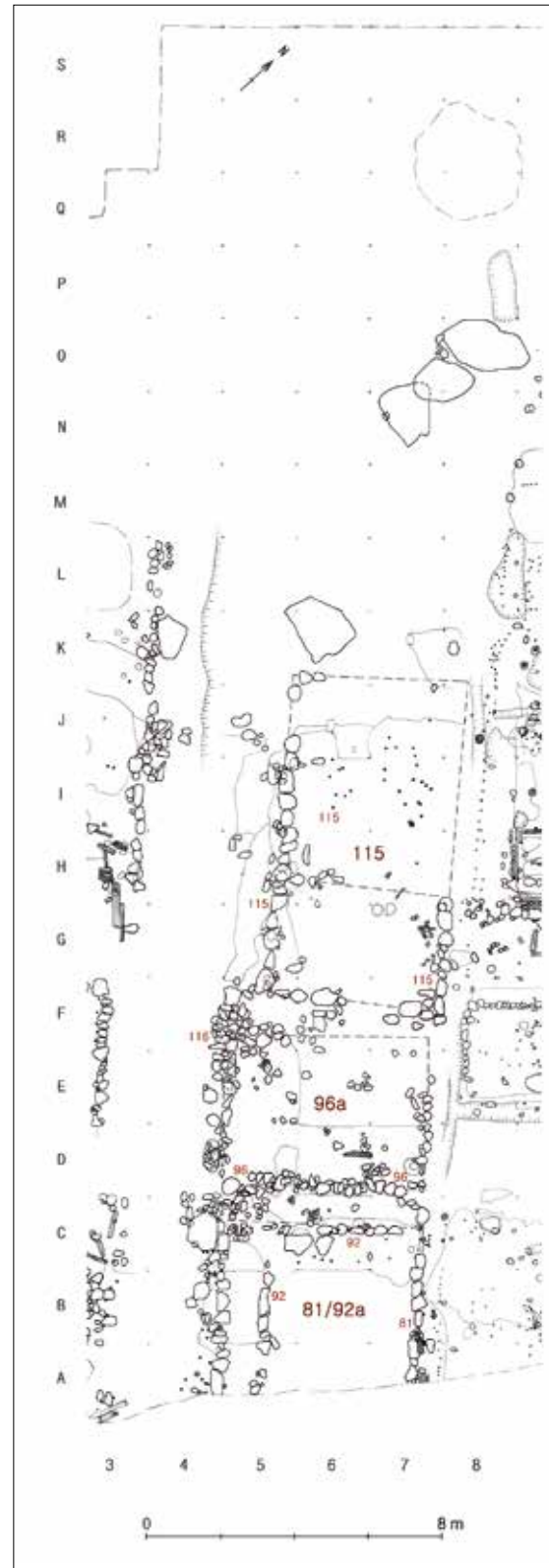
Fynd: läder- och hornspill, lerklining, AIV-gods. Stora delar av fynden har förts upp till fas 3a.

Dropprum mellan tomt III och tomt IV

Flätverk

A 258 - tomtgräns

I dropprummet mellan tomt III och tomt IV löpte pinnhålsraden A 258 som även fanns i fas 1.

Figur 31. Tomt III i fas 2.

Tomt IV

Hus 228; Flerfunktionshus

A 84b Flätverk

A 228 Lergolv - yta

En avgränsad golvyta av upp till 0,1 m tjock lera utan spår av syllkonstruktioner men med 4 stolphål i anslutning till den nordvästra vägglinjen, ca 0,15-0,2 m i diam. I sydväst löpte A 84b, ett flätverk i SO-NV riktning och stolpar 0,04-0,08 m diam. Mitt på golvet fanns två rännor varav den ca 0,6 m breda och 0,1 m djupa SO-NV rännan troligen varit lerklädd, medan den anslutande SV-NO rännan även kan ha varit träklädd att döma av trärester i botten.

Fynd: läderspill, smärre mängder smideslagg, degel, kammar, AIV-gods.

Hus 232; Flerfunktionshus

A 232 Syllstensrad

Syllstensrader i nordväst, nordost, sydväst samt delvis i sydost. Golv av blågrå lera blandad med avsatt material. Pinnhål fanns över hela golvet, men mest mot den nordvästra väggen i ruta F9. Mycket lerklining fanns längs vägglinjen i den nordöstra väggen. På utomhusytan nordost om huset fanns en stenläggning.

Fynd: silvermynt; skandinavisk Ethelred-efterprägling ca 1010-1020 (Fnr 17380), glaspärla, bennålar, lädersko, knivar, sländtrissa av bränd lera, vävtyngder, hornspill, textilfragment och AIV-gods.

Hus 227; Hörnhärdshus

A 313 Ränna

A 220 Ränna

A 227 Hus med härd

A 256 Stenlagd gång

Hus med bevarade syllstensrader i sydost och nordost. En SV-NO ränna i nordväst kan vara avtryck efter försvunnen syllstock. Två lergolv tolkades som två nivåer i samma hus. Hörnhärd i söder i två nivåer, avgränsad av stolpar och med spår av kantställda plankor/träram. På golvet i väster och öster fanns mängder av pinnhål, i den

Figur 32. Tomt IV i fas 2.

sydöstra delen fanns spår efter fem oregelbundet placerade stolpar. I utomhusmiljön sydost om huset låg stenpackningen A 256. Nordost om huset löpte rännan A 313 som i nordväst övergick i ränna A 220 med fyra stolphål på rad.

Fynd: obestämbart tyskt silvermynt (Fnr 17249), runben (Fnr 18939), glaspärlor, bärnsten, vax på glas, pincett av kopparlegering, sländtrissa, bennål, lerklining, vävtyngder, brynen, slipsten, hasselnötsskal, smärre mängder läder och textil, allmänt äldre svartgods och AIV-gods

Hus 218; Mitthårdshus

A 218 Hus?

A 219 Nedgrävning

A 301 Hus?

Ett långhus som troligtvis byggts på flätverk utan syll. Huset var nedgrävt i växthorisonten på den sterila leran. Runt huset löpte rader av jordgrävda stolpar och pinn- eller störhål. Antydning till takbärande parstolpar fanns centralt i huset. Huset har haft en stor mitthård i nordväst. Ovan det norra hörnet, i utomhusmiljö, fanns två stolphål tillhörande A 301.

Fynd: kittel i kopparlegering, intagen som preparat (Fnr 17314), balansvåg av kopparlegering (Fnr 19471), träsked, bennål, läderfragment, sländtrissa, vävtyngder, brynen, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV.

Passage III

Kavelbro

A 253 Ränna i gränd

A 357 Träbeläggning i gränd

I söder en rest av träbeläggning med tre SO-NV löpande stockar i passagens sydvästra sida. I passagens nordvästra del fanns en grävd ränna i den ursprungliga leran. Pinnhål längs dess sidor kan indikera något slags träkonstruktion. Rännan grundades upp mot sydost.

Tomt V

Hus 374

A 374 Lera

Figur 33. Den sydöstra delen av hus 227, tomt IV i fas 2. Huset hade ett kraftigt lergolv och en hörnhård med träram, som syns i bakgrunden. Foto från öster.

Huset markeras av en leryta med oregelbundet placerade störhål och en stensyll i nordost. På golvet fanns en mitthård; en grop med kantställda stenar runt sidorna och några flata stenar i härduan. Huset har inte brunnit.

Fynd: ringspänne av silver (Fnr 25446), vikt, vävtyngd, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 390; Flerfunktionshus

A 390 Syllstensrad

A 413 Hus

Syllstenar i SV-NO riktning, 0,2-0,7 m stora, med lera mellan stenarna sydost om syllen. Syll-

stensrader i sydost och nordost som möttes och bildade ett hörn i öster av 0,2-0,64 m stora stenar. Fläckvis bevarat lergolv. Huset har brunnit, golvet täcktes av ett brandlager med bränd sand och bränd lera. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: balansvåg av kopparlegering (Fnr 26381), laggstav av trä med bildristning av fisk (Fnr 28954), lädersko, bryne, vävtyngd, lerklining (bl.a. med näveravtryck), AIV-gods.

Hus 384

A 384 Hus

Ett vagt hus med golvytor av blågrå lera. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: fragment av glasbägare (Fnr 23117 och 23118), glaspärkla, bennål, nål av horn, något lerklining med vidjeavtryck, små mängder läderspill, laggstavar, vävtyngder, nit, spik, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och amforakeramik.

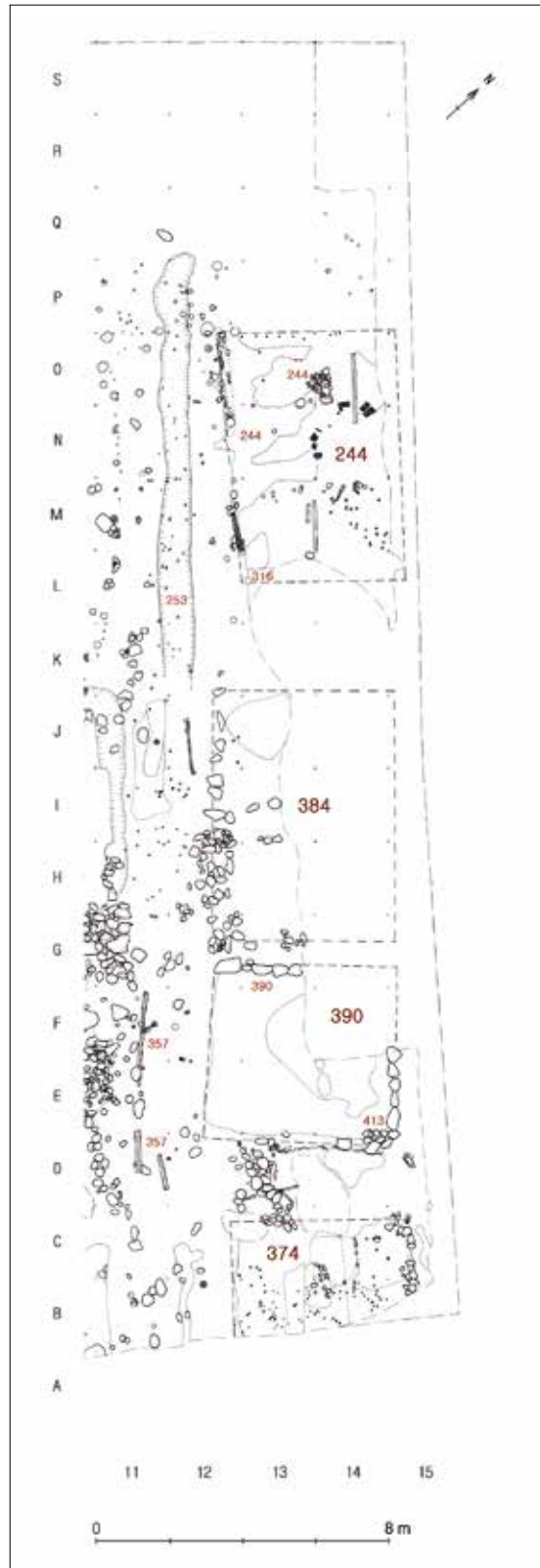
Hus 244; Mitthårdshus

A 244 Hus? Lergolv

A 316 Hus

Ett lerklinat flätverkshus på ramverk utan syllstockar. Tunt golv av gulaktig lera, påförd direkt på växthorisonen. En stenrad av 0,05-0,1 m stora stenar i väster med mindre stolp- eller störhål 0,05 m diam. Den sydvästra väggen bröts av flera jordgrävda stolpar i vägglinjen samt avslutades i söder av ett större stolphål 0,25 m i diam, tillhörigt A 316 vars överliggande lager visade rester av bränt torvtak. Golvet täcktes av ett brandlager med kol och sot, vit aska samt fynd av bränd lerklining med avtryck av flätverk. Mitthård nära det norra hörnet. Huset var stört av den sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: spjutspets av järn (Fnr 19317), sländtrissor av volhynisk skiffer och sandsten, bennål, eldstål, oidentifierade järnföremål, kniv, nit, spik, vävtyngder, mycket lerklining; även med pinnavtryck, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Figur 34. Tomt V i fas 2.

Tomter och hus i underfas 2b

Passage I

Kavelbro

A 398 Broläggning

I ruta G(-1) fanns svaga rester av passagebeläggning bestående av pinnar, kvistar och smala stockar lagda i SV-NO och NV-SO riktning.

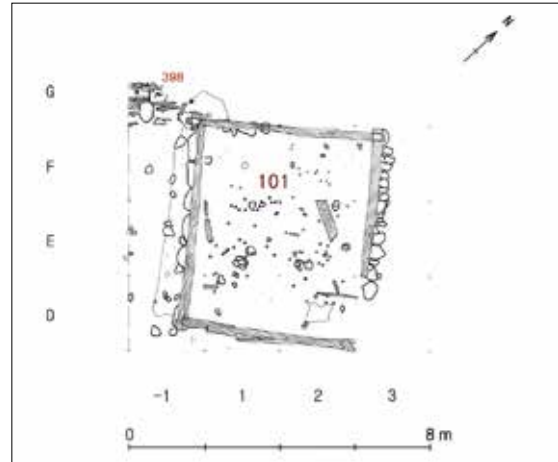
Tomt II

Hus 101

A 101 Knuttimrat hus

Hus 101 delade syllstensrader och golvytor med det äldre huset 103 i fas 2a. Golvnivåerna i husen 103 och 101 avgränsades från varandra av ett tunt avsatt lager. Huset hade stockvarv bevarade runt om med bevarade knutar i väster, norr och söder och rester av tre stockvarv syntes. Längs den sydöstra vägglinjen var ingen stensyll synlig. Lergolv av grå, nästan ren och seg lera. På den nordvästra syllstocken påträffades rester av mossa.

Fynd: guldfoliefragment (Fnr 25621), glaspärkla, bennål, sländtrissor, brynen, brasförpackning, oidentifierade järnföremål, flinta, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Figur 35. Hus 101 på tomt II, fas 2b.

Figur 36. Det knuttimrade huset 101, tomt II i fas 2b. Det södra syllbörnet med knut och syllstenar sett från sydväst.

Figur 37. Huvudfas II - Fas 3, 1020 till 1050.

Fas 3, 1020 till 1050

Fas 3 omfattade perioden mellan ca 1020 till ca 1050 fördelad på tre underfaser, 3a, 3b och 3c. Bebyggelsen tätade nu i någon mån i förhållande till fas 2, genom att husen generellt blev något större. Fåhuset hus 303 på tomt V var en exponent för en viss djurhållning på stadsgårdarna. Fenomenet återkom, på samma tomt, också i faserna 3b och 3c och förslagsvis har mindre kreatur som svin, får, getter och fjäderfä hållits. Liksom i fas 2 saknade tomt III hall och hade istället ett långt hörnhårdshus i zon III som därmed utgjorde tomtens bakre zon.

Fas 3 dominerades av hus byggda på markerade stensyllar. Timrade hus med bevarade knutar fanns i tomt IV (210a & b) och tomt V (302a & b). I anläggningsbeskrivningen till hus 302 finns en anteckning om en längsgående u-formad urgröpfung på översidan av en stock som också finns på bild, som bör beskriva ett överliggande långdrag av rysk typ. Överliggande långdrag dominerade i Novgorod och Rosberg skriver att om tekniken att knuttimra kom österifrån till Sigtuna vid 1000-talets början bör också exempel likt detta återfinnas här. Skandinavisk knuttimring kom sedermera att domineras av underliggande v-formade långdrag, tätade med mossor (se diskussion i Rosberg 2009:109ff).

Liksom i fas 2b fanns sparsamma antydningar till kavelbroläggning i passage I, med bl.a. en enklare passagebeläggning av tunnare vidjor och käppar i ruta G1. I passage III kunde en kavelbroläggning anses bestående av längsgående stockar längs sidorna med liggande plank på tvären. Denna typ av broläggning fanns i denna passage fr.o.m. fas 3 och upp t.o.m. fas 9. Mellan husen i zon II på tomterna IV och V fanns ca 2 till 3 m breda tvärpassager. En tvärpassage fanns också mellan zon II och III på tomt IV.

I alla zoner fanns textilhantverk representerat, men med en övervikt i zonerna II och IV. Glaspärlor grupperade sig främst till zonerna II och III. Hornhantverk och metallhantverk var generellt diffusa i fasen. Anmärkningsvärda fynd

var stycken av auripigment i zonerna II och III på tomt IV. Auripigment, arseniksulfid, var ett av de viktigaste gula färgämnen i måleri och till färgning av sigillvax och som sådant behöll det en dominerande ställning fram till 1800-talet då modernare gula färgämnen introducerades.

I fas 3b skedde förändringar av några hus på tomterna I, II och V, medan fas 3c utmärktes av ombyggnader av flertalet hus på tomterna IV och V. Husen i zonen närmast gatan blev då mera utpräglade hantverkshus och aktiviteten koncentrerades främst på smide och textila hantverk. För första gången ser vi utpräglade zon I-miljöer på undersökningsytan. På tomt IV låg smedjan 209 närmast gatan, ett tidigt exempel på ett hantverkshus med en utpräglad specialisering.

En dendrokronologisk datering (D 57155), sommar 1006, av en stolprest sydväst om hus 303 i fas 3a har använts vid fasdateringen. Detsamma gäller ett dendrokronologiskt prov (D 57138) av en stolprest sydväst om hus 341 i fas 3c som givit dateringen efter 1013 och den sedermera uppdaterade dateringen efter 1003 (tabell 10 sidan 165).

Tomter och hus i fas 3a

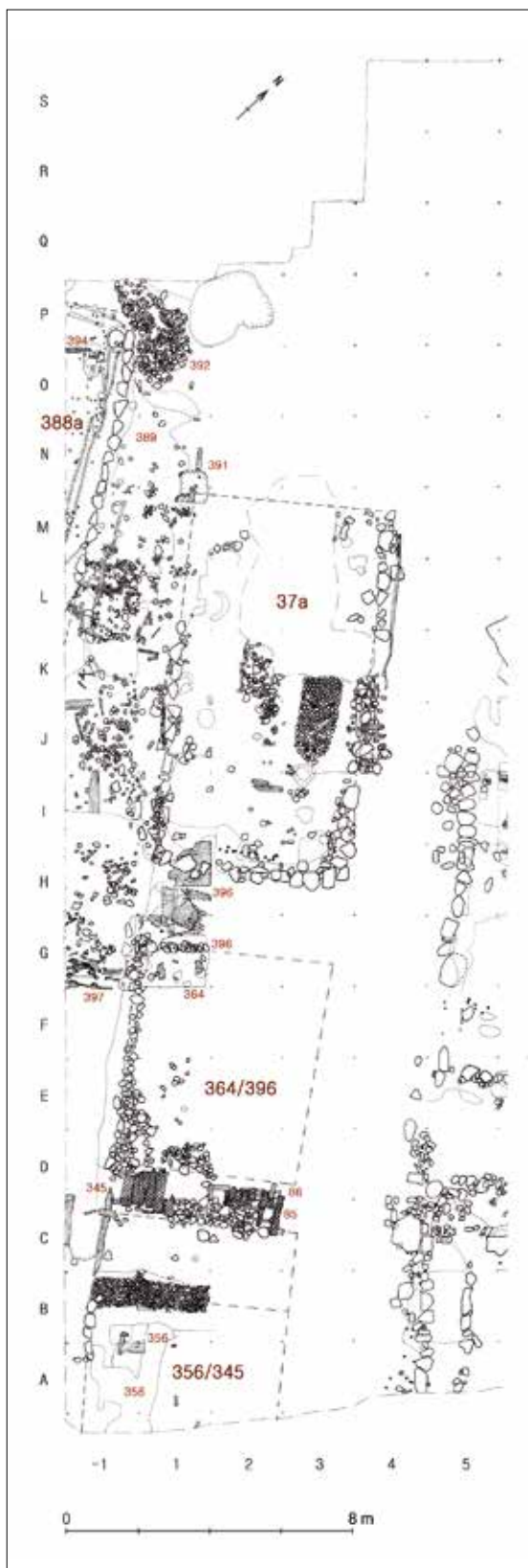
Tomt I

Hus 388a

A 388 Hus fas I-III

A 394 Vävstol i grop

Huset begränsades i nordost av en syllstensrad lagd med ca 0,3 m stora stenar. Lergolv med en spalt av obelagd golvnivå närmast vägglinjen. I husets norra del fanns en ca 1 m lång, 0,5 m bred och 0,2 m djup grop, klädd med lera och med fynd av flera vävtyngder, 13-16 cm stora och med 2,5 cm stora mitthål, varav en i obränt skick. Två vävtyngder var ornerade med fingernedtryck, fyra på varje tyngd. Sydväst om gropen låg en

Figur 38. Tomt I & II i fas 3.

kolad stock i SV-NO riktning. Ovan anläggningen fanns ett rött brandlager, huset har brunnit och har haft torvtak.

Fynd: kalkstensfossil (Fnr 28253), broddar, bryne, vävtyngder, allmänt äldre svartgods, AII och AIV. Under den kolade stocken påträffades flera träföremål samlade under Fnr 27199.

Passage I

Kavelbro

- A 389 Lager/gränd
- A 397 Broläggning
- A 391 Hus m. lergolv
- A 392 Stenpackning

Längs större delen av passagen fanns spridda trärester efter broläggning, i den nordvästra delen längs hus 388 var passagen belagd med ett lager gulaktigt grus blandat med sand och småsten samt en fragmentarisk stockrest A 391. Här noterades att passagen svackade något i längdriktningen och var något högre åt sidorna. Allra längst i nordväst låg en stenpackning A 392 av knytnävsstora stenar liggande i ljus lera.

Tomt II

Hus 356/345

- A 345 Leryta/planklagd yta
- A 356 Lergolv

Lergolv, som i sydväst avgränsades av syllstenar i SO-NV riktning och med spår av flätverk. På utomhusytan nordväst om huset låg A 345, en yta med brända plank eller klavor. A 345 innefattade även två korsande stockar i husets västra hörn, som i anläggningsbeskrivningen tolkats som en knut till en knuttimrad vägg, samt en tät stenvägg i SV-NO riktning. Plankrester i ruta (-A)1 tolkades som en golvrest (A 356). Huset har tolkats som rumsindelad. I passage I sydväst om huset fanns en grop med slaktavfall.

Fynd: glaspärå, bennål, glättsten av glas, skärvel, bryne, smärre mängder hornspill, vävtyngder, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, allmänt äldre svartgods, AII, och AIV-gods.

Tvärpassage

A 85 Stenpackning & trärester
A 86 Trärester stolphål
A 345 Leryta/planklagd yta

I tvärpassagen mellan husen fanns den planklagda ytan A 345 och den planklagda stenpackningen A 85, med underliggande plank A 86, fylld med aska, bränd sand och skörbränd sten.

Hus 364/396

A 364 Hus
A 396 Hus

Fragmentariskt bevarat hus med stensyll i sydväst bestående av 0,1-0,3 m stora stenar. Ett bevarat hörn av huset fanns i väster, där stenarna var 0,4-0,6 m stora. Ett bevarat stycke lergolv mot det västra hörnet var upp till 0,05 m tjockt. Lergolvet A 396 låg underst och A 364 utgjorde en senare golvläggning eller lagning. På golvet A 396 låg plankrester och fiskfjäll.

Fynd: sammansatt enkelkam, bryne, AII-keramik.

Hus 37a; Mitthärdshus

A 37 Härdar, stenpackning, stolphål, golv/hus
A 396 Hus

Ett hus på stensyll. Huset 37 fanns i tre underfaser, med tre ombyggda härdar. Härden i fas 3a var ca 1,40x1,00 m stor och bestod av 0,15 m stenar i kanten och något mindre ganska flata stenar, 0,1 m, i mitten och hårdbränt gulaktigt grus. En vag kantkedja kunde anas i sydväst. Härden hörde samman med ett golv av hårt packad sand, grus och småsten, som avslutades mot syll i ruta M2. Ett träparti från A 396 smet in under husets sydöstra syllstensrad nära det södra hörnet. I nordväst var huset stört av en större sentida nedgrävning.

Fynd: fynden i rutorna är förda till fas 4a.

Passage II

Inga anläggningar har markerats i passagen.

Tomt III

Hus 81/92b; Flerfunktionshus

A 81 Hus
A92b Syllstensrad

Hus 81/92a från fas 2a och b följde med upp i fas 3a, här benämnt 81/92b. Huset visade två separata golvnivåer i profil 5. Huset har brunnit enligt skiktbeskrivning A5:7 och B5:7, där orangebränd sand omnämns. Torvtak.

Fynd: sammansatt dubbelkam (Fnr 10314), bryne.

Hus 96b; Flerfunktionshus

A 96 Syllstensrad

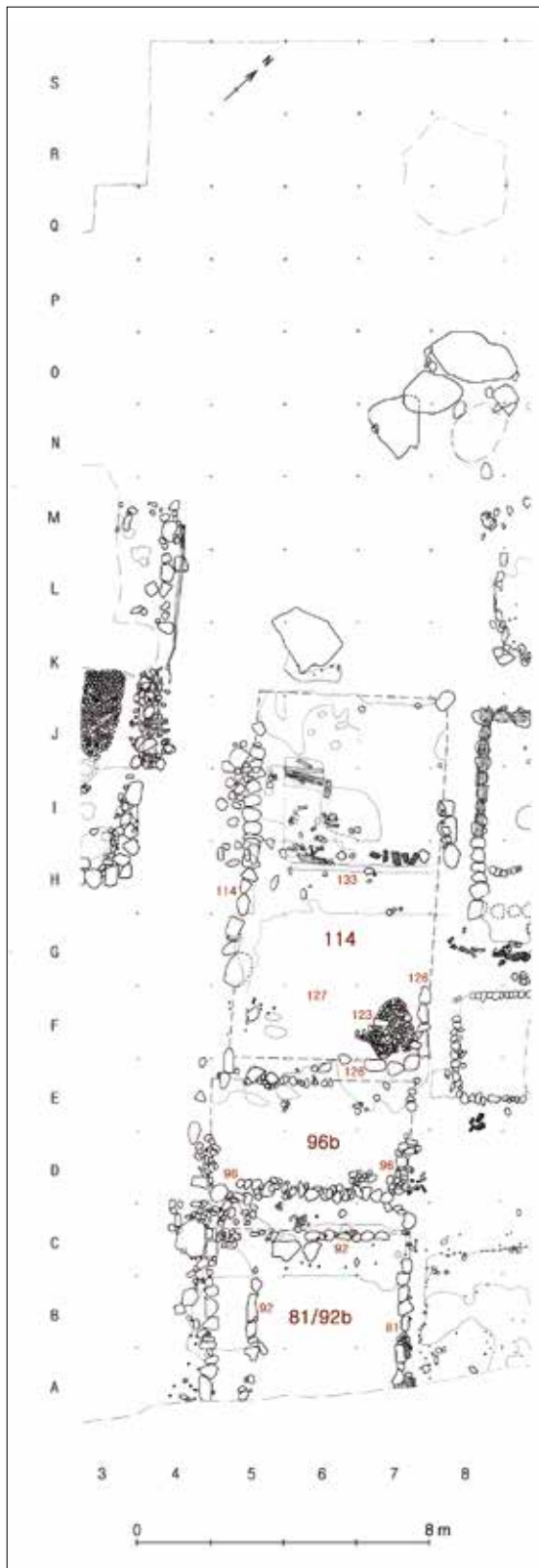
Hus 96b nyttjade den södra syll från hus 96a i fas 2a & b, men var två tredjedelar så stort som detta. Huset kan ha brunnit att döma av uppgift i anläggningsbeskrivningen om fynd av bränd lera i husets omgivning.

Fynd: ett stycke guldfolie (Fnr 11197), brasförpackning, bennålar, nål av horn, vävtyngder, brynen, smidesslagg, nit, spik, mycket lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIä-gods.

Hus 114; Hörnhärdshus

A 114 Syllstensrad + bränt lergolv
A 123 Stenpackning, härd
A 126 Syllstenar
A 127 Lergolv
A 133 "Väggränna"

Huset markerades av syll i sydväst, nordöst och det östra hörnet samt av hörnstenar i syd och nord. I öster fanns en hörnhärd; en stenpackning innehållande kol, sot och aska vilket även förekom runt härden som stod på ett lergolv. Tvärs genom huset gick en 4 m lång nedgrävning, 0,1 m djup fylld med bränd sand och kolbitar, strax intill låg några brädrester i NV-SO riktning. Denna anges i anläggningsbeskrivningen som en ränna för en möjlig upprättstående innervägg. Huset har brunnit och ett brandlager av bränd sand/lera, upp till 0,1 m tjockt, fanns nära syll i sydväst.

Figur 39. Tomt III i fas 3.

Fynd: kalkstensfossil (Fnr 11527), kalkstensfragment, glaspärlor, bärnsten, bennålar, sländtrissa, stylus, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, skärvel, bryne, vävtyngd, mycket lerklining, allmänt svartgods och AIV-gods. Huset delar fynd från fas 2a.

Tomt IV

Hus 221

A 84a Flätverk

A 221 Hus

Ett flätverkshus utan syllstock, med tre stenskodda jordfasta stolpar ca 0,1-0,15 m diam i den nordvästra vägglinjen och däremellan flätverk synligt som rader av störhål, 0,03 m vida. Närmast den nordvästra väggen fanns ett heltäckande lerlager som övergick i grusig sand mot nordost.

Fynd: kalkstensfossil (Fnr 17925), dubbelhelkam (Fnr 17628), bärnsten, bennål, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, skärvel, brynen, små mängder lerklining, allmänt äldre svartgods och AII-gods.

Hus 225a; Hantverkshus, vävstuga

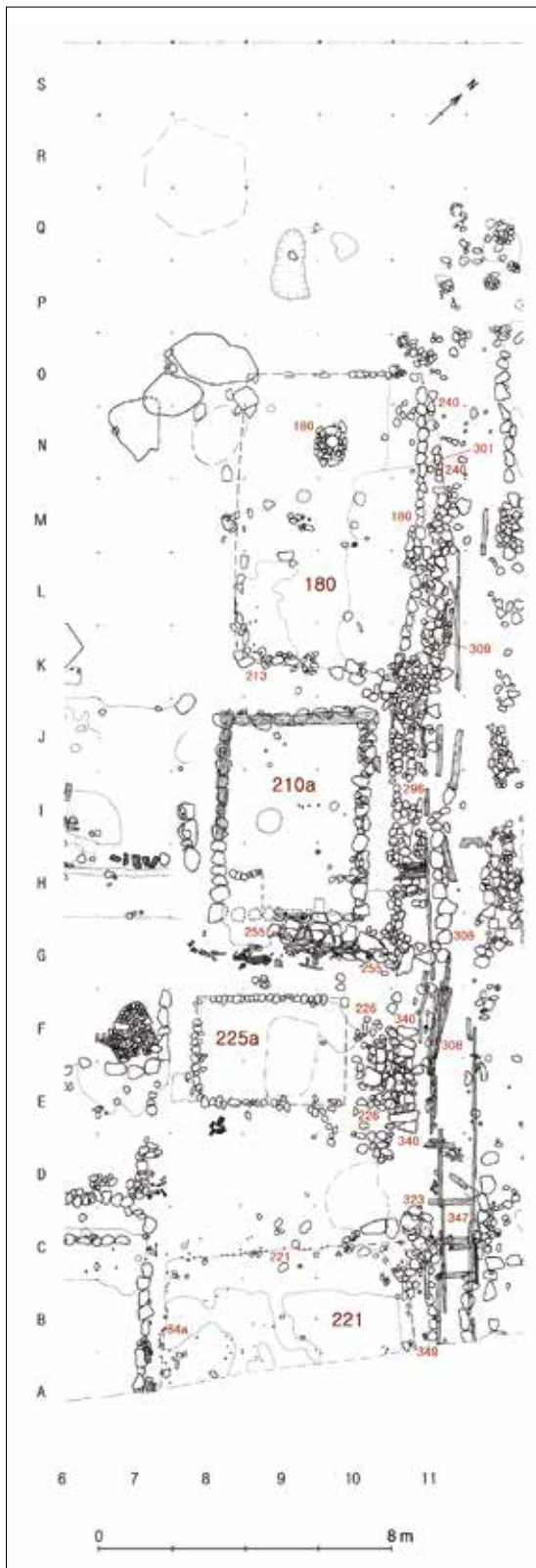
A 225 Hus

A 226 Stenlagd gång

A 340 Stenläggning

Ett hus på stensyll i nordväst, sydväst och sydost. Inga väggkonstruktioner fanns bevarade. Tunt lergolv, 0,01-0,05 m tjockt. I utomhusmiljön nordost om huset fanns en kraftig stenpackning/stenläggning bestående av A 226 och A 340.

Fynd: auripigment (Fnr 17618), en ringskatt bestående av 51 tennringar med glasinläggningar (Fnr 17452), sländtrissa eller pärla av glas (Fnr 18147), glaspärlor, vävtyngder vid vävstol samt flera vävtyngder spridda i huset, sländtrissor av volhynisk skiffer och av kalksten, bennål, slipsten av sandsten, bryne, flera glasfragment, islägg, oidentifierade järnfragment, läderfragment, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods. Söder om huset påträffades ett grovt textilfragment på utomhusytan.

Figur 40. Tomt IV i fas 3.

Hus 210a; Hörnhärdshus

A 210 Syllsten

A 255 Stenlagd gång

Ett knuttimrat hus på kraftig stensyll med bevarade stockar i nordväst och sydväst. I väst fanns en bevarad knut. I huset fanns ett antal större och mindre stolp- eller störhål. Huset har haft en hörnhärd i söder. En kraftig stenläggning låg i tvärpassagen sydost om huset, anslutande till passage III.

Fynd: auripigment (Fnr 16923,) glaspärlor, guldfoliepärsla, bennålar, hornnål, sammansatt enkelkam, vävtyngder, brynen, nit, hornspill, något läderfragment, gjutform av sandsten, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 180; Mitthärdshus

A 180 Hus med härd

A 213 Hus

Hus med syllstensrader i sydost (A 213) och nordost varav den nordöstra var kraftigast. I nordväst och sydväst fanns endast vekare fragmentariska syllar. Mitthärd i nordväst. Stolphål kan antyda inre parställda stolpar. En sträng flätverk löpte i den södra delen av sydvästra vägglinjen. Bränd sand med kolrester och annat organiskt material indikerar att huset kan ha haft torvtak. Huset har brunnit.

Fynd: glaspärsla, bennål, brynen, vävtyngder, diverse järnföremål, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods. Norr om huset fanns ett avsatt lager hornspill, även något hornspill inne i huset.

Passage III

Kavelbro

A 240 Syllstensrad?

A 296 Stenpackning

A 301 Hus?

A 308 Syllstensrad

A 309 Hus

A 323 Stenläggning

A 347 Träbeläggning i gränd

A 349 Vit lera, uppkastad ur tomtgräns?

Passage III hade bevarade fragment av kavelbroläggning i trä från ruta B2 upp till ruta N11 i norr. Denna var lagd på stenrader och stenpackningar som under grävningen ibland tveksamt tolkats som syllstensrader till hus, men dessa tolkningar har successivt kommit att ändras under fasbearbetningen av materialet. Under stenraden 240 låg ett lerlager, A 301. Längst ned i sydväst, mot hus 221, låg en liten vall vit lera som tolkats som ett eventuellt uppkast ur ett tomtgränsdike i anläggningsbeskrivningen, A 349.

Tomt V

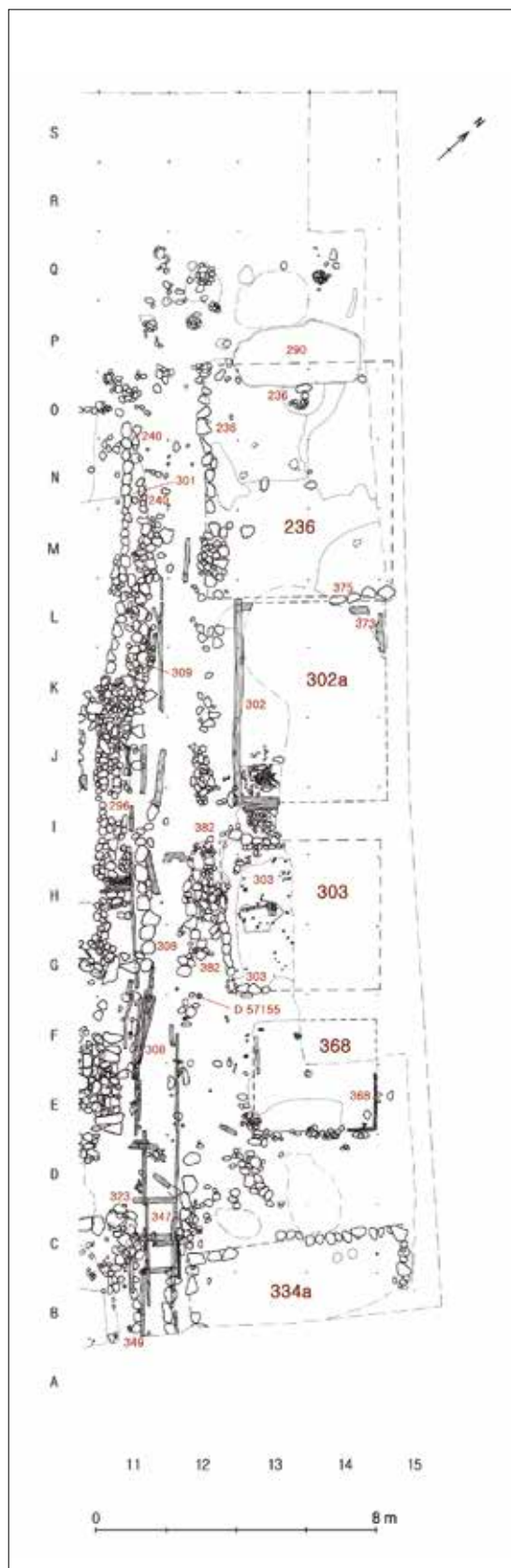
Hus 334a; Flerfunktionshus eller fähus A 334 Hus

En stensyll av ca 0,2 m diam stora stenar i sydväst, nordväst och nordost. I väster fanns en lucka i syllen som kan ha antytt en ingång. Inga spår fanns efter väggkonstruktioner. Golvet bestod av ljusgrå lera med 10-20 cm avsatta gödsellager.

Fynd: eldstål, glaspärlor, tinblsein, bennål, hornnål, hornsked, textilfragment, oidentifierade järnföremål, vävtyngder, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 368; Flerfunktionshus A 368 Hus + flätverksstaket

Ramverkshus med flätverk på syllstockar till övervägande del lagd utan stensyll, förutom i sydost. I nordost och sydost låg två syllstockar som bildade ett bevarat östligt hörn, med runda hål för flätverksstörar och avlånga tapphål för hörnstolpar. I den nordöstra syllstocken fanns även ett tapphål för en mitt- eller dörrstolpe. Den sydöstra stocken var 6-8 cm bred och den nordöstra 9 cm hög. Diametern i störhålen i den nordöstra syllen var ca 3,5 cm och dessa var borrade med avstånd av 8,5-9 cm. Tapphålet för hörnstolpen i den sydöstra syllen var 11,5x3 cm stort. I den nordöstra syllen var tapphålet/hörnstolpen säkrad av en genomgående dymling, 5 cm lång och 1,5 cm tjock, nära syllens överkant. Golvet var skiktat i två lager lagda direkt på varandra, det äldre var av grå homogen lera, det yngre blandat med bränd sand och jord, och smet upp över den nordöstra syllstocken. Husresterna

Figur 41. Tomt V i fas 3.

överlagrades av ett sandigt orange lager tolkat som bränt torvtak. Delar av syllstockarna togs in som preparat. Dessa var obearbetade på undersidan och på den sydöstra satt (tall-)barken fortfarande kvar. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: silverhänge (Fnr 28903), karneolpärla, sländtrissa av kalksten, eldstål, träföremål, bryne, lerklining, allmänt äldre svartgods, och AIV-gods.

Hus 303; Flerfunktionshus eller fähus

A 303 Hus

A 382 Stensamling, stenläggning

Hus på stensyll med lergolv. I den sydvästra syllstensradens västra del fanns ett avbrott som tolkats som ett eventuellt dörrhål i anläggningsbeskrivningen. I golvet fanns flertalet pinnhål. I den centrala zonen runt pinnhålen bestod golvet av blågrå lera, medan den zon närmast väggarna som var fri från pinnhål visade upp en något mjukare gulgrå lera som gick upp mot syllen och in mellan syllstenarna. I golvet fanns två gropar, 40 cm och 120x70 cm, fyllda

med den gödsel som även täckt golvet. I den större gropen fanns rester av ett laggkärl och glaspärlor. I den mindre gropen påträffades en kamskena. Utanför husets sydvästvägg, ut mot passage III, fanns en kraftig stenläggning, A 382. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: guldfoliepärla, glaspärlor, sländtrissa av bränd lera, sammansatt enkelkam, kamfodral, ett flertal järnföremål varav två broddar, laggstavar, läderfragment, bryne, AII-gods.

Hus 302a; Hörnhärdshus

A 302 Hus

A 373 Hushörn och syllstensrad

A 375 Syllstensrad

Knuttimrat hus utan stensyll förutom en hörnsten vid det södra hörnet. Innermått 5,30x3,80 m. Den i SO-NV riktning löpande stocken hade ett hugget urtag för knuten vid den sydvästra änden. Den fragmentariskt bevarade sydöstra stocken omnämns i anläggningsbeskrivningen som "skälad?" upptill. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i den nordöstra

Figur 42. Lergolvet och det delvis bevarade understa stockvarvet till det knuttimrade huset 302a, passage III i mitten och stenpackningen A 296 överst. Foto från nordöst.

Figur 43. Det södra hörnet av hus 302a med antydning till överliggande längdrag, en längsgående urskälning i stockens översida. Foto från öster.

delen av schaktet, men i norr fanns ett tredje hörn bevarat. Golvet var av ljusgrå lera som smet över den sydvästra syllstocken. I södra hörnet fanns en ca 1,0x1,0 m stor hörnhärd, som var 0,3 m djup i profil, varav den understa decimetern bestod av en asklins.

Fynd: glasfragment, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods. Huset delar fynd med fas 3c.

Hus 236; Mitthärdshus

A 236 Hus + lergolv + härd

A 290 Nedgrävning

A 375 Syllstensrad

Hus med bevarad syllstensrad i sydväst och ett mindre parti i sydost. Lergolvet smet ställvis upp mot syllstenarna i sydväst. I norr fanns en mitthärd som senare byggts om till härden A 235 i påföljande fas. Mitthärden var till hälften störd

av en större tidigmedeltida nedgrävning, A 290, som gick igenom faserna 3 och 4.

Fynd: glaspärkla, sländtrissa av keramik, brynen, vävtyngder, smärre mängder lerklining, ett par spikar, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Tomter och hus i underfas 3b

Tomt I

Hus 388b

A 388 Hus fas I-III

Huset vilade på samma stensyll som hus 388a i fas 3a. Det hade en hård grå golvlera med inslag av kol och sot, ovan denna fanns ett avsatt lager med mycket kol och sot i ytan samt aska. Golvet var komplett i den del av huset som grävdes fram och sträckte sig även något utanför stensyllen. I lergolvet fanns flera olikstora stolphål, runda och kvadratiska, parallellt med vägglinjen samt en rad tvärs mot vägglinjen som tolkas som en eventuell innervägg. Rader av pinn- eller störhål löpte SO-NV i golvet parallellt med den nordöstra vägglinjen. Två större stolphål, ca 0,15 m i diam, fanns nordost om syllstensraden, d.v.s. utanför huset.

Passage I

Kavelbro

A 355 Broläggning i passage/gränd

Plankor i NV-SO riktning i rutorna E(-1) och F(-1).

Tomt II

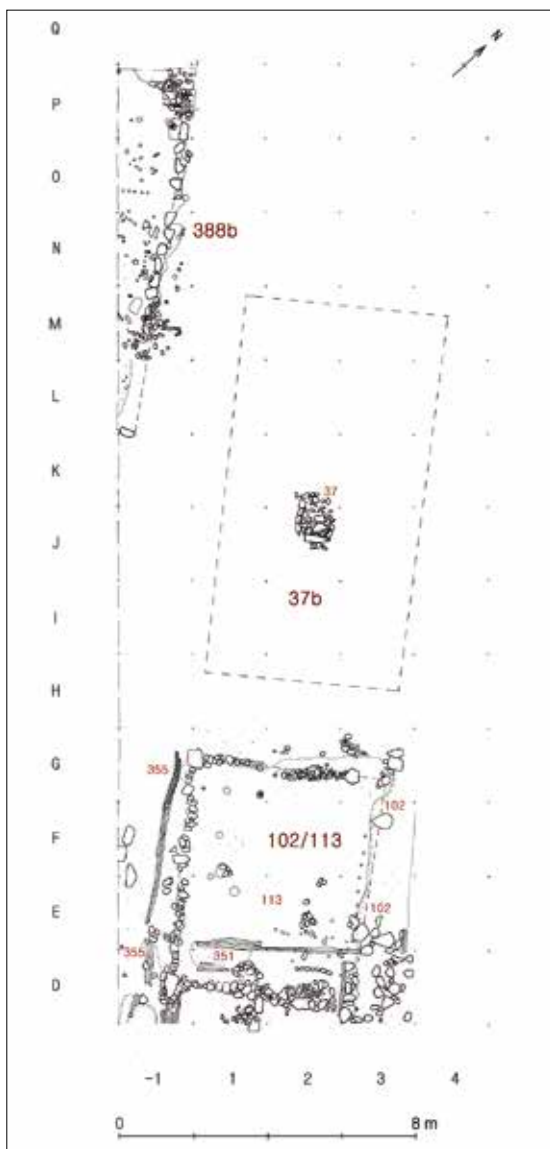
Hus 102/113; Hörnhärdshus

A 102 Syllstensrad? med lergolv/hus

A 113 Hus, lergolv

A 351 Träkonstruktion/härd?

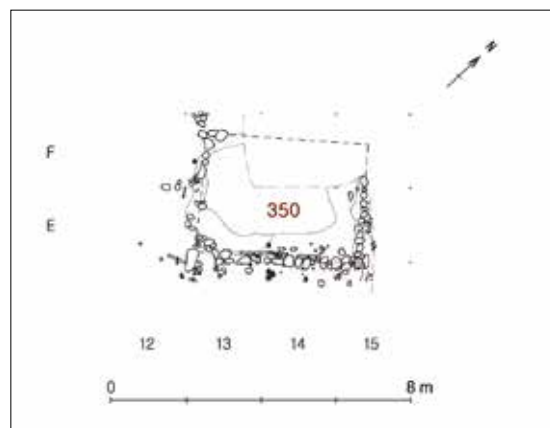
Huset 394/396 från fas 3a hade i fas 3b ersatts av huset 102/113, och har att döma av syllstensradernas utseende varit ett ramverkshus. Huset hade en syll med kraftigare hörnstenar och med

Figur 44. Hus tillhörande fas 3b på tomterna I och II.

större stenar under sydväst- och sydostväggarnas mitt samt två mellanstenar i nordostväggen. Huset hade lergolv som smet upp över vissa av syllstenarna. Lera var också utlagd strax utanför huset. I den sydöstra delen fanns en nedgrävning med träplankor. I den sydvästra delen fanns några stolphål och i den nordöstra en rad pinnhål. Hörnhärd i öster.

Fynd: balansvåg (Fnr 25667), kamfodral (Fnr 26182), glaspärlor, brynen, vävtyngder, bennålar, halvfabrikat till dubbelhelkammor, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Figur 45. Hus 350 på tomt V, fas 3b.

Hus 37b; Mitthärdshus

A 37 Härdar, stenpackning, stolphål, golv/hus

Härden hade lagts om i hus 37a från fas 3a.

Tomt V

Hus 350; Flerfunktionshus

A 350 Hus

Huset 368 i fas 3a ersattes i fas 3b av hus 350, som liksom föregångaren var ett ramverkshus med flätverk på syllstockar och stensyll. Sydost om den sydöstra syllen fanns tolv stolpar i rad, spetsade nedtill, som lutade mot huset i vinklar mellan 15-45 grader, varav flertalet lutade med 35-45 grader. Lergolv med finkornig grå sand. Utanför huset låg ett gödsellager mot hus 334 i sydost.

Fynd: ringspänne av kopparlegering (Fnr 24493), nålhus av ben (Fnr 25945), smyckekedja av kopparlegering, dymlingar, nål av horn, smärre mängder smidesslagg och hornspill, vävtyngd, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, amforagods.

Tomter och hus i underfas 3c

Tomt I

Hus 388c

A 388 Hus fas I-III

Huset vilade i stort på samma stensyll som husen 388a och b. Oklar begränsning mot nordväst. Ljusgrått lergolv med en 0,2-0,3 m bred spalt av obelagd golvnivå närmast vägglinjen.

Tomt II

Hus 37c; Mitthärdshus

A 37 Härdar, stenpackning, stolphål, golv/hus

Härden lades åter om i hus 37.

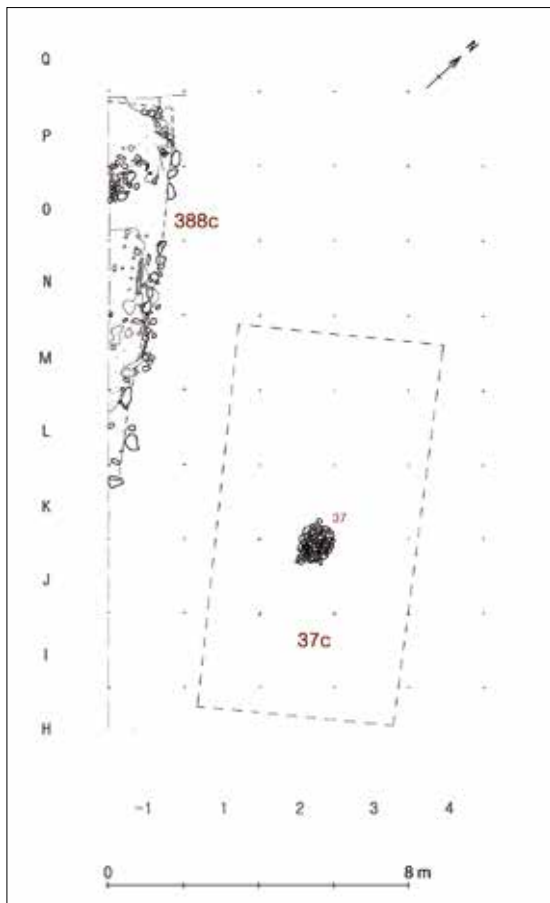
Tomt IV

Hus 209; Hantverkshus, smedja

A 209 Hus

A 217 Kolgrop

Ett ramverkshus med flätverk utan syll, med stolpar nerdrivna direkt i marken, dock med en

Figur 46. Hus tillhörande fas 3c på tomterna I och II.

stenrad i den nordvästra vägglinjen. I husets norra hörn stod en något grövre kluven stolpe. A 217, en rund kolgrop, ca 0,4 m i diam, med lerskoning, knöts till byggnaden. Anläggningsbeskrivningen öppnar även för en tolkning som en öppen obebyggd yta hägnad med flätverksstaket, men tolkar i en senare anteckning anläggningen som en smedja, med ledning av kolgropen och en stor nötning på golvet.

Fynd: trädetalj av vävstol (?) (Fnr 17351), degel, skärklar, brasförpackning, bryne, bennål, flinta, oidentifierade järnföremål, lerklining, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 225b; Hantverkshus

A 225 Hus

En utveckling av hus 225a i fas 3a och 3b, med ombyggd stensyll. Inga väggkonstruktioner fanns bevarade. I utomhusmiljön nordost om huset låg en stenpackning/stenläggning.

Fynd: samma som i hus 225a, fas 3a.

Hus 210b; Hörnhärdshus

A 207 Härd

A 210 Syllsten

En utveckling av hus 210a i fas 3a & 3b. Huset hade i fas 3c fått en kraftigare accentuerad hörnhärd i söder.

Fynd: samma som i hus 210a, fas 3a.

Passage III

Kavelbro

A 296 Stenpackning

A 308 Syllstensrad

A 347 Träbeläggning i gränd

Passagen visade spår efter kavelbroläggning som vilat på stenrader längs passagens sidor.

Tomt V

Hus 334b; Hantverkshus

A 334 Hus

Figur 47. Hus tillhörande fas 3c på tomterna IV och V.

En utveckling av hus 334a i fas 3a och 3b. Ramverkshus med flätverk på syllstockar och stensyll. På syllramen, som huset till största del övertagit från hus 334a, låg syllstockar med borrarade hål för flätverksstörar och urtag för mittstolpar. Hushörnen var skadade. Dörren låg i husets västra ända mot nordväst, med tre ingångstenar och flankerad av urtag för dörrstolpar. Den sydvästra delen av den nordvästra träsyllen var 13 cm bred och 3 cm tjock, med störhål 2 cm i diam med 13 cm mellan hålen; medan stocken norr om dörren

var 9 cm bred och 8 cm tjock och hade störhål ca 2 cm diam med 16 cm mellan hålen. Huset hade ett golv av grusig lera. Flätverk i husets mittaxel kan antyda en mellanvägg. Huset tolkas i anläggningsbeskrivningen som ett bostadshus.

Fynd: ringspänne i kopparlegering (Fnr 23826)), vävtyngder, nål av horn (ben?), små mängder hornspill, eldstål, textilfragment, smidesslagg, smältkula, degel, bryne, flinta, glasfragment, oidentifierade järnföremål, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods. Av huskonstruktionen tillvaratogs en syllstock (Fnr 28693), ett underlag för stolpe med rektangulärt urtag (Fnr 28694), samt kilar instuckna under en lös del av syllstocken nordost om dörren (Fnr 28696 och Fnr 28697).

Hus 341; Fåhus

A 341 Hus; stall

Hus 341 ersatte hus 350 från fas 3b och hade en gles stensyll och ett fragmentariskt hörn med syllstock i väster och fragment av jordbundet flätverk och träfragment i de övriga vägglinjerna. Golvet bestod delvis av lera och sand som övergick i ett 0,05 m lager gödsel och träflis i sydost och i väster. I sydväst låg 5 flata stenar, ca 0,2-0,5 m stora, som tolkats som ingångstenar. Sydost och sydväst om huset fanns flera stolpar i varierande storlek, varav några av de sydostliga var snedställda in mot vägglinjen. Huset har tolkats som ett fåhus, kanske en svinstia, att döma av sin ringa storlek.

Fynd: skedskaft av trä (Fnr 25913), glaspärla, guldfoliepärla, bennål, bryne, järnsöljor, dymling, lädersko, flinta, hamprep, slipsten i sandsten, oidentifierade träföremål, vävtyngd, bennålar, AIV-gods.

Hus 295; Hönshus

A 295 Hus/golv

Hus med NV-SO stensyll (ca 0,2 m stora). I denna fanns två kraftiga upprättstående plankor nedslagna i marken. Flätverk utan syllstock i den sydöstra väggen. Golvet bestod av fin sotblandad sand uppblandad med halm och bark med tjocka

avsatta lager med gödsel och äggskal. I huset påträffades ett stycke vadmal som låg dubbelvikt med en (höns?)fjäder i vecket.

Fynd: ornerat benskaft (Fnr 27415), valkad vadmal (Fnr 27147), äggskal (Fnr 27148), (höns?)-fjäder, glaspärlor, lerklining, bärnsten, flinta, bryne, hornspill, AII och AIV-gods.

Hus 302b; Hörnhärdshus

A 302 Hus

A 373 Hushörn och syllstensrad

En utveckling av hus 302a i fas 3a och b. Knuttimrat hus utan stensyll förutom en hörnsten vid det södra hörnet, som fått ett nytt golv i fas 3c.

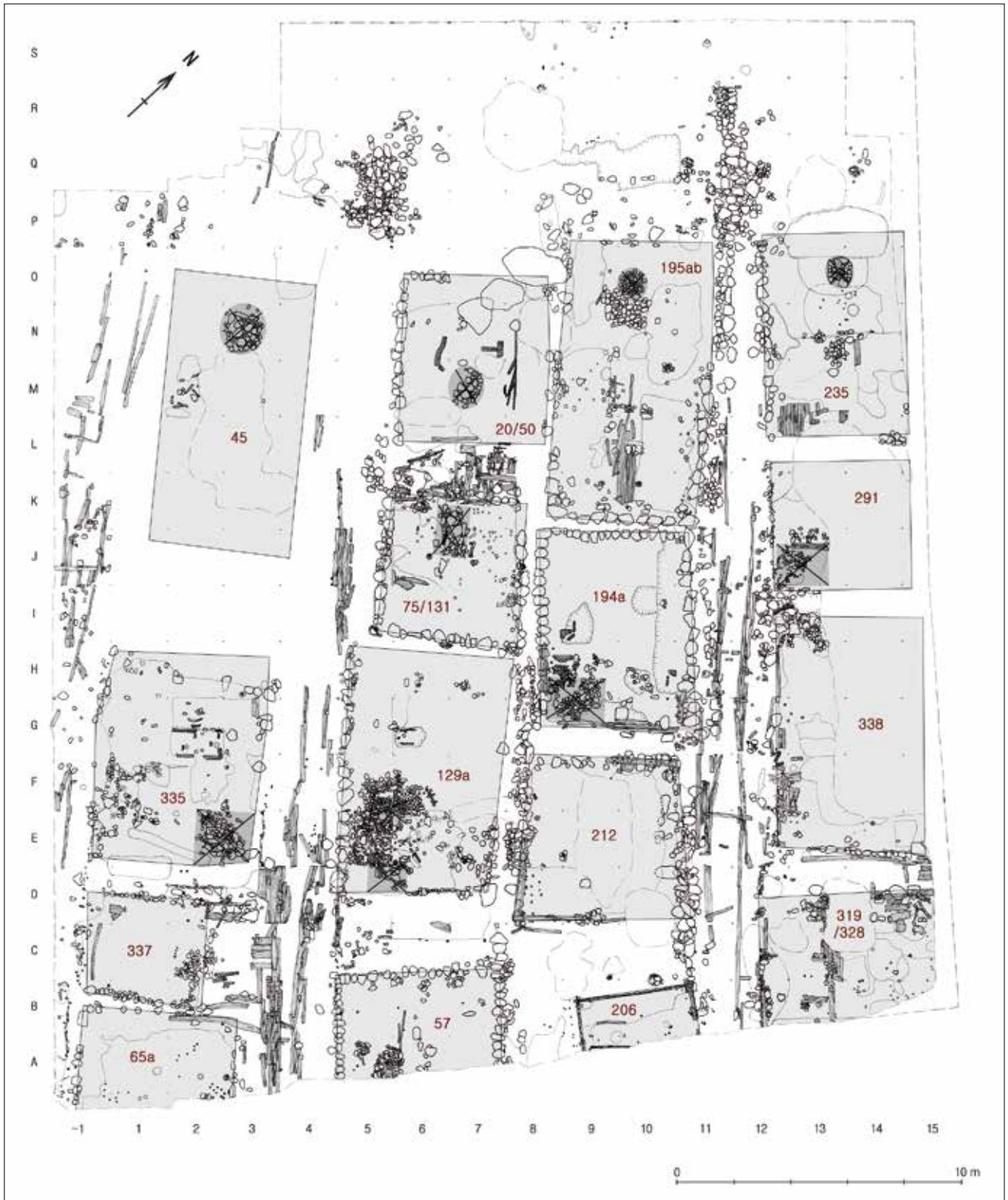
Fynd: fragment av glasbägare (Fnr 22939), glaspärlor, bennålar, brynen, vävtyngder, lerklining, järnföremål, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Figur 48. Det bevarade syllbörnet till fäbuset 341 till böger, syllramen till bantverksbuset 334b till vänster vid profilen och rester av kavelbroläggningen A 347 i passage III. Stenläggningen A 323 upptil tillhör tomt IV i fas 4. Foto från öst-nordöst.

*Figur 49. Genomgång av jord på backbord. 27/12 - 1988. Fr.v. Eva Svensson och Leif Rubensson.
Foto av Mikael Karlsson.*

Figur 50. Humudfas II - Fas 4, 1050 till 1075.

Fas 4, 1050 till 1075

Fas 4 är delad i två underfaser, fas 4a och 4b. Bebyggelsen tätnade nu ännu en gång något i förhållande till föregående fas. Husen blev större och passagerna, i synnerhet passage 3, smalare.

I zonen närmast Stora Gatan fanns i fas 4 ett gjuteri eller en smyckesmedja byggd i flätverk på syllstockar, hus 206. Liksom sin föregångare, smedjan 209 i fas 3c, kan byggnaden funktionsmässigt beskrivas som ett gränfenomen mellan de funktionella zonerna I och II, då den var en tidig exponent för ett hantverkshus med en utpräglad specialisering. Byggnaden hänförs därför till zon I i hustabellen. Här berättar fynd av deglar och gjutformar om metallgjutning och ett fynd av en sluten degel av en karakteristisk östslavisk typ (Fnr 17130), som varit vanlig både i Novgorod (Eniosiva muntligen 2007) och i Kiev, antyder långväga hantverkarbesök. Fynd av skärvar i verkstaden bör påvisa en hantering av ädelmetaller. Detta kan också gälla den ryska degeln som, då typen påträffats i Kiev vid utgrävningar 1936 nära den forna Tiondekyrkan, knutits till fynd av "...krukskärvor med rester av guld, silver, koppar, emalj i olika färger och mineralfärg" (Karger 1958:401)(figur 122 sidan 149).

Det mönster med smärre flerfunktionshus utan härdar i zon II innanför husen vid Stora Gatan, som antyddes i faserna 2 och 3, fick nu stå tillbaka till förmån för stora hus utan härdar på tomterna III, IV och V. Hus 212 på tomt IV var ett knuttimrat hus på stensyll och med ett rikt fyndmaterial, bl.a. en stylus och en kam av valrosselfenben (Fnr 17270). Just tomt IV visade en anmärkningsvärd stabilitet i fråga om bebyggelse och fyndbild från fas 4 fram t.o.m. fas 6, i synnerhet beträffande hallen 195 som var densamma med smärre modifikationer genom alla tre faserna, och elfenbenskammar påträffades på tomtens zoner II och III både i fas 4, 5, 6 och 7, en i varje fas.

På alla stadsgårdarna låg hallbyggnader med mitthärddar längst in, men tomt III bröt mönstret

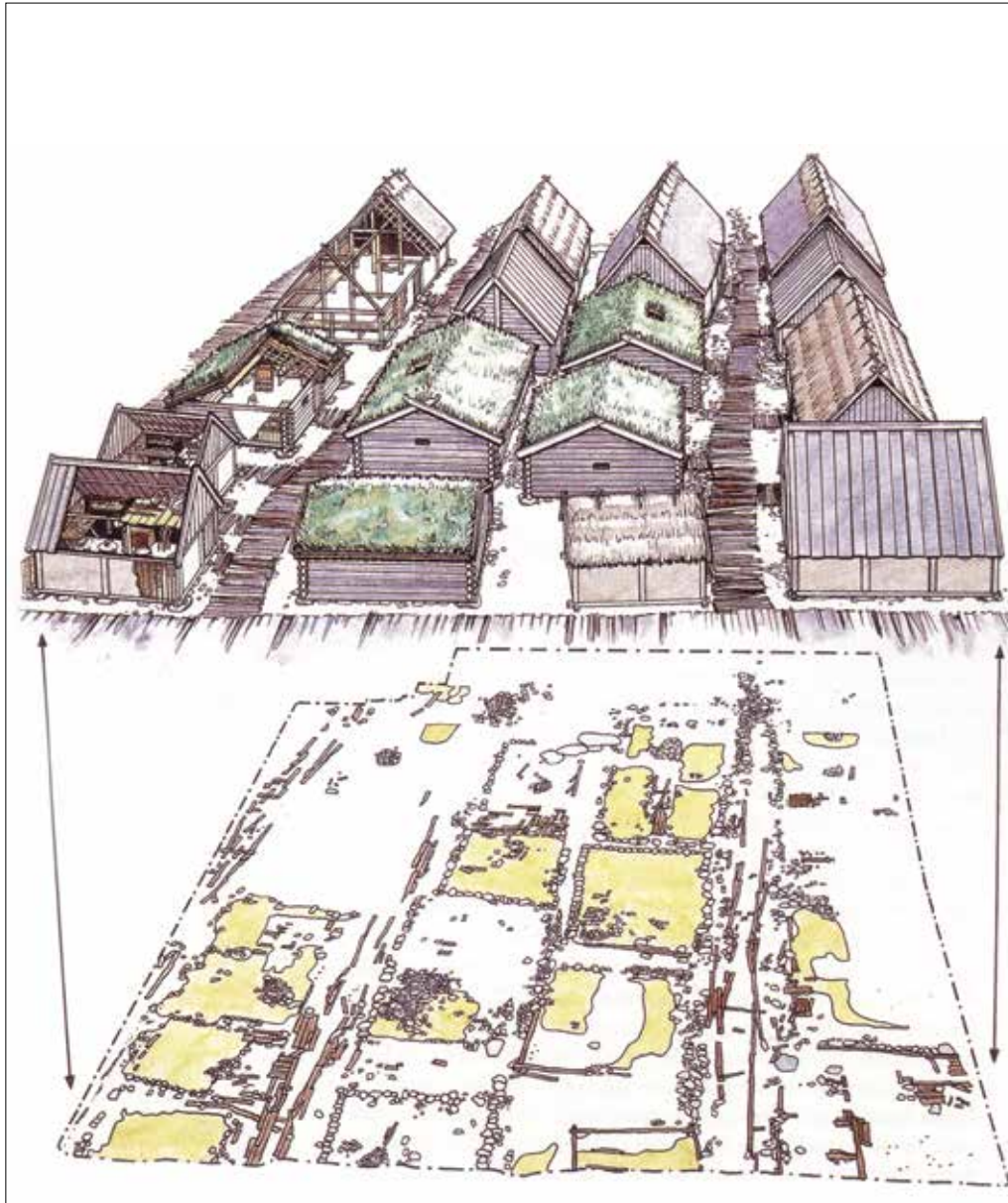
genom att visa upp två mindre mitthärdshus innerst istället för ett enda stort sådant. I fasrapporten tolkas fenomenet som att de stora stenblock som fram till fasen förhindrat en bebyggelse längst bak på tomtytan, nu myllrats ned så djupt i kulturlagren att en bebyggelse varit möjlig men att stenblocken i ruta K6 fortfarande gjort sig så gällande att man funnit för gott att förlägga en tvärpassage här.

Liksom i fas 3 dominerades fasen av hus på stensyll, knuttimrade eller byggda i skiftesverksteknik. Hallen hus 45 på tomt II ger inga ledtrådar om byggnadstekniken, utan de väggbegränsningar som presenteras i plan är hypotetiska och husets enda konkreta lämning var en stor mitthärd, A 45. Hallen 195 på tomt IV hade svängda väggar och kan därför ha varit byggd i skiftesverk. Även det knuttimrade bostadshuset 194 var långlivat och fanns ännu kvar i fas 6 i modifierad form. Hus 206 stack av mot de övriga genom att vara ett ramverkshus med flätverk på träsyll av "Sigtunahus"-modell.

Kavelbroläggning var nu etablerad i alla tre passagerna. Vid passagernas slut, i nordväst, börjar kraftiga stenkonzentrationer samlas. Mellan husen i zon II på tomterna III och IV fanns ca 2 till 3 m breda tvärpassager. Även mellan zon III och IV på tomt II fanns en lucka, men denna är osäker och är skapad av tveksamheter om utbredningen hos hus 45 vars angivna vägglinjer är hypotetiska.

Förekomsten av vävtyngder koncentrerades till zonerna II och III. Sländtrissor fanns representerade i alla zoner, men med en tyngdpunkt bakåt på stadsgårdarna. Metallhantverket formerade sig för första gången tydligt till zonen närmast gatan i denna fas, medan hornhantverket påträffades på tomternas bakre delar, i zonerna III och IV.

Generellt var alla husen desamma i fas 4b som i 4a, förutom att hus 65a fick ett nytt lergolv och en ny stensyll i sydost.

Figur 51. Bebyggelsen i fas 4, tolkad av Björn Pettersson och tecknad av Mats Vänehem. Gårdarnas front- och mellanzoner domineras av timmer- och klinbus, medan den bakre zonen tolkas ha dominerats av skiftesverks- och klinbus.

Tomter och hus i fas 4a

Passage I

Kavelbro

A 354 Broläggning/träkonstruktion i gränd

A 361 Broläggning i trä

Kavelbroläggning i SO-NV riktning. Fragmentariskt bevarade plankor i passagens riktning och några plankor tvärs dessa. I en stock i A 354 fanns ett tapphål om ca 8x2 cm. Träkonstruktionen låg i avsatt jord med sandinblandning.

Tomt II

Hus 65a; Flerfunktionshus

A 65 Hus

Hus på stensyll med markerad hörnsten i väst. Den nordvästra väggen markerades av en gles stenrad. Tunt 0,02 m lergolv liggande på avsatt lager, 0,02 m tjockt, samt därunder ett lager lerigt grus.

Fynd: kalkstensfossil (Fnr 26192), glastråd (Fnr 9674), glaspärkla, keramisk gjutform, degel, brynen, flinta, järnfragment och spik, hornspill, tenar av kopparlegering, vävtyngder, brasförpackning, något smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIä-gods.

Hus 337; Flerfunktionshus

A 64 Hus

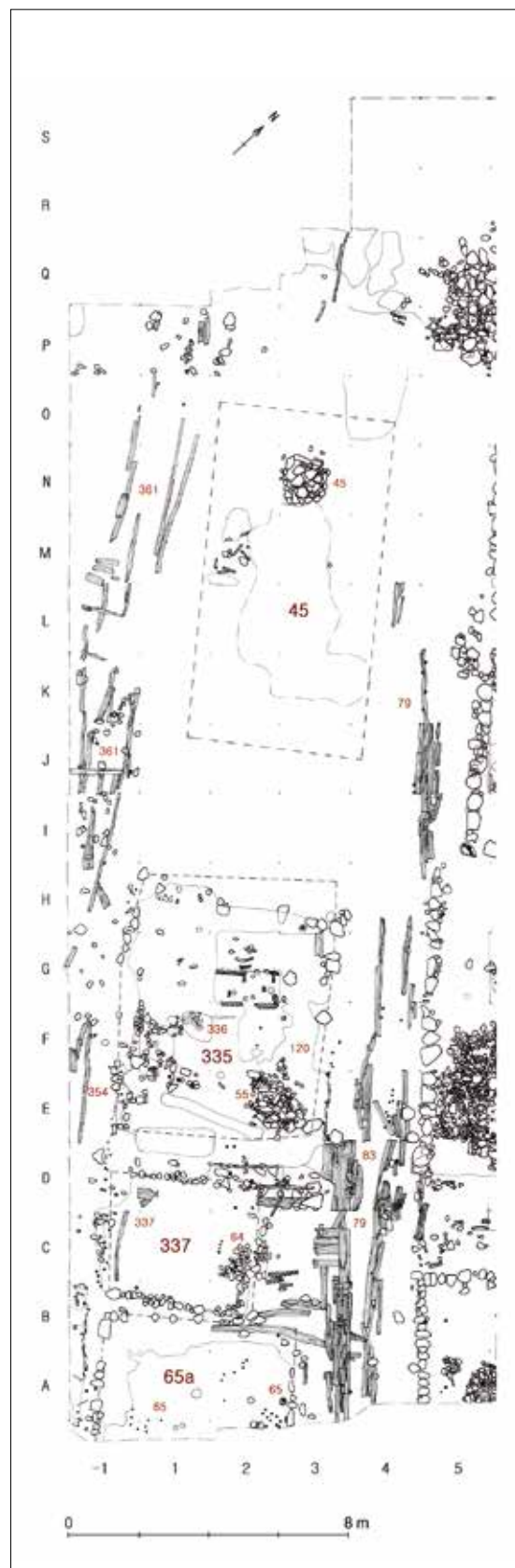
A 337 Hus

Syllstensrad av mindre stenar i sydost och nordväst, 0,1-0,4 m stora, och en större hörnsten i söder. 0,1 m tjockt lergolv av hård ljusgrå lera med inblandning av kol och sot, som smet upp över syllen i nordväst och sydost. I västra hörnet och längs den sydvästra väggens insida låg trärester och anläggningsbeskrivningen ställer frågan om dessa varit lämningar efter väggbänkar.

Fynd: sammansatt enkelkam med fodral (Fnr 25862), brynen, vävtyngder, smidesslagg, läderfragment, AII och AIV-gods.

Hus 335; Hörnhärdshus

A 55 Hård

Figur 52. Tomt I & II i fas 4a.

A 120 Hus
A 335 Husgolv
A 336 Vävstol

Gles stensyll med hörnstenar i norr och öster samt möjliga mellanstenar för ramverk i nordväst och nordost. Hörnhärd i östra hörnet. Lergolv. Golvet skars av en VSV-ONO ränna i södra delen. I golvet fanns en 0,1 m djup grop fylld med 7 obrända vävtyngder, A 336. Ytterligare 5 vävtyngder fanns spridda över golvet. Flera vävtyngder hade mönster av stämplade ringar, troligen stämplade med en benpipa. De som kunde mätas var 5 cm tjocka, 17 cm i diam och med 3 cm vida hål i mitten.

Fynd: bergkristallpärlor (Fnr 11098, 11099 och 11014), guldfoliepärlor, glaspärlor, sländtrissor av bly, kalksten och bränd lera, hornsked, tinblsein, bennål, dubbelhelkam, bärnsten, 12 vävtyngder, flera glasfragment, hornspill, flertalet hornföremål, islägg, brynen, allmänt äldre svartgods, lerklining, AII och AIV-gods.

Hus 45; Mitthärdshus
A 45 Härd

Husrest, hypotetiskt inritad med härden A 45 som mitthärd. Intill en större sentida nedgrävning i husets tänkta centrala del fanns ett lager förmultnat horn, i fältplanen beskrivet som ett ”ben, horn eller gödsellager, 5 cm tjockt”.

Fynd: ringspänne av kopparlegering (Fnr 7712), glaspärta, sländtrissa av ben, bennålar, bryne, smärre mängder smidesslagg, spik, nitar, järnföremål, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods. Fynden i rutorna K-L är förda upp till fas 5.

Passage II

Kavelbro
A 79 Träkonstruktion, trästocksränna
A 83 Träbeläggning

Anläggningsnumret A 79 som betecknade den grävda rännan i passagen under fas 1, betecknar även kavelbroläggningarna upp t.o.m. fas 5. Passagen avslutades av en stenpackning i nordväst.

Tomt III

Hus 57; Flerfunktionshus
A 57 Hus
A 58 Stenpackning

Ett hus med markerad stensyll av jämnstora stenar i sydväst, nordost och nordväst. Flertalet stenar var avlånga och konsekvent lagda långsida mot långsida. I SV in mot profilen fanns en stenpackning A 58, bestående av 0,1-0,2 m stora stenar i lös jord med förmultnat trä, i mitten av anläggningen fanns en grop i golvet med stenar och ett keramikkräsl. Anläggningen innehöll varken sot eller aska. Huset hade sandgolv.

Fynd: deglar, brynen, sländtrissa av ben, smidesslagg, ett AII-kräsl intaget som preparat (Fnr 16039).

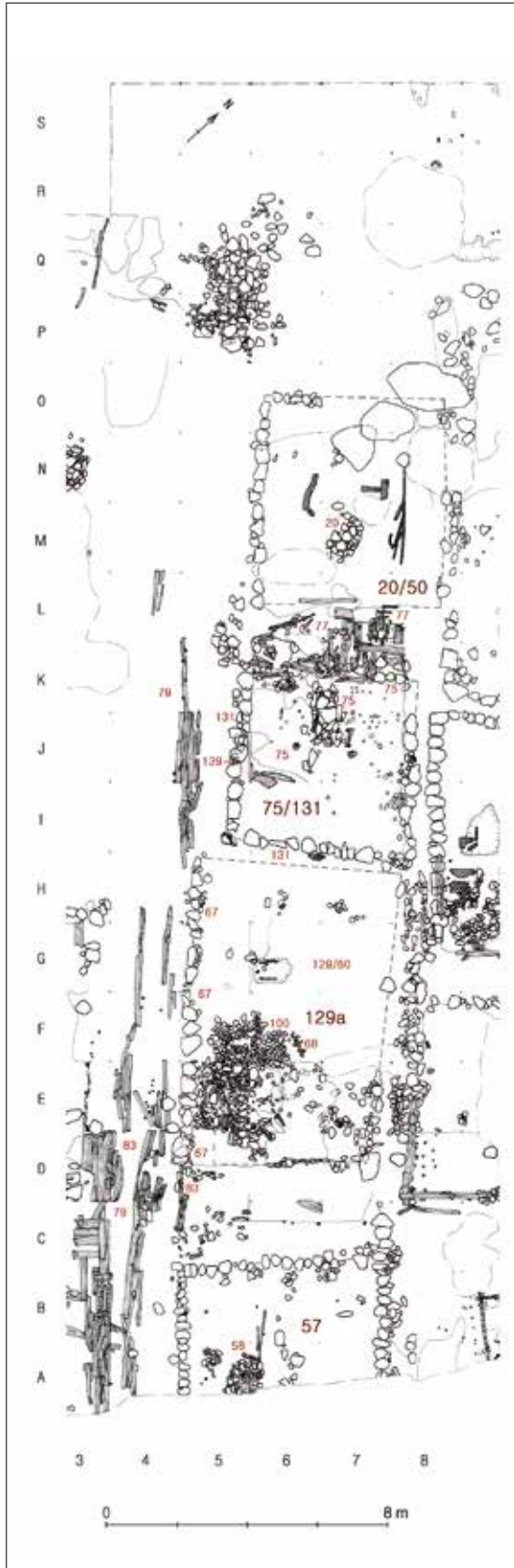
Hus 129a; Hörnhärdshus
A 60 Hus
A 67 Syllstensrad
A 68 Härd? Dike med stenfyllning?
A 100 Härd
A 129 Syllstensrader + lergolv

Kraftig syllstensrad i sydväst och hörnsten i östra hörnet. Golvrester av gul sand och grus i den sydöstra delen av huset. Hörnhärd i söder, A 68 med ett underliggande lager (A 100) med bränd sand, sot och aska, samt en mindre mitthärd i sydväst.

Fynd: gotländskt djurhuvudspänne (Fnr 11507), runben (Fnr 11901), glaspärlor, guldfoliepärlor, sländtrissor av lera, volhynisk skiffer och ben, ben- och hornålar, bensnurror, textilfragment, brynen, skärvel, vävtyngder, mycket lerklining, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, hornspill och halvfabrikat av horn, kamdelar, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 75/131; Mitthärdshus
A 75 Hus
A 131 Syllstensrader, lergolv
A 139 Stenskott stolphål

Ett ramverkshus med markerad stensyll och jordgrävda stolpar i sydvästra och nordöstra vägglinjernas mitt och i södra hörnet. 2 parställda

Figur 53. Tomt III i fas 4a.

stolpar mitt i huset samt mitthärd i husets norra del. Huset har brunnit.

fynd: silvermynt; obestämbart Tyskland vikingatid (Fnr 11654); och Köln Otto III(?) 983-996 (Fnr 11655), kalkstensfossil (Fnr 11684), glassläntrissa (Fnr 11671), släntrissor av kalksten och lera, bärnsten, glaspärlor, bennpärlor, guldfoliepärla, bennålar, vinare, sammansatt enkelkam, keramisk gjutform, brynen, järnföremål, ett stort antal vävtyngder varav ett tiotal låg samlade tillsammans invid den östra väggen, mycket lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIä-gods.

Tvärpassage

A 77 Flätverk & trä

I tvärpassagen mellan husen låg en planklagd yta och ett stycke bränt flätverk, A 77, som anläggningsbeskrivningen tolkat som rester av en raserad vägg.

Hus 20/50; Mitthärdshus

A 20a Härd

A 50 Hus

Ett hus med kraftig stensyll i sydväst. Mitthärden A 20 betecknar fyra härdar lagrade på varandra som följde med i fyra underfaser uppåt; 20a i fas 4, 20b i fas 5, 20c i fas 6 samt 20d i fas 7. Huset har brunnit.

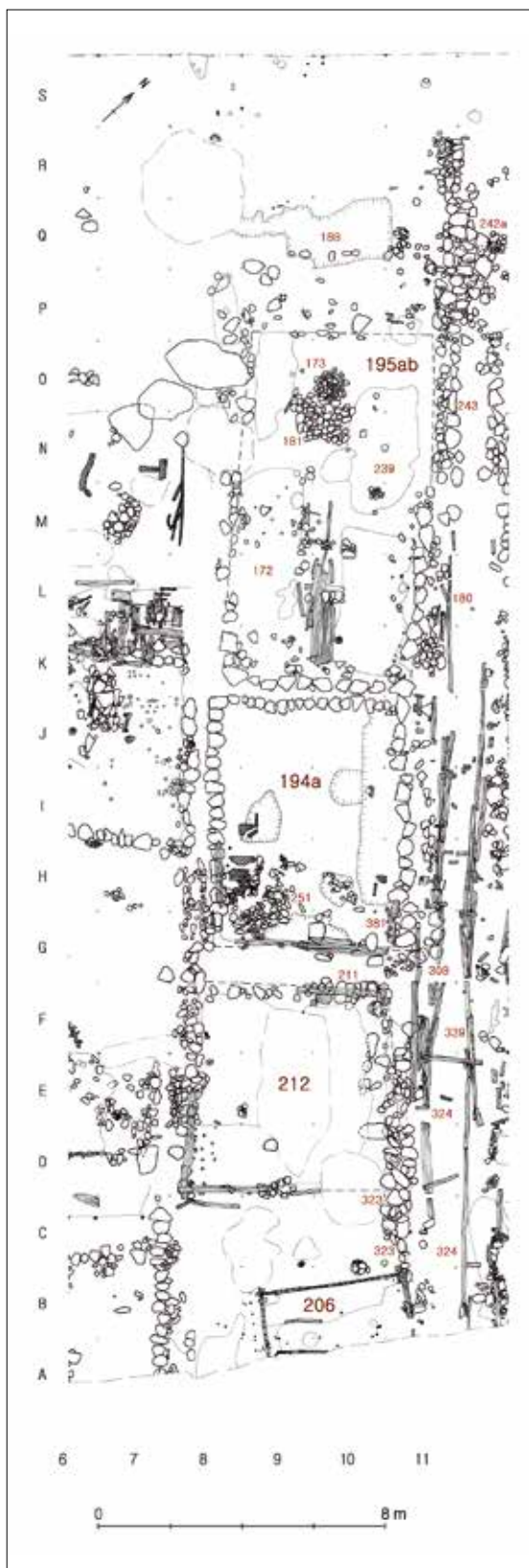
Fynd: kalkstensfossil (Fnr 10196), glaspärlor, släntrissor, vävtyngder, bennålar, bryne, islägg, musselskal, nit och spik, kniv, flinta, hornspill och en ofullbordad sammansatt enkelkam, degel, flertalet oidentifierade järnföremål, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIy-gods.

Tomt IV

Hus 206; Smedja, smyckegjuteri

A 206 Hus, bod flätverk

Ett ramverkshus med flätverk på bilade syllstockar med rektangulärt tvärsnitt, med syllramen lagd direkt på brandlagret efter föregående hus. Ingen stensyll fanns men en hörnsten i norr samt en sten under en tapp för dörrstolpe i nordöstra

Figur 54. Tomt IV i fas 4a.

syllen. Där fanns också en tröskelstock. I sydväst, nordväst och nordost fanns syllstockar som bildade två bevarade hörn, med runda hål för flätverksstörar och avlånga tapphål för hörnstolpar i hörnen. Den nordvästra syllen var ca 8 cm bred och ca 8 cm hög - senare uppmätning av konserverade sylldelar har visat 6-7 cm (Rosberg 2009:30ff). Tröskelstocken i nordost var bredare än syllstockarna, ca 18 cm. Störhålets diam i den nordöstra syllen var 3-3,5 cm och de var borrade med ett avstånd av 13-18 cm. Syllarna var förenade i hörnen med huggna urtag och bladade halvt i halvt utan dymlingar. Tapphålen för hörnstolparna i den nordvästra syllen var ca 2,5x10 cm stora. Golvet bestod fläckvis av lera och fläckvis av grus och sand. I huset fanns en ca 0,5 m vid och ca 0,2 m djup grop, fylld med kol, tolkad som en kolbinge.

Fynd: provostycke av bly med ornamentik (Fnr 17562), deglar, varav Fnr 17130 var en sluten degel av rysk/östslavisk typ, guldfoliepärla, skärvarlar, brasförpackningar, keramiska gjutformar, blästermunstycken, brynen, läderfragment, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 212

A 211 Hus

A 212 Hus (bostad)

A 323 Stenläggning

Ett knuttimrat hus på stensyll. En knut fanns bevarad i söder. Huset hade ett 0,07-0,1 m tjockt lergolv, fläckvis uppblandat med grus och sand. Utanför huset, mot passagen i öster, låg en kraftig stenläggning bestående av relativt flata stenar, 0,2-0,6 m stora. Huset var raserat genom brand. Golvets mitt var störd av en större sentida nedgrävning.

Fynd: kam av valrosselfenben (Fnr 17270), flera järnföremål varav Fnr 17991 registrerats som "föremål/svärd?" och ett spänne av järn (Fnr 17992), glaspärlor, stylus av ben, bennålar, bultlåsnyckel, vävtyngder, islägg, flertalet brynen, flinta, degel, föremål i kopparlegering, hornspill, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Figur 55. Norra hörnet av flätverksbuset 206 på tomt IV från norr, fas 4, med sitt tydliga lergolv. Ingången närmast t.v.

Figur 56. Den västra knuten i flätverksbuset 206 från öst. Träramen ligger direkt på marken utan underliggande stensyll. Notera hålen för flätverkskonstruktionen och de anlånga tapphålen för det stående ramverket.

Hus 194a; Hörnhärdshus

A 194 Hus

A 251 Härd

A 381 Vädstol i hus 194

Ett troligtvis knuttimrat hus med kraftig stensyll, regelbundet lagd i sydväst och nordväst, mera oregelbundet i nordost. Timmerrester fanns bevarade i sydväst och sydost. Huset hade hörnhärd i södra hörnet och lergolv. På det senare låg ett 5 cm sandigt brandlager, troligen rest av torvtak. På en bränd stock, ca 20 cm grov, vid det östra hörnet, låg 3 starkt brända vävtyngder och invid stockens sydöstra ände låg en sländtrissa

av volhynisk skiffer på lergolvet. Fynden har i anläggningsbeskrivningen tolkats som spår efter en vädstol som stått lutad mot den nordöstra väggen och stocken tolkades som ett ev. stöd för varpen då vädstolen ej använts.

Fynd: sländtrissa av volhynisk skiffer, vävtyngder, A II och A IV-gods.

Hus 195ab; Mitthärdshus

A 172 Golv

A 173 Härd

A 181 Stenpackning

A 195 Lergolv samt tillhörande syllstenar/Hus

A 239 Syllstensrad & sandgolv

Ett hus med kraftig stensyll av ca 0,2-0,4 m stora stenar i sydost och nordost och något kraftigare hörnstenar i de södra och östra hörnen. Invändigt i sydost fanns rester efter två parställda stolpar. Två enkelställda stolpar med stenskoningar fanns i nordost upp mot husets mitt, som återkom i fas 195cd och 195ef. Golvet var av grå fet och grusig lera, som bröts i husets mitt av en ca 0,8 m bred ränna fylld med gödsel på en botten av trärester och plank. I öster fanns en oregelbunden rad pinnhål nära den nordöstra väggen där också golvleran tog slut. Mitthärd i nordväst.

Fynd: gul glaspärla med fläckdekor, bennål,

bryne, 3 vävtyngder i utomhusmiljön norr om huset, degel, allmänt äldre svartgods, AII & AIV-gods.

Utomhusyta längst upp på tomt IV
A 188 Nedgrävning

Passage III

Kavelbro

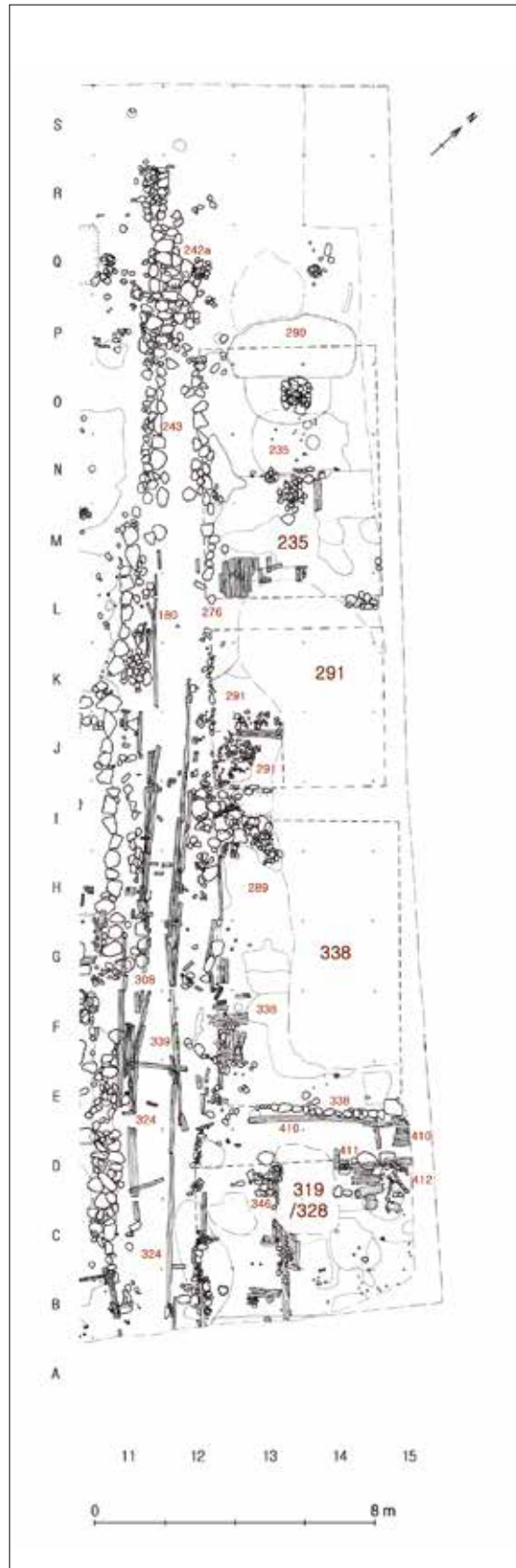
A 180 Hus m. härd
A 242 Lagd sten i gränd
A 243 Syllstensrad
A 308 Syllstensrad
A 324 Träbeläggning i gränd
A 339 Gränd med träbroläggning

Kavelbroläggning av trä på stensatt underbyggnad, med bevarade träpartier upp till ruta M11. A 180 var här ett långt parti trä som ursprungligen tolkats som en del i hus 180 i fas 3 men brutits ut vid fastolkningen. A 308 och A 243 är benämnda "syllstensrader" men med tilläggen "med träbeläggning" och "alt. underlag för kavelbro". Längst i nordväst avslutades passagen av stenpackningen A 242a.

Tomt V

Hus 319/328; Flerfunktionshus
A 319 Hus - troligen bostadshus
A 328 Hus
A 346 Vinklad stenrad med trä
A 411 Syllstensrad
A 412 Husrester

Stensyllar i nordväst, sydväst och nordost, med delvis bevarade syllstockar. Stolpar fanns i de västra och norra hörnen samt dubbla stolpar i den sydvästra vägglinjen som tolkats som dörrstolpar. Dörren låg således i sydväst nära det västra hörnet. Inre strukturer antydde innerväggar mellan husets sydvästra del, A 319, och den nordöstra, A 328. Huset hade lergolv och stora mängder avsatt material och gödsel i den nordöstra delen. Till huset har förts ned en anläggning ur A 315 från fas 5 i ruta B12 - ett laggat kärl med 13 urskiljbara laggar och handtag 2x4 cm fastsatta mitt emot varandra på

Figur 57. Tomt V i fas 4a.

kärlets innerväggar. I kärlets fyllning fanns kol och sot och en stor klump järn. Huset tolkas i anläggningsbeskrivningen som ett bostadshus eller en verkstad för hantverk som inte avsätter specifikt avfall.

Fynd: silverring (Fnr 28187), spelpjäs av glas (Fnr 28732), guldfoliepärla, glaspärlor, barkflöte, brynen, vävtyngder, glättsten, bennålar, en stylus, sländtrissor av trä, horn och volhynisk skiffer, degel, smärre mängder läderspill och smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och AIV samt amforagods. På golvet låg ett näversjok, 0,4x0,23 m, som tolkats som locket till en tunna samt en laggkärlsbotten, 0,44x0,23 m stor, intill nordöstra väggen låg fragmentariska plankor med borrade hål med dymlingar i.

Tvärpassage

A 410 Träbrobeläggning

I tvärpassagen låg en ca 4,4 m lång kluven stock, samt flertalet ca 40 cm långa plankbitar i SV-NO riktning och en NV-SO gående plankor.

Hus 338

A 289 Hus

A 338 Hus

Fragmentariskt bevarat golv av grus och sand. I sydost fanns en obruten SV-NO löpande syllstensrad av ca 0,2 m stora stenar och kraftiga hörnstenar i öster och väster. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: glaspärla, brynen, vävtyngder, bennålar, malsten, sammansatt enkelkam, islägg, öra till hängkärl, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods. I sydväst fanns ett keramikkrärl i anslutning till lerig k-jord med sot och aska, som eventuellt kan tolkas som en glödkruka.

Hus 291; Hörnhärdshus

A 291 Härd/hus

En vek syllstensrad i sydväst av 0,2-0,4 m stora stenar. Hörnhärd i söder samt ett sandigt lergolv med sin största mäktighet kring härden. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: sisare (Fnr23276), glaspärlor, vävtyngd,

bennål, islägg, två bultlås, flera oidentifierade järnföremål, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 235; Mitthärdshus

A 235 Hus/grusgolv, härd + stenpackning

A 276 Syllstensrad - hörn, Hus

A 290 Nedgrävning

Ett hus med kraftig stensyll i sydväst, grusgolv och mitthärd av flata stenar som inramades av en ring av något högre stenar. En träkonstruktion med plank i SO-NV riktning i husets sydöstra del tolkades i fält som en rest av en eventuell bänk, 0,8 m bred, och som avslutades i nordost med en kantställd plankor. Två runda avtryck i golvet förmodades markera två tunnor som stått på golvet. Husets nordvästra del var delvis störd av en större tidigmedeltida nedgrävning, A 290, som gick igenom faserna 3 och 4. Huset har brunnit.

Fynd: glaspärla, bennål, vävtyngd, bryne, AII och AIV-gods.

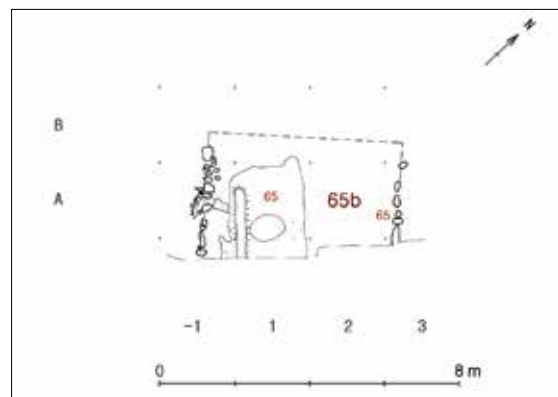
Tomter och hus i underfas 4b

Tomt II

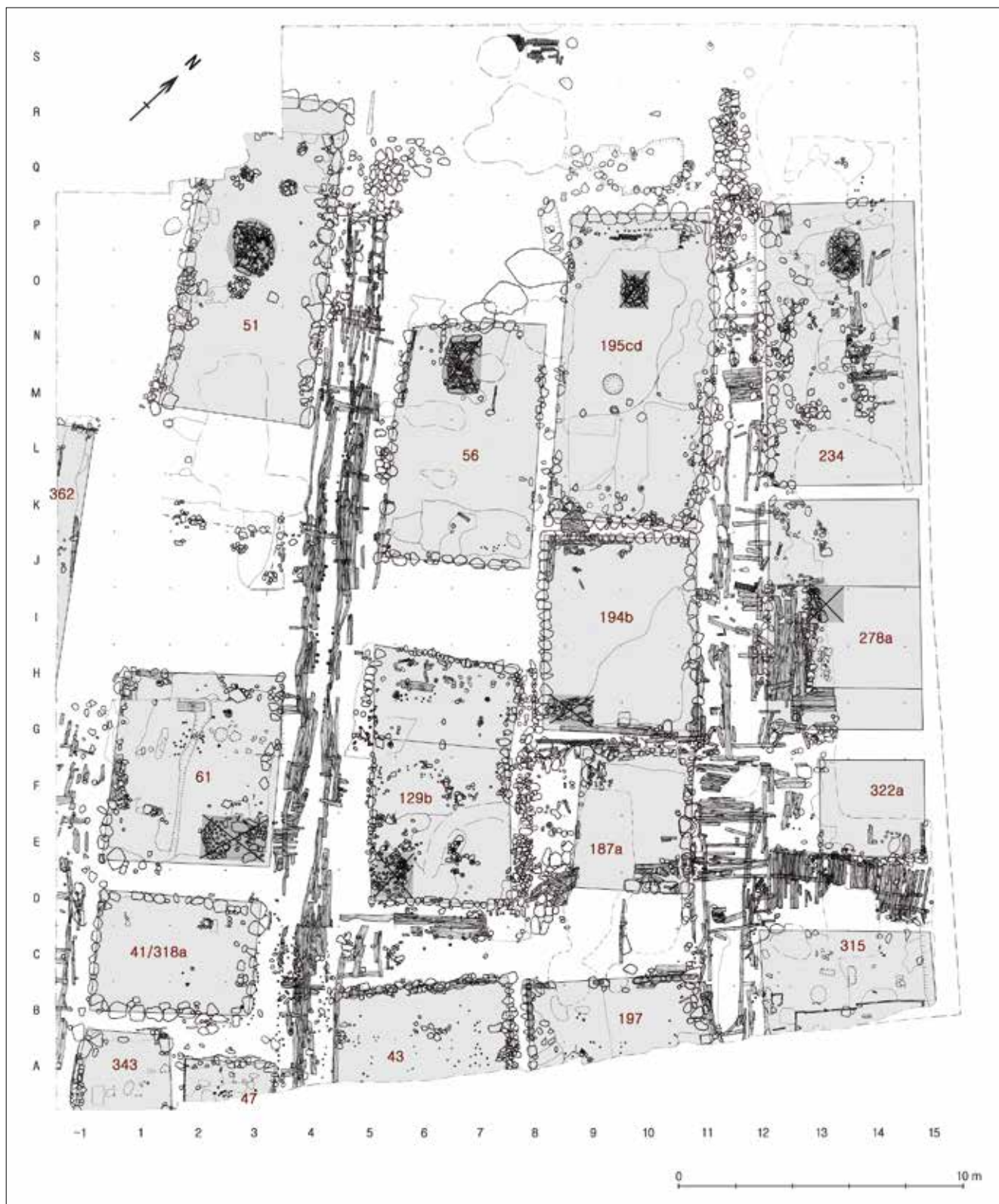
Hus 65b

A 65 Hus

Ett hus på stensyll med en större hörnsten i väster. Syllen var delvis densamma som i hus 65a. Tunt lergolv som var 0,02 m tjockt i sydväst. Ränna i lergolvet.

Figur 58. Hus 65b på tomt II, fas 4b.

Figur 59. Hmudfas II - Fas 5, 1075 till 1100.

Fas 5, 1075 till 1100

Under fas 5 uppträdde tidiga bodar för hantverk i zon I närmast Stora Gatan i söder, i husen 343 och 47 på tomt II. Husen var dock inte sammanbyggda till en dubbel bod med delad mellanvägg som i senare faser, utan stod som två smärre separata byggnader. Bägge bodarna visade spår av metallhantverk, bl.a. i form av hårdmaterial av benaska från raffinering av silver. I boden 343 påträffades en mängd fragment av keramiska gjutformor för betselbeslag (jfr Söderberg & Gustafsson 2007:30ff, där dock fyndet felaktigt tillskrivits fas 4) (figur 123 sidan 149). Järnsmide utgjorde en viktig del av hantverket i husen längs Stora Gatan på alla stadsgårdar.

På tre av tomterna fanns flerfunktionshus utan härdar i zon II, förutom på tomt III där ett bostadshus med hörnhärd följde direkt innanför hantverkshuset i zon I. I detta avseende stack tomt III av från det gängse zonmönstret i faserna 4 t.o.m. 6. På tomt II fanns en vid lucka mellan zonerna III och IV, dock fanns där stensamlingar som kan ha varit rester av hussyllar. Några flätverkshus fanns inte i fasen, utan den rådande byggnadstypen var knuttimrade hus och skiftesverkshus. Den svagt svängda nordöstra syllstensraden hos hus 195cd bör antyda ett hus byggt på skiftesverk, då skiftesverk kan byggas med korta plank mellan bärande stolpar till skillnad från knuttimrade väggar som byggs av stockar av full längd vilket skapar helt raka sidor.

På den påtagligt stabila stadsgården på tomt IV, som inte förändrades stort under faserna 4 till 6, påträffades en bysantinsk elfenbenskam i hus 194b, (Fnr 14057)(figur 135 sidan 158 och figur 28 sidan 45) . Det är anmärkningsvärt att tre av de påträffade bysantinska kammarna från kv. Trädgårdsmästaren påträffades just i zon III på tomt IV - en kam i vardera fasen 5, 6 och 7.

Alla tre passagerna hade kavelbroar. Passage II skiljde sig från de andra genom att ha en broläggning av långsgående plank på tvärsålar, istället för en tvärs liggande plankläggning på

långsgående stockar längs passagens sidor. Kavelbro var också utlagd i tvärpassagerna mellan zon I och II på tomterna III och V. Möjligen har sådan också funnits i tvärpassagen på tomt IV, då där låg spridda trärester.

I fas 5 grupperade sig fynd av vävtyngder tätast i zonerna III och IV, själva bostadszonerna. Detsamma gäller fynden av sländtrissor, dock med en viss övervikt i zon III. Metallhantverkets plats i zon I, närmast gatan, var nu konsoliderad. Främst utövades järnsmide och gjutning i kopparlegeringar men också ädelmetaller hanterades vilket visas av avfall från raffinering av sådana, en process benämnd kupellation. Hornhantverket var fortfarande sparsmakat och spritt över stadsgårdarnas inre delar. Pärlor, av glas och guldfolie, påträffades främst i zonerna III och IV.

Tomter och hus i fas 5

Tomt I

Hus 362

A 362 Hus

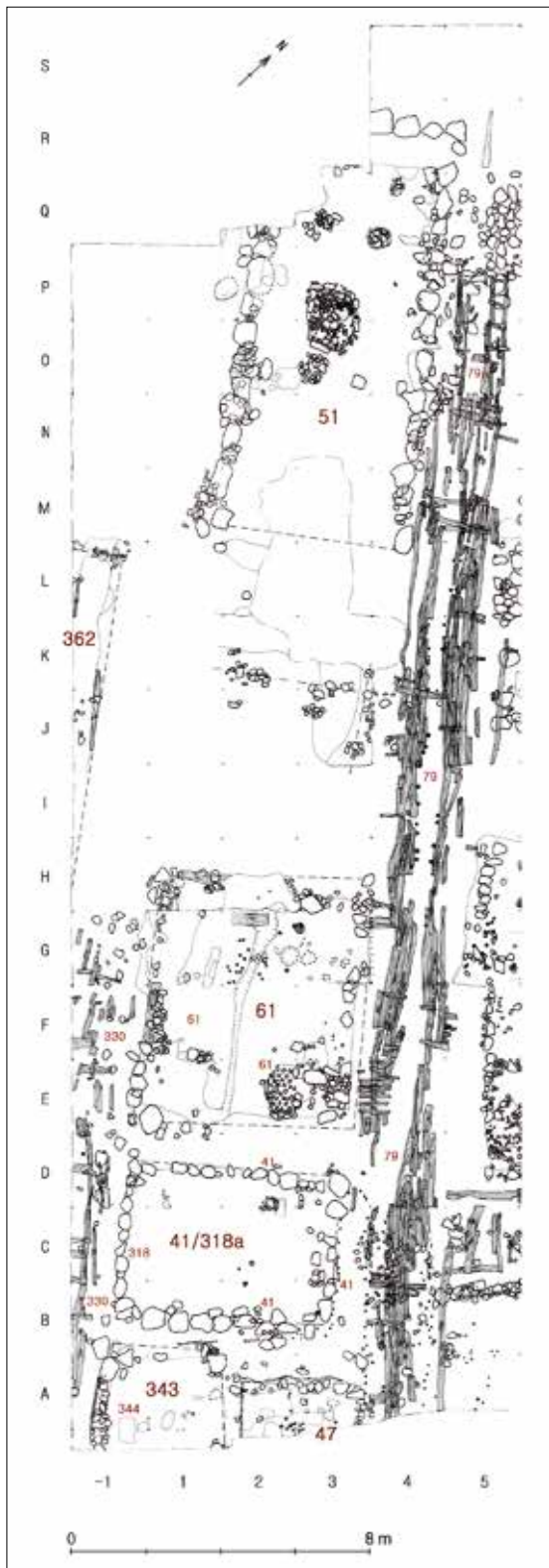
Ett hus utan stensyll, byggt på ramverk med syllstock lagd direkt på marken. Golv av gulbeige sandblandad lera som begränsades av trästockar i nordost och i nordväst. I det norra hörnet fanns en fragmentariskt bevarad knut, med rester av rektangulära urtag/hål, 5-6 cm långa och 1,5 cm breda i träets längdriktning.

Passage I

Kavelbro

A 330 Broläggning gränd

Kavelbro i SO-NV riktning, bestående av parallella långsgående plank med kortare tvärlagda plank.

Figur 60. Tomt I & II i fas 5.

Fynd: guldbleck; fågeldrake (Fnr 27181) i ruta N1 (tillskrivet tomt I i fynddatabasen, beskrivet av Jansson 2010).

Tomt II

Hus 343; Bod, smedja och metallgjuteri

A 343 Hus med lergolv

A 344 Avfallsgrop m bronsjutning

Ramverksbyggnad. Syllstensrad i sydväst och kraftiga stenar och stolphål i de västra och norra hörnen, i det senare med en kvarvarande stolprest. Heltäckande lergolv med tre par stolphål diagonalt över golvet i ruta A1. I rutan A(-1) fanns en nedgrävning fylld med lerklumpar, kol, sot, järnfragment, smidesslagg och keramiska gjutformar. Huset var, tillsammans med hus 47, ett tidigt exempel på en dubbel hantverksbod mot gatan.

Fynd: gjutformar för betselbeslag (Fnr 26090 och 26095-26098), degel, bryne, blästermunstycke, kamskena, järnföremål, smidesslagg, en smidesskälla, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 47; Bod, smedja med ädelmetallhantering

A 47 Hus

Ett hus med syllstensrad i nordväst. Flätverk i nordväst och sydväst, tolkade som staket i anläggningsbeskrivningen. Lergolv i nordost som övergick i en grusigare kvalitet mot sydväst. En samling pinnhål fanns mitt i huset nära profilen i sydost.

Fynd: kupellationsmaterial av benaska (Fnr 29841), flera nålar och tenar av kopparlegering, ett stort antal oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, deglar, bryne, smidesslagg, något halvfabrikat av horn och horn- och läderspill i små mängder, hasselnötsskal, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 41/318a; Flerfunktionshus

A 41 Hus

A 318 Hus

Ett hus om ca 5,6 x 4 m med kraftiga stensyllar av 0,3-0,75 m stora stenar. Golv av grus i fraktioner upp till 3 cm, 0,04-0,08 m tjockt. På detta låg ett ca 0,02 m tjockt avsatt lager med tunna sotfläckar. Härd sänkades. Huset fanns kvar i fas 6 som hus 318b.

Fynd: träask (Fnr 7556), deglar, skärvel, brynen, ett stort antal oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, nitlar av kopparlegering samt ett stort antal nålar och ett rembeslag och en pincett, smidesslagg, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 61; Hörnhärdshus A 61 Hus

Ett hus med stensyll som var kraftigast markerad i hörnen. Huset hade lergolv med inslag av kol och med grusigare partier, som bröts mitt i huset av en i NV-SO riktning löpande ränna, ca 0,2-0,4 m bred och ca 0,15 m djup. Vid nordvästra

änden av rännan fanns plankor lagda i SV-NO riktning. Stolphål i söder och i nordväst. Härd i östra hörnet.

Fynd: karneolpärla, glaspärlor, sländtrissor av volhynisk skiffer, brynen, bennålar, isläggjar, vävtyngder, vinare, hornspill och kamdelar, flinta, flera oidentifierade föremål av järn, brasförpackning, smidesslagg, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIä-gods.

Obebyggd yta mellan hus 61 och hus 51

På ytan mellan hus 61 och hus 51 fanns fragmentariska stenrader, men lämningarna har inte bedömts tillräckliga att tolka som husrester.

Hus 51; Mitthärdshus A 51 Hus + härd

Ett hus på kraftiga stensyllar i sydväst, nordväst och nordost, uppbyggda av upp till 0,9 m stora

Figur 61. Mitthärden i hus 51, tomt II fas 5 från väster. I det södra hörnet står en glödkruka som togs in som preparat.

stenar. I sydväst var de större syllstenarna lagda med stenar av mindre storlek mellan sig. Parställda stolphål i husets norra del. Lergolv och ca 1,8x1,4 m stor rektangulär mitthärd med en glödkruka stående i dess södra hörn. Övervägande lerbotten i härden. I sydväst var huset stört av en senare nedgrävning. Huset har brunnit, bränd torv täckte det södra syllhörnet i profil 6, lager 11.

Fynd: lerklining, bryne, sammansatt enkelkam, glödkruka (preparat 5), allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Passage II

Kavelbro

A 79 Träkonstruktion, trästocksränna

Anläggningsnumret A 79 som betecknade den grävda rännan i passagen under fas 1, betecknade också kavelbroläggningarna upp t.o.m. fas 5. Passagen avslutades i fas 5 av en stenpackning i nordväst.

Tomt III

Hus 43; Flerfunktionshus

A 43 Hus

Hus på markerad stensyll av ca 0,2-0,4 m stora stenar i nordväst och nordost. Kraftigare hörnstenar i norr och väst. Syllträ fanns bevarat i de nordvästra och sydvästra vägglinjerna. Golv av ljus lera med träflis, bark och näver. En mängd pinnhål i golvleran.

Fynd: sländtrissa av sten, glaspärkla, degel, smidesslagg, hornspill, brynen, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, AII och AIV-gods. Huset delar fynd med fas 6 i rutorna AB5 och 6.

Hus 129b; Hörnhärdshus

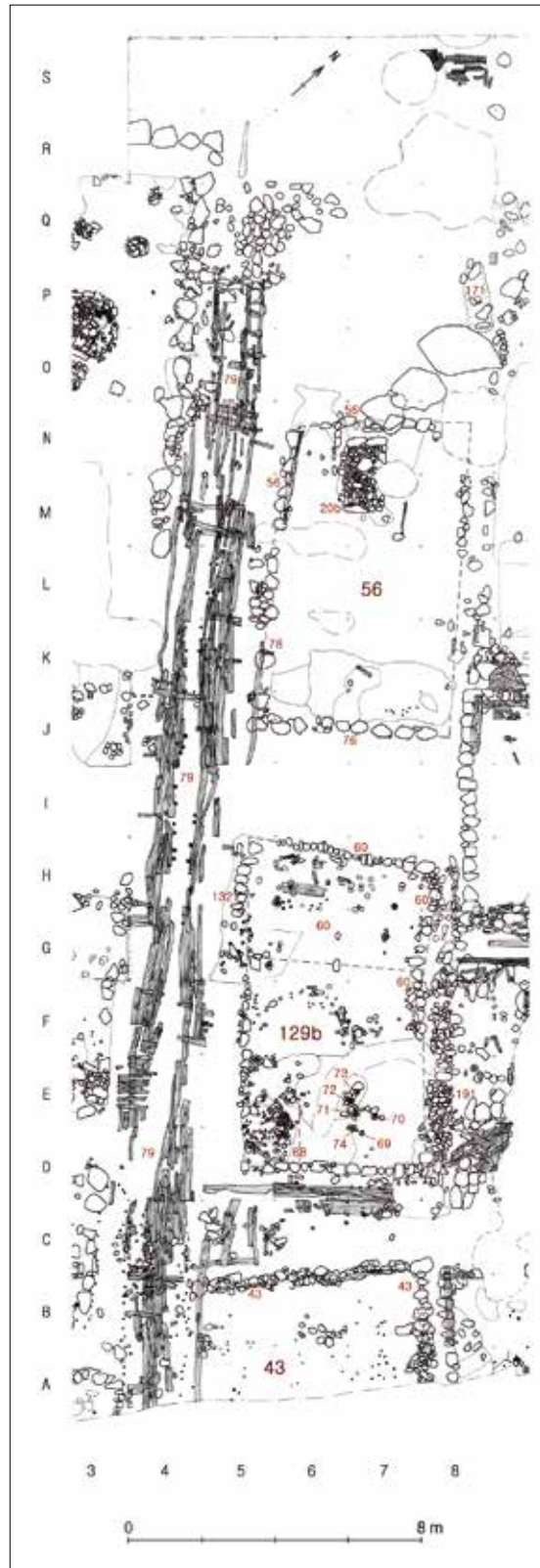
A 60 Hus

A 68 Härd? Dike med stenfyllning?

A 69 Stolpe m skoning

A 70 Stolpe m skoning

A 71 Stolpe m skoning

Figur 62. Tomt III i fas 5.

- A 72 Stolpe m skoning
- A 73 Stolpe m skoning
- A 74 Stolpe m skoning
- A 129 Syllstensrader + lergolv
- A 132 Syllstensrad

Ett hus på stensyll med ett ca 0,25 m tjockt lergolv. Hörnhärd i södra hörnet av flera lager stenar, 0,1-0,15 m stora. Huset har haft en mellanvägg i den nordvästra delen. I denna del påträffades 12-13 vävtyngder spridda. I den sydöstra delen av huset fanns flertalet osymmetriskt placerade stolpar med stenskoning. Stolphålens diametrar varierade mellan 0,1 och 0,2 m.

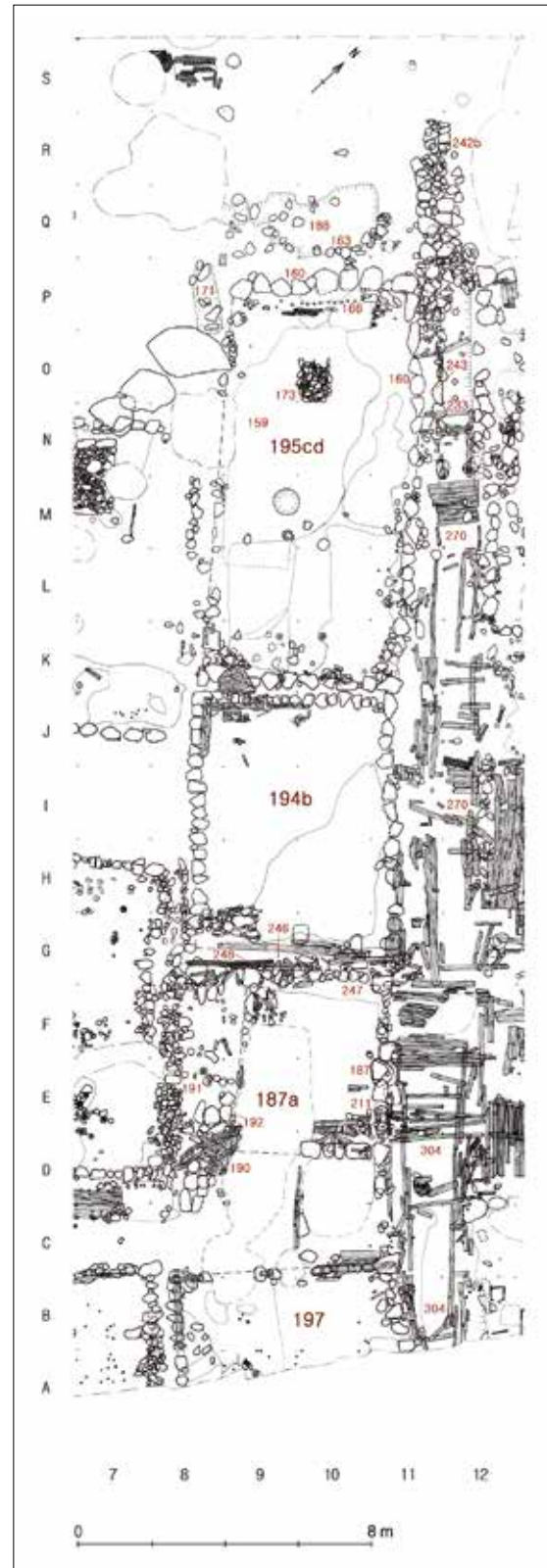
Fynd: oidentifierat guldföremål (Fnr 8960), fingerring och en pärla av kopparlegering (Fnr 8962 och 8961), spelpjäsa av sandsten (Fnr 8934), glaspärlor, guldfoliepärlor, dubbelhelkam, flertalet vävtyngder, bennålar, brynen, flera sländtrissor varav en av volhynisk skiffer, textilfragment, deglar, lerklining, hornspill, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods. Huset delar i sina sydvästra delar fynd med fas 4.

Hus 56; Mitthärdshus

- A 20b Härd
- A 56 Hus
- A 76 Syllstensrad
- A 78 Syllstensrad

Ett ramverkshus på stensyll med jordgrävda stolpar i de sydvästra, sydöstra och nordvästra vägglinjerna och spår av träsyll längs den sydvästra vägglinjen. Torvtak. Huset har brunnit, lämningar av orangebränd sand och aska fanns i rutorna M6 och M7. Stor rektangulär mitthärd i nordväst; härd A 20b som var en utveckling av härden A 20a i fas 4.

Fynd: guldfoliepärla, vävtyngder, brynen, kamdelar, sländtrissa av volhynisk skiffer, bennålar, pincett av kopparlegering, eldstål, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV. Huset delar i sina centrala delar fynd med fas 4.

Figur 63. Tomt IV i fas 5.

Dropprum mellan Tomt III och Tomt IV

Stenpackning

191 Stenpackning
171 Ränna

I dropprummet mellan tomterna låg i faserna 5 och 6 stenpackningen A 191, uppbyggd av flera lager av 0,05-0,25 m stora stenar. Längst upp i nordost fanns spår efter en ränna nedgrävd i den ursprungliga leran, A 171, som var störd av senare aktiviteter.

Tomt IV

Hus 197; Smedja

A 197 Hus, knuttimrat

Knuttimrat hus på stensyll av ca 0,2-0,4 m stora stenar, kraftigare hörnstenar i de västra och norra hörnen varav den västra var ca 0,7 m stor. Rester av det understa stockvarvet fanns bevarat med en bibehållen knut i väst med ett tydligt knuthugg i den undre stocken. Denna togs in som fynd. I huset fanns ingen anlagd golvnivå klart urskiljbar; underst fanns ett avsatt lager med fläckvis lera och däröver stora mängder kol och sot med inslag av lera och sand.

Fynd: sandstensgiutform (Fnr 24198)), keramiska giutformar, brynen, deglar, skärklar, bräsförpackning, oidentifierade järnfragment, blyföremål, blyspill och föremål av kopparlegering, blästermunstycke, smidesslagg, glaspärlor, malsten, läderspill, vävtyngder, hornspill, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och CI-gods. Knutar från byggnaden togs in som fynd (Fnr 16416 & 27535).

Hus 187a; Flerfunktionshus

A 187 Hus
A 190 Träkonstruktion
A 192 Ingångstenar
A 211 Hus
A 247 Syllstensrad

Ett hus på kraftig stensyll med större hörnstenar i väst, norr och öst. Huset stod kvar på samma syll i fas 6 som 187b. Inga uppgifter finns om

golvlagen i anläggningsbeskrivningen. Plank i östra hörnet har tolkats som en väggfast bänk. Huset var stört av en större sentida nedgrävning i söder. I utomhusmiljön söder om huset fanns en samling av ca 18 flata stenar ca 0,2-0,6 m stora som tolkats som ingångstenar, således skall ingången ha legat i söder mot den lilla öppna ytan i tvärpassagen. Över stensamlingen låg ett större parti trä, som tolkats som en dörr- eller väggest.

Figur 64. Den träklädda rännan A 246 i utrymmet mellan husen 187a och 195cd på tomt IV, fas 5.

I sydost var huset stört av en nedgrävning av sent datum.

Fynd: kalkstensgjutform för remändesbeslag (Fnr 15714, figur 124 sidan 150), sländtrissa av glas (Fnr 15943), ett stycke malm/mineral; ultrabasit (Fnr 16956) funnen i den väggfasta bänken i husets sydöstra del, glaspärlla, guldfoliepärlla, sammansatt enkelkam, deglar, flinta, bryne, bennål, sländtrissa, vävtyngder, hornspill, flera oidentifierade järnföremål, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Utrymmet mellan hus 187a och hus 194b

A 246 Ränna med träbeläggning

A 248 Stock

Mellan husen fanns en träskodd ränna, A 246, samt en bränd stock, A 248.

Hus 194b; Hörnhärdshus

A 194 Hus

Ett knuttimrat hus med kraftig stensyll, en utveckling av hus 194a i fas 4. Över syllen i väst låg rester av husets understa stockvarv med en bevarad knut i det västra hörnet. Huset har brunnit och hade av den orangefärgade askan och brända sanden att döma haft torvtak. Huset hade hörnhärd i det södra hörnet.

Fynd: elfenbenskam (Fnr 14057), spänne av kopparlegering (Fnr 14058), flertalet glas- och guldfoliepärllor, sammansatt enkelkam, brynen, bennålar, flera vävtyngder, sländtrissor av glas och volhynisk skiffer, fragment av rep och hampsnodd, oidentifierade järnföremål, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 195cd; Mitthärdshus

A 159 Lergolv

A 160 Syllstensrad

A 166 Flätverk

A 173 Härd

A 195 Lergolv samt tillhörade syllstenar/hus

Huset 195ab från fas 4 fanns kvar i fas 5 som hus 195cd. I sydväst, sydost och nordost fanns den

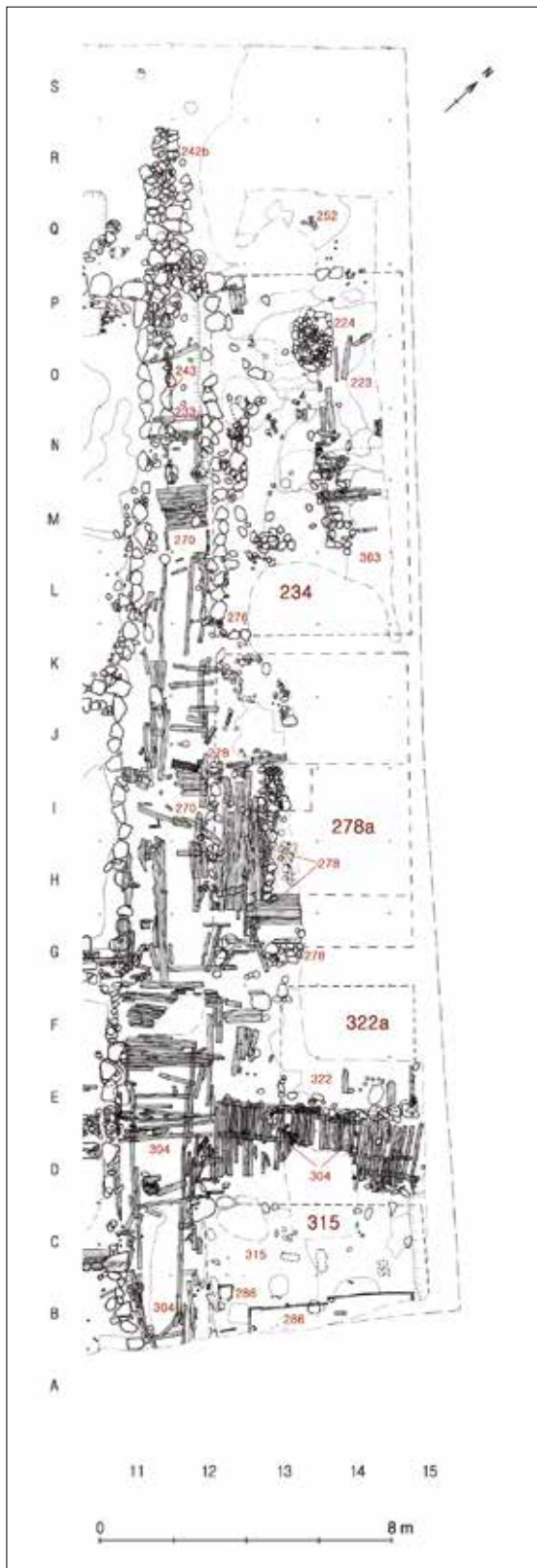

Figur 65. Mitthärden A 173 i hus 195cd på tomt IV från sydost, fas 5. Golvhärden är byggd med en härdplatta inom en ram av stenar stående på kant.

Figur 66. 16 delvis brända vävtyngder, förkolnat trä och två spikar på golvet i hus 195cd.

kraftiga stensyllen sparad från föregående fas, men syllen var också utökad med en än kraftigare nordvästlig syllstensrad. Innanför denna löpte en pinnhålsrad och flätverksrester parallellt med vägglinjen. Två parställda stolpar fanns i husets sydöstra del. Huset hade en rektangulär mitthärd i nordväst. Huset har haft torvtak och har brunnit.

Figur 67. Tomt V i fas 5.

Fynd: glaspärla, tinblbein, vävtyngder, slipsten, bennål, järnnål, spik och nit av järn, brynen, islägg, hornspill, lerklining, något smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och BIIy-gods.

Utomhusyta längst upp på tomt IV

A 163 Syllstensrad

A 188 Nedgrävning

Längst upp på tomten fanns nedgrävningen A 188, fylld med djurben, träkol, träflis samt fiskfjäll blandat med jord i de 5 översta centimetrarna av fyllningen. Längst upp i denna fanns vita askfläckar. Längs gropens kant låg stenraden A163.

Passage III

Kavelbro

A 233 Rest av kavelbro

A 242 Lagd sten i gränd

A 243 Syllstensrad

A 270 Träkonstruktion i gränd

A 304 Kavelbro

Rest av kavelbroläggning längs passagen, i sydost vilande på kraftiga parallellt löpande plankor på ömse sidor och i nordväst delvis vilande på stenrader. I sydost, i ruta D11, låg en tunnbottnen. Längst upp i nordväst avslutades passagen med en stenpackning; A 242b.

Tomt V

Hus 315; Smedja

A 286 Hus/smedja

A 315 Hus/smedja

Ett hus med två stora hörnstenar i det västra hörnet, fragmentarisk syll i nordväst. Golvet bestod av homogen jord. I sydvästra delen fanns en lerskodd nedgrävning i golvet. Delar ur A 286 i fas 6 har förts ned till huset under fastolkningsarbetet, en 0,35x0,45 m stor lådformad träkonstruktion i golvet i ruta B12 fylld med kol, aska och sot samt ett fragment keramisk gjutform och en järnklump, samt en drygt 4 m lång träram av kantställda plankor som

Figur 68. Anläggning A 286 i smedjan 315 på tomt V, fas 5. Träramen innehöll kol, aska och järn, men förefaller med sina 0,35 x 0,45 m vara snålt tilltagen för att tolkas som en pallässja. Foto från nordöst.

Figur 69. Kavelbro A 304 i passage III mot sydost. Till vänster ett parti av kavelbroläggningen i tvärpassagen mot nordost på tomt V, fas 5.

avgränsade ett 0,1 m tjockt lager smidesslagg och järnklumpar. Ett nedfallet torvtak täckte den nordvästra halvan av anläggningen.

Fynd: malstenar av sandstensskiffer, brynen, deglar, gjutform av sandsten, glaspärla, blästermunstycken, smidesslagg och smidesskälla, pincett och beslag av kopparlegering, spikar och nitar, knivar, oidentifierade fragment av kopparlegering och järn, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Tvärpassage

A 304 Kavelbro

I tvärpassagen mellan husen löpte en väl bevarad kavelbro.

Hus 322a; Flerfunktionshus

A 322 Hus

Ett fragmentariskt bevarat hus. Syllsten i sydost och i de västra och södra hörnen. Stor hörnsten i öster, på denna fanns en mindre skolsten inlagd för att syllstocken skulle ligga jämnt. Golv av gul grusig sand, 0,03-0,04 m tjockt, därpå ett 0,01 m tjockt lager av fyrkantiga näversjok, ca 10-20 cm stora. Närmast den bevarade syllstocken i öster låg ett ca 0,05 m tjockt halmlager. I ruta E15 låg ett träföremål som ev. kan tolkas som rest av en bänk eller ett lock. Möjlig ingång i öster. På utomhusytan sydost om huset låg en mäktig kavelbroläggning, A 304. Husets norra del var störd av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: klippsilver (Fnr 28934), träföremål (Fnr 27732), glaspärla, stylus, brynen, degel, bennål, sammansatt enkelkam, läderfragment, flinta, något smidesslagg och lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIä-gods.

Hus 278a; Hörnhärdshus

A 278 Hus

Syllstensrader i sydväst och i sydost. Golv av gulaktigt grus med viss lerinblandning. Huset hade en rumsindelning med ett mindre rum i nordväst samt väggbänkar i det större rummet,

med mycket trä bevarat. Hörnhärd fanns intill träbänken mot nordväst i det större södra rummet. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: beslag av kopparlegering (Fnr 21604), vågarm till balansvåg, glaspärlor, bärnsten, slipsten, brynen, islägg, vävtyngder, textilfragment, spik och nit, allmänt äldre svartgods, A II och A IV-gods.

Hus 234; Mitthärdshus

A 223 Sand, grusgolv

A 224 Härd

A 230 Hus

A 234 Hus

A 276 Syllstensrad - hörn, hus

A 363 Härd, grusgolv, rest av hus?

Kraftig stensyll i sydväst och syllrester i nordväst och i sydost. Golv av sand och lera. A 363 var ett golvlager i sydost bestående av ca 0,03-0,05 m gult grus. A 230 var ett gult och grått brandlager av sand och aska, rest av ett brunnet torvtak, innehållande rödorange lerklining med vidjeavtryck. Stor, närmast rektangulär mitthärd i norr.

Fynd: silvermynt, Goslar, Otto-Adelheid-typ (Fnr 18478), glaspärlor, bärnsten, sländtrissa, vävtyngder, bennål, brynen, ten av bly, pincetter av kopparlegering, degel, nit och spik, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Utomhusyta längst upp på tomt V

A 252 Härdrester

Figur 70. Fr.v. Leena Drenzel, Christina Larsson och Barbro Hårding. 16/11 - 1989.

Figur 71. Huvudfas II - Fas 6, 1100 till 1125.

Fas 6, 1100 till 1125

Fas 6 fördelar sig över underfaserna 6a, 6b och 6c. Tomtstrukturen och bebyggelseätheten liknade generellt mönstret i föregående fas. Flera hus återkom i ombyggt skick och i synnerhet stadsgården på tomt IV tedde sig stabil genom de senare faserna av huvudfas II, där husen 187b, 194c och 195ef alla var ombyggnader av hus som levt kvar från tidigare faser.

Textilhantverket, som var synligt i fynd av vävtyngder och sländtrissor, koncentrerades i fas 6 främst till zon III. På tomt II uppträdde den allra första sammanbyggda dubbelboden för hantverk närmast Stora Gatan, husen 332 & ”utan nr”. Huset utan nr visade som sin föregångare hus 47 i fas 5 spår av både järnsmide och hantering av kopparlegeringar och silver, men också av hornhantverk. Hornhantverket började således kliva fram till zon I vid gatan, även om det också dröjde sig kvar längst bak i en av hallarna i zon IV. Att hornhantverk gärna gått hand i hand med metallhantverk i fasen slår tydligt igenom i fyndmaterialen från hus 42 på tomt III och i någon mån i boden 203 på tomt IV och hus 286 på tomt V. En förklaring som anförts är att det bör ha förekommit glidningar mellan hantverken innan de specialiseras (jfr Ros 1990b:84f). Detta har dock inte varit någon absolut regel, och här bör påminnas om den strikt specialiserade smedjan/gjuteriet hus 206 i fas 4 där inget hornhantverk fanns representerat.

I hus 42 på tomt III har bedrivits gjuteri och verksamheten markerar en förskjutning av metallhantverket från tomt IV där sådan verksamhet var intensiv i faserna 3 till 5. Det fanns även vaga indikationer på glashantverk i fasen, i form av glassmältor i smedjan 286 på tomt V och skärvor av deglar för glassmältning i hus 38 på tomt II (Fnr 9805) och på utomhusytan längst bak på tomt V (Fnr 25547). Glashantverket i kv. Trädgårdsmästaren är diffust och svår fångat men visar ibland upp spår av sin existens, och degelfragment från verksamheten återfinns sparsamt alltsedan fas 4 (Fnr 25532). Roslund har även noterat någon handfull sådana fragment bland fynd av hushållskeramik, felaktigt

registrerade som glaserat rödgods (muntligen 2007).

Tomt III i fas 6 avvek liksom i faserna 4 och 5 med att ett bostadshus med hörnhärd följde direkt bakom huset mot Stora Gatan. Detta hörnhärdshus, benämnt 48/52, hade brunnit och därefter byggts över med ett hus i kommande fas varför trägolvet och spåren av ca 1,40 m breda bänkar längs väggarna var påtagligt väl bevarade. Fynden i byggnaden var tydligt bostadsrelaterade, och uppvisade möbeldetaljer, redskap från textilhantverk, keramik och en silverring (Fnr 7497). Liknande mönster återkom bland fynden från hörnhärdshuset 320 och 360, där även glaspärlor ingick, samt i husen 194c på tomt IV där flera anmärkningsvärda föremål påträffades, som en elfbenskam (Fnr 15263) och två silvermynt (Fnr 14323 och Fnr 16184).

Hus på stensyll dominerade under fas 6, men syllarna var generellt glesare lagda än i föregående faser. I zon IV på tomt II stod ett tydligt skiftesverkshus (hus 32), lätt identifierat genom sina kraftiga hörn- och mellanstenar i syllstensraderna, på vilka de bärande stolparna vilat. I huset påträffades också en stock på tvären som kan ha varit ett nedfallet tvärband från väggkonstruktionens övre del (jfr Pettersson 1990:43ff, Rosberg 2009:17ff). Hus 195ef på tomt IV kan också ha varit byggt i skiftesverk, då den östra väggen var tydligt utsvängd liksom hos föregångaren 195cd.

Kavelbroläggning fanns i alla tre passager, om än dåligt bevarad i passagerna II och III. Passagernas karaktär av utomhusytor tillhöriga tomterna, snarare än att representera allmänna gränder, underströks nu av att de var bredare inåt tomterna men påtagligt smalare ut mot Stora Gatan. Mellan husen mot gatan och nästa påföljande hus fanns ca 2-4 m breda tvärpassager på tomterna III, IV och V.

Under underfasen 6b fick hus 32 på tomt II en ombyggnad av härden och bodarna mot gatan byggdes om på tomterna II och IV. Aktiviteten i bodarna var densamma som under 6a. I underfas 6c skedde ombyggnader av bodarna på tomt II,

och i den glesa östra syllen till den nordöstra boden ”utan nr” påträffades ett väl bevarat fragment av en runsten av sandsten (Fnr 30133) som knappast fått manifesteras sig som monument någon längre tid innan den fragmenterats och lagts ned i syllraden.

Tomter och hus i fas 6a

Tomt I

Hus 385

A 385 Hus

Svaga husrester. Lergolv. Inga synliga bärande element.

Fynd: runben (Fnr 28260), järnnyckel (Fnr 27472), bryne, hornspill, hornkilar, kamämne, allmänt äldre svartgods, AII och BI-gods.

Passage I

Kavelbro

A 327 Träbroläggning

A 361 Broläggning i trä

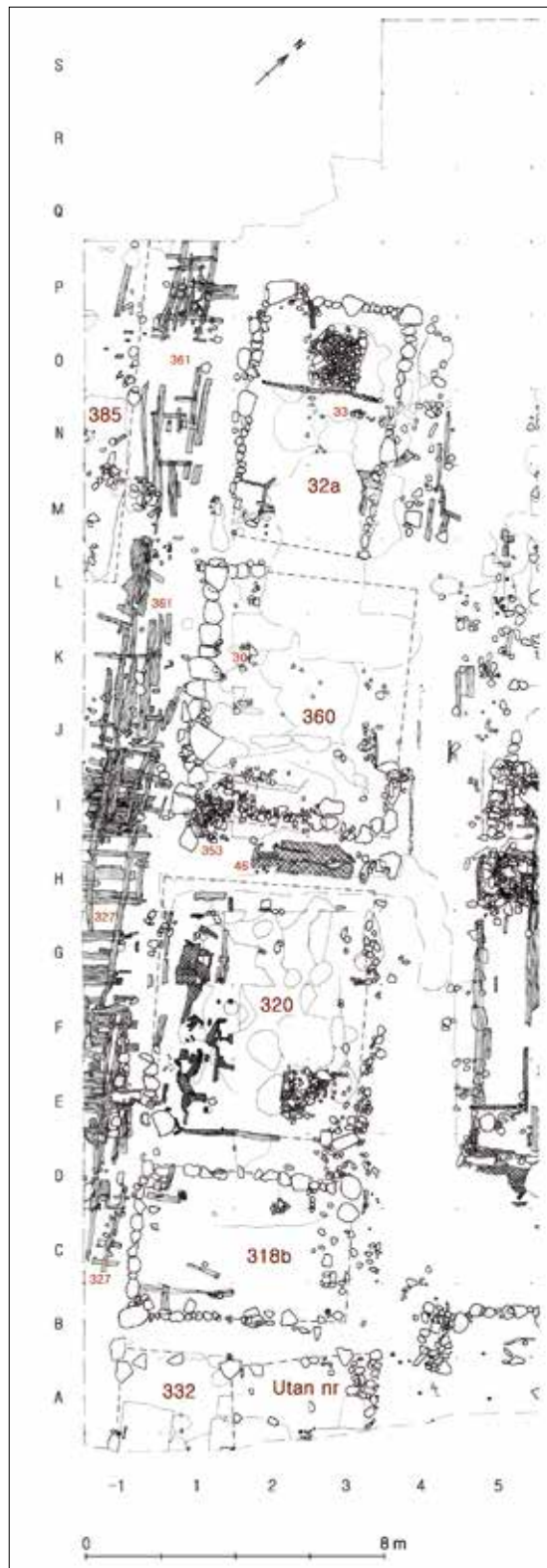
Kavelbroläggning i SO-NV riktning, bestående av parallella längsgående plank med kortare tvärlagda plankor. A 327 utgjorde en yngre fas av A 330 i fas 5. I ruta G(-1) var kavelbron bränd, sannolikt under påverkan av husbrand i hus 320 på tomt II. Kavelbron A 361 har brutits upp under fastolkningsarbetet och hänförs till både fas 4, 5 och 6.

Tomt II

Hus 332; Bod

A 332 Bod & lergolv

En bod med kraftiga hörnstenar i väst och norr. En stolpe i norra hörnet. Fragmentariskt bevarat lergolv med gödsel och sot. Boden bildade dubbelbod tillsammans med boden utan nr i nordost.

Figur 72. Tomt I & II i fas 6.

Fynd: keramisk gjutform, tråd av kopparlegering, smidesslagg, läder, allmänt äldre svartgods.

Hus utan nr; Bod, smedja och kammakeri

Syllstensrad i nordost, bruten syllstensrad i nordväst. Huset delade hörnsten med hus 332 i sydväst och bildade dubbelbod tillsammans med detta.

Fynd: deglar, skärvel, brasförpackningar, brynen, hornspill, hornkil och en tandplatta, blästermunstycken, hasselnötsskal, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och CI-gods.

Hus 318b; Flerfunktionshus

A 318 Hus

En ombyggnad av hus 318a från fas 5. Grunden hade fått ny stensyll i sydost av 0,3-0,4 m stora stenar samt en kraftig hörnsten i södra hörnet. Nytt golv hade lagts, ett hårt stampat gulgrönt lergolv, ca 0,05-0,07 m tjockt. SV-NO orienterade bilade stockar, placerade ca 0,6 m innanför långväggarna, tolkades som lämningar av väggbänkar i anläggningsbeskrivningen.

Fynd: smycke av kopparlegering (Fnr 23457), vikt (Fnr 23458), blästermunstycke av sten (Fnr 6112), glaspärta, skärvel, degel, smältkula, brynen, vinare, flinta, hornspill, fragment av sammansatta enkel- och dubbelhelkammor, oidentifierade föremål av kopparlegering och järn, bennål, vävtyngder, lerklining, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 320; Hörnhärdshus

A 320 Hus

Ett hus som delvis låg på en gles stensyll som delvis bestod av den återanvända syllen från hus 61 i föregående fas och med kraftigare syllunderbyggnad runt de södra och östra hörnen. En rest fanns efter en SV-NO löpande syllstock i söder. Huset hade fragmentariska lergolvsrester och hörnhärd i östra hörnet. Det hade brunnit och det kraftiga sandiga orangefärgade asklagret efter torven innehöll även delar av den förkolnade träunderbyggnaden till torvtaket,

ett ramverk av plankor löpande NV-SO med korsande plankor däremellan. På en punkt var de korsande plankorna förenade med en dymling. En bredare plankor som låg längst västerut i brandlagret, längs takets långsida, tolkades i anläggningsbeskrivningen som en eventuell del av takfoten.

Fynd: glaspärta, bärnstenspärla, bennål, dubbelhelkam, sammansatt enkelkam, deglar, flera brynen, flinta, smärre mängder hornspill, lerklining, nit och spik, smidesslagg, oidentifierade järnföremål, bly, allmänt äldre svartgods, AII och AIV, BI, BIIy och CI-gods.

Hus 360; Hörnhärdshus

A 30 Stolphål

A 46 Brända plankor & syllstensrader

A 353 Härd

A 360 Hus (syllstensrad)

Ett hus byggt på en mycket kraftig syllstensrad i sydväst, samt vekare syll i det östra hörnet. Kraftiga hörnstenar fanns i de västra och södra hörnen. Golvet var av sandig gul lera och en renare grå lera. Hörnhärd fanns i södra hörnet. På utomhusytan i tvärpassagen sydost om huset låg brända rester av tre plankor, ca 3 m långa och tillsammans utgörande en 1 m bred plankläggning. Nordost om huset, ut mot passage II, löpte ett flätverksstaket. I nordväst var huset stort av en större sentida nedgrävning.

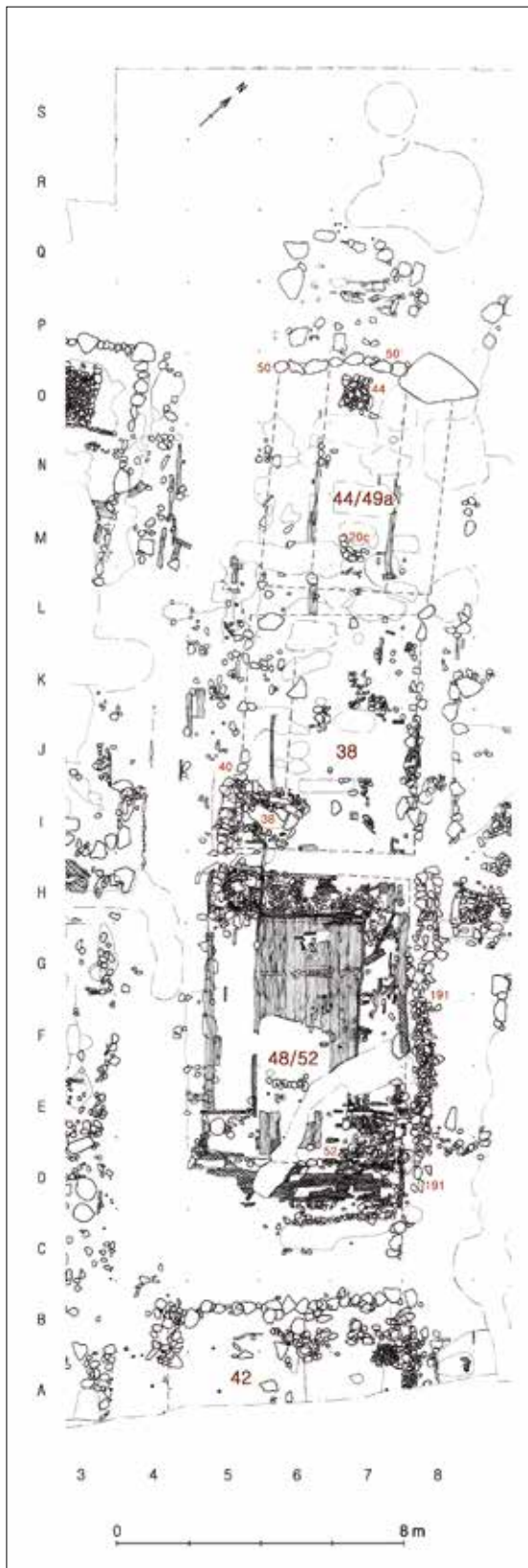
Fynd: runben (Fnr 4902), dubbelhelkammor, sammansatt enkelkam, sländtrissa av glas, glaspärta, deglar, skärvel, bryne, spik och nit, hornspill och hornföremål, flertalet oidentifierade järnföremål, AII, AIV, BIIä och BIIy-gods.

Hus 32a; Mitthärdshus

A 32 Hus

A 33 Stolphål

Ett ramverkshus med skiftesverk. Stensyll i nordväst, sydväst och nordost av 0,3-0,7 m stora stenar, med kraftiga hörnstenar och mellanstenar för mellanstolpar i vägglinjerna. I husets norra del låg en tvärgående stock som kan utgöra ett nedfallet tvärband från den bärande

Figur 73. Tomt III i fas 6.

Figur 74. Resterna efter det sannolika skiftesverkshuset hus 32a med sina kraftiga hörn- och mellanstenar. Foto från norr.

konstruktionen. Strax sydost om denna fanns ett stolphål, A 33. Huset hade lergolv och en stor rektangulär mitthärd i norr; en stenpackning av decimeterstora stenar inramad av större stenar, ca 0,2 m stora. Under stenpackningen låg större flata stenar, upp till 0,55 m stora. I sydost var huset stört av en större sentida nedgrävning.

Finnd: rembeslag av kopparlegering, sländtrissa, kamfragment, något smidesslagg, hornspill och kamdelar, brynen, rep, flinta, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Passage II

Kavelbro

Endast en vag rest av en trolig kavelbroläggning återfanns i rutorna M4 och N4 i passagens norra del. Konstruktionen saknar anläggningsnummer.

Tomt III

Hus 42; Hantverkshus; smedja och kammakeri
A 42 Hus

Hus på stensyll. Golv av sandblandad lera.

Finnd: spelpjäser av horn (Fnr 8090 och 8091), flertalet glaspärlor, sländtrissa av bly, sammansatta enkelkammar, dubbelhelkammar,

hornspill, kamskenor, hornkilar, halvfabrikat av horn, flertalet nitar, spik, bennål, nål, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, brynen, malstenar, keramisk gjutform, deglar, skärvel, flera keramiska processförpackningar från järnsmide, mycket smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BIIä och CI-gods. Huset delar sina fynd i rutorna AB5 och 6 med de fynd som där förts upp från fas 5.

Hus 48/52; Hörnhärdshus

A 48 Hus + härd

A 52 Härd

Ett knuttimrat hus eller ett hus byggt på ramverk. I stensyllen fanns kraftigare hörnstenar i söder samt en antydan till kraftigare mellanstenar i de sydvästra och nordöstra vägglinjerna, där finns dock ingen antydan till mellanstolpar i det avbildade trämaterialiet. I en rekonstruktions-teckning har huset tolkats som timrat (jfr Pettersson 1990:40). Golv av NV-SO löpande plank på underlag av lera. I sydost fanns rester av något som kan ha varit halm lagd på plankgolvet. Ca 1,4 m breda väggbänkar fanns i nordväst,

sydväst och i nordost, byggda i skiftesverksteknik med notade stolpar i hörnen. Bänkarna har ej varit jordfyllda. Huset har haft sin ingång i sydväst vid det södra hörnet och en rökugn i det östra hörnet. Stenar inbakta i bränd lera vittnar om en ugnskappa av lera över ugnen. Brända näverrester liggande på de norra golvresterna antyder torvtak. Söder om huset låg bränt trä löpande SV-NO med tvärgående trä i mitten och i nordost. Huset har brunnit.

Fynd: silverring (Fnr 7497), ornerat dräknålsfragment i runstensstil (Fnr 8361), träsked, textilfragment, sländtrissor av volhynisk skiffer, tränål, nålar av kopparlegering, sammansatt enkel- och dubbelkam, dubbelhelkam, förkolnat trä som kan vara vävstolsrester samt en bränd träplatta i ruta G6, 0,34-0,36 m i diam med fyra borrarade hål som tolkats som en sits till en pall, flertalet oidentifierade järnföremål, vävtyngder, brynen, träflöten, lerklining, islägg, deglar, smidesslagg, spik och nit, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIy-gods. Fyra träfynd från ruta G6 togs in som preparat 7-10 och fyndnumrerades Fnr 8391-8394.

Figur 75. Till vänster den markerade stensyllen tillhörande hus 318, fas 5 och 6, samt ett hörn av en bod utan nr, fas 6. I mitten träbeläggning från fas 5 och närmast profilen syllen till hus 42, fas 6.

Hus 38; Hörnhärdshus

A 38 Härd

A 40 Syllstensrad

Ett hus på gles stensyll, tätast i öster. Lergolv. Antydning till väggbänk i sydväst. Hörnhärd vid det södra hörnet, stabilt byggd med stor flat häll i botten. Huset har brunnit.

Fynd: deglar varav en för glassmältning (Fnr 9805), glaspärlor, bennålar, spik, nit, vävtyngder, lerklining, allmänt äldre svartgods, A II, AIV. Huset delar fynd i rutorna I6-7 med fynd som förts upp från fas 5 och i rutorna J 5-6 och K 5-7 har fynden förts upp till fas 7.

Hus 44/49a; Mitthärdshus

A 20 Härd

A 44 Härd

A 49 Hus

A 50 Hus

Ett hus med en markerad stensyll i nordväst. Mitthärd nära den nordvästra väggen av ca 0,05-0,25 m stora stenar och golv av grusig lera. Möjligen var trä löpande längs långsidorna NV-SO spår av väggbänkar, dessa linjer begränsade också utbredningen av utrakad aska från härden vilket anses styrka denna tolkning i anläggningsbeskrivningen. I sydöstra halvan av huset låg rester av härden A 20c som en halvcirkel. Huset var skadat av en mängd senare nedgrävningar.

Fynden i huset har förts upp till fas 7a.

Utomhusyta längst upp på tomt III

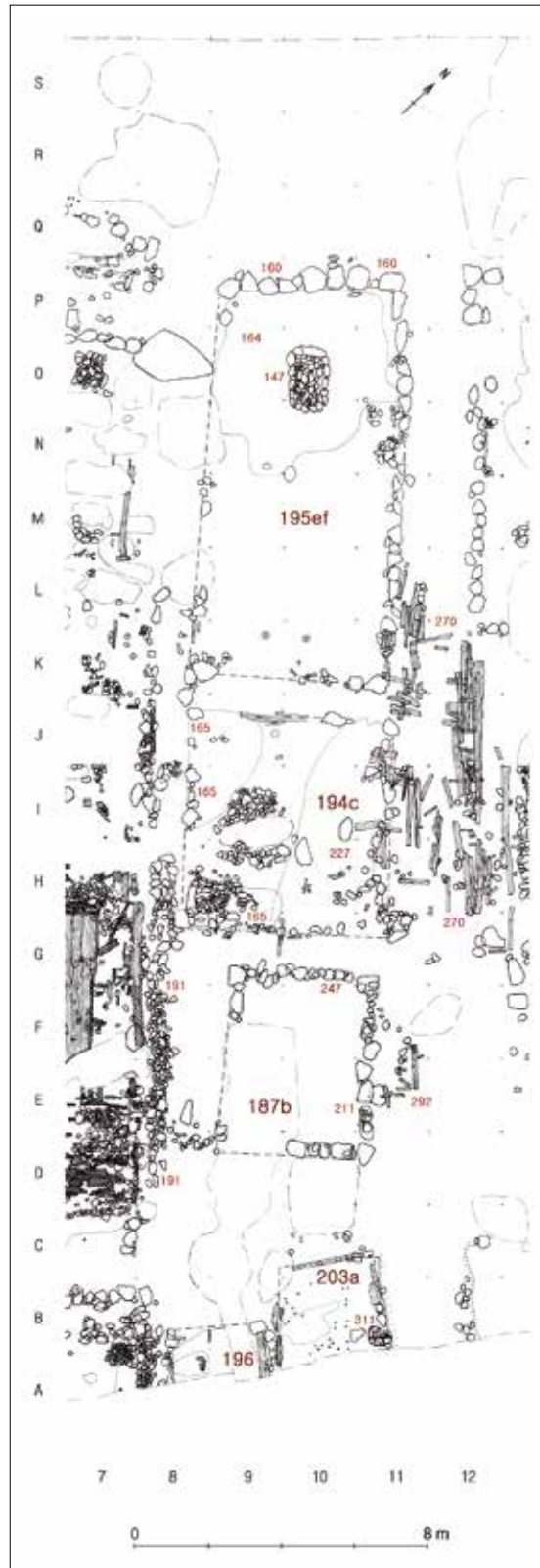
Längst upp på tomten fanns en stensamling som saknar anläggningsnummer.

Dropprum mellan tomt III och tomt IV

Stenpackning

A 191 Stenpackning

I dropprummet mellan tomterna fanns i faserna 5 och 6 stenpackningen A 191, uppbyggd av flera lager 0,05-0,25 m stora stenar.

Figur 76. Tomt IV i fas 6.

Tomt IV

Hus 196; Bod, smedja
A 196 Hus, bod

Fragmentariskt bevarad bod mot gatan, tillsammans med det nordöstra huset 203a den tidigaste antydning till dubbelbod på tomt IV. Byggnaden begränsades i sydväst av en stock på stensyll och en stolpe i vägglinjen. Ramverkshus. Husets nordvästliga avgränsning okänd. Golv av ljus, lerig sand.

Fynd: deglar, blästermunstycke, fragment av kopparlegering, läderfragment, träföremål (inritat på planen), små mängder smidesslagg, deglar, allmänt äldre svartgods och AII-gods.

Hus 203a; Bod, smedja
A 203 Flätverkshus
A 311 Golv

Ett ramverkshus med flätverk på syllstockar och stensyll. Syllstocken i nordväst var 1,65 m lång, 0,08-0,09 m bred och 0,02 m tjock med 11 borrarade hål om 2,5-3 cm i diam med avstånd av 10,5-13 cm emellan hålen. I den sydvästra syllstocken syntes endast ett borrarat hål, och i den nordöstra vägglinjen fanns en 0,15 m grov stolpe, nära den sydöstra profilen, samt två brädbitar med tillhuggna ändar som togs in som fynd. Den lilla lergolvresten A 311 nära profil 5, med fynd av tre vävtyngder, finns ej inritad i planen.

Fynd: sandstensgjutform, blästermunstycke, deglar, bryne, smidesslagg, brasförpackningar, hornspill och kamfragment, vävtyngder, AII-gods.

Hus 187b; Flerfunktionshus
A 187 Hus
A 211 Hus
A 247 Syllstensrad

Ett hus med markerad stensyll, detsamma som hus 187a i fas 5. Inga uppgifter om golvlager fanns i anläggningsbeskrivningen. Husets sydvästra del var störd av en sentida nedgrävning.

Fynd: malsten, nål av kopparlegering, oidentifierade föremål av kopparlegering och bly,

smidesslagg, hornspill, allmänt äldre svartgods och AII-gods.

Hus 194c; Hörnhärdshus
A 165 Härd + syllstensrad - Hus
A 194 Hus
A 277 Lergolv

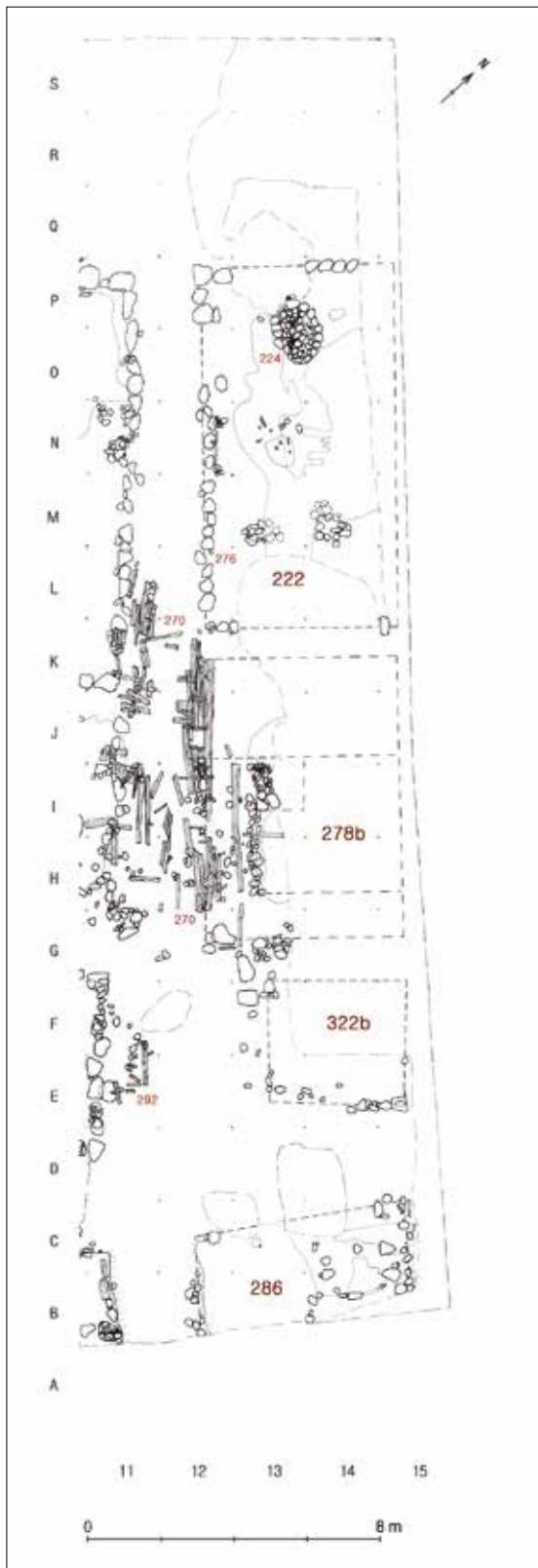
Huset 194c visade ej samma likheter med sina föregångare som hus 194b företedde med 194a. Den tydligt definierade stensyllen från de tidigare faserna var utbytt mot en glesare, i stort sett bestående av hörn- och mellanstenar, och huset hade en mera kvadratisk plan än sina rektangulära föregångare. Huset hade lergolv av grusig ljusgul lera och en hörnhärd i söder. Huset hade brunnit och att döma av anteckningen om ett brandlager med mycket aska över lergolvet A 277, kan huset antas haft torvtak.

Fynd: silvermynt präglade i Verdun vid 900-talets slut (Fnr 14323) och i Köln eller Soest för Otto III (?) (Fnr 16184), elfenbenskam (Fnr 15263), hornskaff med runor (Fnr 15335), vågarm till balansvåg, glaspärla, bennålar, sländtrissor, brynen, sammansatt enkelkam, oidentifierade bly- och bronsföremål, vävtyngder och träföremål som tolkats som ev. bomhållare till vävstol, islägg, gjutform av sandsten, lerklining, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och amforagods.

Hus 195ef; Mitthärdshus
A 147 Härd
A 160 Syllstensrad
A 164 Golv - syllstensrad
A 195 Lergolv samt tillhörande syllstenar/hus

Huset vilade på samma kraftiga syllstensrad i nordväst och i norr som sin föregångare, hus 195cd i fas 5, men av den sydöstra syllen fanns blott hörnstenarna kvar från föregående fas. I sydväst var syllen gles och odefinierad. I husets sydöstra ände fanns två parställda stolpar. Huset hade ett sandigt grått lergolv och rektangulär mitthärd i nordväst.

Fynd: balansvåg av kopparlegering (Fnr 16679), glaspärla, nål av kopparlegering, bennålar, tinblsein, sammansatt enkelkam, glas-

Figur 77. Tomt V i fas 6.

Figur 78. Kavelbron A 270 i passage III, faserna 5 och 6. Foto från norr.

pärlor, deglar, hornspill och halvfabrikat av horn, brynen, vävtyngder, lerklining, spik och nit, kniv, oidentifierade järnföremål, något smidesslagg, flinta, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BIIy och CI-gods.

Passage III

Kavelbro

A 270 Träkonstruktion i gränd

A 292 Kavelbro

Rest av kavelbroläggning längs passagen, endast ett fragment fanns bevarat i sydost som A 292, medan de mest sammanhängande lämningarna fanns i passagens mitt i rutorna H-L11-12 som en sen fas av A 270 som framträtt i sin äldre fas redan i fas 5.

Tomt V

Hus 286; Smedja

A 286 Hus/smedja

Ett hus på stensyll som representerade en fortsättning av smidesverksamheten i hus 315 i fas 5. Den nordvästra syllstensraden var störd av senare nedgrävningar. Golv av sand men fläckvis av lera.

Fynd: keramisk gjutform, glasspill/smältor, deglar, glaspärla, flertalet oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, brynen, islägg, sammansatt enkelkam, malsten, blästermunstycken, hornspill, flinta, mycket smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 322b; Flerfunktionshus
A 322 Hus

Det fragmentariskt bevarade huset 322a från fas 5 fanns kvar som hus 322b i fas 6. Se det förra för data. Husets norra del var störd av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: brynen, smärre mängder smidesslagg och hornspill, vävtyngder i husets västra hörn, något lerklining, AII och AIV-gods.

Hus 278b; Hörnhärdshus
A 278 Hus

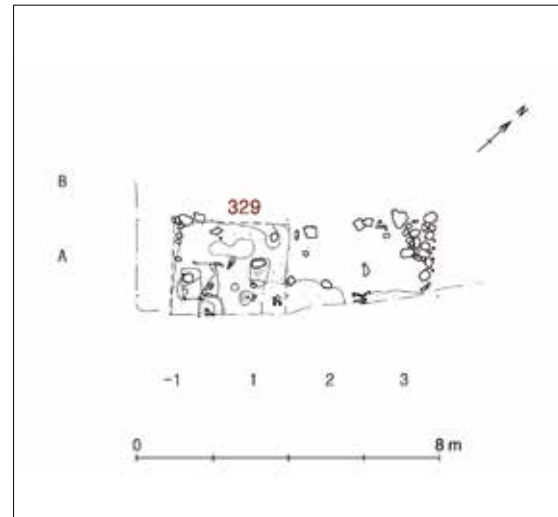
Det fragmentariskt bevarade huset 278a från fas 5 fanns kvar som hus 278b i fas 6. Se det förra för data. Ett nytt lergolv hade lagts i fas 6 på den yta som inramades av väggbänkarna. Huset var stört av den stora sentida nedgrävningen i nordost.

Fynd: glaspärlor, hornspill och en tandplatta, brynen, vävtyngder, flinta, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, allmänt äldre svartgods, AII och AIV.

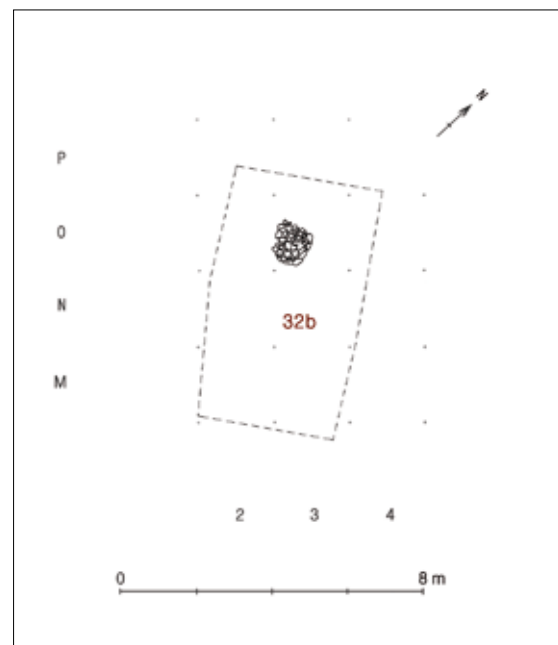
Hus 222; Mitthärdshus
A 222 Leryta - golv
A 224 Härd

A 276 Syllstensrad - hörn, Hus

Ett hus på stensyll med räta sidor och ett markerat rätvinkligt hörn i väst. Stor mitthärd i nordväst; en senare fas av mitthärden A 224 från fas 5. Lergolv med lager av bränd sand, lerklining, aska kol och sot. Huset har brunnit. Husets sydöstra del var störd av den stora sentida nedgrävningen i nordöstra delen av schaktet.

Figur 79. Hus 329 på tomt II, fas 6b.

Figur 80. 32b på tomt II, fas 6b.

Fynd: ringspänne av kopparlegering (Fnr 22320), guldfoliepärla, bennål, nål av kopparlegering, sländtrissor, dubbelhelkam, malsten, vävtyngd, brynen, nit och spik, hornspill, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIä.

Tomter och hus i underfas 6b

Tomt II

Hus 329; Bod, smedja
A 329 Bod med lergolv

En bod som försvann in i den sydöstra profilväggen. Golv av lera. Synliga mått 2,8 x 2,5 m.

Fynd: smidesslagg, degel, keramisk gjutform, blästermunstycke, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering.

Hus 32b; Mitthårdshus
A 32 Hus

Ramverkshus med skiftesverk. Samma som 32a i fas 5, men med en ombyggnad av mitthården i norr.

Fynd: huset delar fynd med hus 32a i fas 6a.

Tomt IV

Hus 203b; Flätverkshus
A 203

Samma byggnad som 203a i fas 6a, med ett nytt lergolv.

Fynd: brasförpackningar, smidesslagg och en smidesskälla, deglar, skärvel, hornspill, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Tomter och hus i underfas 6c

Tomt II

Hus 321; Bod, smedja
A 321 Bod(ar)

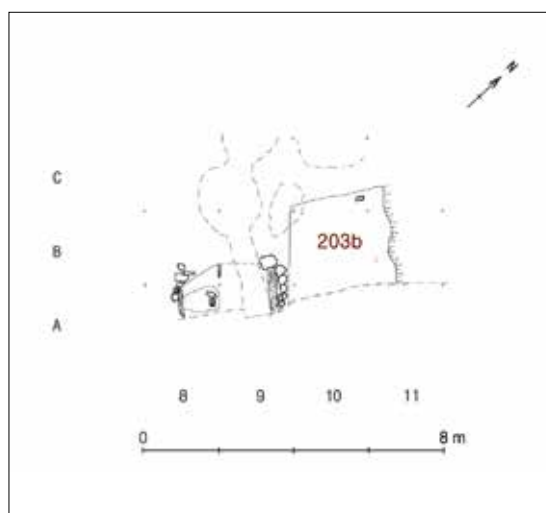
Den sydvästra delen av en dubbelbod. Syll/hörnstenar i sydväst och i nordost, där hörnstenen delats med nästa bod i nordost. Rester av lergolv med tillhörande stolp- eller pinnhål och fragmentariskt bevarat trä.

Fynd: malsten av sandstensskiffer (Fnr 23282), smidesslagg, deglar, brynen, vävtyngd.

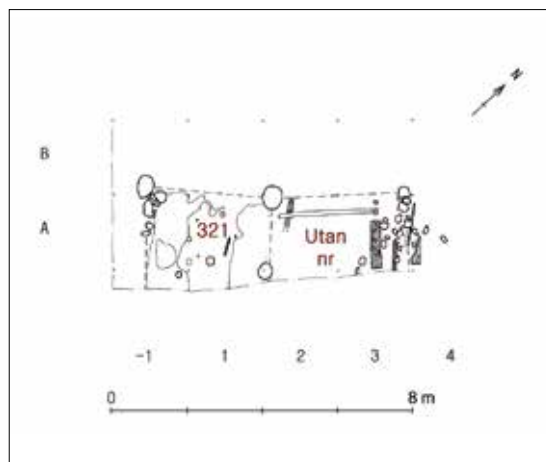
Utan nr; Bod, smedja

Den nordöstra delen av en dubbelbod. Ett par syllstenar i sydväst delas med boden 321. Bevarat liggande trä samt en gles stensyll i nordost.

Fynd: ett runstensfragment i den nordöstra syllen (Fnr 30133), smidesslagg, brynen, degel, keramiska processförpackningar från metallhantverk, två sammansatta enkelkammar.

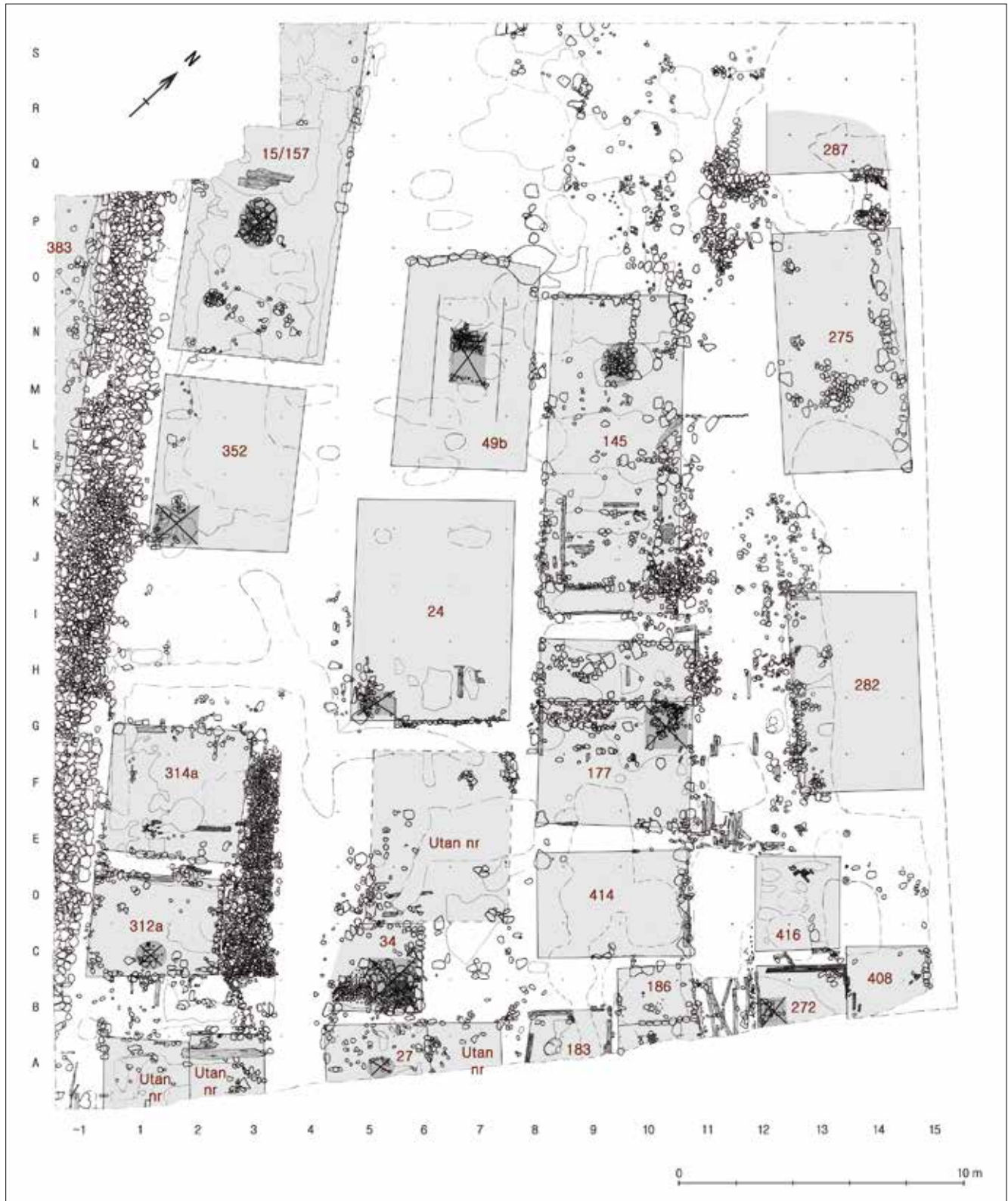
Figur 81. Hus 203b på tomt IV, fas 6b.

Figur 82. Hus 321 och hus utan nr på tomt II, fas 6c.

Figur 83. Mats Roslund och Björn Pettersson visar runstensfragmentet Fnr 30133, ett av två runstensfynd från grävningen (sidan 159). September 1988.

Figur 84. Huvudfas III - Fas 7, 1125 till 1175.

Huvudfas III - Fas 7, 1125 till 1175

Fas 7 utgjorde den första fasen i huvudfas III och sträckte sig tidsmässigt betydligt längre än de andra faserna; ca 50 år från 1125 till 1175. Fas 7 fördelar sig över tre underfaser, fas 7a, 7b och 7c.

I fasen gjorde de starkt förmultnade övre kulturlagren och de många sentida störningarna sig påtagligt gällande och försvårade tolkningsarbetet i fält. Utöver detta försvårades tolkningen av vad som troligtvis var ett uttryck för ett förändrat byggnadsskick under 1100-talet då 1000-talets bruk av kraftiga stensyllar och lergolv övergivits, en utveckling som började visa sig redan i fas 6. Istället byggdes husen nu i större utsträckning på hörnplintar och med trägolv, tekniker som inte lämnar lika tydliga spår efter sig i kulturlagren.

Passagerna blev vidare genom att husen blev något smalare än i föregående fas. Detta underströks i utrymmet mellan tomterna II och III i zon II där en kraftig stenläggning återfanns framför husen 312a och 314a. I passage I ersattes kavelbroläggningen av en c.a. 3,3 m bred stenläggning liknande den halvsekle äldre stensatta processionsväg som påträffades vid grävningar i kv. Humlegården 2006 (Ljung & Wikström 2008:55;72;92ff). I passage III fanns fortfarande spår efter kavelbroläggning av trä.

Byggnadsskicket med dubbla bodar för intensiva specialiserade hantverk vid Stora Gatan slog konsekvent igenom på alla tomterna vid inträdet i huvudfas III. Till följd av att fynden från fas 7 av grävnings- och tolkningstekniska skäl förts upp till fas 8 i fynddatabasen är det svårt att definiera hantverkets art på tomterna II och III, men klart är att den mäktiga pallässjan i skjulet A 34 på tomt III anger en accentuering av en avancerad metallhantering på de sydvästra stadsgårdarna. Fynden av kupellationsmaterial från silverraffinering i anläggningen berättade

att inte endast järn hanterats i skjulet, utan att även ädelmetallhantering bedrivits i större skala. Anläggningen har, åtminstone till del, haft en funktion som proberingsugn för silver (jfr Söderberg & Gustafsson 2007:33ff). Fas 7 markerade början av en hantering och produktion av exklusiva föremål inom tomterna II och III som även varade genom fas 8 och 9.

Hornhantverket tog nu definitivt klivet ut mot zonen mot gatan och dominerade kraftigt hus 186, den östra boden på tomt IV (jfr Pettersson 2007:11). Bod 27 hyste också hornhantverk och liksom i tidigare faser dröjde sig bilden kvar av att hornhantverk och metallhantverk gått hand i hand. En sandstensform för gjutning av kamnitar (Fnr 5948) påträffades vid pallässjan A34 på tomt III (Nordin 1993:52). Men det var inte endast enklare gjutning i kopparlegering för kammakarnas behov som följde med hornhantverket utan, av slaggyfnden att döma, också järnsmide i hög utsträckning.

Tomt IV utmärkte sig, liksom i de två tidigare faserna, genom säregna fynd. Liksom i faserna 5 och 6 gav hörnhärdshuset i zon III fynd av en bysantinsk elfenbenskam (Fnr 14279), flertalet glaspärlor och guldfoliepärlor, en glasing och ett fragment amforakeramik. I hus 145 i zon IV påträffades också flera glaspärlor samt två karneolpärlor och två vågskålsfragment. Tomt V visade också en liknande fyndbild, med glaspärlor och bärnsten samt ett litet silverbleck i hus 275.

Under fas 7b byggdes flera hus om på tomterna III, IV och V eller byttes ut. I zon I närmast gatan dominerade kammakeriet. Under fas 7c var husen på tomt I, II och III desamma som i fas 7b, men några av husen på tomterna IV och V bytte skepnad. I dessa stadsgårdars hantverksbodas var kammakeriet fortsatt dominerande i alla underfaserna.

Tomter och hus i fas 7a

Tomt I

Hus 383

A 383 Hus/syllstensrad

Syllstensrad bestående av ca 0,4-0,6 m stora stenar. Huset låg invid stenläggningens A 310/A 333 sydvästra kant. I ruta N(-1) fanns ett mindre lerlager som kan varit rest av ett lergolv. Generellt fanns sydväst om syllraden avsatta lager med viss lerinblandning.

Fynden från huset är förda upp till fas 8.

Passage I

Stenläggning

A 310 Stenläggning

A 333 Stenpackning (gränd?)

En stenlagd passage mellan tomterna I och II. Stenläggningen, som var lagd i 2 lager där det undre lagret var gemensamt för faserna 7 och 8, var ca 2-3,3 m bred. Stenarna, löst satta och ibland med hålrum emellan, varierade i storlek mellan ca 0,2 och 0,5 m och större. Längs den östra kanten stod några stenar på höjkant. Bottenlagret var lagt i ett sättlager av gult grus.

Tomt II

Hus utan nr; Bod

Den sydvästra delen av en dubbelbod för hantverk, med en gles stensyll i dess nordvästra del.

Fynden från huset är förda upp till fas 8.

Hus utan nr; Bod

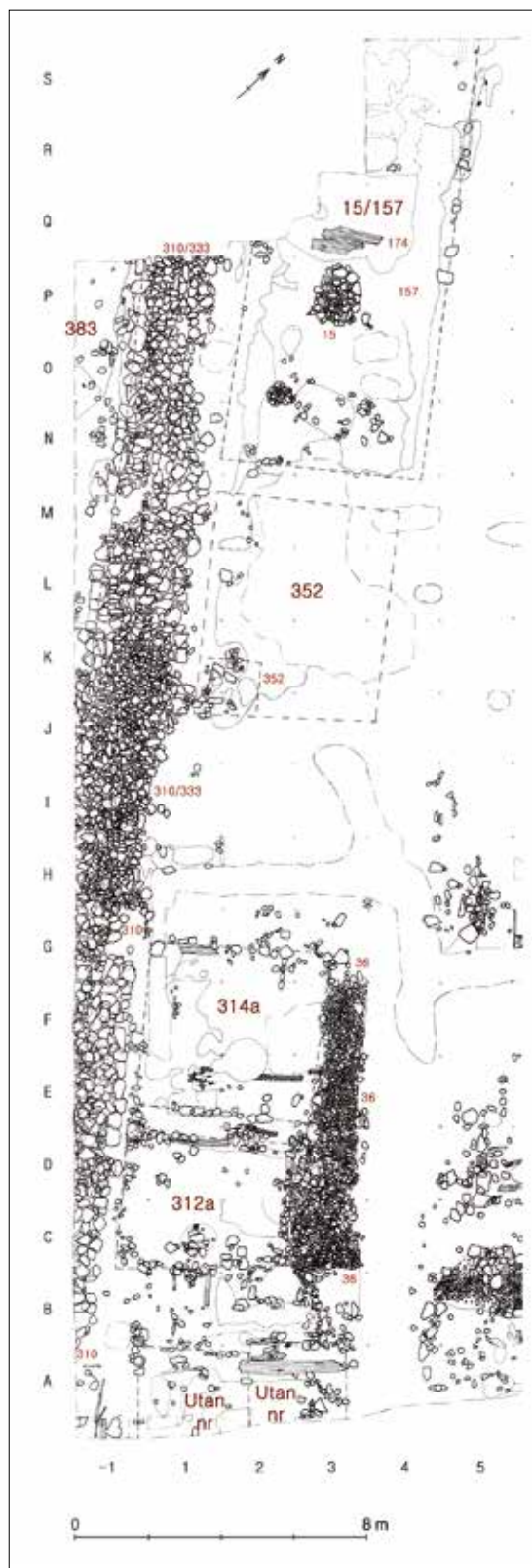
Den nordöstra delen av en dubbelbod för hantverk, med gles och obestämd stensyll.

Fynden är förda upp till fas 8.

Hus 312a; Mitthärdshus

A 36 Stenpackning

A 312 Hus

Figur 85. Tomt I & II i fas 7.

Ett hus på oregelbundet lagd stensyll av ca 0,2-0,4 m stora stenar. En syllstocksrest fanns kvar liggande på den nordvästra syllstensraden. Huset täcktes av ett 0,04-0,06 m tjockt brandlager. Oval mitthärd i sydost, ca 0,8x1 m, där två kantställda stenar, ca 0,4 m stora, kan ha fungerat som gnistskydd mellan härden och den sydöstra väggen. Golv av lera med inblandning av jord och bränd sand. Omedelbart utanför huset i nordost mot passage II fanns en tät stenläggning, A 36.

Fynden från huset är förda upp till fas 8.

Hus 314a; Hantverkshus
A 36 Stenpackning
A 314 Golv

Ett hus med fragmentariska syllstensrader i sydost och nordväst och hörnstenar i norra och västra hörnen. Bevarad del av syllstock i nordväst. Golv av grågul lera, 0,02-0,05 m tjockt, med något grus i ruta E1. Huset delade den täta stenläggningen A 36 med hus 312a.

Fynd: glasringar, glaspärlor, guldfoliepärlor, bärnstensringar, sländtrissa av ben, spelpjäs av

horn, dubbelhelkammor, rembeslag av brons, mycket lerklining, mycket hornspill, kamskenor, hornkilar, deglar, brynen, föremål av järn och kopparlegering, något smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII och BIIä-gods. Se även fynd i hus 314b, fas 8, vars fynd delvis delas med fynd från fas 7.

Hus 352; Hörnhärdshus
A 352 Härd

Ett fragmentariskt bevarat hus vars manifesta rester begränsade sig till en trolig hörnhärd i rutorna J1-2 & K1-2. Området stördes av en stor sentida nedgrävning, och husets utbredning är hypotetisk.

Hus 15/157; Mitthärdshus
A 15 Hus
A 157 Lergolv
A 174 Lergolv

Ett hus utan stensyll förutom en fragmentarisk sträng i den nordöstra vägglinjen, och ett 0,05-

Figur 86. Delar av tomterna II och III, fas 7. Lodfoto från sydväst. Hus 24 med hörnhärd och sin klena sydöstra syllstensrad i bildens övre vänstra kvadrant. Längst till höger ässjan/proberingsugnen A 34 och stenläggningen A 36 i det nedre högra hörnet.

0,06 m tjockt lergolv. Lergolvet representerades i nordväst av A 157, en 0,05-0,18 m tjock ljusgrå leryta. Oval mitthärd, 1,25x1,65 m stor, med 0,25-0,45 m stora kantstenar som omgärdade en stenpackning av 0,1-0,3 m stora stenar. I ruta O2 låg en ca 0,8x0,65 m stor oval stensamling, lagd av 0,05x0,23 m stora stenar och täckt av ett decimetertjockt sandlager. Anläggningen var ej eldpåverkad. Lergolvet A 174 nordväst om mitthärden har förts till huset, men bör enligt en anteckning i fasrapporten egentligen ha varit ett eget hus som ej gått att skilja ut från hus 15/157 av gräv- och dokumentationstekniska skäl.

Passage II

Inga anläggningar har markerats i passage II.

Tomt III

Hus 27; Bod, smedja

A 27 Härd/ugn

Del av dubbelbod. Syllstenar i de västra och norra hörnen och i den nordöstra vägglinjen. Stenkantad härd med fyllning av mindre stenar, bränd lera, aska och sot, allt hårt bränt.

Fynden från huset är förda upp till fas 8.

Hus utan nr; Bod

Byggnad som bildade dubbelbod tillsammans med hus 27. Hörnsten i norr. Golvnivån syns i profil 5 som lager 86, enligt uppgift i fasrapport.

Hus 34; Pallässa/proberingsugn med skjul

A 34 Härd

Ett litet hus eller skjul om ca 3x3,2 m med en ca 2x1,6 m stor ässa på pall i det östra hörnet, avgränsad av större stenar om ca 0,3-0,4 m och fylld med ljus lerig grusblandad sand och knyt-nävsstora stenar. Härdfyllningens tjocklek var upp till 0,13 m.

Fynd: kupellationsmaterial från silver-raffinering (Fnr 5952), gjutform av sandsten för gjutning av kamnitar (Fnr 5948), järnklumpar, smidesslagg.

Figur 87. Tomt III i fas 7.

Hus utan nr

Ett hypotetiskt hus sammansatt av fragmentariska syllrester. Platsen var störd av sentida nedgrävningar.

Hus 24; Hörnhärdshus

A 24 Syllstensrad

A 39 Syllstensrad

Syllstensrad av mindre stenar i sydost. En sten-samling i söder har tolkats som hörnhärd. Svaga rester av lergolv nordväst om syllstensraden. Huset har brunnit. Dess längd är hypotetisk.

Fynd: glaspärlor, ring av kopparlegering, pincett av kopparlegering, sländtrissa av volhynisk skiffer, stora mängder lerklining, något smidesslagg, brynen, AII-gods, AIV och BII-gods.

Hus 49b; Mitthärdshus

A 20 Härd

A 49 Hus

A 50 Hus

Hus 44/49 från fas 6 stod kvar i skepnad av hus 49b i fas 7. Mitthärden utgjordes av härd 20d som följt genom faserna 4 (20a i hus 50), 5 (20b i hus 56) och 6 (20c i hus 44/49a). Platsen för huset var skadad av en mängd sentida nedgrävningar.

Fynd: korall (Fnr 9483), sammansatt enkelkam, sandstensbryne, flertalet oidentifierade järnföremål, några vävtyngder, hornspill, nål av kopparlegering, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BII-gods. Huset delar fynd med fynd som förts upp från hus 44/49 i fas 6.

Utomhusyta längst upp på tomt III

A 162 Syllstensrad?

Längst upp på tomten löpte en stenrad i riktning NV-SO bestående av mellan 0,3 m och 0,5 m stora stenar.

Tomt IV

Hus 183; Bod, smedja

A 183 Hus bod smedja

A 184 Tunna i hus 183

Figur 88. Tomt IV i fas 7.

Ett hus på syllstockar lagda direkt på marken, förutom en hörnsten i västra hörnet. Bevarade delar av syllstockar fanns i nordväst, sydväst och i nordost. Golvet var av ljus lerig sand med fläckar av vit lera och sot. I golvet fanns en nedgrävning för A 184, en tunna i svepteknik med träbotten innehållande sand, smidesslagg och järn.

Fynd: smidesslagg, deglar och fragment av kopparlegering.

Hus 186; Bod, kammakeri

A 186 Hus - (bod?)

A 297 Ev hus

Syllstenar i nordväst, vekare fragmentarisk syll i sydväst och i nordost samt en invändig SV-NO stenrad (A 297) som antydde en rumsindelning. En inre stolpe fanns i det sydöstra rummet närmast schaktväggen. Golvet var av grå lera. I ruta B10 fanns en samling skörbränd sten på ett avsatt lager mot lergolvet.

Fynd: läderpung med glaspärlor & ringar av kopparlegering (Fnr 15450), nyckel av kopparlegering, smärre mängder smidesslagg, stora mängder hornspill.

Hus 414; Flerfunktionshus

A 414

A 414 saknar anläggningsbeskrivning. Skiktbeskrivningen beskriver avsatt jord med sot, kol och lerinslag. Planen visar en stensyll i nordost med hörnstenar i väst, ost och norr samt en kraftigare mellansten i nordost som kan antyda ett ramverk för skiftesverk eller en dörrpost. Huset var kraftigt stört av sentida nedgrävningar.

Hus 177; Hörnhärdshus

A 177 Hus

A 249 Härd

A 250 Stensamling

Ett hus med syllstenar partiellt i den sydvästra vägglinjen och i hörnen, samt en kraftigare hörnsten i syd. En inre stenrad markerade en rumsindelning i husets nordvästra del. Golvet av jord med inslag av kol, sot, sand och lerfläckar. Hörnhärd fanns i det sydöstra, större rummets norra hörn.

Fynd: elfbenskam (Fnr 14279), glasing (Fnr 14995), flertalet glas- och guldfoliepärlor, tinblbein, vinare, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, sammansatta enkelkammar, vävtyngder i det södra rummets NV hörn, brynen, amforagods, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och CI-gods.

Hus 145; Mitthärdshus

A 144 Syllstensrad med golv och härd

A 145 Hus med golv

A 146 Syllstensrad

A 179 Hus

A 182 Hus

Ett hus på gles stensyll, med en jordgrävd stolpe i östra hörnet. Kraftig hörnsten i norr (A 146). I den sydöstra vägglinjen låg en bränd trästock löpande i SV-NO riktning. Grusigt lergolv. A 179 bildade inre strukturer av stenrader, trärester och ett flätverk löpande SV-NO i rutorna K9-10. Mitthärd i norra delen av huset.

Fynd: vågskålsfragment (Fnr 15671 & 15672), karneolpärlor (Fnr 15284 och 15285), flertalet glaspärlor, sländtrissor varav en av volhynisk skiffer, sisare, vinare, bennål, kammar, en malsten av sandstensskiffer, rembeslag av kopparlegering, brynen, hornspill, något degel-fragment, vävtyngd, AII och AIV-gods.

Utomhusyta längst upp på tomt IV

A 151 Lergolv + syllstenar?

A 215 Grusgolv, syllstenar

Nordväst om hus 145, vid tomtens ände, låg A 151 som ej relaterats till något hus; en gråbrun leryta med stora nivåskillnader och stenar i NV-SO riktning. I ruta Q10 fanns även ett brandlager på leran. Nordväst om A 151 låg grusytan A 215, ett 0,02-0,03 m tjockt gult gruslager.

Passage III

A 231 "Röse", utfyllnad & syllstensrader

A 241 Lagd sten i gränd

A 280 Träbeläggning i gränd

A 293 Kavelbro

A 305 Flätverk

Den sydöstra halvan av passagen visade fragmentariska spår av kavelbroläggning. I rutorna M11-12 bröts passagen av ett SV-NO löpande flätverksstaket tvärs över passagen. Längst i sydost avgränsades passagen från tomt V av ett flätverksstaket A 305. Längst i nordväst låg kraftiga stenpackningar, där A 241 var en fint lagd rad stenar på högkant. I stensamlingen A 231 intill hus 287 hade alla lager kraftigt fallit ned mot passagerännan.

Tomt V

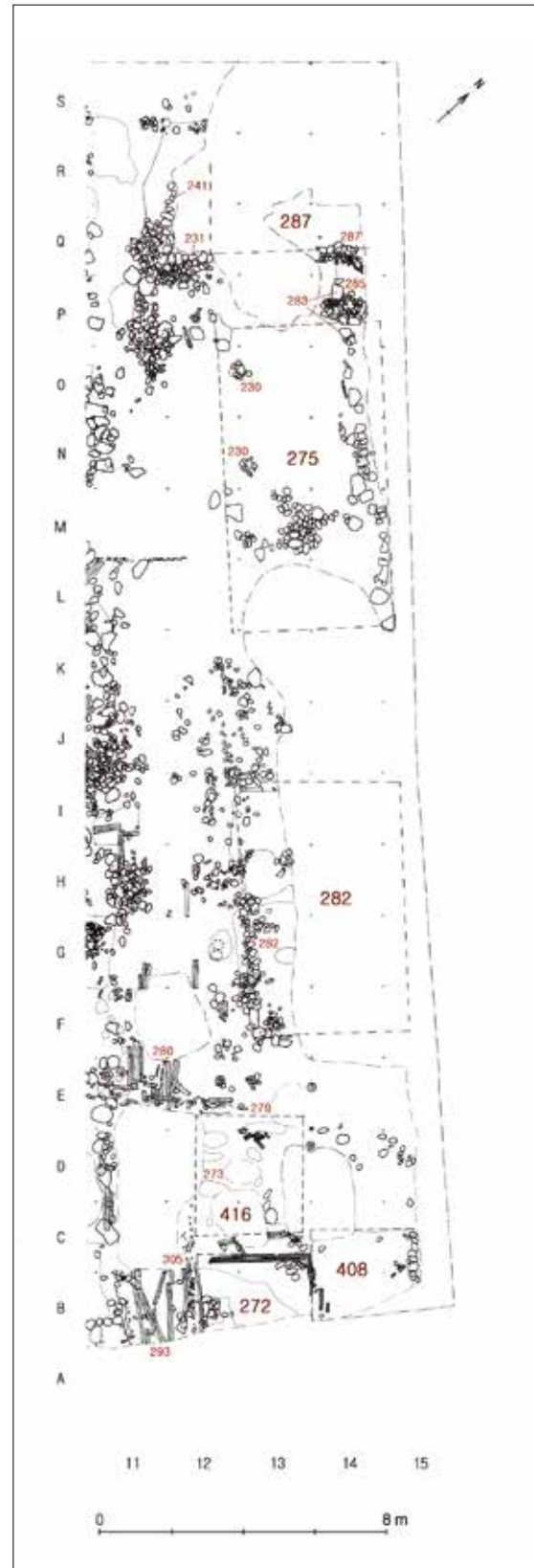
Hus 272; Bod, kammakeri och smedja
A 272 Bod

Ett litet knuttimrat hus utan stensyll som bildade dubbelbod tillsammans med hus 408. Tre mestadels förkolnade stockvarv fanns bevarade av den nordvästra väggen, två i den sydvästra och två i den nordöstra. Golvet var ett orangegult sandgolv. I söder låg en härd eller ässja som bevarats i tre nivåer och som bestod av en härdplatta av sten på lera och mo. Huset har brunnit.

Fynd: silvermynt, vikingatida tysk efterprägling (Fnr 22087), fragment av fönsterglas (Fnr 22074), glaspärlor, sammansatta enkelkammar, dubbelhelkammar, sandstensslipsten, fragment av järn och kopparlegering, deglar, blästermunstycke, hornkilar, hornspill & halvfabrikat, kamfragment, brynen, samt AII, AIV och BIIY-gods.

Hus 408; Bod, kammakeri
A 408 Bod, smedja
A 409 Hus bod

En byggnad som bildade dubbelbod tillsammans med hus 272. I nordost låg en i NV-SO riktning löpande syllstenstrad av tätt lagda ca 0,2-0,25 m stora stenar. I väst fanns rester av NV-SO löpande brända stockar, ev. syllstockar, som delades med hus 272. Huset har brunnit och täcktes av ett orange brandlager av aska och sand. Under brandlagret fanns en nivå bränd sand med kolbitar och smidesslagg som tolkats som golvnivå.

Figur 89. Tomt V i fas 7.

Fynd: hornspill, halvfabrikat av horn, smideslagg, järn, brynen, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 416; Flerfunktionshus

A 416

A 273 Hus

A 416 saknar anläggningsbeskrivning. A 273 var ett 0,005-0,01 m tjockt fragmentariskt golvlager av sand och silt. I sydost begränsades huset av en syllstocksrest. En 0,2 m bred lerklack anslöt till stocken från nordväst och en likadan klack finns NV i huset och har antagits markera husets nordvästra vägg. Förkolnat trä fanns i nordvästra delen av huset, som troligtvis brunnit. I tvärpassagen nordväst om huset löpte ett flätverksstaket i SV-NO riktning. Huset var genomgrävt av sentida nedgrävningar.

Fynd: glaspärlor, guldfoliepärla, bennål, flertalet skifferbrynen, mycket hornspill, halvfabrikat till kammar, järnfragment, AII och AIV-gods, något BIIä och BIIy-gods.

Tvärpassage

A 279 Flätverk

I tvärpassagen mellan husen fanns spår av ett flätverksstaket.

Hus 282

A 282 Hus

En syllstensrad i sydväst samt rester av SV-NO löpande syllrader i väster och söder fram till den stora sentida nedgrävningen i nordost som stört den större delen av huset. Tolkningen av husets nordostliga utbredning är därför hypotetisk. Golv av lera och sand.

Fynd: vikingatida silvermynt, tyskt obestämbart (Fnr 21762), sländtrissa av ben, bennålar, bärnstenspärla, glaspärlor, sammansatt enkelkam, vävtyngder, brynen, något hornspill, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 275

A 230 Hus

A 275 Lergolv (+ syllstenar)

A 283 Lergolv syllstenar

Ett större heltäckande lergolv och stora hörnstenar i väst och öst. Husets sydöstra delar var störda av den stora sentida nedgrävningen

Figur 90. Den framrensade bärdplattan i boden 272, fas 7a, samt profil av bärdplatsen med bärdlager tillhörande 272 samt bodarna 267 i fas 7b och 263 i fas 7c. Alla bodarna var kombinerade smedjor och kammakerier. Foto från norr.

i schaktets nordöstra del. Två stenskodda stolphål, A 230, fanns i sydväst och dessa var fyllda med bränd lerklining av ”sandig” typ med tydliga pinnavtryck som indikerade flätverkskonstruktion.

Fynd: doppsko av kopparlegering (Fnr 21734), silverbleck (Fnr 21012), glaspärlor, sammansatt enkelkam, glastråd, sländtrissor varav en av volhynisk skiffer, bennålar, någon degel, något hornspill, vävtyngder, skifferbryne, allmänt svartgods, AII och AIV-gods.

Tvärpassage

A 285 Härd/Ugn

I utrymmet mellan husen låg två stenpackningar av mindre stenar med fyllning av sand och grus.

Hus 287

A 287 Syllstensrad m. lergolv

En i SV-NO riktning löpande syllstensrad och bevarad golvlera i den östra delen. Syllstensraden var bruten i ändarna av sentida störningar. Nordväst om de avsatta lagren med koprolitförekomst och ben, fanns några askfläckar och lera.

Fynd: bärnsten, hornskäft, vävtyngd, svartgodskeramik.

Tomter och hus i underfas 7b

Tomt III

Hus 29

A 29 Stenpackning
A 53 Båtdel
A 54 Härd

Ett vagt hus. I rutorna F-J7-8 låg en omfattande stenpackning av likformiga vassa stenar varav vissa gav ett skärvtigt och eldpåverkat intryck. På och i stenpackningen fanns rikligt med bränd lerklining samt en stor mängd brända vävtyngder eller blästermunstycken. Delar av stenpackningen har tolkats som rester efter ett hus med härd i östra hörnet. I stenpackningen, sydost om det förmodade huset, låg tre klinkbyggda bord-

läggningsplank, delvis förkollnade. Plankorna låg ej i ursprungligt läge i förhållande till varandra, då klinknaglarna befanns brutna. Ett av borden var laskat på bladlask med två nitar. Anhopningen bordläggningsrester var allt som allt ca 1,45 m lång och 0,5 m bred i plan (figur 138 sidan 161).

Fynd: textiltråd (Fnr 6028), ring av kopparlegering (Fnr 6023), bryne, flinta.

Hus 49c; Mitthärdshus

A 20 Härd

A 49 Hus

A 50 Hus

Hus 49c var väsentligen samma hus som hus 44/49a i fas 7a.

Tomt IV

Hus 185; Bod, kammakeri och smedja

A 185 Hus - bod

Ett hus som avgränsades i nordost av en NV-SO syllstensrad och i nordväst av golvets utbredning. Huset bildade dubbelbod tillsammans med hus 288 i nordost. Golv av grå lera. En härd påträffades på lergolvet i ruta A8, bestående av grus och sand, som avgränsades av knytnävsstora stenar.

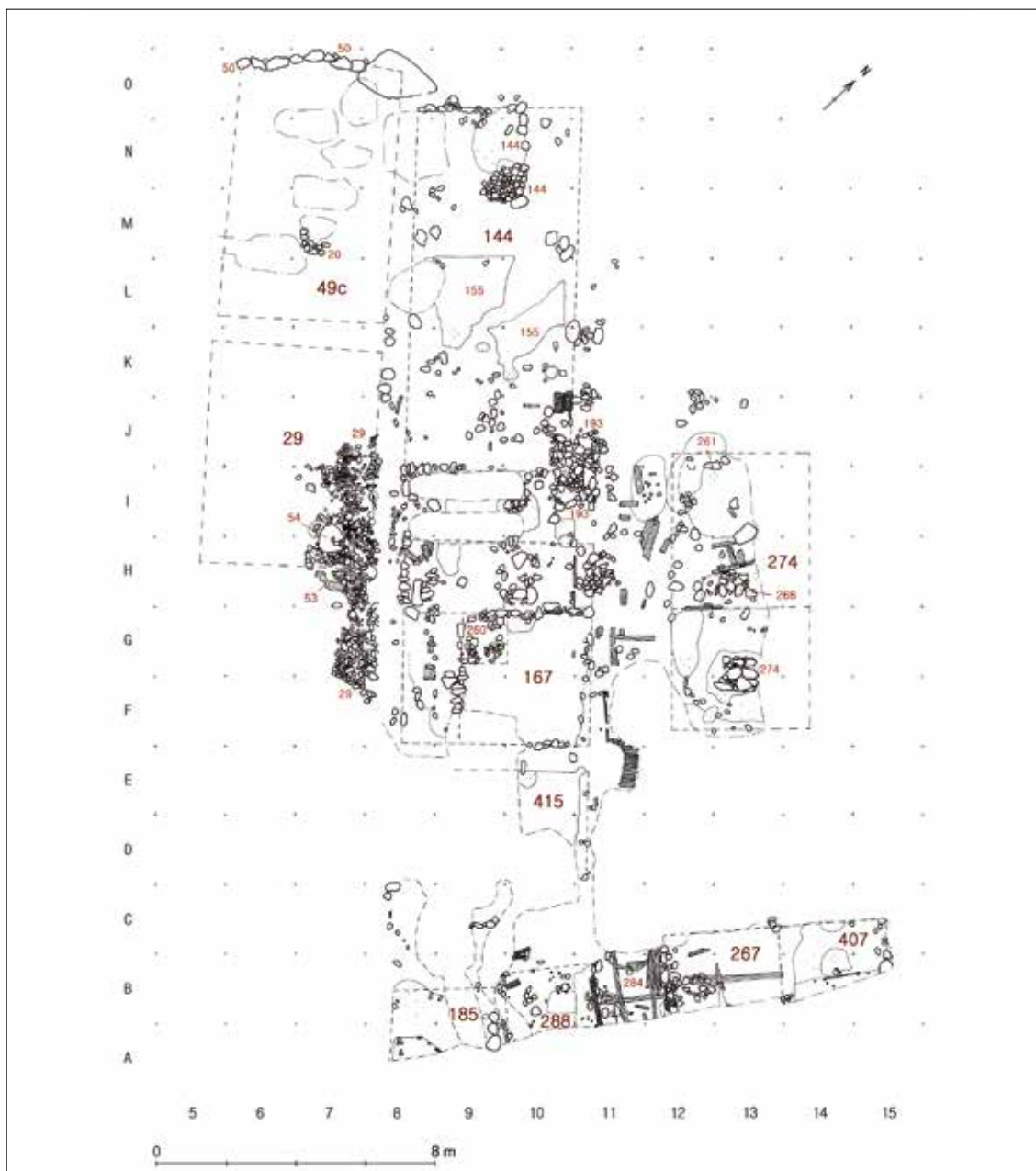
Fynd: ett stycke järnmalm (Fnr 15511), glaspärla, deglar, skärvel, en ospecificerad processförpackning från smide, brynen, smideslagg, flinta, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, hornspill och halvfabrikat, hornkil, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 288; Bod, kammakeri

A 288 Ev. hus

Stenrad i sydväst. I nordost en bränd stock och i nordväst oklar avgränsning. Golvet bestod av jord med ler- och sotinslag. Huset hade förstörts genom brand.

Fynd: benskäft med liljeavslutning (Fnr 15922), hornspill och halvfabrikat, sammansatt enkelkam, glaspärla, degel, brynen, smidesslagg, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Figur 91. Hus tillhörande fas 7b på tomterna III, IV och V.

Hus 415; Flerfunktionshus
A 415

Huset saknar anläggningsbeskrivning. Skiktbeskrivningen beskriver fynd av 12 halva kattkåkar i ruta E10, som inte återfinns som fynd i databasen. Ett fragmentariskt hus som störts av sentida nedgrävningar. Spridda syllstenar fanns bevarade.

Fynd: brasförpackningar, vävtyngd, bryne, hornspill och halvfabrikat, hornkilar, oidentifierade föremål i järn och kopparlegering, flinta, allmänt äldre svartgods, AII och CI-gods.

Hus 167; Hörnhärdshus
A 167 Hus
A 260 Härd

Ett hus med bevarade invändiga stenrader som kan motsvara rumsindelningar och väggbänkar. Hörnhärd fanns i väster i det stora östra rummet. Sandigt golv. Huset fanns kvar i fas 7c som hus 153.

Fynd: bleck av bly (Fnr 15850), halv plommonkärna (Fnr 14381), degel, glaspärla, brynen, hornspill, vävtyngd, tinblsein, spik och söm av järn samt oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BI, BIIy, BIIä och CI-gods.

Hus 144; Mitthärdshus

A 144 Syllstensrad med golv & härd

A 155 Lergolv

A 193 Stenpackning

En ombyggnad av härden och ny golvläggning i hus 145 i fas 7a, utgjorde hus 144 i fas 7b. Grusigt lergolv. A 155 var ett lergolv i rutorna KL9-10.

Fynd: 3 silvermynt Goslar 991-1040, Speyer 1067-74 och obestämbar Tyskland, vikingatid (Fnr 13682), silvermynt obestämbar Tyskland, vikingatid (Fnr 13681), uppståndelseägg (Fnr 18668), pilspets av järn (Fnr 13981), glaspärla, glasing, vinare, laggstavar, brynen, bennålar, deglar, keramiskt kupellationsmaterial, ässjefodrning av sandmagrad lera, möjligen från smältning av kopparlegering, dubbelhelkammor, tandplattor till kammor, hornspill, lerklining, smidesslagg, spik och nit, oidentifierade järnföremål, allmänt äldre svartgods, AII, BI, BIIä och CI-gods.

Passage III

A 284 Broläggning i gränd

I rutorna B11, E11 och GHI11 fanns bevarade fragment av kavelbroläggning i passagen mellan tomterna IV och V.

Tomt V

Hus 267; Bod, kammakeri och smedja

A 267 Hus - bod - smedja

En byggnad som bildade dubbelbod tillsammans med hus 407, med en markerad syllstensrad i

sydväst och två stenar i norr samt ett antal i sydost in mot profilen. Golv av jord med förkolnade plankrester. Härdplatta på grågul sand i träram. Huset har brunnit.

Fynd: silvermynt, vikingatida tysk efterprägling (Fnr 22087), gulddroppe (Fnr 29616), glaspärlor, ospecificerad processförpackning från smide, smidesslagg, deglar, brynen, hornspill och halvfabrikat, kamskenor, tandplattor, flertalet hornkilar, flera dubbelhelkammor, sammansatta enkelkammor, islägg, tärning av horn, slipsten av sandsten, malstenar av sandstenskiffer, blästermunstycke, flinta, knivar, oidentifierade järnföremål, allmänt äldre svartgods, AII AIV och BIIy-gods.

Hus 407; Bod, kammakeri och smedja

A 407 Hus, bod

En byggnad som bildade dubbelbod tillsammans med hus 267. Boden avgränsades av en syllstensrad i nordost av 0,1-0,4 m stora stenar och har troligen delat vägg med bod 267 i sydväst. Golv av gulgrön lera, 0,02-0,07 m tjockt. I söder låg en NO-SV löpande kantställd plank som delat golvet, och sydost om denna var golvet av gul mjåla och grus, 0,05-0,1 m tjockt. Flera pinnhål fanns i plankans närhet samt ett 0,25 m djupt stolphål med fyllning av jord. Bodens golv täcktes av avsatt material med inslag av ben, hantverksspill av ben/horn, smidesslagg och några degelfragment. Antydning till en äldre golvnivå av grå lera anades.

Fynd: blyvikt (Fnr 28561), glaspärla, brasförpackningar, deglar, bryne, hornspill, tandplattor, kamskenor, dubbelhelkammor, smidesslagg, allmänt äldre svartgods och AII-gods.

Hus 274; Mitthärdshus

A 274 Härd + golv?

A 261 Härd/golvnivå

A 266 Hus

Vaga rester av en stensyll löpande i NV-SO riktning, med en inre stenrad som antydde en rumsindelning. Rektangulär mitthärd i det sydöstra rummet, byggd av 0,3-0,5 m stora stenar med 0,1-0,15 m stora kantstenar, och täckt av ett 0,1 m tjockt asklager. Härden låg på lera, som

troligtvis var rester av ett golv som endast var fragmentariskt bevarat.

Fynd: uppståndelseägg (Fnr20575), glaspärla, guldfoliepärla, sländtrissa av volhynisk skiffer, vävtyngd, bennålar, brynen, lerklining, hornspill och halvfabrikat, dubbelhelkam, sammansatt enkelkam, malsten av sandstenskiffer, lerklining, kniv, spik och oidentifierade järnföremål, brasförpackning, degel, smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BI och CI-gods.

Tomter och hus i underfas 7c

Tomt IV

Hus 176; Bod, smedja och kammakeri
A 176 Hus (bod)

Spridda syllstenar i nordväst och nordost och en syllstock i nordost med ett pinnhål innanför. Golv av brun fet jord med kol och sot i toppen samt däröver fläckar av vit lera. Stora mängder smidesslagg påträffades nordväst om huset och stora mängder hornspill sydväst därom.

Fynd: glaspärla, deglar, brasförpackning, hornspill och halvfabrikat, mycket smidesslagg, flertalet oidentifierade järnföremål, bryne, malsten av sandstenskiffer, vävtyngd, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 153; Hörnhärdshus
A 153 Hus

En utveckling av hus 167 i fas 7b men med ett nytt golv och ombyggnad av härden. Planlösning och härdplacering var i övrigt densamma. Golv av gul sand.

Fynd: vävtyngd, sländtrissor, kalkbruk, brynen, hornspill, bultlåsnöckel, lerklining, nål av kopparlegering, nit, spik och oidentifierade järnföremål, brasförpackning, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BIIy och CI-gods.

Passage III

A 268 Träbeläggning i gränd

Ett väl bevarat fragment av en jämnt lagd kavelbro tvärs över passagen.

Tomt V

Hus 263; Bod, kammakeri och smedja
A 263 Bod

En byggnad som bildade dubbelbod tillsammans med hus 403. I huset fanns ett 0,1-0,15 m tjockt avsatt lager med hornspill, som vattensällades.

Fynd: glaspärla, brynen, hornspill och halvfabrikat, tandplattor, hornkil, dubbelhelkam, deglar, ospecificerad processförpackning från järnsmide, smidesslagg, spik och nit, lerklining, malsten i sandstenskiffer, flinta, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 403; Bod, kammakeri
A 403 (Hus) Bod

Huset bildade dubbelbod tillsammans med hus 263 och hade ett fläckvis bevarat gult lergolv. Byggnaden var störd av en nedgrävning i nordost.

Fynd: glasring, brynen, hornspill och halvfabrikat, hornkil, tärning av horn, dubbelhelkammor, gjutform av sandsten, hornspill, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

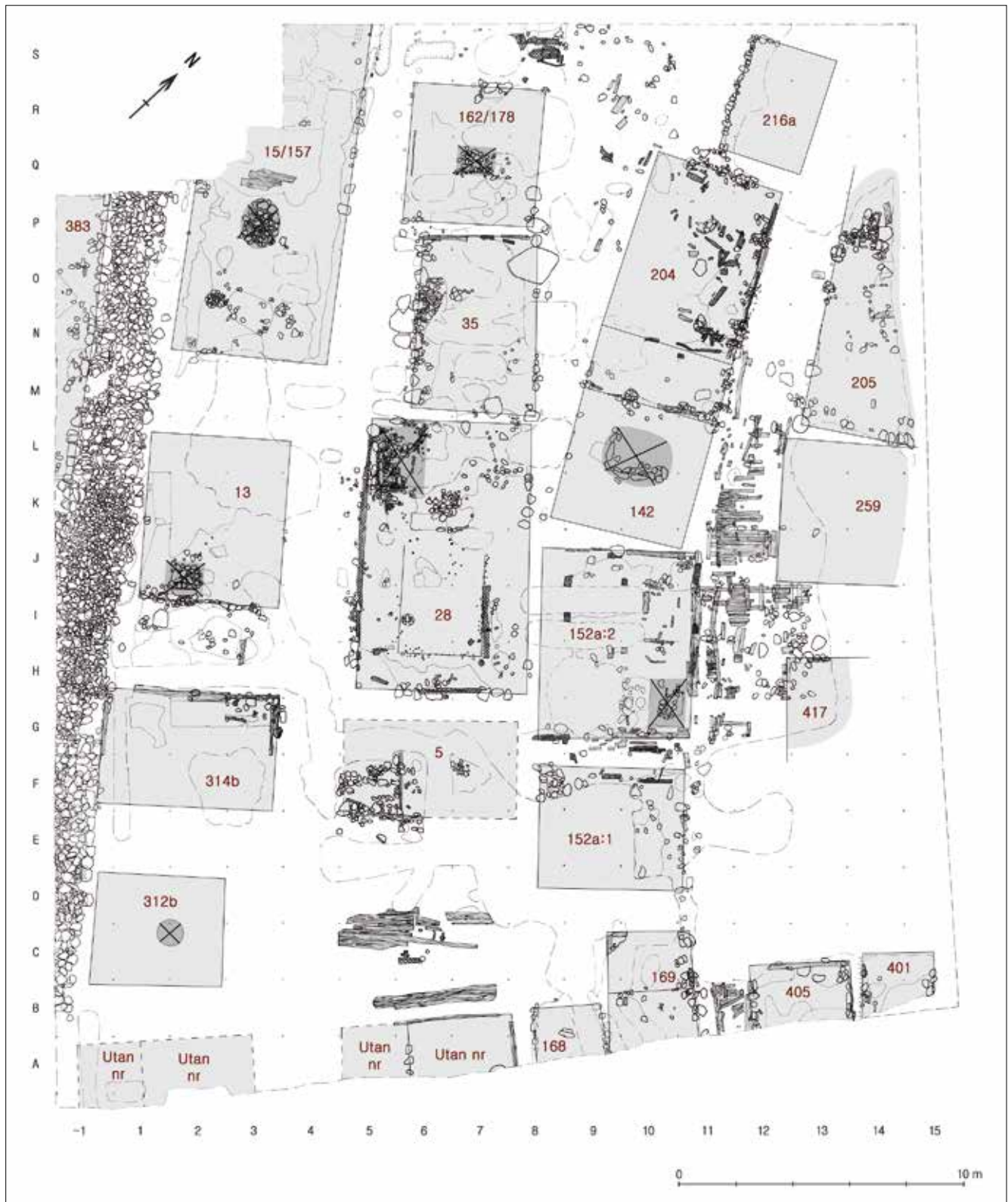
Hus 378; Mitthärdshus
A 378 Härd & lergolv
A 379 Härd

Ny golvyta och ny härd i hus 274 från fas 7b. Golvlera fanns i rutorna F12 G12 G13 och en härdrest i rutorna G12 och G13 som bestod av 2 stenar i söder, ca 0,3-0,4 m stora samt ett antal knytnävsstora stenar norr om de två större som möjligen ingått i en kantkedja. Härden låg på samma plats som härd 274 i underliggande underfas och är en sammanläggning av de två anläggningarna A 378 och A 379. Härden täcktes av ett 0,1 m tjockt brandlager med aska och sot. Huset har brunnit.

Fynd: smärre mängder lerklining och hornspill, AII och AIV-gods.

Figur 92. Hus tillhörande fas 7c på tomterna IV och V.

Figur 93. Husudfas III - Fas 8, 1175 till 1200.

Fas 8, 1175 till 1200

Fas 8 var påtagligt störd av sentida nedgrävningar. Den stora gropen efter bensincisternen i nordost på tomt V var vidare än i de lägre liggande lagren och störde även passage III mellan tomterna IV och V. Jordförbättringsgroparna på tomt III och IV var också större och mera sammanhängande och störde kulturlagren i zon II. Hustolkningarna blir alltmera hypotetiska i de senare faserna, vilket fått tydliga genomslag både i fas 7 och 8.

Tomtbilden i fas 8 skiljde sig från fas 7 genom att de bakre zonerna på tomt IV och V började vrida sig kraftigare norrut medan det bakre partiet av tomt III snarare rätade upp sig mot nordväst, samt att hallen i zon IV på tomt IV ersattes med vad som tolkats som ett sammanbyggt hus med en genomgående förstuga eller svale mellan de bägge byggnadskropparna. På tomten fanns även ett mindre hus längst upp bakom zon IV-miljön. Tomt III fick ett mindre hus utan konstaterad härd mellan hörnhärds-huset 28 och mitthärds-huset i zon IV och det senare var istället påtagligt litet. Stadsgården på tomt II syntes däremot förhållandevis stabil i förhållande till föregående fas.

Den generella bebyggelseätheten var ungefär densamma som i fas 7, även om passagernas bakre ändar kom att smalna av mera p.g.a. tillägget av de extra byggnaderna på tomt III och IV och tomt IV:s kraftiga nordliga vridning. Markerade syllstensrader saknades och husens vägglinjer har istället fått sökas i hörnstenar och i bevarat liggande timmer. Av det senare att döma bör flera av husen, främst i zon III, ha varit knuttimrade.

Organisationen med dubbla bodar för hantverk mot Stora Gatan bestod men hantverk fanns också starkt representerat i zon II. Tomt II och den angränsande tomt III gav fynd av bearbetad och obearbetad bergkristall genom hela huvudfas III (jfr Dock 1992) och den generella fyndbilden på dessa tomter ger intryck av en närvaro av guldsmeder och juvelerare under flera decennier, en bild som också kan knytas samman med det myntstampsavtryck på bly av

en Knut Erikssonpenning som påträffades i zon II på tomt II i fas 9 (Fnr 869). Knut Erikssons Sigtunamyntning tillhör 1100-talets sista decennier och deponeringen i lager från fas 9 bör vara en sen deposition som antyder en myntningsverksamhet på tomten under 1180-talet, eller en tillverkning av myntstampar hos den guldsmed som kan ha disponerat tomten vid denna tid. Här fanns också spår av finmekaniskt smide i form av bultlåstillverkning, manifesterad i fynd av de keramiska brasförpackningar i vilka sådana löttsamman (figur 121 sidan 149). Från faserna 7 till 10 fanns också 38 kalkstensfossil registrerade (jfr Kresten 2007), varav 14 härrörde från tomt II och i detta sammanhang kan också nämnas ett ryskt uppståndelseägg i hus 314b (Fnr 3390). Fyndmaterialet i det stora hörnhärds-huset 28 på tomt III gav också ett anmärkningsvärt intryck med fynd av bergkristall och en miniatyryxa av kopparlegering (Fnr 13680).

Zon I, hantverkszonen vid Stora Gatan, visade också upp spår av ädelmetallhantering och bultlåsmede, både på tomt II och III. Även flera av bergkristallfynden var att hänföra till zon I. Hantverksbodarna på tomterna IV och V visade dock, liksom i fas 7, istället en markant specialisering på kammakeri. Kammakeriet hus 401 på tomt V visade också fynd av infattningsstenar i glas, vilket ytterligare kan komplicera diskussionen om specialisering och glidningar mellan olika hantverk. Ett generellt intryck från fasen är att fynd av planglas börjar komma just i fas 8 - antingen infiltrationer från senare lager eller också representerar fynden i någon mån den hantering av fönsterglas för kyrkbyggena som kom igång under 1100- och 1200-tal (jfr Henricson 1990:93).

Fyndbilden ger ett i någon mån luxuöst intryck, men här skall framhållas att fynden från hus 312b och 314b delas med fynd från fas 7 som har förts upp till fas 8 för att inte fynden från de svårtolkade lagren från 1100-talets senare del av misstag skulle ges för tidiga dateringar. Fyndbilden i zonerna I och II på tomt II är således giltig både för fas 7 och fas 8.

Passage I hade kvar den stenläggning som lades under fas 7. Passage III, mellan tomt IV och V, hade fortfarande kavelbroläggning som var bäst bevarad i höjd med tomtmitten. Den till synes vida tvärpassagen mellan zon I och II på tomt III kan vara ett bedrägligt intryck, då utbredningen av hus 5 är helt hypotetisk. Den faktiska utbredningen gick inte att avgöra i de söndergrävda lagren.

Tomter och hus i fas 8

Tomt I

Hus 383

A 383 Hus/syllstensrad

Hus 383 från fas 7 ligger kvar även i fas 8.

Fynd, som delas med fas 7: bultlås, mycket hornspill, hornkil, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BIIä, CI och CII-gods.

Passage I

Stenläggning 310/333

A 310 Stenläggning

A 333 Stenpackning (gränd?)

Stenlagd passage mellan tomterna I och II i faserna 7, 8 och 9. Se beskrivning under fas 7a.

Tomt II

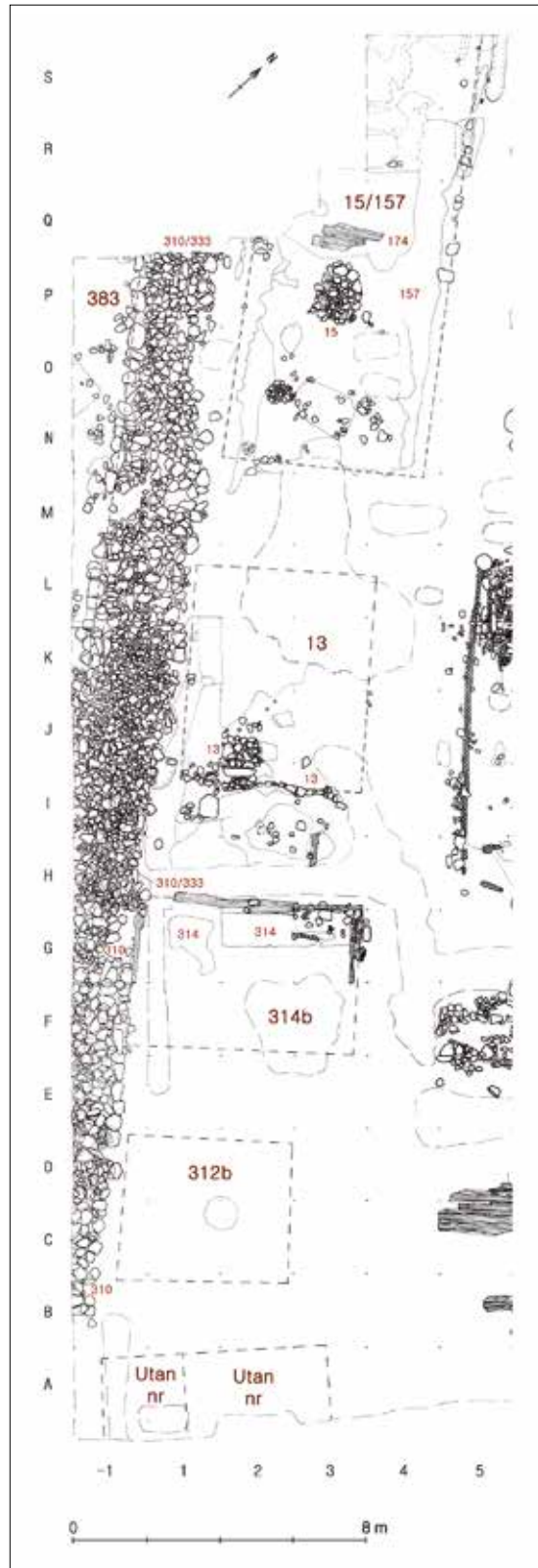
Hus utan nr; Bod

Den sydvästra delen av en hypotetisk dubbelbod, enligt fasrapport tolkad utifrån profillager.

Hus utan nr; Bod

Den nordöstra delen av en hypotetisk dubbelbod, enligt fasrapport tolkad utifrån profillager.

Fynd, delade med fynd från fas 7: bergkristall (Fnr1331), karneolpärla (Fnr1330), kalkstensfossil (Fnr 2923), smidesslagg, blästermunstycken, keramiska processförpackningar från smide,

Figur 94. Tomt I & II i fas 8.

skärvel, deglar, diverse fragment och föremål av kopparlegering, brynen, fragment av glasbägare, hornspill & halvfabrikat, allmänt äldre svartgods, AII, BI, BIIä, BIIy och CI-gods.

Hus 312b; Mitthärdshus, hantverkshus
A 312 Hus

A 312b var en liten mitthärd som stratigrafiskt låg mellan A 312a i fas 7 och A 1 i fas 9. Huset anges som möjligt hantverkshus i fasrapportblanketten, något som bekräftas av fyndbilden. Byggnadens utsträckning är hypotetisk.

Fynd, delade med fynd från fas 7: silvermynt (Fnr 22791) (under härden), runben (Fnr 5429), armring av kopparlegering (Fnr 2801), kalkstensfossil (Fnr 2791), obearbetad bergkristall (Fnr 2604), glasringar (Fnr 2315 och 2810), glassländtrissa (Fnr 5851), fragment av glasbägare (Fnr 2360 och 2603), planglas (Fnr 2359), glaspärlor, guldfoliepärla, bennålar, vävtyngder, malsten av sandstenskiffer, tärning, ring av kopparlegering, del av fot till oljelampa, dubbelhelkammor, brasförpackningar, keramiskt gjutformsfragment, deglar, skärvar, smidesslagg, diverse fragment av kopparlegering, blyföremål, brynen, hornspill, hornkil, kamdelar, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BIIä, BIIy och CI-gods.

Hus 314b; Hantverkshus
A 314 Golv

Syllstockar i sydväst, nordväst och nordost, som till övervägande del vilade direkt på marken. Spridda syllstenar eller hörnstenar fanns i de västra och norra hörnen samt en syllsten vid mitten av den nordvästra väggen. Huset täcktes av ett avsatt lager med kraftig inblandning av horn- och benspill och även i tvärpassagen nordväst om huset fanns ett kraftigt hornspillslager.

Fynd, delade med fynd från fas 7: kalkstensfossil (Fnr 1639, 1960, 2264, 3019, 3063 och 3398), uppståndelseägg (Fnr 3390), runben (Fnr 2841), guld/glasclouonnearbete (Fnr 3035), fragment av glasbägare (Fnr 1663), glasringar (Fnr 1957 och 3036), fingerring

av bärnsten (Fnr 2837), flertalet glaspärlor, guldfoliepärlor, bennålar, nål av kopparlegering, pincetter av kopparlegering, sländtrissor av skiffer, ben och bly, spelpjäs av horn, bultlås, kvartsmagrad ässjefodring med röd invändig förglasning som indicerar intensiv smältning av kopparlegeringar och/eller silver på tomten, fotfragment av oljelampa, dubbelhelkammor, sammansatta enkelkammor, hornspill och halvfabrikat, mycket lerklining, smärre mängder smidesslagg, brasförpackningar, brynen, deglar, vinare, horntärning, hornspill, kamdelar, kilar samt allmänt äldre svartgods, AII, BIIä, BIIy, CI och CII-gods.

Hus 13; Hörnhärdshus
A 13 Syllstensrad ev. härd - lerbänk

En syllstensrad i sydost och en härd med en större avlång sten ställd som reflektor närmast vägglinjen. I tvärpassagen sydost om huset, i anslutning till den sydöstra syllstensraden och över ytan i rutorna H2-3 och I2-3, fanns ett avsatt hornavfallslager med flera kamfragment. Huset har brunnit.

Fynd: kalkstensfossil (Fnr 2961), glaspärlor, gjutrest av tenn, bennål, bryne, smärre mängder hornspill, amforakeramik, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Figur 95. Hörnhärden till hus 13 på tomt II sedd från norr med sin kraftiga reflektorsten närmast den sydöstra väggen. Fas 8.

Hus 15/157; Hall

A 15 Hus

A 157 Lergolv

A 174 Lergolv

Hus 15/147 från fas 7 låg kvar även i fas 8.

Passage II

Inga anläggningar är markerade i passagen.

Tomt III

Hus utan nr; Bod

Den hypotetiska sydvästra delen av en dubbelbod som tolkats utifrån lager i profil 5 enligt fasrapporten, då stora delar av bodarna förstörts av sentida störningar. Lagren var mycket kolbemängda och sotiga.

Fynd, som delas med fas 7a: kupellationsmaterial från silverraffinering (Fnr 4471), glaspärla, blyföremål, deglar, brasförpackningar, hornspill, mycket smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, och BIIä-gods.

Hus utan nr; Bod

Den nordöstra delen av en dubbelbod. Stensyll i sydväst och syllstockar i nordost och i nordväst. Sentida störningar hade tagit det mesta av spåren efter bodarna, men golvlagret syntes enligt fasrapporten i lager 89 i profil 5. Lagren var mycket sotiga och kolbemängda.

Fynd, delade med fas 7a: glaspärla, brasförpackningar, hornspill, två slipstensfragment, brynen, järnklumpar, mycket smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BIIy och BIIä-gods.

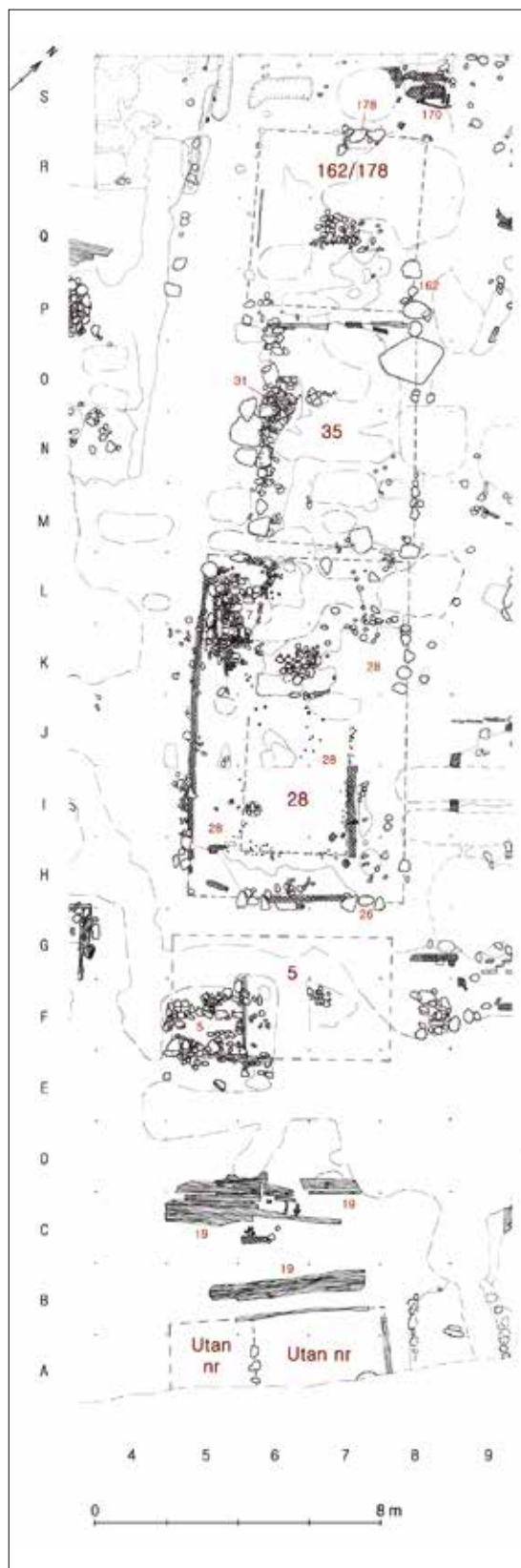
Tvärpassage

A 19 Träggolv + plank

Ett antal långa plank liggande på vad som tolkats som en utomhusyta.

Hus 5

A 5 Stensyll, stockfragm, husgrund?

Figur 96. Tomt III i fas 8.

Husrest bestående av syllstock med stenar och en yta av gult grus. Huset har brunnit, bevarat trä var förkolnat. Anläggningen var starkt störd av sentida nedgrävningar, varför husets exakta utbredning inte kan avgöras.

Fynd: skärvel, bronsnål, sländten av ben, bryne, degel, glaspärla, AII-gods.

Hus 28; Hörnhärdshus

A 7 Härd

A 26 Syllstensrad (trol.)

A 28 Hus/lergol

Ett hus med glesa syllstensrader utan hörnstenar. Syllstockar fanns i sydväst och i sydost. Huset hade ett kompakt ljusgrått lergolv med en mjuk svacka i mitten av huset. Rester av flätverkspinnar i sydväst, sydost och i nordost bildade en öppen fyrkant invändigt, möjligen spår efter väggbänkar. Ett större invändigt stolphål fanns i söder. Hörnhärd i väst, vilket var avvikande från den annars vanliga sydliga eller ostliga placeringen av hörnhärdar. Torvtak. Huset överlagrades av rödbränd sand med förkolnade träplank och stockfragment, och har således brunnit. Huset stördes i sin nordvästra del av sentida nedgrävningar.

Fynd: miniatyryxa av kopparlegering (Fnr 13680), kanellerad bergkristallpärla (Fnr 5267), glaspärlor, sländtrissor varav en av volhynisk skiffer, bennål eller stylus, dubbelhelkamm, sammansatta enkelkamm, sammansatt dubbelhelkam, fragment av planglas, brynen, 2 vinare, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIy-gods.

Hus 35

A 31 Härd

A 35 Syllstensrad

Ett hus med stensyll i sydväst och hörnstenar i alla hörn. Ingångsstenar fanns i sydväst ut mot passagen i ruta N6, mitt i den sydvästra vägglinjen. Stensamlingen i sydväst, A 31, beskrivs i anläggningsbeskrivningen som en härd med aska, lera och skörbränd sten. Huset har brunnit och har haft torvtak.

Fynd: bärnsten, bultlåsnyckel, rembeslag av kopparlegering, oidentifierat silverföremål, fragment av planglas, bennål, flertalet oidentifierade järnföremål, vävtyngd, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BIIy och CI-gods.

Hus 162/178; Hall

A 162 Syllstensrad?

A 178 Härd? - del av

Ett hus med lergolv, mitthärd och torvtak. Det vilade på gles syll, där syllsten förekom var sterna stora (ca 0,3-0,5 m), och huset hade även jordgrävda stolpar i den sydvästra vägglinjen och i det norra hörnet. Huset har brunnit. Bränd sand täckte anläggningen.

Utomhusyta längst upp på tomt III

A 170 Träkonstruktion/infallen vägg?

På utomhusytan bakom hus 162/178 låg ett rött ask/brandlager, A 170, och ett antal brända plankor i SV-NO riktning som tolkas som en väggrest i anläggningsbeskrivningen.

Fynd intill A 170: 2 obestämbare silvermynt (Fnr 14287 och 14288).

Tomt IV

Hus 168; Bod, kammakeri

A 168 Hus, bod

Stensyllar i nordost och i sydväst. Golvet var en sand- och askblandad lernivå vars nordvästra avslutning indikerade husets nordvästliga avgränsning.

Fynd: fragment av planglas, sammansatt enkelkam, hornspill och halvfabrikat, kopparlegering, smidesslagg, degelfragment, bryne, AII-gods.

Hus 169; Bod, kammakeri

Gles syllstensrad i nordost. Kraftiga hörnstenar i väster och norr, närmast triangulära i plan och väl avpassade till hörnen. Rester av syllstockar i de västra och östra hörnen. Sot- och jordblandat

Figur 97. Tomt IV i fas 8.

lergolv. Koncentrationer av smidesslagg och hornspill i nordväst.

Fynd: mycket stora mängder hornspill och några halvfabrikat, hornkilar, AIV och BII-gods.

Hus 152a:1

A 152 Hus

Ur anläggning 152 har separerats två hus, varav det södra var fragmentariskt och kraftigt stört av en sentida nedgrävning. Syllstensrad i nordost och hörnsyll i väst. I ruta E10 fanns en tunn golvrest av lera och jord.

Fynd: glaspärlor, horntärning, sammansatt dubbelkam, enkelkam, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 152a:2; Hörnhärdshus

A 152 Hus

A 237 Härd

A 238 Härd

A 245 Byggnad?

Det norra hus 152a var tydligare än det södra. Träsyllan låg mestadels direkt på marken, förutom på en hörnsten i norr och en mellansten mitt i den nordvästra vägglinjen. Golv av lera blandad med avsatt material. Hörnhärd i öster. I den sydöstra tvärpassagen låg brända plank. Huset har brunnit och syllträ var delvis förkolnat. Huset var stört av tre sentida nedgrävningar.

Fynd: sländtrissa av horn, AII, CI, BIIä och BIIy-gods.

Hus 142; Mitthärdshus

A 142 Härd

Rest av en stor, närmast rektangulär mitthärd. Jordgrävda stolpar fanns i de västra och norra hörnen samt två stolpar däremellan. Härden tillhörde ett hus som tolkats som den södra halvan av en större byggnad tillsammans med hus 204 i norr, där de bägge byggnaderna förenats av en gemensam förstuga eller en svale emellan.

Fynd: glaspärla, dubbelhelkam, bryne, degel, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIä-gods.

Hus 204

A 204 Lergolv

A 208 Flätverksgärde

A 214 Hus härd sylstock

Intolkat som en del i ett större hus tillsammans med hus 142 i söder. De bägge husen förenades av en genomgående förstuga eller svale. Ramverkshus med stolpar i vägglinjerna samt takbärande stolpar invändigt. Brända träsyllsrester fanns i den östra vägglinjen. I det östra hörnet och i nordväst fanns bränt flätverk, liksom även i passagen strax nordost om den bevarade NV-SO sylstocken i öster. Huset hade fragmentariskt bevarat lergolv. Uppgift om en skörbränd härdplatta i norr finns i anläggningsbeskrivningen. Torvtak. Huset täcktes av ett orange brandlager med brända takrester av trä.

Fynd: glaspärlor, bryne, diverse oidentifierade järnföremål, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIä-gods.

Hus 216a

A 216 Syllstenar/lergolv

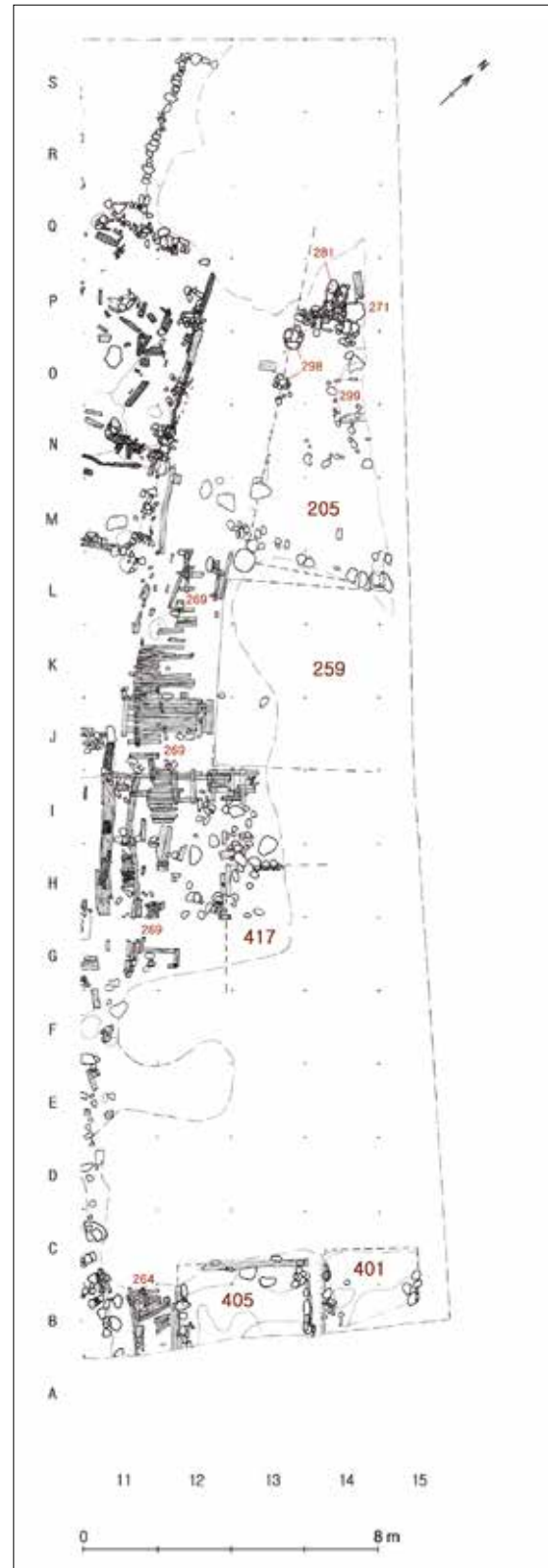
En rad av små tätt lagda syllstenar i NV-SO riktning med ett tydligt hörn i väst. Gult/gulrött lergolv, 0,15 m tjockt, som delvis smet över syllen. Den östra delen av huset var störd av en sentida nedgrävning. Husets utbredning i öster är därför hypotetisk.

Passage III

A 264 Träbrobeläggning, gränd

A 269 Träbeläggning i passage

Kavelbroläggning fanns bevarad längst i söder i ruta B11 och i passagens centrala delar. Plankor var tätt lagda tvärs över träsyllar som låg parallellt längs sidorna. I norr, längs hus 204, fanns ett i NV-SO riktning löpande flätverksstaket. Passagen beskrivs i anläggningsbeskrivningen som 1,6-1,8 m bred. Över och under broläggningen låg mörkbrun jord med mycket ben och keramik.

Figur 98. Tomt V i fas 8.

Tomt V

Hus 405; Bod, kammakeri
A 405 Syllstensrad

Byggnad på syllstensrader löpande i NV-SO riktning i sydväst och i nordost, bestående av 0,2-0,35 m stora stenar, med rester av syllstockar. Den nordvästra vägglinjen markerades av en syllstock vilande direkt på marken.

Fynd: nålhus av ben (Fnr 29519), fragment av glasbägare (Fnr 29511), glaspärlor, guldfoliepärla, dubbelhelkam, malsten av sandstensskiffer, degelfragment, vävtyngder, brynen, spelpjäser, sländtrissor, mycket hornspill och flertalet halvfabrikat till kammar, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BI, BIIä, BIIy och C-gods.

Hus 401; Bod, kammakeri
A 401 Bod

Två syllstenar i sydväst, med ovanpå liggande syllstocksrester, samt 4 syllstenar i öst. Golv av jordblandad grå lera. På detta låg ett 0,02-0,06 m tjockt brukningslager av hornspill. Golvlagren överlagrades av 0,02-0,03 m aska, huset har brunnit.

Fynd: infattningsstenar av glas (Fnr 28523, 28524 och 29539), flera glaspärlor, dubbelhelkammar, vävtyngd, mycket hornspill, halvfabrikat, kamdelar och hornkilar, brynen.

Hus 417
A 417

En rest av ett hushörn vid den stora sentida nedgrävningen i schaktets nordöstra del. Stensatt syll med rester av syllstockar. Anläggningsbeskrivning saknas. Skiktbeskrivningen anger tunn bränd torv i ytan, därunder avsatta lager med ben, småsten och sand, och stora slaggbitar i norr.

Fynd: några järnföremål och smärre mängder lerklining, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Hus 259
A 259 Lergolv, yta

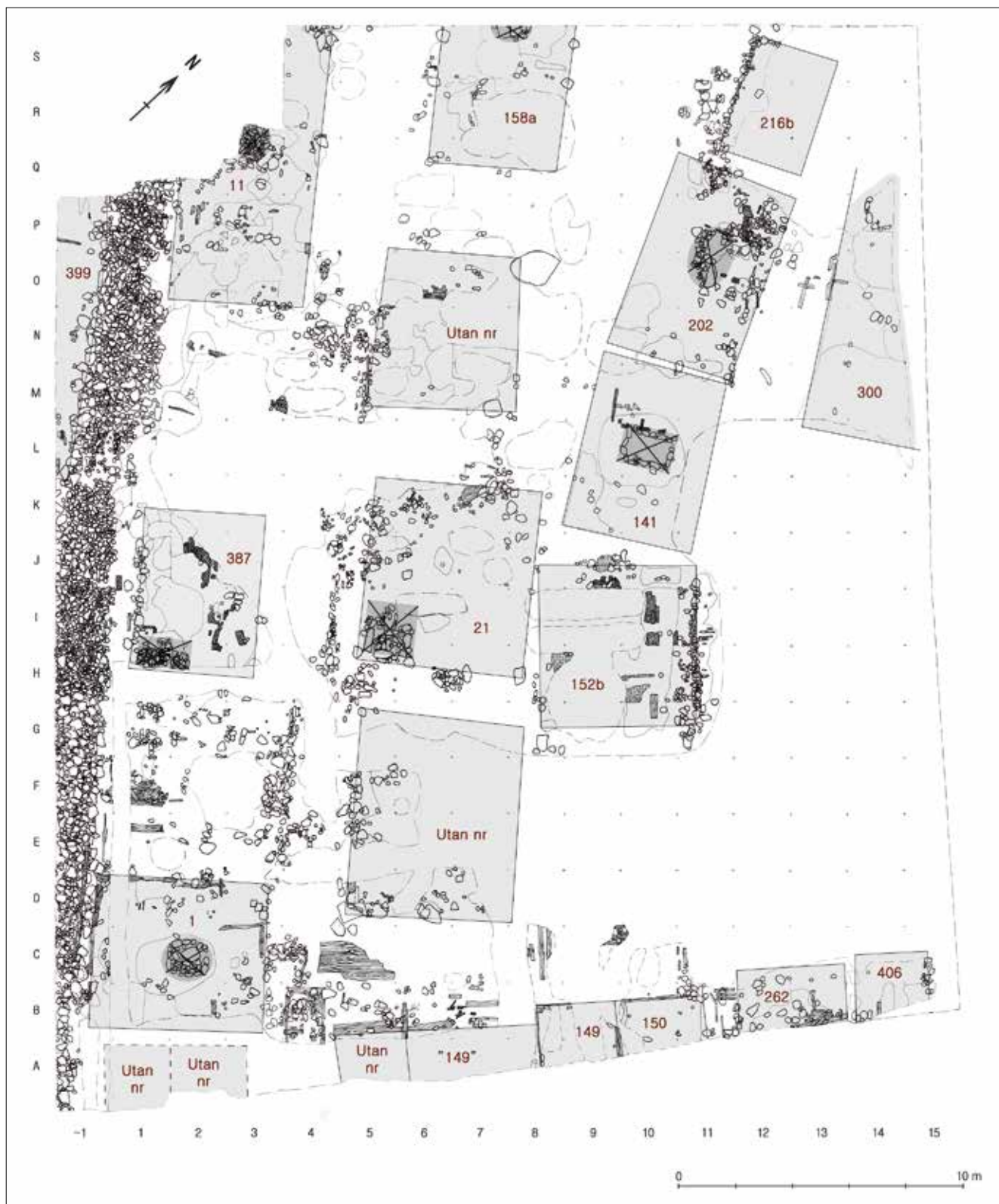
Rest av ett 0,1 m tjockt lergolv, med fragment av bränd lera liggande direkt på golvet. Inga syllstenar kunde knytas till detta, som var synligt i profil 14. Huset var stort av den stora sentida nedgrävningen i nordost, varför husets utbredning i denna riktning är hypotetisk.

Hus 205
A 205 Golv
A 271 Härd m härdplatta
A 298 2 stolphål Golvnivå
A 299 Golv lera delar av syllrad

En fragmentarisk stensyll i söder av 0,2-0,3 m stora stenar, en hörnsten i södra hörnet, samt två stolpar och ett antal pinnhål i vägglinjen i ruta O13. Golv av lerig, sandig och gödselhaltig jord som täcktes av ett 0,02-0,03 m tjockt mörkbrunt avsatt fyndförande lager.

*Figur 99. Ett enkolpion Fnr 4674, funnet sydost om A34, tomt III, fas 7. Höjd 72 mm.
Foto av Gabriel Hildebrand.*

Figur 100. Havnafas III - Fas 9, 1200 till 1230.

Fas 9, 1200 till 1230

Fas 9 fördelar sig över två underfaser, 9a och 9b. Fasen var mycket störd av sentida nedgrävningar, och delar av tomterna II, IV och i synnerhet tomt V var helt uttraderade. Zonerna I och II i tomterna III och IV var störda av trädgårdsmästares Hahnes jordförbättringsarbeten under tidigt 1900-tal och enligt arkiverade anteckningar skall denne ha grävt upp hornspill skyffelvis och hela älghornsskovlar, varför vi kan anta att kammakerihantverket under huvudfas III varit än mera omfattande än vad som framgår av det under grävningen registrerade fyndmaterialet.

Den vridning åt norr av de inre delarna av tomterna IV och V som observerades under fas 8 kvarstod, medan tomterna II och III fortsatte att vara mera rakt NV-SO orienterade. Strukturen med upp till fem hus per stadsgård kvarstod också, och generellt liknade strukturen den från den föregående fasen förutom att det blev något luftigare mellan husen och att passage II var något bredare. Liksom i tidigare faser accentuerades utvecklingen att frångå de kraftiga stensyllarna i huvudfas II till förmån för hörnplintar och mellanstenar, vilket gjorde husens vägglinjer otydliga och flera av hustolkningarna bör betraktas som prövande och hypotetiska mera än fastställda i detalj. Husen 11, 158a och 387 kan ha varit skiftesverkshus, att döma av sina hörn- och mellanstenar.

Systemet med dubbelbodas i zon I kvarstod och kammakeriet dominerade hantverket på tomterna III och IV, där hornspill förekom även i zon II. Verksamheten i kammakarboden ”utan nr” på tomt III visade också en viss inblandning av smide och gjutning. I fasen fanns också fynd av bergkristall och kalkstensfossil, som vittnade om ett vidmakthållande av aktiviteterna inom tomterna II och III från faserna 7 och 8. Hus 1 på tomt II gav två fynd av bergkristall, smidesslagg samt det sekundärdeponerade avtrycket på bly av en myntstamp för ett Knut Erikssonmynt, som bör attribueras till fas 8 (Fnr 869) (jfr Lagerquist 1990). På ytan mellan husen 1 och 387 påträffades runbenet där kungens gästfrihet

hyllas (Fnr 22145) (Gustavson m.fl. 1992:165ff). Även om runben påträffades ända sedan fas 2, var huvudfas III perioden med den mest frekventa förekomsten. Fynden av vävtyngder minskade markant i och med inträdet till fas 9.

Passage I hade kvar den stenläggning som lades ut under fas 7. Passage II visade spår av kavelbroläggning i söder, liksom passage III. Rester av liggande trä påträffades i tvärpasset mellan zonerna I och II på tomt III, liksom i föregående fas.

I fas 9b skedde förändringar i zon IV på tomt III, där hus 158 fick nytt golv och härd.

Tomter och hus i fas 9a

Tomt I

Hus 399

A 399 Hus

Ett hus sydväst om den stenlagda passagen 310/333. Anläggningsbeskrivningen påpekar att då de stenar som kan ha varit husets syll låg i direkt anslutning till stenpackningen i passagen, var det svårt att avgöra exakt vilka stenar som var syllstenar tillhörande huset. Även fasrapporten ställer frågan om de antagna syllstenarna i själva verket tillhört passagens stenpackning. Golvets lera gick dock fram till de stenar som tolkats som syllstenar, och huset anges synas tydligt i profil 20.

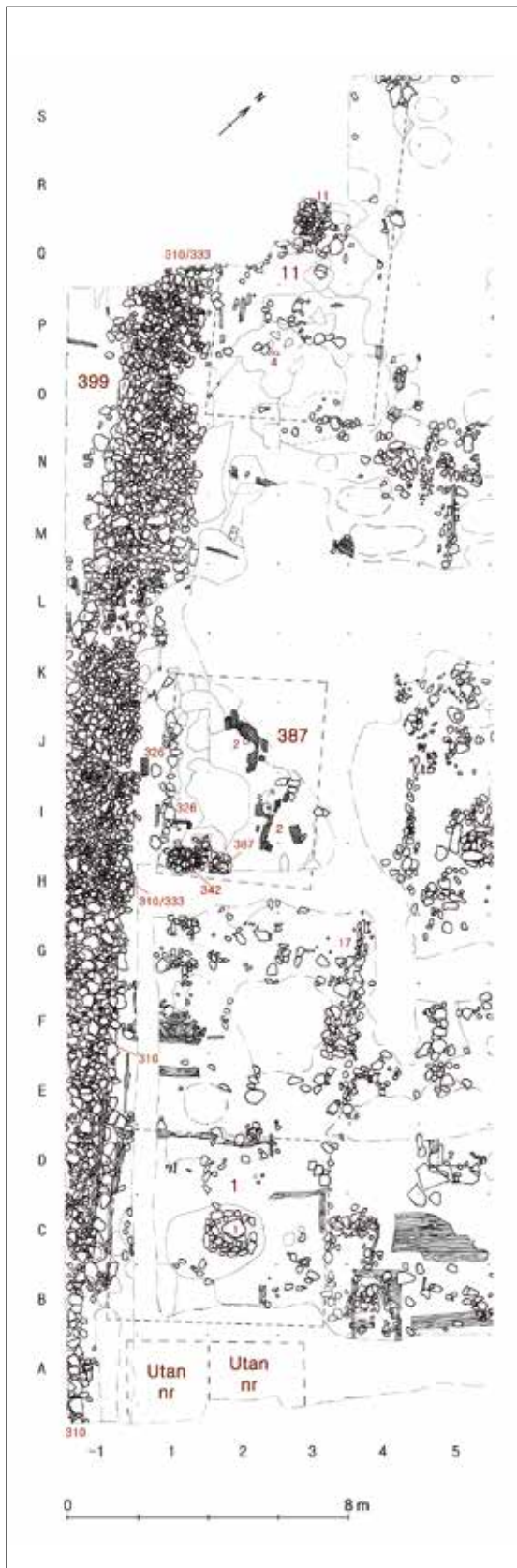
Fynd: dubbelhelkam, sammansatt enkelkam, islägg, glättsten, malsten, lerklining, smärre mängder hornspill, glasfragment, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BIIy-gods.

Passage I

Stenläggning 310/333

A 310 Stenläggning

A 333 Stenpackning (gränd?)

Figur 101. Tomt I & II i fas 9.

Stenlagd passage mellan tomterna I och II i faserna 7, 8 och 9. Se beskrivning under fas 7a.

Tomt II

Hus utan nr; Bod

Del av hypotetisk dubbelbod. Området var stort av sentida nedgrävningar.

Hus utan nr; Bod

Del av hypotetisk dubbelbod. Området var stort av sentida nedgrävningar.

Hus 1; Mitthärdshus

A 1 Härd

En stensatt golvhärd med ett vitt/gult asklager med kol. Något golv kunde ej sättas i samband med härdens, husets utbredning är hypotetisk förutom det stöd som ges av trärester i nordväst och i sydväst, som tolkats som syll.

Fynd: myntstampsavtryck på bly av Knut Erikssonpenning (Fnr 869), bergkristall (Fnr 1016 och 1233), blosshållare av järn, sölja av kopparlegering, bryne, hornspill och smidesslagg, allmänt äldre svartgods, AII, BI, BIIä, CI-gods.

Obebyggd yta mellan hus 1 och hus 387

A 17 Syllstensrad

På ytan mellan hus 1 och hus 387 fanns partier av liggande trä och stenrader, men lämningarna har inte bedömts tillräckliga att tolka som husrester.

Fynd: runbenet Fnr 22145, det s.k. "kungabenet".

Hus 387; Hörnhärdshus

A 2 Bränt plankgolv

A 326 Syllstensrad

A 342 Härd+stolphål

A 387 Härd

En syllstensrad i sydväst, hörnsten och spridda stenar i sydost, men annars ingen stensyllsunderbyggnad. Huset antas i fasrapporten ha kunnat vara lerklinat på flätverk, då härdens täcktes av mycket krossad bränd lera. Orange asklager

angav att huset haft torvtak. Under brandlagret låg brända plankrester, 0,1-0,36 m breda, som tolkats som ev. plankgolv i anläggningsbeskrivningen. Huset har brunnit.

Fynd: ring av kopparlegering (spänne?) (Fnr 23916), tärning (Fnr 23919), skärvelfragment, bryne, glasfragment, föremål av järn och kopparlegering, dubbelhelkam, smärre mängder hornspill och smidesslagg, AII, BI, BIIä, BIIy och CI-gods.

Hus 11; Mitthärdshus

A 4 Askgrup

A 11 Härd

A 11 var en mitthärd belägen tätt på brandlagret efter hus 15 i fas 8. Spridda syllstenar fanns i sydväst, sydost och i nordost. En lergolvsrest var synlig sydost om härden. I husets sydöstra del fanns ett begränsat asklager, ca 1 m i diam, 0,2 m tjockt.

Fynd: runben (Fnr 1186), mineral/stenkol (Fnr 1776), glaspärta, bennål, planglas, islägg, dubbelhelkammor, oidentifierat järn och kopparlegering, fragment av kvartsmagrad ässjefodring från smältning av kopparlegeringar, lerklining,

brynen, allmänt äldre svartgods, AII, AIII, AIV, BIIä och BIIy-gods.

Passage II

I passagen fanns kavelbrorester utan anläggningsnummer i den sydöstra änden.

Tomt III

Hus utan nr; Bod, kammakeri och smedja

Del av en dubbelbod. Området var stört av en sentida nedgrävning, men golvet beskrivs enligt fasrapporten som synligt i profil 5, lager 67. Stora mängder lerklining/bränd lera i lager 68 kan höra till bodarna, enligt samma källa.

Fynd: glasringar (Fnr 3060, 3061 och 3076), bergkristall (Fnr 3048 och 3085), kalkstensfossil (Fnr 3494), bärnsten, flertalet glaspärlor, brynen, mycket hornspill och halvfabrikat till kammar, deglar, keramisk gjutform, keramiska processförpackningar från järnsmide, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och CI-gods.

Hus ”149”; Bod, kammakeri och smedja

Del av dubbelbod. Området var stört av sentida nedgrävning, men golvet var enligt uppgift i fasrapporten för tomten synligt i profil 5, lager 91. Profillagret fortsatte åt nordost till tomt IV, där det fick numret A 149 och behandlades som en separat bod tillhörande den senare tomten. Stora mängder lerklining/bränd lera i lager 68 kan höra till bodarna.

Fynd: försmält mynningsdel av glasbägare (Fnr 3089), flertalet glaspärlor, guldfoliepärla, keramiskt gjutformsfragment, järnsölja, kalkbruk, brynen, deglar, hornspill, smidesslagg, dubbelhelkam, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, AII, CI-gods.

Tvärpassage

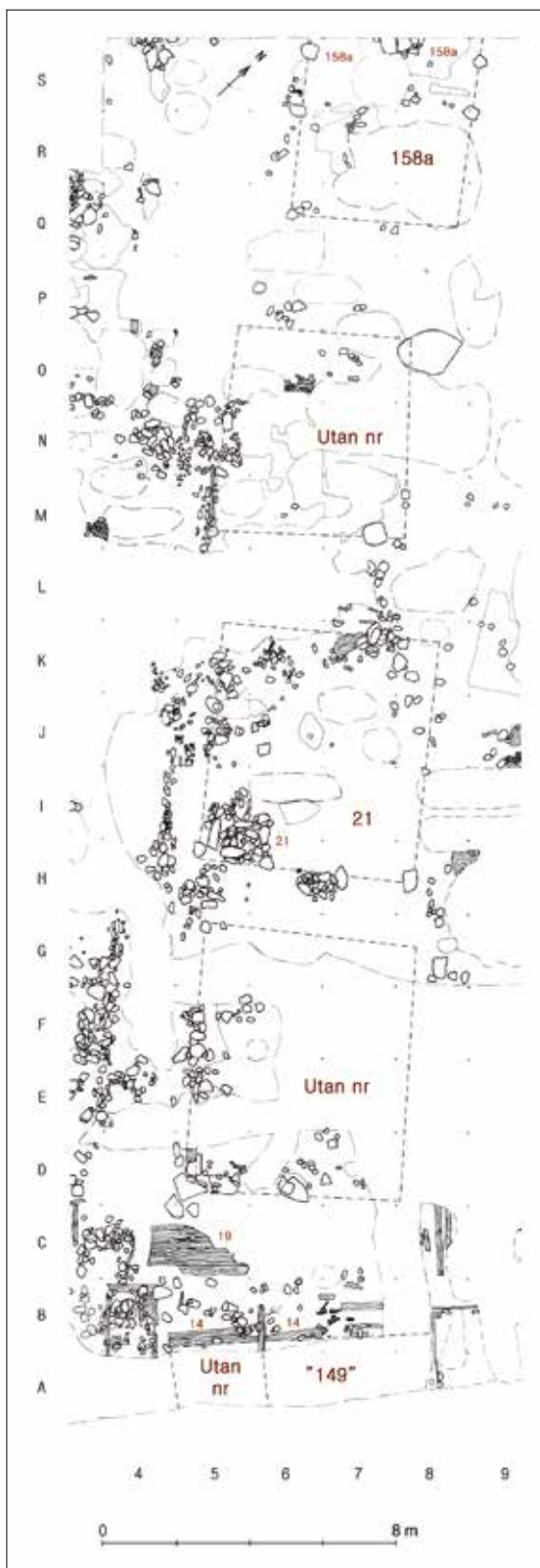
A 14 Träkonstruktion

A 19 Trägolv + plank

Ett antal i SV-NO riktning liggande plank och trästockar.

Figur 102. Det brända torvtaket i hus 387 med sina förkolnade rester av den bärande träkonstruktionen. Den sandiga orange askan är en effekt av eldsnådan, då järnföreningar i jord och sand i torven oxiderat till denna färg. Foto sydost.

Figur 103. Tomt III i fas 9.

Hus utan nr

Rester av lergolv i rutorna E5, E6, F5 och F6. Stora syllstenar i D5 och D6 samt mindre syllstenar i E5 och F5. Ytan var kraftigt störd av sentida nedgrävningar, och i sina ostörda partier täckt av bränd sand, som anges vara samtida med ett brandlager i profil 5, lager 68.

Fynd: guldtråd (Fnr 2625), glaspärlor, enkelkam, spelpjäs av sten, sländtrissa av sten, bennål, degel, smidesslagg, mycket hornspill, hornkilar, brynen, AII, AIV, BIIy (franskt vitbrännande gods) och CI-gods.

Hus 21; Hörnhärdshus

A 21 Härd

Spridda stenar runt om i huset, hörnstenar i söder och i öster. Kraftig hörnhärd i syd med reflektorstenar i sydväst och sydost och ett utrak i NO riktning. I fasrapporten anges den skärvigade stenraden ca 1,2 m sydväst om den tänkta vägglinjen som en möjlig rest av en syll till loftgångsstöd. Ett stolphål till en ev. sådan konstruktion fanns i ruta J4.

Fynd: fragment av glaspägare (Fnr 3958), glastråd, flertalet glaspärlor, guldfoliepärsla, glasing, bärnstenspärlor, sländtrissor av ben, volhynisk skiffer och bly, vinare, en hårlock (Fnr 2055), nål av kopparlegering, nål av järn, hornnål, beslag av kopparlegering, järnbeslag, smärre mängder hornspill och halvfabrikat, 2 skärvelfragment varav ett med gulddroppar, brynen, deglar, dubbelhelkam, flertalet oidentifierade järnföremål, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BIIä, BIIy-gods.

Hus utan nr

Spridda syll- eller mittstenar i den sydvästra vägglinjen. Lerytor i rutorna M5, M6, M7, N5 och N6. Tydlig sydvästlig avgränsning där leran slutat vid en stock. Ytan var störd av sentida nedgrävningar.

Fynd: kalkstensfossil (Fnr 3624), glaspärsla, beslag av bly, kammar, hornspill, lera/lerklining, bryne, BI, BIIä, CI, CII-gods.

Hus 158a; Mithärdshus
A 158 Lergolv/härd

Hus 158 utgjordes av två lergolv lagda nästan direkt på varandra, tillhörande underfaserna 9a och 9b. Till det undre lergolvet hörde stenar med aska, tolkade som en härd, varav en sten var en flat häll. Enstaka syllstenar fanns i de sydvästra och nordöstra vägglinjerna. Huset fortsatte åt nordväst, in i profilen och bortom schaktets nordvästra gräns.

Tomt IV

Hus 149; Bod, kammakeri med metallhantverk
A 149 Hus/bod

En byggnad som bildat dubbelbod tillsammans med hus 150 i nordost, och som avgränsades mot det senare av en stock. Den nordvästra avgränsningen markerades av en planka ställd på höjkant. Den sydvästra väggen angavs av en smal ränna med trärester i NV-SO riktning. Boden hade lergolv.

Fynd: ringspänne av kopparlegering (Fnr 29413), smidesslagg, degel, föremål av kopparlegering och mycket hornspill och halvfabrikat av horn.

Hus 150; Bod, kammakeri
A 150 Hus/bod

En byggnad som bildat dubbelbod tillsammans med hus 149, som delade syllstock med detta och avgränsades i nordväst av en NV-SO liggande stock. Lergolv. I väst löpte en ränna i NV-SO riktning, ca 0,15 m djup, fylld med hornspill.

Fynd: sammansatt enkelkam med fodral (Fnr 22317), mycket hornspill och halvfabrikat av horn, allmänt äldre svartgods, BIIy-gods.

Hus 152b
A 152 Hus

Fragmentariska husrester som var kraftigt störda av sentida nedgrävningar. Syllstensrad i nordost, hörnsten i syd. Lergolv. Brända plankrester i nordväst.

Figur 104. Tomt IV i fas 9.

Fynd: malsten/löpare av granit (Fnr 13253), järnixa (Fnr 13177), dubbelhelkammor, järnföremål och föremål av kopparlegering, kniv, brynen, mycket lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och BIIä-gods.

Hus 141; Mitthärdshus

A 141 Härd

A 143 Lergolv m. förmodad härd

Rest av en stor rektangulär mitthärd, med kantstenar stående i grusig lera som utgjorde härdens botten. Däröver låg ett 0,1-0,15 m tjockt asklager. Söder om härden fanns ett stycke lergolv, A 143.

Fynd: kalkstensfossil (Fnr 18608), runben (Fnr 17736), glaspärlor, vävtyngd, lerklining, malsten, brynen, dubbelhelkammor, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BI, BIIä och CI-gods.

Hus 202; Mitthärdshus

A 202 Lergolv m härd

Ett lergolv med gles syll i öster, uppblandat med brända lerklumpar i rutorna O12 och P12, möjligen lerklining från en infallen vägg.

Fynd: en hel malsten, inritad i plan (Fnr 26899), tinningring av kopparlegering (Fnr

16774), guldfoliepärta, järnföremål, spikar och nitar, föremål av kopparlegering, degel, brynen, allmänt svartgods, AII, AIV, BI, BIIy, CI-gods.

Hus 216b

A 215 Syllstensrad

A 216b Syllstenar/lergolv

En rad av små tätt lagda syllstenar i NV-SO riktning med ett tydligt hörn i nordväst. Gult/gulrött lergolv, 0,15 m tjockt, som delvis smet över syllen. Den östra delen av huset var störd av en sentida nedgrävning och husets utbredning i öster. På utomhusytan väster om huset låg en samling större stenar, A 215.

Fynd: smärre mängder lerklining, föremål av järn och brons, AII-gods.

Passage III

Kavelbro

A 264 Träbrobeläggning, gränd

Fragment av kavelbro. Spridda plankor i NV-SO och NO-SV riktning. Fragment fanns också längs hus 300 i passagens nordvästra del, samt möjligen längs hus 152b:s nordöstra vägg.

Tomt V

Hus 262; Bod

A 262 Träkonstruktion under lergolv

Hantverksbod. Enstaka syllstenar och lergolv, 0,02-0,1 m tjockt. En träkonstruktion i den sydöstra delen av ruta B13.

Fynd: glasing (Fnr 27448).

Hus 406; Bod

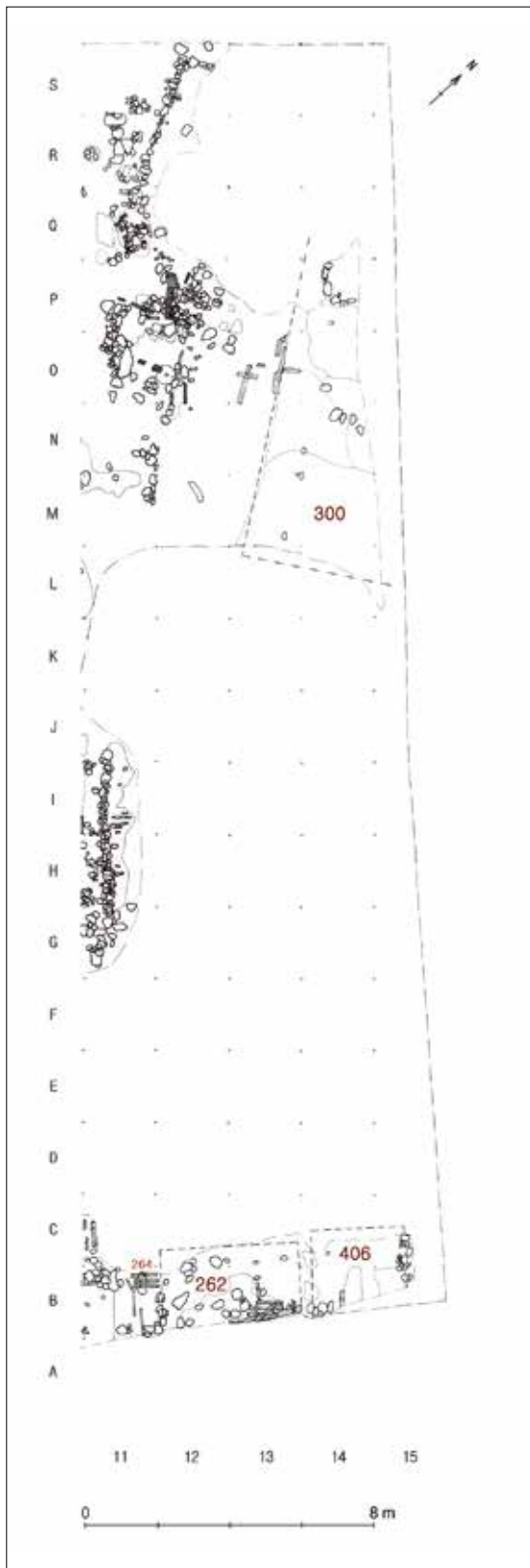
A 406 Hus, bod

Syllstensrad i nordost. Golv av jord och fläckvis med lera.

Fynd: sandsten beskriven som bakhäll (Fnr 28224), malsten, oidentifierade föremål av järn och kopparlegering, allmänt äldre svartgods, AIV och BI-gods.

Figur 105. Till vänster mitthärden A 141, tillhörig hus 141 på tomt IV fas 9. Omedelbart under denna ligger härd A 142 från fas 8. Syllen till böger tillhör hus 145 i fas 7 - en illustration till hur tunna de sena faserna kunde vara i tomtens bakre partier. Foto från öster.

Figur 106. Tomt V i fas 9.

Hus 300 A 300 Golvytor?

Ytor av påfört grus, sand och lerig jord som tolkats som golv.

Fynd: kalkstensfossil (Fnr 24942), guld-
foliepärå, bärnstensring, sländtrissa av ben,
bryne, järnföremål och föremål av kopparlege-
ring, dubbelhelkam, vävtyngd, smärre mängder
smidesslagg och hornspill, degelfragment, ler-
klining, allmänt äldre svartgods, AII, AIV och
BIIä-gods.

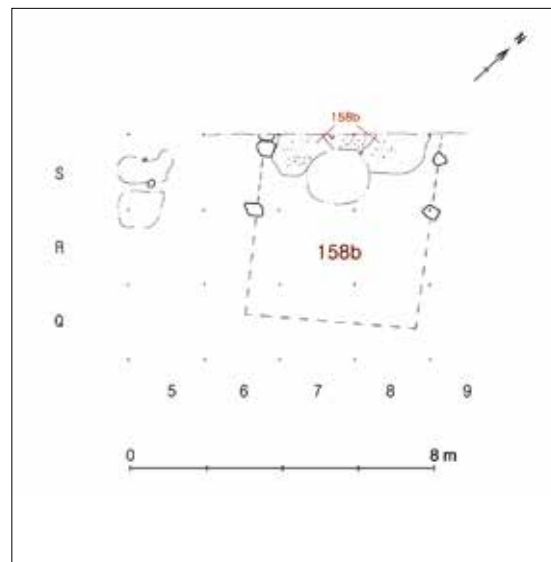
Tomter och hus i underfas 9b

Tomt III

Hus 158b; Mitthärdshus A 158 Lergolv/härd

Hus 158 utgjordes av två lergolv lagda nästan
direkt på varandra, tillhörande underfaserna
9a och 9b. Enstaka syllstenar låg i de sydvästra
och nordöstra vägglinjerna. Huset fortsatte åt
nordväst, in i profilen och bortom schaktets
nordvästra gräns.

Fynden är sammanlagda med fynd från fas
9a och fas 10.

Figur 107. Hus 158b på tomt III, fas 9b.

Figur 108. Huvudfas III - Fas 10, 1230 till 1260.

Fas 10, 1230 till 1260

Fas 10 sträcker sig från ca 1230 till ca 1260, och omfattar underfaserna 10a, 10b och 10c.

I detta skede var ytan mycket fragmentarisk och störd av sentida nedgrävningar och tomtstrukturen var till stora delar helt uttraderad. Därtill märks en infiltration av sentida föremål i fynddatabasen som understryker graden av störning och tunna och svårfångade kulturlager.

Tillräckligt mycket av tomterna fanns ändå kvar för att vi skall ana att vridningen norrut av de inre delarna av tomterna IV och V, som skedde i fas 8, kvarstod. Även tomt III började nu försiktigtvis följa med något i denna vridning.

De fragmentariska rester av hantverksbodas i zon I som fanns bevarade kan antyda att systemet med dubbla bodar mot Stora Gatan börjat luckras upp. I vart fall var hus 140a på tomt IV ett enkelt hus med en härd i mitten, och även huset 404 har tolkats som en enkel bod. Boden 140a var ett kammakeri med extremt tjocka hornspillslager och över 20 kg tillvaratogs vid grävningen. Någon förändring i funktion var således inte aktuell sedan föregående fas, och trädgårdsmästare Hahnes berättelse från 1920-talet förstärker bilden av storskaligt hornhantverk på platsen, då han påträffade stora mängder hornspill vid grävning på tomten. Aktiviteten i boden på tomt V var däremot vag och svårbestämd.

På tomt I uppträdde ett hus med en oväntad utbredning mot sydost, långt in på den yta som i alla tidigare faser upptogs av passage I. Strax norr om detta fanns ännu en vag syllstensrad. Hur passagerna tett sig i övrigt är oklart då dessa saknades på den störda utgrävningsytan, förutom i utrymmet mellan husen 198 och 210 på tomt V, där en fingervisning ges om att både bredd och sträckning hos passage III harmonierade med tidigare faser. Några spår av sten- eller kavelbroläggningar fanns inte att studera i de trasiga lagren.

Tomter och hus i fas 10a

Tomt I

Hus utan nr

Ett fragmentariskt hus med en gles syll av kraftiga stenar i nordost. Huset har brunnit.

Fynd: sammansatt dubbelhelkam, lerklining, malsten av sandstenskiffer, järnföremål; bl.a. spik och nit, bryne, något hornspill, tegel, allmänt äldre svartgods och BI-gods.

Hus utan nr

Ett fragmentariskt hus med gles syll. Huset har brunnit. Anges i fasrapporten som en fortsättning av ovan beskrivna hus, men syllraden löpte inte i linje med syllan till detta.

Fynd: malsten av sandstenskiffer, järnföremål, bl.a. kniv, spik och nit, något lerklining, allmänt äldre svartgods, AII, BI, BIIy och CI-gods.

Tomt III

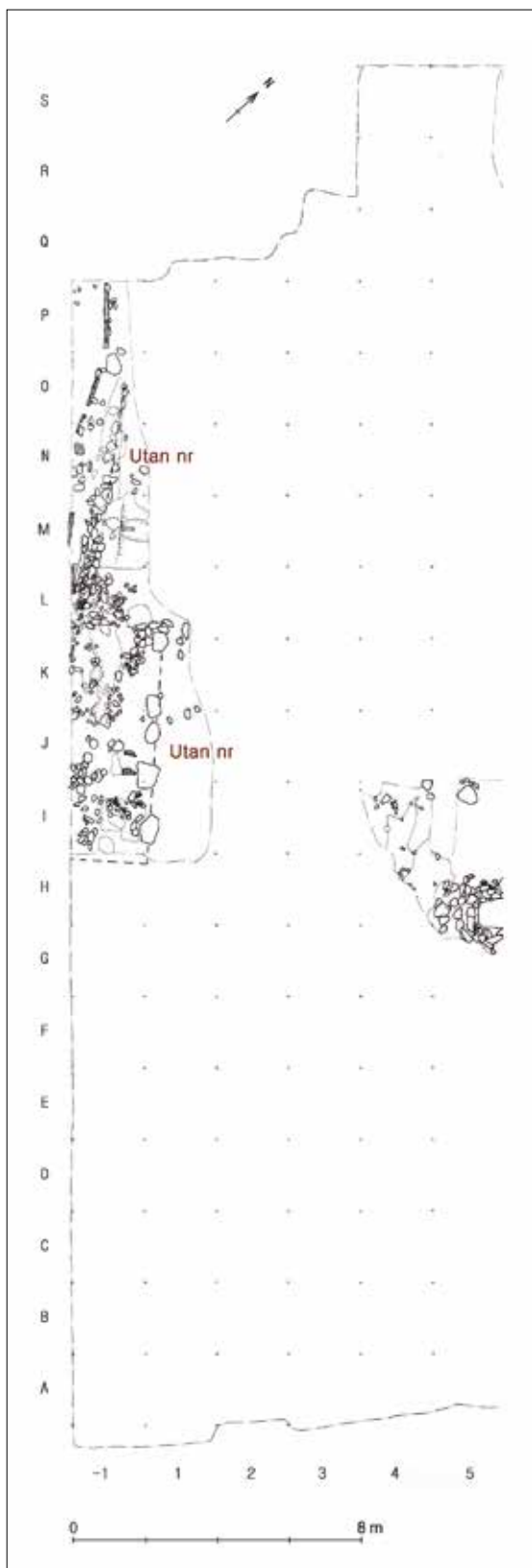
Hus 6/23; Hörnhärdshus

A 6 Stensyll/husgrund

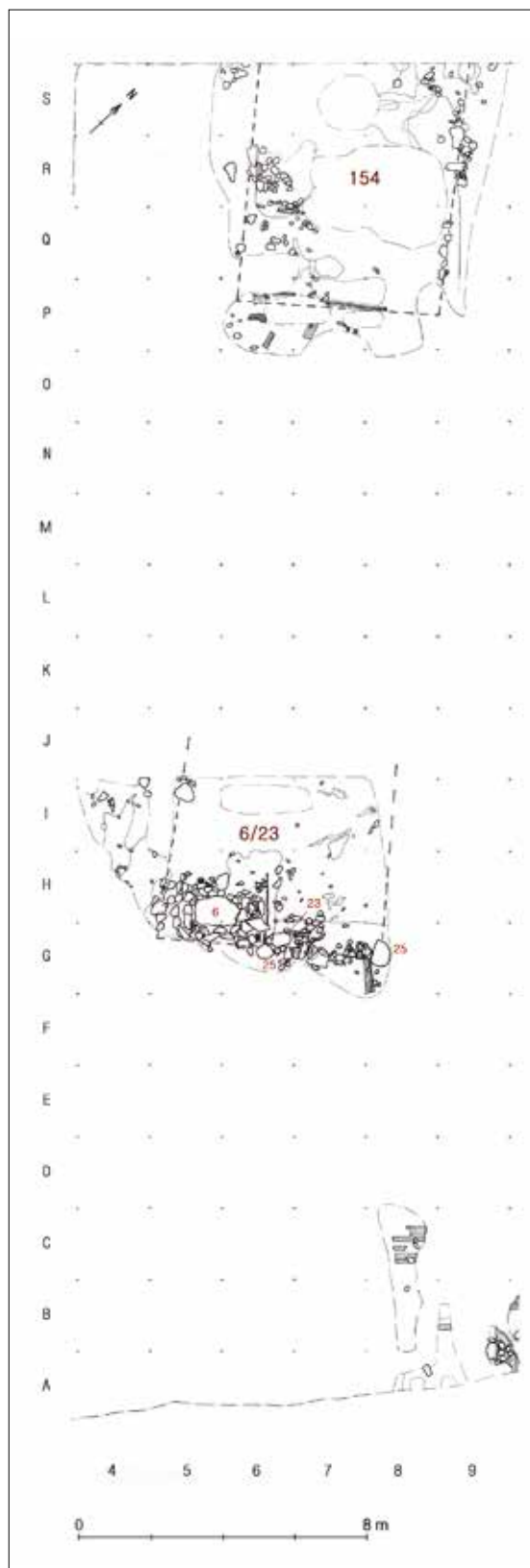
A 23 Syllstensrad

A 25 Syllstensrad

A 6 var en syllstensrad i sydväst och en ugn. Syllstensraden A 23/A 25 utgjorde sydostlig syll till huset, med en kraftigare hörnsten i öster och en tänkbar mittsten i den sydöstra vägglinjen. I anläggningsbeskrivningen omnämns en stolpskonung vid den sydöstra syllstensradens nordöstra ände, ett antal stenar placerade i cirkel. Huset hade jordblandat lergolv och en ugn i söder med en eventuell öppning mot nordväst, bestående av stenar i halvcirkel runt en stor härdplatta av en flat sten i mitten. I fasrapporten hänvisas till likheten med rökugnen i hus 48/52, fas 6.

Figur 109. Tomt I i fas 10.

Figur 110. Tomt III i fas 10.

Fynd: runben (Fnr 1291), glasingar (Fnr 453, 1401 och 3738), fragment av glasbägare (Fnr 2239 och 2240), kristusbild i horn (Fnr 2303), glaspärlor, guldfoliepärla, pilspets av järn (Fnr 1281), brodd, mejsel, sländtrissa av lera, oidentifierade järnföremål, brasförpackning, brynen, flera föremål av kopparlegering; bl.a. en sölja (Fnr 2228), mycket lerklining, nit, spik, något hornspill, degel, allmänt äldre svartgods, AII, BI, BIIy, BIIä, CI, CII samt ett hankfäste av fajans. I fyndmaterialet syns en infiltration av sentida fynd, som kritpipor och buteljglas.

Hus 154

A 154 Lergolv med syllstenar

Stensyll i nordost, möjligen anges den sydöstra avgränsningen av en planka. Ingen synlig härd. Huset försvann in i schaktkanten i nordväst.

Fynd: runben (Fnr 15591), halvfabrikat till långtandskam (Fnr 2490), glaspärla, sländtrissa av täljsten, stylus eller nål av ben, fragment av planglas, brynen, oidentifierade järnföremål, lerklining, större mängder hornspill, hornkilar, tegelfragment, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BI, BIIä, BIIy, CI.

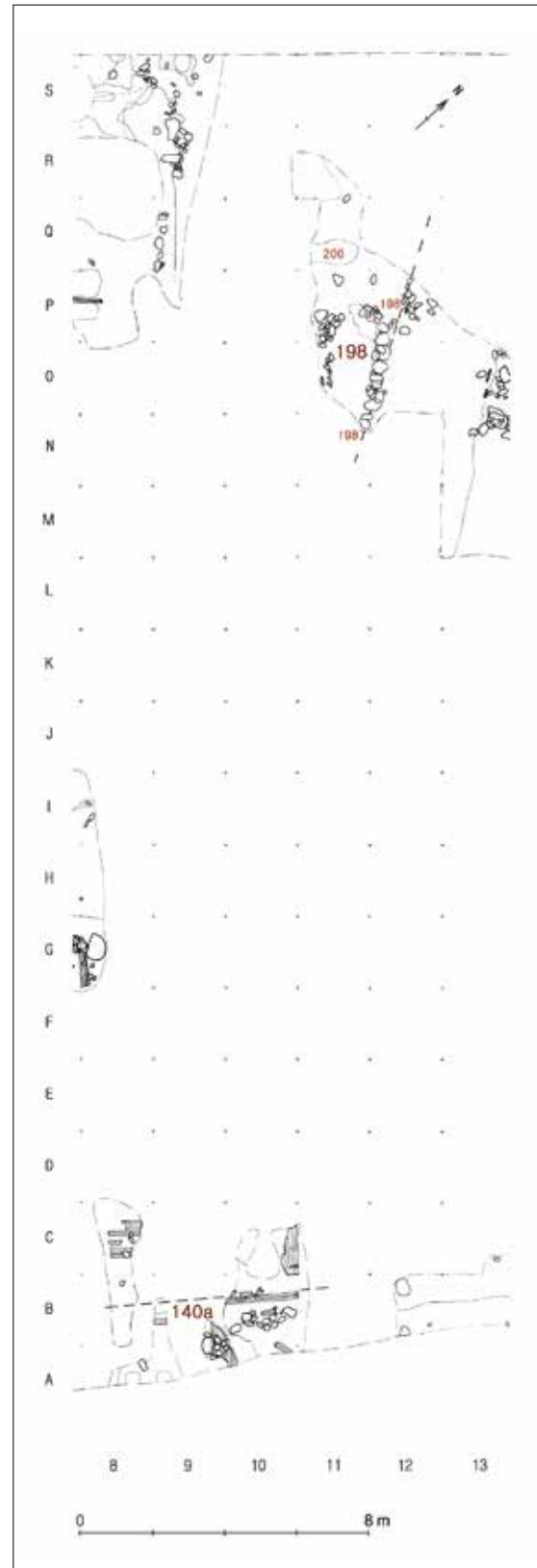
Tomt IV

Hus 140a; Bod, kammakeri

A 140 Härd med golv, Hus

En bod mot gatan. Avgränsades i nordväst av stockar i ruta B10. I mitten en härd med kantkedja som skadats i sydväst. Golvet bestod av smärre lerområden med kolinfiltration och har delvis varit träbelagt.

Fynd: flera föremål av kopparlegering varav en sölja (Fnr 29443) och en brakteat (Fnr 13472), glaspärlor, kalkbruk; varav Fnr 29479 anges som bemålat, mycket stora mängder hornspill och flera halvfabrikat till kammar, både dubbelhelkammar och sammansatta kammar, hornverktyg; mothåll och kilar, kopparlegering, brynen, deglar, smidesslagg och hasselnötter samt fragment av planglas, allmänt äldre svartgods, AII, AIV, BIIä, BIIy och andennegods. Hornspillslagren vattensållades.

Figur 111. Tomt IV i fas 10.

Hus 198

A 198 Syllstensrad

A 200 Lergolv

Tätt lagd syllstensrad i öster. Vagt lergolv som tunnats ut mot nordväst och sydväst och som delvis smet över syllen. Något orange sand fanns i den västra delen, en antydning till brand.

Tomt V

Hus 404

A 404 Syllstensrad

Spridda stenar, tre i NV-SO riktning i nordost samt två i sydväst. Inget golv. Området var stört av sentida aktiviteter.

Fynd: glasring, hornstylus, malsten av sandstenskiffer, kniv, bryne, något smidesslagg, något hornspill, AII och BIIä-gods.

Hus 201

A 201 Lergolv

Ca 0,1-0,15 m tjockt lergolv i rutorna O13 och O14, som avklingade mot passagen. Vid begränsningen mot denna fanns några syllstenar och strax sydväst därom låg spår av trä som tolkats som en eventuell syllstock.

Fynd: sammansatt enkelkam, spelpjäs av ben, bennål, lerklining, hornspill, hornkil, allmänt äldre svartgods, AII och AIV-gods.

Tomter och hus i underfas 10b

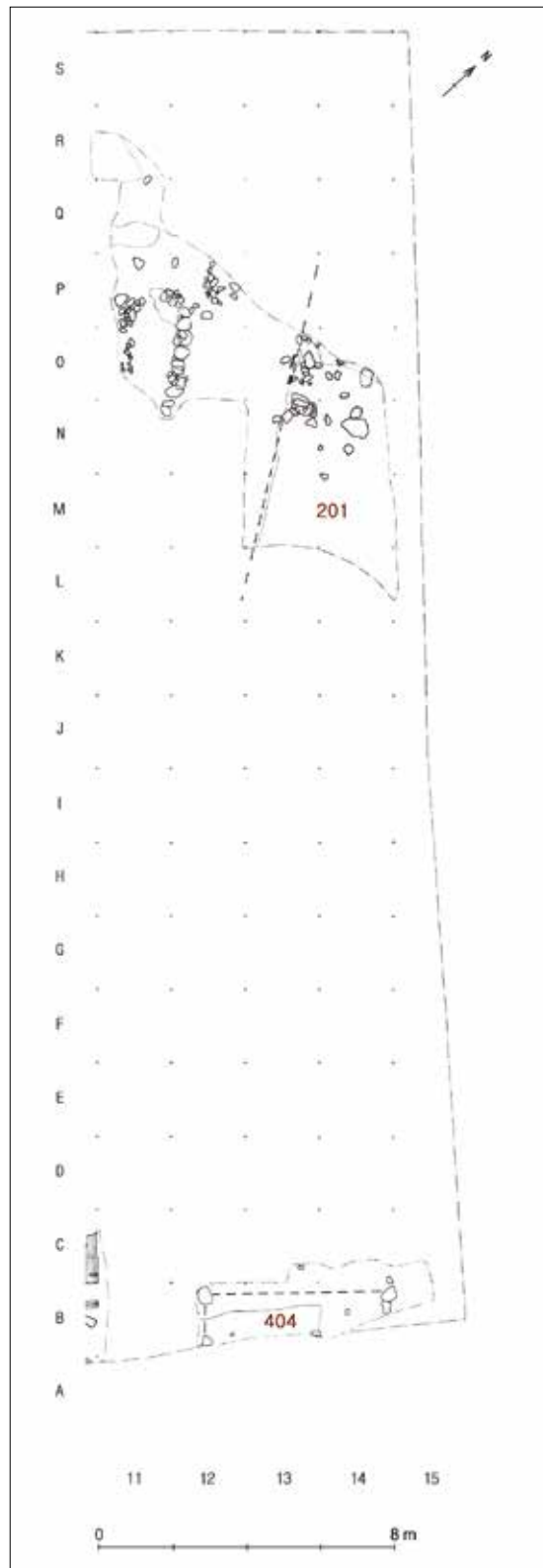
Tomt IV

Hus 140b; Bod, kammakeri

A 140 Härd med golv, Hus

Fragmentarisk golvrest i rutorna A-B8-9 med trärester.

Fynd: stora mängder hornspill, kammar och kamdelar, AII-gods.

Figur 112. Tomt V i fas 10.

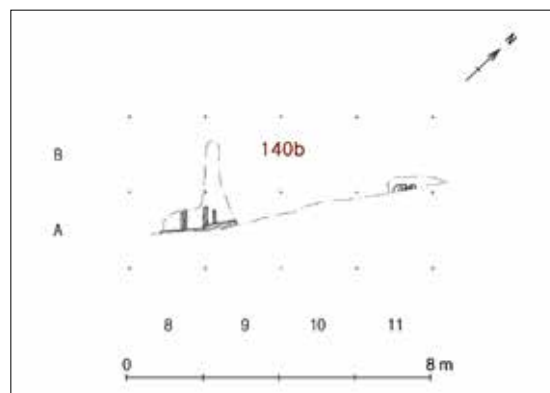
Tomt V

Hus 199

A 199 Lergolv

Lergolv ovan golv A 201 i fas 10a, delvis blandat med grus och småsten. Tjocklek ca 0,1 m. I öster fanns en rest av en bränd plank, som skiljde zonen av renare lera i sydväst från den grusigare i nordost.

Fynd: bärnsten, sländtrissa, dubbelhelkammar, skifferspäll, lerklining, föremål i järn och kopparlegering, allmänt äldre svartgods, AII och CI-gods.

Figur 113. Hus 140b på tomt IV, fas 10b.

Tomter och hus i underfas 10c

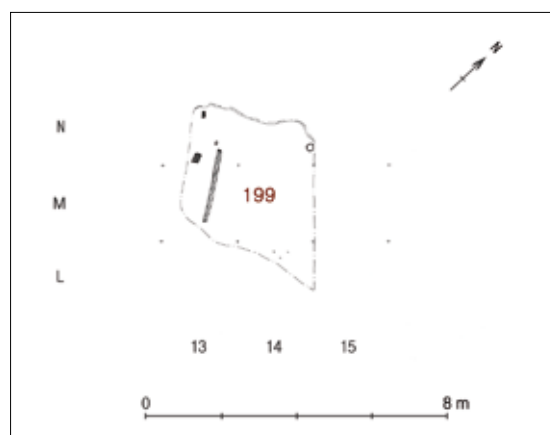
Tomt V

Hus 331; Mitthärdshus

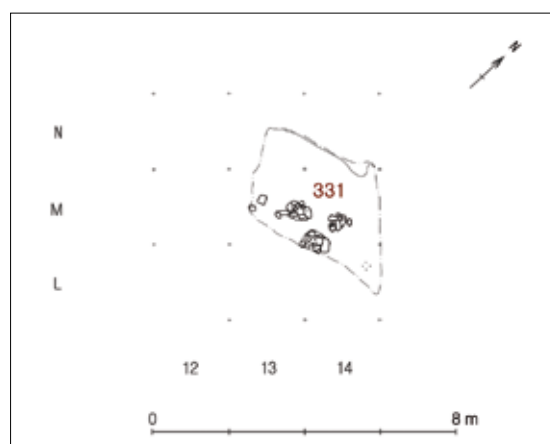
A 331 Lergolv m härd

Ett golv av 0,12 m tjock grå jordblandad lera. I ruta M13 fanns ett stort stenscott stolphål med förkolnat trä i. Härden var anlagd direkt på lergolvet och skadad av störningen i sydväst. I härdens närhet fanns förkolnad näver och golvet täcktes av ett tunt lager bränd sand/aska.

Fynd: malsten av sandstenskiffer, lerklining, fot till oljelampa i keramik och AII-gods.

Figur 114. Hus 199 på tomt V, fas 10b.

Figur 115. Hus 331 på tomt V, fas 10c.

*Figur 116. Kristusfigur, längd 48 mm,
Fnr 2303, fas 10, hus 6/23, tomt III.*

Fynd

Rune Edberg

Inledning

Rapportdelen om fynden från kv. Trädgårdsmästaren 9-10 har delats in i tre avsnitt. Först kommer en redogörelse för arbetet med att försätta fynddatabasen i sådant skick, att den ska bli användbar för forskning. Därefter följer en redovisning av vad som publicerats ifråga om forskning på fynden från denna grävning. Slut-

ligen en sammanfattning av de naturvetenskapliga analyser som utförts.

Själva fynddatabasen finns - i olika dataformat - på cd-skivan som medföljer rapporten. Där finns också flera av de specialstudier, som refereras till i texten nedan.

Fynddatabas

Den gamla fynddatabasen visade sig vid genomgången ha stora brister. Där fanns tusentals luckor, dubletter (se lista i filen Trdgm-Excel på bifogad cd-skiva), många otydligheter och prov på bristande konsekvens vid registreringen. Ett av de största arbetsmomenten under rapportarbetet kom att bestå i att försätta databasen i användbart skick.

För den forskare som vill använda databasen är det nödvändigt att inte bara upptäcka dess stora potential utan också att känna till dess tillkomsthistoria och de källkritiska aspekter, som kan vara förknippade med fyndgrupper och enskilda fynd. Därför redovisas dessa frågor kortfattat här.

Fynden från undersökningen omfattar nära 29 000 poster. Att det sista fyndnumret i databasen ligger på över 30 100 beror på att det finns en del överhoppade nummer och oanvända nummerserier. En fyndpost kan bestå av ett enda föremål eller av många med samma material och sakord, tillvaratagna inom samma ruta och skikt.

Kolumnerna i databasen är: fyndnummer, y, x, skikt, underskikt, proffillager, fas, anläggningsnr, anläggningstyp, material, sakord, antal exemplar, antal fragment, vikt, tomt, föremål, anmärkning, fyndomständigheter, färg, anmärkning 2011.

Fynden registrerades under grävningens gång. En stor kvantitet hornspill och ett mindre antal fynd, som legat oregistrerade i museets

magasin, registrerades 2011. I förkommande fall har detta noterats i databasens anmärkningsfält.

Den ursprungliga registreringen skedde för hand på pappersblanketter. Uppgifterna fördes senare in i ett dataregister (programvaran var 4D), som konstruerats vid Sigtuna Museum. En del påträffade exempel vittnar om att fel ibland smög sig in vid avskriften från papper till dator. Det märktes bland annat på att i en av handstilarna siffran ett ibland lästs som en sju. Detta och andra misstag är besvärande men har, totalt sett, troligen ett rätt begränsat genomslag.

Fyndmaterialet var inte bara enormt stort utan också mycket varierat. Vid registreringen dök uppenbarligen hela tiden föremål upp som inte passade in i de ursprungligen upprättade material- och sakordlistorna. Därför gjordes successivt olika tillägg till dessa vilket resulterade i inkonsekvenser. Vid registreringen skapades dessutom nya material- och sakord, som utan att föras in i ordlistorna användes en eller flera gånger. Samtidigt fattades en del material- och sakord som, om de konstruerats, hade varit passande och tillämpbara. Under registreringens gång avlöste också en rad olika arkeologer varandra, något som möjligen är huvudförklaringen till skillnader i bedömningarna vid registreringen.

Vilka ändringar och tillägg som kan ha gjorts i fynddatabasen mellan 1990 och 2011 har det inte varit möjligt att få någon samlad information om. Att inga systematiska ansatser gjorts att korrigera och förädla innehållet, i takt med att konserveringsrapporter och forskningsrön strömmat in, är dock klart.

Ett undantag är att det framgick att fasdateringarna för fynden från schaktets östra del (tomterna IV och V) i princip hade blivit införda i databasen.

Likasa hade förändringar gjorts som berört en del fyndposter som ursprungligen registrerats som bränd lera och slagg. Här hade Anders Söderbergs och Ny Björn Gustafssons bestämningar av olika slags teknisk keramik förts in i databasen.

Fasbestämningar

Alla fynd har vid revideringen av databasen fått en fasbeteckning, om det alls varit möjligt. De luckor i detta avseende som fanns kunde i huvudsak täppas till med hjälp av existerande dokumentation. Så har till exempel de fasbestämningar av fynden från tomterna I, II och III som sedan mycket länge i princip varit gjorda, nu förts in.

Ett litet antal rutor och skikt visade sig vid genomgången ändå inte vara fasbestämda. Här har de ansvariga för analysarbetet, Björn Pettersson och Mats Roslund, på förfrågan hjälpt till med kompletterande uppgifter. Detta har då noterats med "BP" respektive "MR" i anmärkningsfältet. Några enstaka rutor och skikt saknar ändå fortfarande fasbestämning och fynden från dem, ett fåtal, har förts till närmast övre skikt. Detta har noterats i anmärkningsfältet.

Där fyndomständigheter inte alls angivits eller varit oklara har någon fasindelning givetvis inte varit möjlig. Emellertid har en specialfas, fas 11, konstruerats som beteckning åt föremål som framkommit vid rensning, sentida störning, som saknar noterade fyndomständigheter eller där noteringarna är ofullständiga. Fördelen med detta är att beteckningen fas 0 reserverats för sådana föremål som eventuellt skulle gå att fasbestämma vid en fördjupad genomgång av fältritningarna. Det handlar då om fynd som är relaterade till en viss profil där noteringar om fyndets läge finns (fynd som är relaterade till profil men utan vägledande noteringar har däremot förts till fas 11).

Fynd som Pettersson eller Roslund gett fasnummer som inte överensstämmer med numren som de gett respektive fyndförande skikt, har fått behålla sina nummer. Dessa anomalier beror på de justeringar av fastillhörigheter som i en del fall gjorts i samband med det stratigrafiska analysarbetet. Icke fasbestämda fynd som Pettersson eller Roslund knutit till anläggning som låtit sig fasbestämmas, har getts anläggningens fasbeteckning.

Tomter

De arkeologiskt konstaterade tomterna skär något diagonalt över grävningens koordinatsystem, varför många grävruator kommit att delas mellan tomterna. Tomterna har också, som framgår av den bebyggelsearkeologiska genomgången, förskjutits något över tid.

I fynddatabasen har trots detta ett fast tomtindelningssystem tillämpats, där varje ruta förts till samma tomt genom alla faser. Ingen hänsyn har tagits till dropprum och passager. Tomtangivelsens syfte är således främst att ge överskådlighet och en snabb anvisning om på vilken plats i hela det stora schaktet som fyndet gjorts.

Rutorna har förts till respektive tomt enligt följande:

- Till tomt I: f-p -1; m-p 1.
- Till tomt II: a-e -1; a-g 1-3; h-l 1-4; m-s 2-4.
- Till tomt III: a-g 4-7; h-s 5-8.
- Till tomt IV: a 8-10; b-p 8-11; q-r 9-11.
- Till tomt V: b-h 12-15; i-q 12-14; r-s 12-15.

Fyndbestämningar

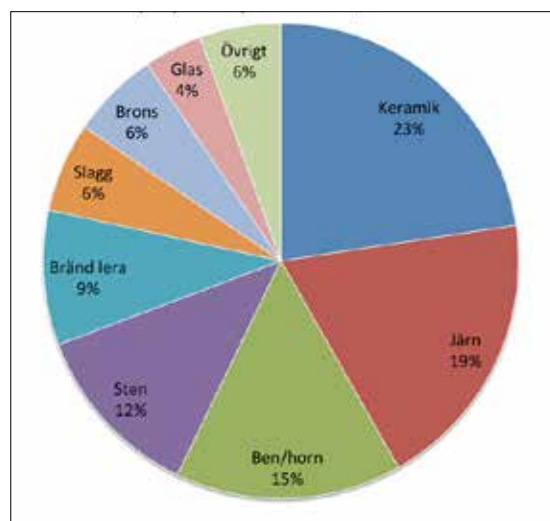
Uppenbara fel och brister i fynddatabasen har rättats, där det varit möjligt. En del fall av dubbelregistreringar har kunnat rensas ut eller har förtydligats. Att två olika fyndposter givits samma nummer förekommer och har, där det upptäckts, påpekats i anmärkningsfältet. Enstaka fynd med felande, motstridiga eller egendomliga uppgifter har kontrollerats mot föremålen, om det på rimlig tid gått att hitta dem i utställningarna eller i magasinet. Det finns också ”spökfynd”, som av obekant anledning aldrig förts in i databasen. De som påträffats har nu registrerats. I andra fall verkar det som att föremål fått ett preliminärt fyndnummer utan att detta sedan förts in. Numret har då ibland senare olyckligtvis använts för en helt annan fyndpost.

Efter det att kompletteringar och rättelser gjorts i största möjliga mån, fortsatte arbetet med att skapa enhetlighet. Detta får ses som en grundförutsättning för att databasen ska kunna utnyttjas för forskning. En del material

Fyndposter per material

Keramik	6537
Järn	5539
Horn och ben	4466
Sten o. mineral	3496
Bränd lera	2652
Slagg	1759
Glas	1143
Brons	1728
Övrigt	1598
Summa	28918

Tabell 4. Fyndposter per material/ materialgrupp.

Figur 117. Fyndposter per material, procentuellt.

och sakord slopades och nya tillskapades vilket medförde omfattande konsekvensändringar.

Tillägg till databasen

Geologen Peter Krestens genomgång av över 1500 stenföremål resulterade i ombestämningar i stor omfattning. Dessa värdefulla uppgifter har inarbetats utifrån Krestens rapporter och signaleras med PK i anmärkningsfältet.

Numismatikern Kenneth Jonsson bestämde redan 1990 merparten av myntfynden och hans

uppgifter har nu tillförts databasen, med KJ i anmärkningsfältet. Likaså har uppgifter om runfynd på lösa föremål och ben nu, med hjälp av runologen Helmer Gustavson, kunnat aktualiseras och korrigeras. HG i anmärkningsfältet.

Lars G. Henricson har välvilligt ställt sin opublicerade inventering av glasföremål från Sigtuna till förfogande, och den bifogas nu som bilaga till rapporten (på cd-skivan). Henricsons bestämningar har inte förts in i databasen, utan de fyndnummer som han granskat har istället getts hänvisningen ”se LGH” i anmärkningsfältet.

Material - sakord

Ombestämningen av stenföremål förde med sig många nya material. För att gruppen materialord inte skulle svälla oproportionerligt mycket har en del ovanligheter buntats ihop under samlingsbeteckningen Bergart/mineral med specifikation i anmärkningsfältet. Efter revideringen finns 48 kategorier *Material* i fynddatabasen.

För att något begränsa antalet sakord har föremål med mycket likartade karaktärer i viss utsträckning förts ihop (t.ex. spelbricka, spelpjäs = spelpjäs; rembeslag, remändebeslag = rembeslag). Efter revideringen finns 130 *Sakord* i fynddatabasen.

Vissa brister i dataregistreringen har varit omöjliga att åtgärda. Det finns t.ex. ett antal fynd som varken har noteringar om antal föremål, antal fragment eller vikt. Att leta reda på dessa fynd och komplettera uppgifterna har det inte funnits tid till.

Indelningen av fynd i antingen föremål/antal eller fragment/antal har fått olyckliga följder. Vid registreringen medförde den att samma fynd, t. ex. en avslagen bit av ett skifferbryne, antingen kunnat betecknas som ”skiffer/fragment/fynd antal 1” eller som ”skiffer/bryne/fragment antal 1”. ”Fragment” kom ibland att täcka inte bara delar av identifierbara föremål utan också ”spill” i allmänhet och oidentifierbara småbitar.

I de fall där det klart framgår i anmärkningsfältet att det handlar om fragment av identifier-

Bark, Ben, Benaska, Bergart/mineral, Bergkristall, Bly, Brons, Bränd lera, Bärnsten, Elfenben, Flinta, Fyllit, Glas, Glimmerskiffer, Guld, Horn, Hår, Järn, Kalk, Kalksten, Karneol, Keramik, Koppar, Krita, Kvarts, Kvartsfyllit, Lera, Lerskiffer, Läder, Metall, Mosten, Näver, Nötskal, Sandsten, Sandstensskiffer, Silver, Slagg, Snäcka, Sten, Tand, Tegel, Tenn, Textil, Trä, Täljsten, Volhyniskt skiffer, Växtfiber, Övrigt.

Tabell 5. Materialord i fynddatabasen.

AI, AII, AIII, AIV, Allm. ä. svartgods, Amforakeramik, Armrings, Axnyckel, BI, BII, BIIä, Balansvåg, Beslag, Bjällra, Bleck, Blosshållare, Blästermunstycke, Brakteat, Brodd, Bryne, Bränd lera, Bultlås, Bultlåsnyckel, Båtshake, Bägare, CI, CII, Degel, Djurhuvudspänne, Doppsko, Dragnyckel, Dubbelhelkam, Eldstål, Enkelkam, Fingerring, Fiskekrok, Flinta, Fossil, Fragment, Fönsterglas, Föremål, Förpackning, Gjutform, Glättsten, Guldfoliepärla, Halvfabrikat, Hasp, Hänge, Hänkel, Hästsko, Islägg, Kalkbruk, Kam, Kamfodral, Kamskena, Kapell, Kedja, Kil, Klämma, Kniv, Kors, Kritpipa, Krok, Kupellationsmaterial, Laggkärl, Laggstav, Lampa, Lerklining, Malsten, Mineral, Miniaturyxa, Mothåll, Murtegel, Mynt, Märta, Nit, Nyckel, Nål, Nålhus, Pilspets, Pincett, Pryl, Puns, Pärla, Rembeslag, Rep, Ring, Runben, Runsten, Samm. dubbelkam, Samm. enkelkam, Sisare, Skaft, Sked, Sko, Skärning, Skärvel, Slagg, Slipsten, Sländtrissa, Smidesskälla, Spelpjäs, Spik, Spill, Spänne, Sten, Stylus, Syl, Sölja, Söm, Tand, Tandplatta, Tegel, Ten, Tinningring, Torne, Tråd, Tyg, Tärning, Ull, Uppståndelseägg, Vikt, Vinare, Vävtungd, Yxa, Ändplatta, Ässjefodring, Örslev, Övrigt.

Tabell 6. Sakord i fynddatabasen.

bara föremål har fyndet flyttats från kolumnen fragment (och antal föremål) till föremålstypen ifråga (och antal fragment).

Flera andra motsägelsefulla sakord finns - t.ex. halvfabrikat - men har inte ändrats.

Anmärkningar om vissa föremålstyper

Keramik

Registreringen av keramiska kärl kvarstår från originalregistreringen med endast marginella förändringar.

Äldre svartgods (d.v.s. så kallad A-keramik) har registrerats med beteckningarna Allmänt ä. svartgods (obestämd proveniens), AI (västeuropeiskt), AII (dels import - från Rus, enligt Mats Roslunds forskning, dels lokal tillverkning av Östersjökeramik), AIII (finskt) och AIV (inhemsk produktion). I många fall har A-keramiken fått noteringar som orn=ornamentik, my=mynning eller bott=botten.

Det ska påpekas att vid senare grävningar har A-keramiken på grund av de betydande källkritiska problemen inte differentierats vid registreringen.

Yngre svartgods har registrerats som BI, äldre rödgods som BIIä och yngre rödgods som BIIy. BIII har inte använts utan västeuropeisk keramik av olika typer (Pingsdorf, Paffrath, Andenne och Rouen) har sorterats in bland B- och C-keramiken och får sökas i anmärkningsfältet. I övrigt är Amforakeramik ett eget sakord medan fajans, porslin och liknande gods fösts ihop som Keramik/Övrigt med preciseringar i anmärkningsfältet.

Vävtungder och blästermunstycken

Vad som är vävtungder och vad som är blästermunstycken har synbarligen ofta varit oklart vid registreringen. Mellan de två sakorden finns en stor överlappning. En förnyad genomgång av dessa fynd skulle kunna ge en klarare bild och antalet vävtungder skulle då troligen öka på blästermunstyckenas bekostnad.

Vid översynen av databasen har föremål betecknade som blästermunstycken förts till materialet keramik medan vävtungder förts till materialet bränd lera. Också lerklining har förts till bränd lera.

Ben och horn

Kammar, delar av kammar och tillbehör till kammar har inget övergripande sakord utan får sökas på respektive sakord enkelkam, sammansatt dubbelkam, tandplatta osv. ”Kam” signalerar som sakord en obestämd eller avvikande typ.

Begreppet ”Sigtunakam” som figurerar i anmärkningsfältet avser troligen oftast ett slags enkelkammar med trekantigt ”handtag” men uttrycket har eventuellt ibland också använts för vävskammar (långtandskammar).

Sakordet kil (material horn) anger i databasen sannolikt nästan uteslutande det som vid senare grävningar i Sigtuna registrerats som kilformigt städ, vilket tolkats som ett hjälpmedel vid kamhantverk.

Bearbetat ben och horn kan ibland vara svårt att snabbt skilja åt okulärt och vid senare grävningar i Sigtuna har materialtypen därför betecknats som ben/horn.

Järn

Sigtunas arkeologiska järn är som regel svårt korroderat. Det uppträder ofta som oformliga

Figur 118. Formen avslöjar detta hårt korroderade järnföremål som en skäggyxa. Fnr 15668, fas 5.

klumpar, och föremål som eventuellt döljs under den tjocka rosten kan vara svåra eller omöjliga att identifiera okulärt och i handen.

Beträffande smärre järnföremål registrerades föremålstyper ibland var för sig, när det lät sig göras, men ofta hanterades järn endast som material, d.v.s. igenkännbara föremål som till exempel nitar och spikar klumpades ihop med oidentifierbart järn och registrerades i samma fyndpost.

Fyndforskning

Redan 1990 trycktes en välskriven och trevligt illustrerad, populärt hållen sammanfattning av de preliminära resultaten från undersökningen. I boken, *Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90*, medarbetade förutom Sten Tesch som ansvarig - också Björn Pettersson och Mats Roslund som först varit fältarbetsledare och därefter svarade för bearbetningen. Också en rad andra av de arkeologer som deltagit i utgrävningen, plus ett par utomstående forskare, medarbetade.

I *Makt och människor* återfinns de första ansatserna till bearbetning av det gigantiska fyndmaterialet. Artiklarna är upplagda med ett funktionellt och socialt perspektiv och fynden är insatta i ett vidare kultursammanhang. Bidragen i boken är av hög kvalitet och vissa är fortfarande det enda som skrivits i respektive fråga.

När sedan den vetenskapliga rapporten från undersökningen skulle ställas samman var ambitionerna mycket höga. Men resurserna räckte inte till utan arbetet sköts upp år efter år.

Att undersökningen så länge varit opublicerad har dock inte inneburit att fynden under åren som gått förblivit helt obearbetade. Tvärtom har de varit ämnen för en rad olika punktinsatser alltifrån seminarieuppsatser till avsnitt i doktorsavhandlingar och utläggningar av etablerade forskare. Flera av dessa studier har publicerats i museets 2006 omstartade vetenskap-

Metall

Med metall avses icke-järnmetaller som inte har egna materialord eller där materialet inte kunnat fastställas eller verkar ha blandade beståndsdelar. Egna material är bly, tenn, koppar, brons, silver och guld. Brons och koppar har bibehållits trots att kopparlegering sedermera blivit den gängse termen i arkeologiska sammanhang eftersom koppar, brons, mässing och andra legeringar är omöjliga att skilja från varann i fält.

liga årsskrift *Situne Dei*, som för övrigt redan - efter hittills utgivna sex volymer - visat sig spela en viktig roll för spridning av nya Sigtunarön.

Inför arbetet med denna rapport var avsaknaden av budget för att genomföra egen, ny forskning en tvingande förutsättning. Uppgiften bestod i att ställa samman redan publicerade resultat, inget annat, och det är så följande framställning ska läsas.

Indelningen har gjorts efter materialtyp. Detta upplägg ger också en fingervisning om var det finns ett rikt arkeologiskt primärmaterial, som ännu inte är utnyttjat. En utmaning för arkeologistudenter på jakt efter empiri till sina uppsatser och till forskarvärlden i allmänhet.

Eftersom avsikten endast är att ge en överblick har nedslagen i de olika studierna hållits kortfattade. Vid varje avsnitt finns referenser till de arbeten som bedömts vara relevanta.

Artiklar i utställningskataloger och från populära sammanhang, som såvitt kunnat bedömas bygger på publicerad forskning, har inte tagits med. Inte heller flyktiga omnämningen i översiktsartiklar av vissa fynd eller fyndgrupper.

Ett undantag görs för de fynd från Trädgårdsmästaren 9-10 som lånades ut till Europarådets stora vandringsutställning 1992-93 (Berlin, Paris, Köpenhamn) och är presenterade med korta men initierade texter och bilder i katalogen till denna (Roesdal red. 1992).

Katalognr	Trädgårdsm. Fnr	Föremål
498	5429	Runben
505	2841	Runben
531	22145	Runben
576	5851, 7641, 7991, 9358, 9936, 27187	Sländtrissor av volhyniskt skiffer, glas, bärnsten och keramik
582	2810, 2837, 3287, 3758, 4253, 5242	Fingerringar av glas och bärnsten
583	17452 (i katalogen felaktigt 29504)	Tenn / glasringar
584	303, 765, 1112, 1472, 2604, 2762, 5267, 7313	Bergkristall, ämnen och slipade föremål
598	8287, 14057	Elfensbenskammar

Tabell 7. Fynd från kv. Trädgårdsmästaren 9-10 som förekom i Europarådsutställningen "Från vikingar till korsfarare" och som är presenterade med text och bild i utställningskatalogen med samma namn.

Keramik

Materialgruppen keramik är databasens största med 6537 fyndnummer. Materialet kan sorteras i tre skilda grupper, hushållskeramiken (i huvudsak kärl), den tekniska keramik som har samband med hantverk och en tredje grupp med övrig keramik.

Keramik, kärl

Antalet fyndposter med A-gods är 4332 (därav AI 3, AII 1959, AIII 2, AIV 1321 och allmänt ä.svartgods 1047 poster).

B-keramik: BI (503) BIIä (244) BIIy (192).
C-keramik: CI (213) CII (35). Amforakeramik: 11 (figur 119 och figur 120).

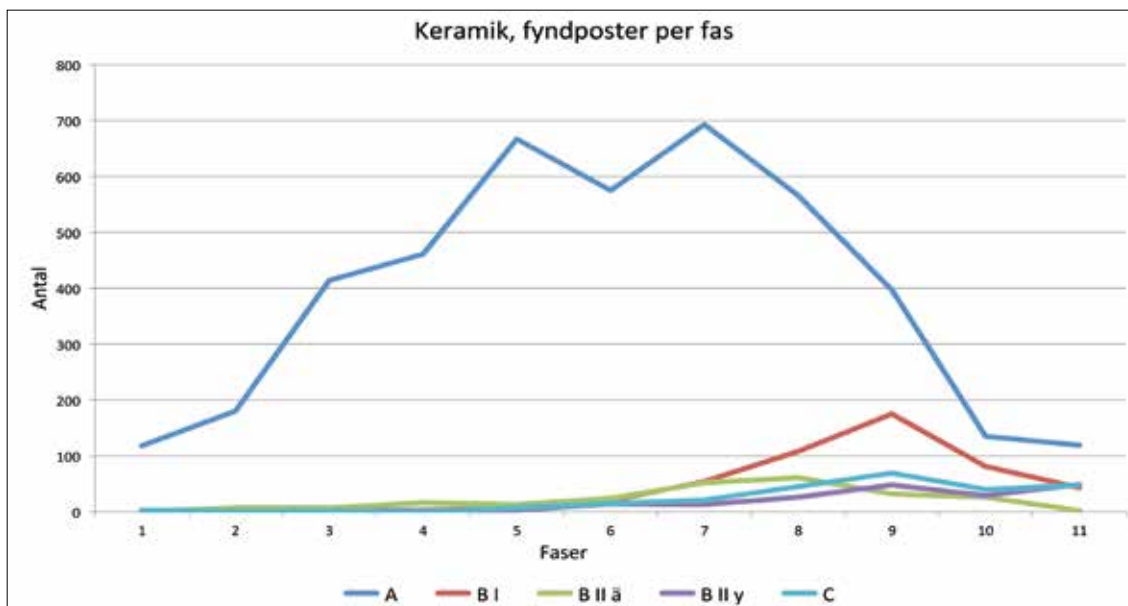
Hushållskeramiken från Trädgårdsmästaren 9–10 har varit och är alltså föremål för forskning av Mats Roslund. En grundläggande differentiering föreligger enligt denne mellan det inhemska äldre svartgodset, med kontinuitet från yngre järnålder, och så kallad Östersjökeramik. Den senare kategorin inbegriper både vad som tidigare ofta betecknats som slavisk

keramik och sådan keramik som producerats lokalt under inflytande från slavisk tradition. Dessa två kategorier betecknar Roslund som Östersjökeramik a (lokalt producerad) respektive b (importerad). De två typerna har klart skilda egenskaper i ler- och godskvalitet och b-typen är klart skickligare utförd än a-typen. De existerar i princip samtidigt. I sin forskning har Roslund anlagt ett etnisktkulturellt synsätt på svartgodset med nyckelord som stilöverföring, skandinavisk reception, slaviska gäster, integration, identitet och handel (Roslund 2001, 2007).

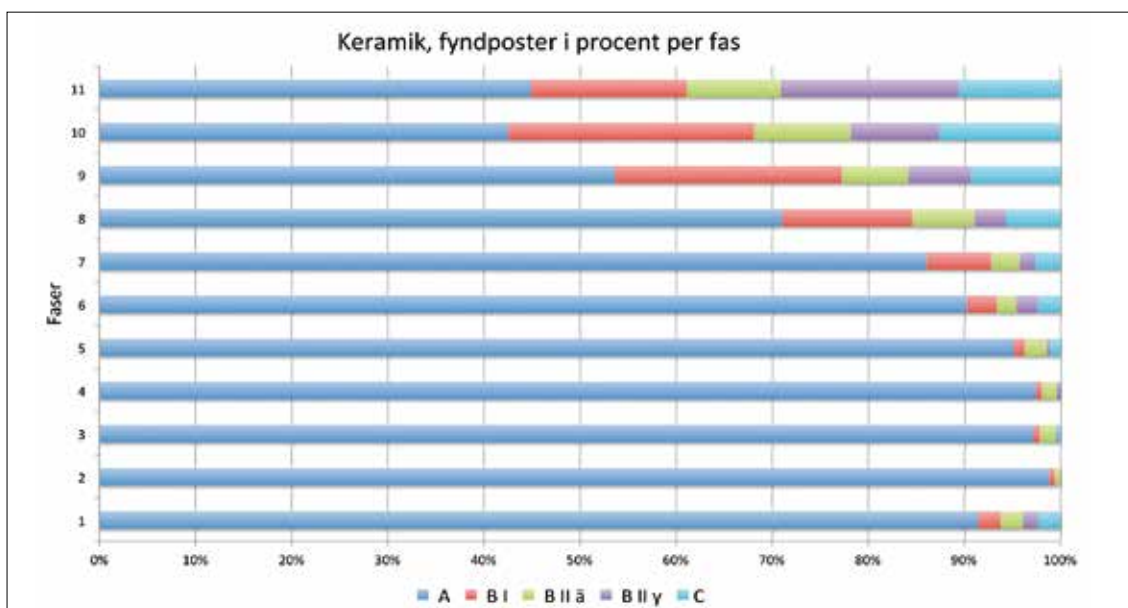
Den yngre keramiken behandlades av Christina Larsson i *Makt och människor* (Larsson 1990) och också av Roslund i en internrapport (Roslund 1995a). Amforakeramik och annat bysantinskt gods diskuterades av samme forskare i en artikel (Roslund 1997a).

Roslund har vidare använt delar av fyndmaterialet för tolkning av stadens interregionala relationer med tyskspråkigt område och som tecken på integration med en europeisk-islamisk långdistanshandel (Roslund 2009a, 2010b, 2011).

Inga av Roslunds opublicerade resultat har

Figur 119. Keramik, fyndposter per fas.

Figur 120. Keramiktyp, fyndposter per fas.

kunnat utnyttjas för att aktualisera fynddatabasen. Roslund hänvisar till en personlig keramikdatabas och ett eget, kommande arbete.

Teknisk keramik

Teknisk keramik är i arkeologisk mening det avfall av icke-metallisk sort som lämnats från smide, gjutning och annat metallhantverk. Materialord

som förekommer är benaska och keramik.

Sakorden i fynddatabasen är blästermunstycke (248 fyndnummer), degel (576, därav 526 registrerade som keramik), förpackning (273), gjutform (84, därav 53 i keramik, övriga i olika stenarter), kapell (2), kupellationsmaterial (9), skärvel (48) och ässjefodring (25).

Att teknisk keramik är en fyndkategori med mycket stor potential har visats av de studier som bedrivits på material från Sigtuna. Från

Trädgårdsmästaren identifierades 16 kg deglar och gjutformar, brasförpackningar (avfall från hårdlödning), kupellationsmaterial, skärvar och kapell (spår av silveraffinering och testning) (Söderberg & Gustafsson 2007).

Ann-Catrin Nordin skrev en artikel om bronsgjutning i *Makt och människor*. I en C-uppsats katalogiserade och granskade hon alla då kända gjutformar från Sigtuna. Från Trädgårdsmästaren identifierade hon 37 hela eller nästan hela gjutformar och 607 fragment till minst 19 gjutformar (56 fyndnummer). Det fanns både formar för gjutning av barrar och tenar och formar för gjutning av hängen, pärlor och andra föremål. Gjutformarna från Sigtuna är ofta i finkorniga stenarter (figur 124), men sandmagrad bränd lera (d.v.s. keramik) förekommer också. (Nordin 1990, 1993) (figur 123).

Övrig keramik

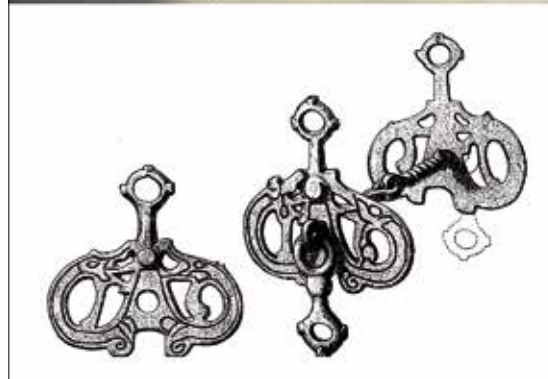
Vissa föremål kan varken inordnas i hushålls-keramiken eller den tekniska keramiken. Här bör nämnas de ryska uppståndelseäggen i glaserat lergods (5 fyndnummer: Fnr 527 i fas 9, Fnr 3390 och Fnr 13231 i fas 8 samt Fnr 18668 och Fnr 20575 i fas 7). Kritpipor, som härrör från nyare tid (23 fyndnummer), har också sorterats in bland keramiken.

Figur 121. Ett fragment av en förpackning från brasning (hårdlödning) av ett cylindriskt bultlås med avtryck av låsets ornamentik. En av flera typer av keramiska processkärl som använts inom metallhantverket. Från dropprummet mellan tomt III och IV, fas 7. Längd 43 mm. Fnr 20847. Foto av Anders Söderberg.

Figur 122. En sluten degel av rysk typ, funnen i gjueriet hus 206 på tomt IV, fas 4. Fnr 17130 (Längd 55 mm). Ett konkret exempel på närvaro av östliga hantverkare i 1000-talets Sigtuna. Foto av Anders Söderberg.

Figur 123. Ett gjutformsfragment för ett ändstycke till ett munbett för hästar från smedjan 343 på tomt II, fas 5. Fragmentet är 62,2 mm brett och motsvarar drygt 1/2 av ändstyckets bredd. Fnr 26097. Foto av Anders Söderberg. Nedan ett munbett från Lundby, Fors sn i Södermanland (efter Fornvännen 1909, tillväxten under år 1909).

Figur 124. Gjutform för rembeslag, Fnr 15714, fas 5. (Beslaget på bilden är medtaget som ett exempel på föremålstypen.) Foto av Simon Ian Hill.

Järn

I databasen finns 5539 fyndnummer järn. Största sakord i fynddatabasen är föremål (2421 fyndnummer), vilket bär syn för sägen om hur svårt det är att identifiera järnföremål. Därefter kommer spik (1094) och nit (812 fyndnummer). Andra sakord är axnyckel, båtshake, beslag, bleck, blossomhållare, brodd, bultlås, bultlåsnnyckel, doppsko, dragnyckel, eldstål, fiskekrok, föremål, fragment, halvfabrikat, hasp, hästsko, kedja, kil, kniv, krok, märkla, mejsel, nål, nit, nyckel, pilspets, pryl, ring, ringspänne, sisare, skaft, skärdding, sölja, söm, spänne, spik, spill, ten, torne, tråd, vikt och yxa.

En allmänt hållen genomgång av principerna för järnframställning och smide, som också helt kort nämner fynden från Trädgårdsmästaren, gjordes av Mats Pettersson i *Makt och människor* (M. Pettersson 1990).

Bland järnföremålen är en 15 cm lång årderbill beskriven, ett oväntat fynd i stadsmiljö (Högrell 1990). Fyndet kunde inte återfinnas i fynddatabasen, där det möjligen står som ”föremål”.

Vid en genomgång av samtliga järnföremål från undersökningen påträffades 573 nitar med fastsittande nitbricka, som var i tillräckligt gott skick för att kunna mätas (figur 125). Medelavståndet mellan skallens undersida och brickans översida visade sig vara 28 mm. De klinkbyggda båtar som nitförbanden kan ses som spår av visade sig därmed ha varit i samma

Figur 125. Hårt korroderade men kompletta nitförband (nit med bricka). Fnr 16847, fas 8. Foto av Rune Edberg.

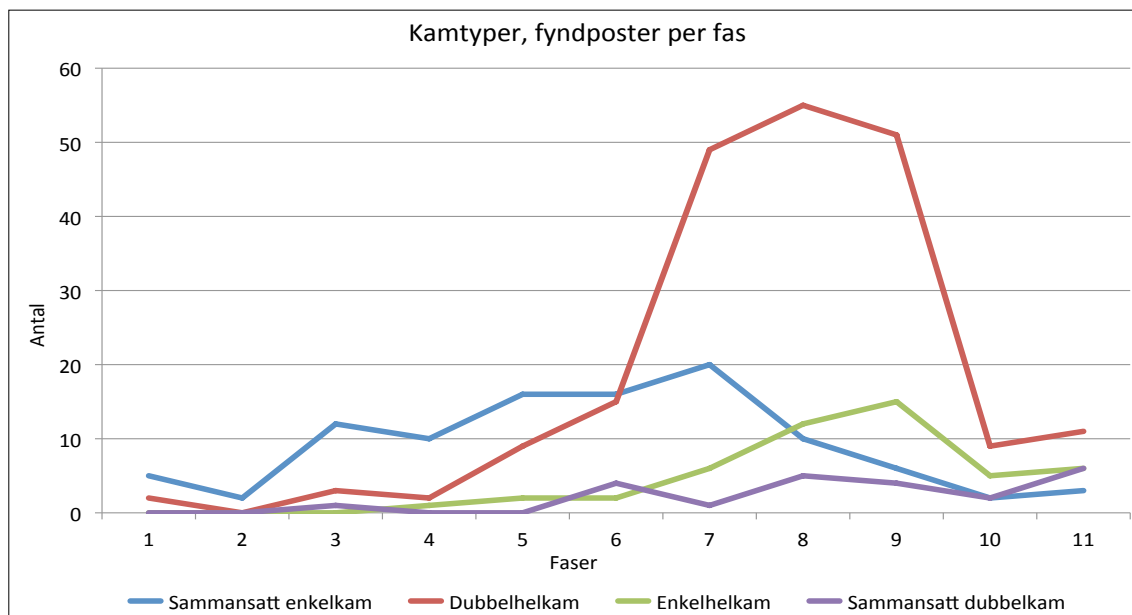
storleksordning som båtarna i Valsgärdes båtgravar. De har varit markant mindre än de båtar som genom bevarade nitförband går att identifiera t.ex. i järnåldersstaden Hedeby och det medeltida Eketorp III. (Edberg 2010, finns på den medföljande cd-skivan.)

Horn och ben

Materialen horn och ben representeras i fynddatabasen med 3534 respektive 932 fyndposter, sammanlagt 4466.

Kammar och tillbehör till kammar är en stor kategori. Om man lägger ihop de olika sakorden med kammar eller kamdelar av något slag får man 1039 fyndposter. Därav dubbelhelkam (209), enkelkam (49), kam (245), kamfodral (19), kamskena (140), samm. enkelkam (107), samm. dubbelkam (23), tandplatta (240) och ändplatta (7)(figur 126).

Horn- och benhantverk från undersökningen i Trädgårdsmästaren behandlades av Jonas Ros i *Makt och människor* (Ros 1990b). Han återkom med en C-uppsats 1992 där han främst koncentrerade sig på dubbelhelkammarna. Det var 232 exemplar vilka han i huvudsak efter form indelade i fem olika typer och därefter i underavdelningar och undergrupper. Han fann

Figur 126. Kamtyper, fyndposter per fas.

att kamtyper börjar uppträda på allvar i fas 6. Han noterade inga större kronologiska skillnader mellan de olika formtyperna. (Ros 1990b, 1992b).

Horn- och benhantverk lämnar stora mängder kasserade bitar, spill och avfall. Särskilt där avfallet uppträder i massomfattning har det registrerats endast efter vikt.

Avfallet från kammakeri har behandlats av Björn Pettersson. Han konstaterade att det sker en mycket stor ökning i avfallsmängden från fas 6 till fas 7. När han studerade kammakeriavfallets spridning på en av stadsgårdarna, tomt IV, visade det sig att det under fas 6-9 är starkt koncentrerat till området närmast den medeltida huvudgatan.

Vad gäller kamtyper konstaterade Pettersson vidare att den sammansatta enkelkammen dominerar i fyndmaterialet till och med 1100-talets första hälft. Därefter börjar dubbelhelkammen tillverkas i stor skala i bodar närmast huvudgatan, motsvarande nuvarande Stora gatan. (Pettersson 2003, 2007).

Ros och Pettersson drar likartade slutsatser vad gäller kammakeriets organisation. Från att först ha varit spridd "husflit" i gårdarna och sedan föremål för ambulering hantverkarens kundinriktade produktion koncentreras verksamheten vid 1100-talets mitt till en stationär, marknadsorienterad massproduktion i bodar vid

huvudgatan. Bland andra ben- och hornföremål kan nämnas olika nålar som antingen har samband med håruppsättning eller klädedräkt eller med textilhantverk av olika slag. (Deutgen 1990 + 1993; Haltiner 1990).

Av ben eller horn är också 14 föremål som registrerats som stylus / styli, d.v.s. grifflar man skrev på vaxtavlor med. I en artikel i *Makt och människor* behandlades fem styli (Falk 1990). Tärningar (19 ex) och spelpjäser (18 ex) i ben och horn finns också bland fynden. Vinare (också kallade snurreben eller bensnurror) var vanliga leksaker (Wrang 1990).

Ett ovanligt fornföremål är en signalpil (Fnr 20874, fas 8), ett slags flygande visselpipa, använd vid sjöfågeljakt (Högrell 1990).

Glas

I databasen finns 1143 fyndposter i materialgruppen glas. Lars G. Henricson publicerade en översiktsartikel i ämnet redan i *Makt och människor* där han presenterade fynd av alla typer från alla tider, däribland skärvor av bysantinska och syriska kärl, östeuropeiska fingerringar av glas och skärvor från medeltida kyrkfönster (Henricson 1990; jfr Henricson 1993).

Samme forskare inventerade 2001 glasföremålen från Trädgårdsmästaren, liksom glasföremål från flera andra Sigtunagrävningar. (Denna inventering återges, som nämnts ovan, som bilaga till denna rapport).

På basis av inventeringen publicerade Henricson en artikel som beskriver fynden av hålglas i Sigtuna. Från Trädgårdsmästaren nämner han 283 fyndnummer med glasbägarskårvor. Han betecknar materialet som ”delvis fåtaligt men högkvalitativt”. Bland märkliga fynd från de tidiga faserna nämner han två skårvor av en västeuropeisk bägare med påsmält kant i så kallad incal moteknik (Fnr 10651, fas 1) och flera fragment av åttakantiga speglar (typen är också känd från Birkagravar). Från senare faser märks fynd av skårvor av bysantinska glasbägere. Ifråga om dessa är Sigtuna Nordeuropas största fyndplats (Henricson 2006).

Sakordet pärlor har 777 fyndnummer, däribland glaspärlor 711. Pärlor behandlades av Annika Toll i *Maket och människor*. Toll hade före grävningen i Trädgårdsmästaren ägnat en studie åt Sigtunas samlade pärlfynd (det var då ca 600 exemplar). Hon kunde konstatera att fynden från Trädgårdsmästaren gör ett äldre intryck, med ett stort inslag av 900-talspärlor. Hon förklarar skillnaden med att de äldre fynden i huvudsak kommit fram som lösfynd vid trädgårdsarbete och liknande medan fynden från Trädgårdsmästaren representerar hela tidsspannet från Sigtunas etablering (Toll 1990).

Sten- och mineralföremål

Stenföremålen har i den reviderade databasen omklassificerats i stor utsträckning, i linje med Peter Krestens ovannämnda genomgång. Kresten kunde med sin geologiska sakkunskap differentiera materialen på ett helt annat sätt än de registrerande arkeologerna gjort.

Stenföremålen från Trädgårdsmästaren 9-10 återfinns under materialorden bergart/mineral (70 fyndnummer), bergkristall (28), bärnsten (111), flinta (1071), fyllit (265), glimmerskiffer (74), kalk (16), kalksten (139), karneol (15), krita (7), kvarts (22), kvartsfyllit (199), lerskiffer (7), mosten (8), sandsten (314), sandstensskiffer

(172), sten (262), täljsten (7), vollhyniskt skiffer (51) skiffer (630). Totalt 3496 fyndnummer.

Kresten kunde också ombestämma en del av sakorden. Han lokaliserade t.ex. många fragment av mal- (kvarn-) stenar som inte kunnat bestämmas vid den ursprungliga registreringen. Han bestämde också en grupp brynen som bänkbrynen, således ett fast verkstadsredskap.

Sakord som endast avser olika stenmaterial är bryne (1325 fyndnummer), flinta (1069), kalkbruk (14), malsten (180), mineral (27), runsten (2), slipsten (34) sten (27). Sakorden tegel (13) och murtegel (7), mellan vilka det finns en viss överlappning, kan också föras hit. Sakord, som också kan avse andra material än sten, är degel, föremål, fragment, gjutform, glättsten (14 fyndnummer varav - förutom 13 i sten - 1 i glas), sländtrissa och spelpjäs.

Beträffande malstenarna kunde Kresten fastställa att det helt dominerande materialet var sandstensskiffer från brott i Malung i Dalarna. Generellt rör det sig om vridkvarnar.

Den största enskilda härkomstområdet för brynen visade sig vara Eidsborg i Telemark, Norge.

Bland mineraler finns flera speciella fynd. Sex fynd av auripigment, gul arsenik, gjordes, tre i fas 3 och ett i vardera fas 5, 6 och 7. Det är ett giftigt mineral använt som färgämne, känt från antiken. Troligaste härkomst är Makedonien. (Kresten 1996). Ett fynd av kismalm (fyndnummer 27908, fas 8), visade sig ha en ovanlig sammansättning och kan härröra från Bulgarien eller Slovakien. (Kresten 1994b).

I Trädgårdsmästaren 9-10 finns vidare anmärkningsvärt många fossil av skilda slag, vilka Kresten ägnade en speciell studie där han föreslog att det kan ha funnits en fossilsamlare i kvarteret, närmare bestämt på tomt II i fas 7 och 8 (Kresten 2007).

Kresten uppmärksammade också en sten av grön (”grekisk”) porfyrit, som senare kom att bestämmas som en sepulkralsten, d.v.s. en skiva som var infattad över relikgömman i ett altare (Fnr 5856, fas 8). (Kresten 1996). Senare kunde ännu en sepulkralsten identifieras i materialet från Trädgårdsmästaren (Fnr 30134, ej fasdaterat profilfynd). Föremålstypen har senare behandlats ingående av Sten Tesch som ser förekomsten som

ett indicium på att man innan kyrkorna byggdes hållit gudstjänster i de privata hallbyggnaderna i Sigtuna (Tesch 2007d).

Bland andra föremål som gjort långa resor innan de hamnade i Sigtunas svarta jord är de många sländtrissorna av rosafärgad, så kallad volhynisk skiffer, med ursprung i ett område i nuvarande västra Ukraina (49 fyndposter).

Sländtrissor, tenar, vävtyngder och andra föremål som härrör från spinning och vävning behandlades i *Makt och människor* av Louise Deutgen. Hon påvisade att inte bara stående vävstolar utan också trampvävstolar förekommit. Hon uppmärksammande också fynd av textilfragment av en rad olika slag och drog slutsatsen att textilhantverk varit en syssla för många av det medeltida Sigtunas invånare. (Deutgen 1990).

Sländtrissor från Sigtuna, däribland fynden från Trädgårdsmästaren, har senare behandlats av Ylva Hägglund i en C-uppsats.

Ifråga om de volhyniska sländtrissorna - i hennes material totalt 108 exemplar - finner hon att de är mycket lika i storlek, vikt och form och att detta kan tolkas som att de varit ämnade för någon viss typ av spånad, troligen en tunn och relativt hårt spunnen tråd. Hon ser också deras ymniga förekomst i Sigtuna som en modefluga (Hägglund 2006). Av databasen framgår dock att de uppträder i alla faser från 2 till 9, således under en mycket lång period.

I fynddatabasen har bergkristall registrerats som material med sakorden sten, pärla och mineral. Totalt 28 fyndposter. Sten och pärla

Figur 127. En av två sländtrissor i bärnsten från denna undersökning. Fnr 9936, fas 5. Foto av Simon Ian Hill.

står för föremål medan mineral avser obearbetat material.

Bergkristall har behandlats av Bo Dock, dels i en artikel i *Makt och människor*, dels i en C-uppsats.

Dock laborerade med kategorierna pärlor (rund- eller facettslipade med hål), cabochoner (slipade kristaller) och råämnen. Han redovisade nio pärlor, åtta cabochoner och 33 råkristaller, sammanlagt 50 föremål av bergkristall. Han drog slutsatsen att slipning skett på 1180-talet på tomt II i fas 7 och 8 (Dock 1990, 1992).

Slagg

Slagg är noterat som material vid 1759 fyndposter. Materialet slagg motsvaras i fynddatabasen i den absoluta merparten (1730 fyndposter) av fallen också av sakordet slagg.

Slaggen (505 kg) - liksom för övrigt den brända leran (702 kg) - är genomskökt av Anders Söderberg och Ny Björn Gustafsson på jakt efter tidigare inte uppmärksammas teknisk keramik. Den keramik som påträffades är omklassificerad och resultaten tillförda databasen.

Brons och koppar

Brons förekommer som material på 1728 fyndposter och koppar på 53. (Se anmärkning ovan om brons och koppar som materialord och kopparlegeringar).

Bland ovanligheterna kan nämnas balansväg med 16 fyndnummer, djurhuvudspanne (2 ex: Fnr 11507, fas 4 och Fnr 1149, fas 10, figur 128), miniatyryxa (3 ex: Fnr 13680, fas 8 samt Fnr 22166 och Fnr 27160, fas 5, figur 131) och tinningring (2 ex: Fnr 1101, fas 10 och Fnr 16774, fas 9, figur 129).

Andra sakord som förekommer är armrings, axnyckel, beslag, bjällra, bleck, brakteat, bultlås, bultlåsnyckel, doppsko, fingerring, fiskekrok, föremål, fragment, hänge, kedja, kors, krok, märkla, nål, nit, nyckel, pärla, pincett, rembeslag, ring, ringspanne, sölja, spanne, spik, spill, ten, torne, tråd och vikt.

Figur 128. Djurbuvudformat spänne, Fnr 1149, fas 10. Dessa spännen bars av gotländska kvinnor.

Figur 129. Tinningringar, Fnr 1101, fas 10 och 16774, fas 9. Kvinnosmycken från slaviskt område, diam. ca 18 mm. Foto av Simon Ian Hill.

Figur 130. Gjutet, sigill-liknande bronshänge med dubbelsidig dekor av stiliserade torn eller kyrkor. Fnr 6271, fas 5. Diam 22 mm. Foto av Björn Pettersson / Gabriel Hildebrand.

Bronsföremålen presenterades kort i *Makt och människor*. Ett avsnitt behandlade fynd av tillbehör till mans- och kvinnokläder. Det var olika slags spännen, hängen, ringar och dräktnålar (Drenzel & Henriksson 1990; Roslund 1990a)(figur 128 och figur 129).

Ett sigill-liknande hänge med stiliserade kyrkor (eller torn) i gjuten brons (Fnr 6271, fas 5) diskuteras i en artikel i *Makt och människor* (Edvardsson 1990a). Motivet har sedermera blivit en symbol för Sigtuna Museum (figur 130).

Tre miniatyryxor påträffades vid denna grävning. Sammanlagt 14 sådana är numera kända från Sigtuna vilket gör staden till den i särklass största fyndorten över huvud taget av dessa föremål som har sitt ursprung i det fornryska riket. Deras exakta funktion och symbolik är inte känd (Edberg 1999, 2008)(figur 131).

Figur 131. Yxamuletter eller miniatyryxor fr.v. Fnr 27160, fas 5, 13680, fas 8 och 22166, fas 5. Sigtuna är den största fyndplatsen över huvud taget för dessa fornryska föremål. Bredd 40-55 mm. Foto av Simon Ian Hill.

Övriga metaller

Guld

I databasen finns 9 guldföremål. Ett av dessa, ett guldbleck (Fnr 27181, fas 5), har diskuterats utförligt av Ingmar Jansson i en artikel. Han tolkar fyndet som en detalj från tillverkningen av ett fågeldrakspänne, ett exklusivt praktföremål avsett för samhällets yppersta elit. Med hjälp av jämförelser med några sydkandinaviska fynd av detta slags spännen, associerar han guldblecket med det dåtida Danmark (Jansson 2010).

En 50 mm lång och 15 g tung guldbarr, Fnr 25981, påträffades intill en vägg i ett hus på tomt II i den äldsta bebyggelsefasen, fas 1. Fyndet är medtaget i Torun Zachrissons katalog över uppländska ädelmetalldepåer (Zachrisson 1998:319).

En del föremål, som delvis är av guld, och andra praktfulla Sigtunafynd har i olika sammanhang diskuterats av Mats Roslund. Bland fynden från Trädgårdsmästaren kan nämnas en ”knapp” i guld och cloissonné (Fnr 3035, fas 8), ett italienskt eller bysantinskt arbete (Roslund 2010a).

Av guldfoliepärlor finns 94 fyndnummer.

Silver

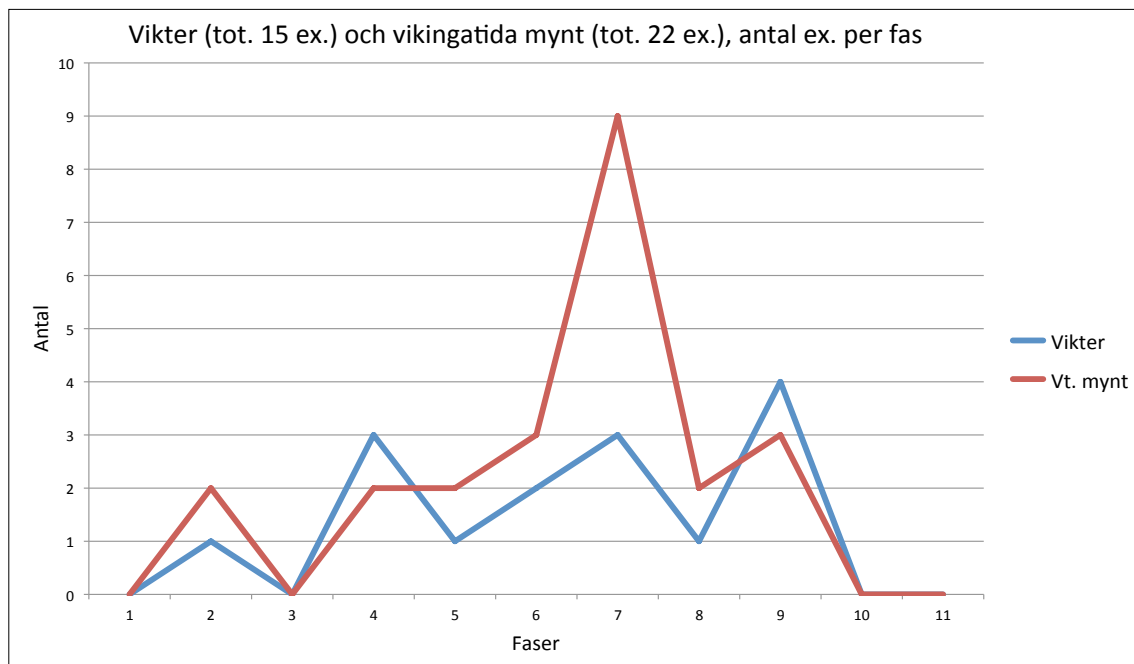
I databasen finns 53 föremål registrerade som silver, därav 31 mynt. Myntfynden beskrevs översiktligt av Eva Svensson i *Makt och människor*. I hennes artikel återges också Kenneth Jonssons ovannämnda bestämningar av de vikingatida mynten. (Svensson 1990).

Av databasens myntfynd är 22 vikingatida. 12 av dessa gick att bestämma mera noggrant medan 10 betecknats som ”vikingatida” i allmänhet.

Det finns vikingatida mynt i faserna 2, 4, 5, 6, 7, 8 och 9. Störningar och omlagringar förklarar att ett samanidiskt mynt (Fnr 16634) från 900-talets början och ett svenskt 1600-talsmynt (Fnr 1478) båda påträffas i fas 9. Intressant är att de samtidigt deponerade tyska mynten (Fnr 13682) i fas 7 skiljer sig minst ca 30 år ifråga om präglingsåret (tabell 8 sidan 157).

Som framgår av tabellen ”Fasdaterande prover och fynd” (tabell 1 sidan 20) har endast ett av mynten, Ethelred-efterbildningen i fas 2 (Fnr 17380), utnyttjats i dateringsanalysen.

Myntmaterialet kan tyckas mycket litet både i förhållande till den stora utmyntning som forskningen anser ägde rum i Sigtuna under

Figur 132. Vikter (tot. 15 ex.) och vikingatida mynt (tot. 22 ex.), antal ex. per fas.

stadens äldsta tid och till de stora mängder silver som rimligen cirkulerat också senare. Detta är ett källkritiskt problem som ännu inte har fått någon allmänt accepterad lösning.

Bly

I databasen finns 82 fyndnummer registrerade som bly. Stampavtrycket (Fnr 869, tomt II, fas 9, figur 135) av ett Knut Erikssonmynt från fas 8 har fått speciell uppmärksamhet eftersom det är ett starkt arkeologiskt belägg för att myntning ägt rum i Sigtuna under denne kung, verksam vid 1100-talets slut. Fyndet har diskuterats av numismatikern Lars O. Lagerqvist (Lagerqvist 1990).

Sten Tesch tog på 1990-talet, tillsammans med forskare vid Linköpings universitet, initiativ till en fördjupad forskning om märkliga blyföremål från Sigtuna. Spårelement i metallen kan ge information om dess ursprung. Kemisk analys och isotopanalys kan användas. Bland de sju föremål som valdes ut för analys var sex från Trädgårdsmästaren, nämligen det nyssnämnda myntstampsavslaget, ett miniatyrankare (Fnr 3776, fas 9, figur 133), ett påfågelliknande föremål (Fnr 1916, fas 10, figur 134), ett antal fingerringar (Fnr 17452, fas 3, se nedan under tenn), ett blystycke med djurornamentik (Fnr 17562, fas 4) och en sländtrissa (Fnr 9399, fas 5). Projektet stannade dock vid en avslagen anslagsansökan.

Tenn

I databasen finns 3 fyndnummer registrerade som tenn, däribland ett slutet fynd eller samling av växtornerade fingerringar i blylegerat tenn, med infattade bitar av glas (Fnr 17452 fas 3; fyndet har också felaktigt onämmts som Fnr 29504). Föremålen omtalas i *Makt och människor* (Drenzel & Henriksson 1990). Lars G. Henricson konstaterar i sin artikel om Sigtunaglas att glasbitarna härrör från återvunna bägare och anser att utförandet ger ett amatörmässigt intryck (Henricson 2006).

Trä och läder

I fynddatabasen finns 238 poster trä. Den stora merparten är oidentifierade föremål eller fragment. Men det finns också ett antal delar till laggekärl, nålar, skaft och skedar. Träfynden presenterades kortfattat i *Makt och människor* (Mesenhol 1990). Det finns två olika fynd av återanvänd bordläggning från båtar, ett i fas 1 och ett i fas 7. Enstaka lösa båtdelar kan också identifieras i materialet. (se nedan, *Båtar och båtdelar*). Det finns också näver- och barkflöten.

Det finns 178 fyndposter läder. Det mesta är diverse fragment eller spill. Enda identifierbara föremål är skor eller delar av skor (24 fyndnummer). De presenterades i *Makt och människor*. Bland skorna är remskon typisk. Ett fynd av snabelsko sticker ut i sammanhanget (Hansson 1990).

Figur 133. Miniatyrankare i bly, Fnr 3776, fas 9. Foto av Gabriel Hildebrand.

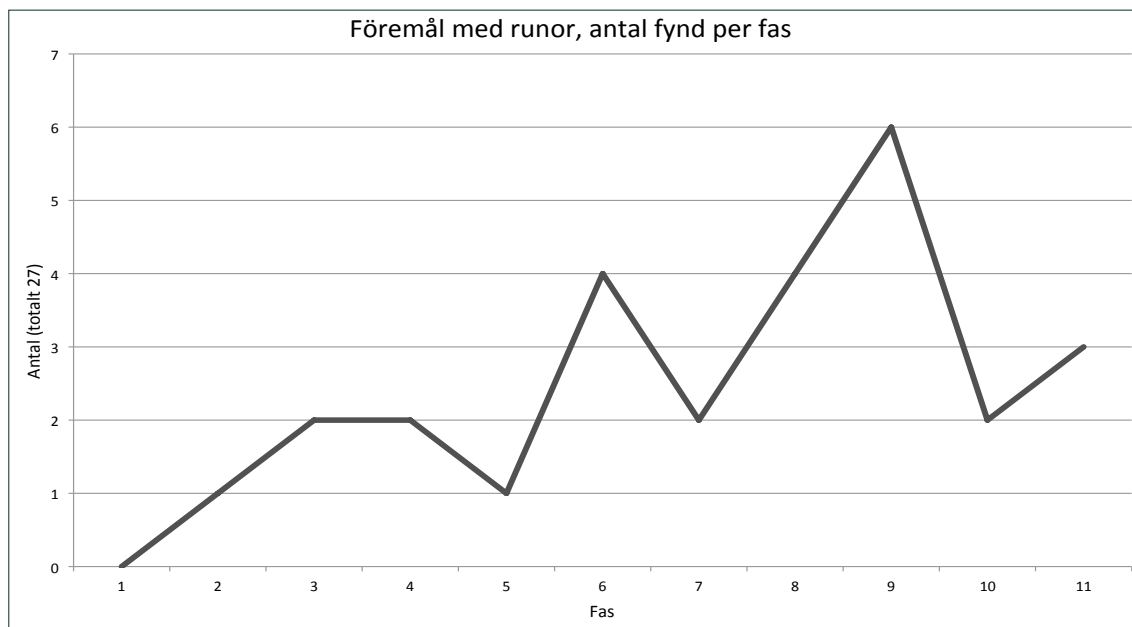
Figur 134. Blyföremål, liknat vid en påfågel. Fnr 1916, fas 10. Foto av Gabriel Hildebrand.

Fnr	Myntort/mynterre	Präglingsår	Ruta	Fas	Best. av	
17380	Skand. e-pr.Ethelred II	1010-1020	f	9	2	KJ
17249	Tyskt. Obestämbart	Vikingatid	h	9	2	KJ
11654	Tyskt ² Obestämbart	Vikingatid	i	7	4	KJ
11655	Köln	983-996	i	6	4	KJ
18478	Goslar	991-1040	o	13	5	KJ
18799	Ethelred II	1009-1017	q	11	5	KJ
14323	Verdun	900-t slut	h	10	6	KJ
16184	Köln el. Soest	983-996	i	10	6	KJ
22223	Worms	1046-1056	e	12	6	KJ
6100	Chester	1035-1040	j	6	7	KJ
13681	Tyskt. Obestämbart	Vikingatid	j	10	7	KJ
13682:1	Goslar	991-1040	j	9	7	KJ
13682:2	Speyer	1067-1073	j	9	7	KJ
13682:3	Tyskt. Obestämbart	Vikingatid	j	9	7	KJ
17250	Goslar ²	991-1040 ²	p	11	7	KJ
21762	Tyskt. Obestämbart	Vikingatid	f	13	7	KJ
22087	Tyskt	Vikingatid	b	13	7	KJ
22318	Obest.	Vikingatid	h	12	7	KJ
22791	Inte bestämt		c	1	8	-
4811	Tyskt. Obestämbart	Vikingatid	q	3	8	KJ
4812	Inte bestämt		l	2	8	-
14287	Inte bestämt		s	8	8	-
14288	Inte bestämt		s	8	8	-
14616	Tyskt	Vikingatid	r	6	8	KJ
1478	Svenskt	1654	g	4	9	KJ
16634	Samarkand	908-914	p	12	9	KJ
16687	Obestämbart	Vikingatid	p	12	9	KJ
1070	Svenskt	Ca 1370-1380	c	7	10	KJ
16903	Svenskt	1405-1410	r	11	10	KJ
4403	Svenskt	1874	j	6,7	11	KJ
729	Inte bestämt		j	5-7	11	-
29266	?	1780	-	-	11	-
29267	?	1870	-	-	11	-

Tabell 8. Myntfynden efter fas. Föremål som i fynddatabasen registrerats som mynt. Mynten 13682:1, 13682:2 och 13682:3 är ett depåfynd. Bestämningar utförda av Kenneth Jonsson är markerade med KJ, dessa är hämtade från Svensson 1990. Obs att fnr 21762 där fått fel nr (21672). Ett mynt (Goslar 991-1040; KJ) nämns som nr "S8:3" hos Svensson men har inte kunnat identifieras i fynddatabasen.

Figur 135. Sex märkliga föremål (motsols fr.v): elfenbenskam Fnr 14057, fas 5; enkolpion Fnr 4674, fas 7; Kristusfigur Fnr 2303, fas 10; runben ("kungabenet") Fnr 22145, fas 9; mynstampsavtryck Fnr 869, fas 9; hängkors Fnr 24447, fas 6. Skala ca 5:4. Foto av Björn Pettersson.

Figur 136. Sammanlagt 27 runinskrifter är registrerade från kv. Trädgårdsmästaren 9-10. Endast 6 av dessa kan stratigrafiskt föras till tiden före ca 1100 (fas 1-5).

Kultföremål o.a. speciella föremål

Bland fynden finns ett antal föremål med direkt anknytning till kult och tro. En amulett av björntand har Fnr 22325, fas 3. Sju föremål återfinns under sakordet kors, däribland en Kristusfigur, Fnr 2303, fas 10 (figur 135 och figur 116 sidan 140) och ett enkolpion, Fnr 4674, fas 7 (figur 135 och figur 99 sidan 125). En mussla av den typ som pilgrimer till Santiago de Compostela fäste på kläderna påträffades i fas 6, Fnr 21204. Dessa och andra föremål med förkristen och kristen symbolik berördes i *Makt och människor* av flera författare (Ros 1990a; Roslund 1990b; Edvardsson 1990a,b).

Mats Roslund har i flera sammanhang behandlat de religiösa amuletterna, vissa smycken och andra märkliga föremål, både från kv. Trädgårdsmästaren och från Sigtuna generellt. I en första översikt i *Makt och människor* behandlade han främst föremål med härkomst i de slaviska områdena öster och söder om Östersjön (Roslund 1990a). Bysantinska och ryska fynd från Sigtuna och andra platser, däribland enkolpion, kors, glas och keramik, diskuterade han med europeiska utblickar i en senare artikel. Han studerade där utförligt i vilket sammanhang de märkliga och

sällsynta elfenbenskammarna kan förstås (de fyra han behandlar är Fnr 8287, fas 8, Fnr 14057, fas 5 (figur 137 och figur 28 sidan 45), Fnr 14279, fas 7 och Fnr 15263, fas 6; ytterligare tre finns i databasen). Kammarna har i internationell forskning ofta tolkats som liturgiska föremål men Roslund anser att Sigtunafynden belägger användning i sekulära sammanhang. (Roslund 1997a). Enkolpiet och de korsformiga hängena från denna grävning har också diskuterats av Jörn Staecker i ett stort översiktsarbete (Staecker 1999:katalognr 105-109).

Mats Roslund har i flera texter diskuterat ett antal västeuropeiska och insulära föremål, däribland ottonska, saliska och anglosaxiska spännen, och argumenterat för att de ska tolkas som kulturella markörer efter västeuropeiska besökare i Sigtuna redan från början av 1000-talet (Roslund 2009b, 2010a, 2010b).

Runfynd och motivristningar

Från undersökningen finns två fynd av runstensfragment, Fnr 17464, fas 11, d.v.s. ej daterad, och Fnr 30133, fas 6, några runristningar på föremål och ett antal runben (tabell 9 sidan 160).

Figur 137. Fragment av en runsten, Fnr 30133, fas 6 och ett knivskaft med runinskrift, Fnr 3627, fas 6. Foto av Simon Ian Hill.

Det så kallade kungabenet (Fnr 22145; fas 9; Sl 34) (figur 135), har uppmärksammats för sin långa inskrift som vittnar om tidens herreundersåte-mentalitet. Fas 9 motsvarar 1200-talets första decennier. Runbenet har flera gånger i litteraturen omnämnts med en betydligt tidigare datering, som således är omotiverad.

En av elfenbenskammarna från utgrävningen (Fnr 14057, fas 5; Sl 24) har en runinskrift, tolkad som namnet Knut.

En första runöversikt fanns i *Makt och människor* (Roslund 1990b). Därefter har de två runstensfragmenten och de flesta av ristningarna på föremål eller djurben publicerats i *Fornvännen* eller *Nytt om runer* (Gustavson 1991; Gustavson m fl 1990; 1992).

En förteckning över Sigtunas runinskrifter på lösa föremål och ben är under uppbyggnad. Inskrifterna får där beteckningen Sl + ett löpnummer. F.d. avdelningsdirektör Helmer Gustavson vid Runverket har tagit fram uppgifter ur denna, omfattande fynden från Trädgårdsmästaren. Sl-numren har också antecknats i databasens kommentarfält tillsammans med initialerna HG.

Det finns vidare ett stort antal fynd av motivristningar och skisser på horn- och benföremål, arbeten av stort stilhistoriskt intresse. Uaininn O'Meadhra, som betecknar Sigtunamaterialet som unikt, har publicerat en studie av fem sådana föremål. Fyra av dem är från Trädgårdsmästargrävningen. Sigtuna var platsen för en hornverkstad, som arbetade i urnesstil,

Runstensfragment

30133 Ref. *Fornvännen* 1990 (not 1)
17464 Ref. *Fornvännen* 1992

Runor på föremål

782 Sl 14 Bennål. Ref. *Fornvännen* 1990 (not 2)
3148 Sl 106 Benplatta. Ref. *Fornvännen* 1990 (not 3)
3627 Sl 19 Knivskaft. Ref. *Fornvännen* 1990
9819 Sl 7 Kamfodral m. runliknande tecken. (Utan ref.)
14057 Sl 24 Elfenbenskam. Ref. *Fornvännen* 1992
15335 Sl 28 Hornskaft. Ref. *Fornvännen* 1992
21187 Sl 25 Bennål. Ref. *Fornvännen* 1992

Runben

1186 Sl 15 Ref. *Fornvännen* 1990
1291 Sl 16 Ref. *Fornvännen* 1990
2841 Sl 17 Ref. *Fornvännen* 1990; *Nytt om runer* 1990
3453 Sl 18 Ref. *Fornvännen* 1990
4902 Sl 20 Ref. *Fornvännen* 1990
5429 Sl 21 Ref. *Fornvännen* 1990
7244 Sl 22 Ref. *Fornvännen* 1990
8389 Sl 23 (Utan ref.)
9569 Sl 26 Ref. *Fornvännen* 1992
11901 Sl 27 Ref. *Fornvännen* 1992
15592 Sl 29 Ref. *Fornvännen* 1992
17408 Sl 30 Ref. *Fornvännen* 1992
17712 Sl 31 Ref. *Fornvännen* 1992
17736 Sl 32 Ref. *Fornvännen* 1992
18939 Sl 111 (Utan ref.)
19422 Sl 33 Ref. *Fornvännen* 1992
22145 Sl 34 Ref. *Fornvännen* 1992
28260 Sl 105 (Utan ref.)

Noter.

- 1) Runstensfragmentet Fnr 30133 nämns utan Fnr i Fv.
- 2) Fnr 782/Sl 14 har i Fv felaktigt Fnr 783.
- 3) Fnr 3148/Sl 106 har runor enligt Sl-registret, inga runor enligt Fv.

Tabell 9. Runfynd från kv. Trädgårdsmästaren 9-10.

den enda kända i Sverige, och som också kan ha varit en hovverkstad. (O'Meadhra 2010).

Båtar och båtdelar

Vid undersökningen påträffades vid två tillfällen delar av sekundärt använda båtar. Dessa registrerades som anläggningar.

Ett tredje fynd, en hå, är lämning av ytterligare en båt. Ett par andra påträffade träföremål kan identifieras som rårackar, ett slags riggdetaljer, som också har något att berätta om stadens sjöfart.

Båt 1. Den första båten tillhör det allra äldsta skedet, fas 1. Båtdelarna dokumenterades i full skala och fynden registrerades under nr 26450 (figur 138). Det var fem bitar av bordläggning som använts för att täcka över en dräneringsgrop eller

Figur 138. Rester av en klinkbyggd båt från 900-talets slut. ("Båt 1") Plankorna har återanvänts för att täcka ett dike. Fnr 26450, A366 hus 365, fas 1.

Figur 139. Delar av en båt från 1100-talets mitt där borden fogats till varandra med träpluggar. Placeringen av dessa har märkts ut på fotot. ("Båt 2"). A53, fas 7b.

-ränna inne i ett hus. Av planen framgår att också några andra bräder använts vid övertäckningen. Huset har nr A 365 och träkonstruktionen är A 366. Båten var klinkbyggd och enstaka nitar satt kvar på sina platser. Borrade hål visade var de trädymplingar, som en gång fäst spanten, suttit. Ett komplett nitförband (nit med fastsittande bricka) låg intill bordplankorna. Vissa rester av långfibrigt drevmaterial - ull eller hampa, enligt anläggningsbeskrivningen - påträffades också.

Bordfragment 1 är ca 61 cm långt och ca 12 cm som bredast. Det består av två plankor, med drev emellan, som hålls samman av tre nitar på rad. Den bredaste av plankorna har dessutom en skarvlask, med ytterligare två nitar. I ena änden har den breda plankan ett borrarat dymlingshål med ca 25 mm diam. Fragment 2 är ca 35 cm långt, ca 7 cm brett och med ett borrarat hål, ca 22 mm i diam. Fragment 3 är ca 39 cm långt och ca 4 cm brett. Mitt på finns en nit med fastsittande drevrester. I ena änden finns ett hål, ca 20 mm i diam. Fragment 4 är ca 30 cm långt och ca 6 cm brett utan nitar eller borrhål. Fragment 5 är ca 24 cm långt och ca 9 cm brett och uppvisar ett borrarat hål ca 20 mm i diam. De bordnitar, som sitter kvar i läge, har ett innermått på ca 26 mm. De två lasknitarnas innermått är ca 10 mm.

Bordens och nitarnas dimensioner visar att det varit frågan om en mindre båt i traditionell nordisk klinkbyggnadstradition.

Båt 2. I fas 7b påträffades delar av en klinkbyggd båt där bordläggningen inte varit järnnitad utan tränaglad (pinnad), fast med skarvlaskar utförda med järnnitar. Båten har A 53. Den var i mycket dåligt skick och tillvaratogs inte som fynd.

Båtdelarna bestod av tre plankor och ett fjärde träfragment (figur 139).

Fragment nr 1 var ett hoplaskat bord med en största längd enl. planen på ca 140 cm (inkl. saknat mellanparti) och en största bredd på ca 20 cm. 8 tränaglar och 2 järnnitar. Ett borrarat hål fanns med ca 40 mm diam.

Fragment nr 2 var ett bord med en största längd enl. plan på ca 130 cm och bredd på ca 24 cm. 7 tränaglar. På ena kortsidan rester av 4 järnnitar, som möjligen var spår av en lask. Ett borrarat hål ca 50 mm i diam. med rester efter en dympling.

Fragment nr 3 var ett bord med största längd enl. plan ca 103 cm, bredd ca 15 cm. Spår av 2 tränaglar.

Fragment nr 4 var ett fragment med största längd enl. plan ca 18 cm, bredd ca 15 cm. Inga spår av tränaglar eller järnnitar.

Tränaglarna sitter av planen att döma tätt, med ca 8-11 cm mellanrum. Anläggningsbeskrivningen nämner att kilar suttit kvar i vissa av dem. Hålen för dymlingarna verkar anmärkningsvärt stora. Några noteringar om bordens tjocklek och nitförbandens dimensioner finns inte och det är därför vanskligt att bedöma hur stor båten kan ha varit.

Medan klinkbyggnad med järnnitar är en välkänd skandinavisk vikingatida teknik så är metoden att bygga båtar med tränaglar mindre ofta dokumenterad. En orsak kan i och för sig vara bevaringsförhållandena men man får också räkna med kulturella avvikelser. Från södra Östersjökusten finns det en hel del fynd av båtar hopfogade med denna teknik, som ibland också kallats för slavisk. Detta gör fyndet speciellt intressant och gör att det kan förknippas med Sigtunas kulturkontakter med dessa områden.

Träpinnade båtar med järnnitade laskar finns beskrivna från en (troligen slavisk) varvsplats på Falster från 1000-talets sista decennier (Skamby Madsen 1989). Nitar kan alternativt hänföras till reparationer där nytt virke satts in för att förlänga brukningstiden på en gammal, träpinnad båt.

Båt 3. Från fas 4 finns ett lösfynd nr 29255, betecknat som "bord". Det visade sig vara en naturväxt hå, som består av en uppstickande del eller horn, det fasta årläget eller årtullen, mot vilken åran stöds vid rodd, och vidhängande plankan. Håplankan har inga nitar eller spikar men däremot två borrade hål, ca 25 mm i diam, varav ett är hålet för håbandet. Det andra visar att hån varit fastsatt mot relingen med dymlingar, och således möjlig att byta ut vid behov. Håplankan är spräckt vid ett tredje hål vilket bör vara anledningen till att man kasserat detta exemplar. Hån är ca 34 cm lång med största höjd ca 13,5 cm. Höjden på hornet är ca 95 mm. Tjockleken på plankan är ca 25 mm. Håar som fästs vid relingen som denna lämpar sig för båtar med lågt fribord, vilket småbåtar oftast har men som också

kan förekomma på större båtar om dessa inte i första hand är avsedda för segling utan rodd.

(Även om det i fynddatabasen endast finns ett föremål på detta fyndnummer så påträffades i museimagasinet ytterligare ett konserverat träföremål med samma nummer. Detta har en största längd på ca 51 cm och bredd på ca 13 mm. Tjockleken är ca 28 mm och föremålet uppvisar ett borrhål med ca 20 mm diam., troligen för en dymling. Det kan handla om en bit av en kraftig bordläggningsplanka men fyndsambandet med håplankan är oklart. Tagen för sig kan plankan lika gärna vara något slags byggnadsdetalj).

Rårackar. En rårack är en bygelanordning som på en båt med råsegel håller rån i läge vid masten. I den enklaste utformningen, som det är frågan om här, består den av ett stycke naturligt krokväxt gren eller rot där hål borrats nära varje ände. I

Figur 140. Rårackar till mindre segelbåtar, Fnr 25529, fas 2 (felaktigt 25528 på fotot) och Fnr 27899, fas 4. Foto av Rune Edberg.

hålen fästs tampar som omsluter mast och rå på den förliga sidan medan träet ligger an mot mastens aktra sida. Etnologiskt dokumenterade rårackar har ibland varit försedda med ett fall för att möjliggöra snabb nedtagning av seglet.

En råracks mått ger en viss indikation på mastens, och därmed båtens, storlek. (figur 140)

1. Den ena råracken, Fnr 25529, fas 2, största bredd ca 200 mm, avstånd mellan hålens mittpunkter ca 155 mm. Den har ett naturligt rundat tvärsnitt, största tjocklek ca 25 mm.

2. Den andra, Fnr 27899, fas 4, största bredd 145 mm, ca 90 mm avstånd mellan hålens mittpunkter. Den är gjord av ett krokvuxet, mycket kraftigt, skarpt vinklat ämne.

Från Sigtunas kulturlager i övrigt finns tre rårackar från kv. Professorn 1 (grävning 1999-2000, opubl.) som är snarlika i storlek med fynden ovan. Ytterligare en rårack i samma

storleksklass påträffades vid en grävning 1925 (Arbman 1926).

En hel del vikingatida och medeltida rårackar är kända genom arkeologiska fynd från andra håll. Flera är betydligt större än Sigtunafynden. Osebergsskeppets rårack var ca 47 cm och masten ca 20 cm i diam. Ett 1100-talsfynd från Dublin mätte ca 80 cm och bör ha passerat till en mast som varit 40-50 cm i genomskärning (McGrail 1998; RGA).

Rårackarna från kv. Trädgårdsmästaren har dimensioner som klaffar väl med de övriga fynden av båtdelar. De bör härröra från den flotta av smärre fiske- och andra båtar, som får antas ha präglat den dagliga trafiken i Sigtunas hamn. Också genomgången av nitförband från denna grävning (Edberg 2010; se under Järn ovan) pekar i samma riktning.

Naturvetenskapliga fyndanalyser

Ett antal specialinventeringar och -analyser av material från undersökningen i kv. Trädgårdsmästaren har genomförts.

Inventeringarna av sten och glas har presenterats ovan. Här följer ett sammandrag av de övriga, som i varierande grad omfattat naturvetenskapliga och laborativa metoder.

Järn

Vid Geoarkeologiskt laboratorium i Uppsala har vissa järnföremål analyserats. I en förstudie undersöktes tre ämnesjärn. Två av dessa visade sig vara av god kvalitet, det ena var av kolfritt järn och det andra av hårdbart kolstål. I en uppföljande studie på ett antal ytterligare ämnen blev slutsatserna snarlika. I studien betecknades det härdade kolstålet som osmundar, en specialkvalitet som var efterfrågad för verktyg och vapen. Andra analyserade ämnen var fosforhaltiga och användbara vid tillverkning av

tråd och lås. Vissa prov hade en sammansättning som tydde på järn från bergmalm. I så fall vore det ett mycket tidigt exempel på denna teknik (Hjärthner-Holdar m fl 1995; Hjärthner-Holdar & Larsson 1997).

Slagg

Fem polerprov på olika slaggar analyserades vid Geoarkeologiskt laboratorium i Uppsala. De flesta slaggerna visade sig härröra från sekundärsmide men det fanns också indicier på att primärsmide förekommit. Vid den uppföljande undersökningen bekräftades resultaten i stora drag. (Hjärthner-Holdar m fl 1995; Hjärthner-Holdar & Larsson 1997).

Makrofossil

En undersökning av makrofossil i ett drygt hundratal jordprover från kv. Trädgårdsmästaren

genomfördes vid Miljöarkeologiskt laboratorium i Umeå. Prof. Roger Engelmarks rapport bifogas på cd-skivan (Engelmark 2011).

Engelmark har sammanfattat sina resultat i ett publicerat konferensinlägg. Vid sidan av kväveälskande ruderväxter och ogräs från närmiljön så dominerade våtmarksväxter som säv och starr. Att dessa växter varit djurfoder motsägs av insektsfaunan, utan det är troligare att man täckt lortiga stigar och passager med dem. Av sädesslagen visade sig finnas enstaka frön av korn, råg och vete. Det fanns gott om hasselnötskal. Inga importerade växter påträffades. Alla prover på koproliter var från hundar. Provernas organiska innehåll var omkring 20 % och ibland upp till 50 % när det var frågan om bark eller träflis.

Rent allmänt talade jordanalysen för att stadsmiljön präglats av stank från nedbrytningen av det organiska avfallet och att miljön varit ohälsosammare än den på landsbygden vid samma tid. (Engelmark 2002).

Christina Ceder undersökte i en C-uppsats (handledd av ovannämnde Engelmark) med hjälp av flera olika kemiska och fysikaliska parametrar likheter och skillnader i kulturlagren så som de yttrade sig i jordprover från utgrävningen. Ett problem för Ceder var att prover inte tagits i alla lager. Därmed blev det svårt att jämföra förändringar över tid. Hon kunde konstatera att glödförlusten minskar med tiden (mått på organiskt inslag i jorden) och att den magnetiska susceptibiliteten (mått på järnhalt) ökar. I uppsatsen konstateras bland annat att ett antal prover som museet föreslagit härröra från torvtak och gödsellager snarare var spår av lerklinade väggar (Ceder 1994).

Fyra jordprov analyserades också för makrofossil vid en kurs vid Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet (B. Arrhenius m fl red. 1994).

Osteologi

Omkring 5 ton djurben tillvaratogs vid undersökningen. Man avbröt insamlandet efter halva grävningen eftersom den var alltför tidskrävande.

Det osteologiska materialet presenterades i *Makt och människor* av Barbro Hårding (Hårding 1990, se även 1992). Samma forskare ansvarade också för den osteologiska rapporten, som utfördes på Historiska museets osteologiska avdelning. Det analyserade materialet var ca 5 procent av totalen, drygt 300 kg och tillvarataget i de rutor som vattensällats. 16 däggdjursarter, 29 fågelarter och 17 fiskarter kunde bestämmas. Fördelningen av ben visar att gris och får förts levande till staden och slaktats på platsen liksom att nöt hölls främst för mjölken, i andra hand för köttet. Fiskfynden visar att lokalt Mälarfiske dominerat men att Atlantfisk (torkad torsk och långa) importerats under de yngsta faserna. Hund och katt hölls som husdjur och snittspår på kraniet tyder på att katter har dödat för skinnets skull. Bland mer exotiska benfynd märks ett valrosskranium där betarna, som lämnade material till exklusiva kammar och spelpjäser, var borttagna. Också ett vargkranium påträffades.

Den osteologiska rapporten bifogas i faksimil på den cd-skiva som biläggs denna rapport (Hårding 2011(1992)).

Keramik

Analyser av viss keramik från kv. Trädgårdsmästaren har gjorts av Birgitta Hulthén och Hannelore Håkansson vid kvartärgeologiska avdelningen vid Lunds universitet (Roslund 2001, bilagor). Ett sampel på 40 fragment uppvisade många skillnader i lermaterial, magring och framställningsteknik. Stora likheter med keramik från Novgorodområdet kunde påvisas i vissa Sigtunaskärvor.

Pärlor

Tio pärlor från undersökningen i kv. Trädgårdsmästaren har undersökts med optisk emissionsspektrografi vid tekniskt-arkeologiska laboratoriet vid Institutet för materiell kultur i S:t Petersburg. Detta enligt en rapport daterad 19/10 - 2007 i museets arkiv. Undersökningen har ägt rum inom ramen för ett brett anlagt pärlforskningsprojekt som drivs av Jurij Lesman

vid Eremitaget och där resultaten såvitt bekant ännu inte är publicerade.

Dendrokronologi

Vid undersökningen i kv. Trädgårdsmästaren valde arkeologerna ut ett 60-tal träprover för dendrokronologisk bestämning. Träbitarna undersöktes av den välkände danske experten Thomas Bartholin. Denne var vid denna tid dels verksam vid Lunds universitet, dels vid sin privata firma Scandinavian Dendro Dating.

Uppgifter om dateringsresultaten har åberopats åtskilliga gånger av olika forskare, utan att själva faktagrunden till detta publicerats.

Bartholin rapporterade löpande till Sigtuna Museum om sina analyser. Rapporterna är i form av kopierade analysblanketter, ifyllda för hand, åtföljda av sammanfattande brev. Dessa finns i museets arkiv. Materialet har vid rapportarbetet 2011 jämförts med originalen vid kvartärgeologiska avdelningen i Lund och då också kunnat kompletteras på vissa punkter.

De allra flesta insända träproverna kasserades av Bartholin. Orsaker till detta var

Nr	Ruta	Datering	Reviderad datering
57109	C6:8	TB: 989/990 el. efter	HL: 989/990 eller 997 ± 7 (not 1)
57138	E12-F12:6b	TB: efter 1013	HL: efter 1003
57141	D13:6b	TB: sommar 1005	HL: sommar 1005
57143	E12:6b	TB: 976 ± 5	HL: 973 ± 7
57148	F13:3b	TB: efter 984	HL: efter 974 (not 2)
57150	F13:8b	TB: efter 983	HL: efter 971 (not 3)
57153	A1:7	TB: efter 925	HL: efter 915
57155	G12:7	TB: sommar 1006	HL: sommar 1006
57157	G12:8	TB: efter 964	HL: efter 954
57161	E15:9	TB: 981 ± 5	HL: 980 ± 5
57164	E15:9	TB: 981 ± 5?	HL: efter 971 (not 4)

1) I TB:s protokoll för 57109 står ”usikker” och han motiverar detta i ett följebrev till Sigtuna Museum 27/4 - 1989 med att passningen visserligen är mycket god men årsringarna för få. Men i ett nytt brev, 17/5 - 1990, säger han att detta prov numera, tack vare en förbättrad kronologisk kurva, kan dateras ”sikkert”. Enligt TB är provet fällt vinterhalvåret 989/990, eventuellt något senare. Om vankanten är på plats blir dateringen enligt HL vinterhalvåret 989/990. Saknas vankant blir dateringen 997 ± 7.

2) HL: TB är här osäker på splintens existens, om det finns splint blir dateringen 981 ± 7.

3) HL: Bestämningen av fällningsåret verkar darrig. Om det är 966 med 5 år i splint blir dateringen 978 ± 7 år.

4) HL: TB misstänker att provet har splint i yttersta delen, i så fall blir dateringen 978 ± 7. Ytterligare en komplikation är att han skriver ? i dateringsrutan.

Tabell 10. Dendrodateringar från kv. Trädgårdsmästaren 9-10. TB = Thomas Bartholin (1988-92). HL = Hans Linderson (2011).

dels att de hade för få årsringar, dels att de växt oregelbundet, dels att de var i träslag som t.ex. gran som inte kan dateras. Endast elva av proverna kunde användas för datering.

Hans Linderson, föreståndare för laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi vid kvartärgeologiska avdelningen i Lund, har 2011 gjort en snabböversyn av rapporterna och gjort påpekanden som är av stor betydelse för dateringsdiskussionen.

Linderson behandlar inte dateringen av yttersta årsring i proven som sådan, utan utgår från Bartholins mätprotokoll. Lindersons bearbetning har formen av handskrivna kommentarer till en kopia av protokollet och ett följebrev adresserat till Sigtuna Museum, daterat 28/6 - 2011, och flera e-brev.

Hur exakt en dendrokronologisk datering kan bli beror på om splintveden och vankanten (årsringen närmast under barken) finns kvar eller inte. I daterbara ekprover med ringa splint har Bartholin schablonmässigt lagt till 20 år \pm 5 år. Ett prov med yttersta årsringen kärnved daterad till t.ex. 950, och med spår av splinten, skulle då ha fällt mellan 965 och 975.

Det har gått 20 år sedan analyserna gjordes och enligt Hans Linderson finns numera ökade erfarenheter av antalet årsringar i splinten. Man räknar nu istället med 17 år \pm 7 år. I exemplet 950 skulle uppskattat fällningsår då istället bli mellan 960 och 974. Dateringen kan alltså förskjutas 5 år bakåt i tiden.

Likaså har Bartholin vid daterbara prover

utan spår av splint lagt till 20 år så att ett prov med yttersta årsring daterad t.ex. till 950 får ett fällningsår efter 970. Idag skulle enligt Linderson samma prov få ”efter 960”, således en möjlig skillnad på 10 år bakåt i tiden.

De dendrokronologiska prover från Trädgårdsmästaren, som gick att bestämma, återfinns i tabell 10 med Hans Lindersons dateringar och kommentarer (TB=Bartholin, HL=Linderson). Årtalet är fällningsåret. Observera att ”efter” kan betyda obestämt antal, d.v.s. många år efter angivet år (tabell 10 sidan 165).

Frågan om huruvida och i så fall hur de nytillkomna tolkningarna av dateringarna från kv. Trädgårdsmästaren påverkar den stratigrafiskt-kronologiska analysen står öppen.

Konserveringsrapporter m.m.

I museets arkiv finns ett antal konserveringsrapporter och tekniskt-laborativa rapporter om enskilda föremål, vilka ännu inte blivit föremål för någon forskning. Här kan nämnas tre textilföremål, varav ett (Fnr 7644a, fas 4) visade sig vara av silke, sömmat med silkestråd och troligen en del av ett klädesplagg. (Lundwall 2004; Rapporten bifogas på cd-skivan).

Många konserveringsrapporter innehåller mycket litet information vid sidan om den om själva konserverings- och analysförfarandet. Någon systematisk genomgång av dessa rapporter har inte gjorts i arbetet med denna rapport.

Referenser

- Arbman, H. 1926.** Bidrag till kännedomen om det äldsta Sigtuna. Fornvännen 21.
- Arrhenius, B. m fl (red.) 1994.** Fynd från det tidigmedeltida Sigtuna. Rapport från en kurs i laborativ medeltidsarkeologi. Arkeologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet.
- Ceder, C. 1994.** Lager på lager - en stratigrafisk undersökning av kv. Trädgårdsmästaren, Sigtuna. C-uppsats vt 1994, Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.
- Deutgen, L. 1990.** Textilhantverk I - spinning och vävning. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Deutgen, L. 1993.** Snaldr och oppstadogn. En utställning om det tidigmedeltida textilhantverket i Sigtuna. CD-uppsats, Arkeologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Dock, B. 1990.** Bergkristall - som råvara och färdig produkt. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Dock, B. 1992.** Att titta i ”kristallen”. En studie av bergkristall från Sigtuna. C-uppsats vt 1992, Institutionen för arkeologi, Uppsala universitet.
- Drenzel, L. & Henriksson, L. 1990.** Dräktens tillbehör. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Edberg, R. 1999.** Krigaramuletter från Rus i Sigtunas svarta jord. Fornvännen 94.
- Edberg, R. 2008.** Nya fynd av miniatyryxor. På väg mot Paradiset - arkeologisk undersökning i kv. Humlegården 3 i Sigtuna 2006 (red. A. Wikström). Sigtuna.
- Edberg, R. 2010.** Vikingatida och tidigmedeltida båtar i Sigtuna. En undersökning baserad på fynd av nitförband i kulturlagren. Sigtuna. Meddelanden och Rapporter från Sigtuna Museum nr 50. (Bifogas på cd-skivan).

Edvardsson, J. 1990a. Rörande ett märkvärdigt föremål eller Sigtunas äldsta stadssigill återfunnet? Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).

Edvardsson, J. 1990b. Sigtunabor på pilgrimsfärd i väst och öst. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna.

Engelmark, R. 2002. The dark earth of Sigtuna. Nordic Archaeobotany - NAG 2000 in Umeå (red. K. Viklund). Umeå.

Engelmark, R. 2011. Miljöarkeologiska analyser från kv. Trädgårdsmästaren. Umeå universitet, Miljöarkeologiska laboratoriet, Institutionen för arkeologi. (Bifogas på cd-skivan).

Falk, P. 1990. Styli och vaxtavlor - den latinska skriften i Sigtuna. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).

Gustavson, H. 1991. Nyt om runer (5) 1991.

Gustavson, H. m. fl. 1990. Runfynd 1988. Fornvännen 85.

Gustavson, H. m. fl. 1992. Runfynd 1989 och 1990. Fornvännen 87.

Haltiner, S. 1990. Textilhantverk II - nålar och tinbl bein. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).

Hansson, K. R. 1990. Läderhantverk. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).

Henricson, L. G. 1990. Glas och glasbägare i Sigtunas medeltid. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).

Henricson, L. G. 1993. Late Viking Period and Early Medieval Glass and Glass Beakers of an "Oriental" origin from recent excavations in Uppland, central Sweden. Sources and Resources, studies in honor of Birgit Arrhenius (red. G. Arwidsson m fl). Pact 38.

Henricson, L. G. 2006. Hålglas i Sigtuna - 300-tal till 1900-tal. Situne Dei. (Bifogas på cd-skivan).

Henricson, L. G. 2011. "Inventering - Sigtuna 2001". (Bifogas på cd-skivan).

Hjärthner-Holdar, E. m fl 1995. Ämnesjärn och slagger från kv. Trädgårdsmästaren. En förstudie. Riksantikvarieämbetet UV-Uppsala, Geoarkeologiskt laboratorium, analysrapport nr 16-1995. Uppsala.

Hjärthner-Holdar, E. & Larsson, L. 1997. Medeltida järnhantverk i kv. Trädgårdsmästaren, Sigtuna - en arkeometallisk analys. Riksantikvarieämbetet UV-Uppsala, Geoarkeologiskt laboratorium, analysrapport nr 36-1997. Uppsala.

- Hårding, B. 1990.** Vad benen berättar. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Hårding, B. 1992.** Mat för dagen. Mathållning och resursutnyttjande i Sigtuna under vikingatid och tidig medeltid. Osteologisk bearbetning av djurben från kv. Trädgårdsmästaren 9 och 10 i Sigtuna. CD-uppsats, Arkeologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Hårding, B. 2011 (1992).** Osteologisk rapport - kv. Trädgårdsmästaren - Sigtuna. Bilaga till denna rapport. (Bifogas på cd-skivan).
- Hägglund, Y. 2006.** Skomakare, benknotor och utländska stenar. En studie av medeltida sländtrissor från Sigtuna. C-uppsats vt 2006, Institutionen för hushållsvetenskap, Uppsala universitet.
- Högrell, L. 1990.** Jordbruk, jakt och fiske. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Jansson, I. 2010.** Dansk guldsmide i Sigtuna under tidig medeltid? Situne Dei. (Bifogas på cd-skivan).
- Karger, M.K. 1958.** Drevnij Kiev. Ocherki po istorii materialnoi kultury drevnerusskogo goroda. Band I. Moskva-Leningrad.
- Kresten, P. 1994a.** Stenföremål från Sigtuna. En preliminär genomgång. Geoarkeologiskt laboratorium, Riksantikvarieämbetet UV Uppsala, analysrapport 7-1994.
- Kresten, P. 1994b.** Kismalm från Sigtuna. Sammansättning och möjligt ursprung. Geoarkeologiskt laboratorium, Riksantikvarieämbetet UV-Uppsala, analysrapport nr 14-1994. Uppsala.
- Kresten, P. 1996.** Stenföremål från Sigtuna. I: rapport. II: katalog. Geoarkeologiskt laboratorium, Riksantikvarieämbetet UV-Uppsala, analysrapport nr 6a-1996, 6b-1996.
- Kresten, P. 2007.** Senvikingatida fossilsamlare i kv. Trädgårdsmästaren i Sigtuna. Situne Dei. (Bifogas på cd-skivan).
- Kresten, P. & Larsson, L. 1996.** Kemisk analys av fynd 1910b från kv. Trädgårdsmästaren. Geoarkeologiskt laboratorium, Riksantikvarieämbetet UV Uppsala, Analysrapport 16-1996.
- Lagerqvist, L. O. 1990.** Sensation - mynttillverkning i Sigtuna på 1100-talet. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Larsson, Ch. 1990.** Västliga kulturkontakter och handel under 1100-1200-talet. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Larsson, S. & Johansson Hervén, C. 1998.** Källmaterialsproduktion och förståelsehorisonter i stadsarkeologin. Meta, Medeltidsarkeologisk tidskrift 1998/2.

Ljung, C. & Wikström, A. 2009. Metod. På väg mot Paradiset - arkeologisk undersökning i kv. Humlegården 3 i Sigtuna 2006 (red. A. Wikström). Sigtuna. Meddelanden och Rapporter från Sigtuna Museum nr 33.

Lundwall, E. 2004. Analyser av textilfynd från Sigtuna, Up, Trädgårdsmästaren. Riksantikvarieämbetet, antikvarisk-tekniska avdelningen 2004-04-26. (Bifogas på cd-skivan).

McGrail, S. 1998. Ancient Boats in North-West Europe. The Archaeology of Water Transport to AD 1500. London & New York.

Mesenhof, I. 1990. Trähantverk. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).

Nordin, A.-C. 1990. Bronsgjutning. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).

Nordin, A.-C. 1993. Metallgjutning i Sigtuna. C-uppsats, Arkeologiska institutionen, Uppsala universitet.

O'Meadhra, U. 2010. Skisser i urnes-/runstensstil på horn och ben från Sigtuna. Situne Dei. (Bifogas på cd-skivan).

Petters(s)on, B. 1990. Stadsgården - hus och hemmiljö. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).

Petters(s)on, B. 1992. Houses and townyards in late Viking age and early Medieval Sigtuna. Medieval Europe 1992. Urbanism. Preprinted papers vol. I. York.

Petters(s)on, B. 1993. Stratigrafisk analys och bebyggelsestratigrafi i det tidigmedeltida Sigtuna. Metod och preliminära resultat. CD-uppsats, vt 1993, Arkeologiska institutionen, Stockholms universitet.

Petters(s)on, B. 1995. Stratigraphic analysis and settlement stratigraphy in early medieval Sigtuna. Methods and preliminary results. Laborativ Arkeologi 8.

Pettersson, B. 1996. Kv. Trädgårdsmästaren 6 i Sigtuna. Arkeologisk undersökning 1990. Sigtuna. Meddelanden och Rapporter från Sigtuna Museum nr 2.

Petters(s)on, B. 1998. Stability and change. Stratigraphy in early medieval Sigtuna. Hikuin.

Pettersson, B. 2003. Kammakeriet i det tidigmedeltida Sigtuna. Projektarbete GIS MN2. Institutionen för geovetenskaper, Uppsala universitet.

Pettersson, B. 2007. Kammakeriavfallets spridning på en tidigmedeltida stadsgård i Sigtuna. Situne Dei. (Bifogas på cd-skivan).

- Pettersson, M. 1990.** Järn och järnsmide. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Price, N. 1996.** Emerging from the underground: comments on the first Nordic Stratigraphy Meeting. *Meta, Medeltidsarkeologisk tidskrift* 96/6.
- RGA (Reallexikon der Germanischen Altertumskunde), vol. 28, 2005.** Segeleinrichtung.
- Roesdal, E. (red.) 1992.** Från vikingar till korsfarare. Norden och Europa 800-1200. Stockholm.
- Ros, J. 1990a.** Förkristen tro. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Ros, J. 1990b.** Horn- och benhantverk. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Ros, J. 1992a.** Antler and bone handicraft in late Viking age and early Medieval Sigtuna. *Medieval Europe 1992. Urbanism. Preprinted papers vol. I. York.*
- Ros, J. 1992b.** Dubbelhelkammor från kv. Trädgårdsmästaren 9 och 10 i Sigtuna samt ben- och hornhantverkets utveckling och roll i ekonomin under vikingatid och tidig medeltid. C-uppsats i medeltidsarkeologi, Lunds universitet.
- Ros, J. 1996.** Stratigrafi med erfarenheter från Sigtuna. *Meta, Medeltidsarkeologisk tidskrift* 96/4.
- Ros, J. 2009.** Stad och gård. Sigtuna under sen vikingatid och tidig medeltid. Uppsala.
- Rosberg, K. 2009.** Vikingatidens byggande i Mälardalen. Ramverk och knuttimring. Uppsala.
- Roslund, M. 1990a.** Kulturkontakter och varuutbyte 970-1200. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). (Bifogas på cd-skivan).
- Roslund, M. 1990b.** Runor - magi och meddelanden. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Roslund, M. 1992.** The strife for power, interregional contacts in Sigtuna 970-1200 AD. *Medieval Europe 1992. Urbanism. Preprinted papers vol. I. York.*
- Roslund, M. 1995a.** Dateringsanalys av den högmedeltida keramiken från kv. Trädgårdsmästaren 9 och 10, Sigtuna, Uppland. Internrapport, Sigtuna Museum (opubl.).
- Roslund, M. 1995b.** Tools of trade - spatial interpretations of trade activities in Early Medieval Sigtuna ca. 980 - 1250. *Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1993/1994, vol. 10.*
- Roslund, M. 1997a.** Crumbs from the rich man's table - Byzantine artefacts in Lund and Sigtuna ca 980-1250. *Visions of the Past. Trends and traditions in Swedish Medieval Archaeology.* Lund.

Roslund, M. 1997b. På drift i tid och rum? Om informationspotentialen i komposita dokumentationsmaterial. *Meta, Medeltidsarkeologisk tidskrift* 97/3.

Roslund, M. 1998a. Arkeologisk metodik och retorik - ett svar till Stefan Larsson och Conny Johansson-Hervén. *Meta, Medeltidsarkeologisk tidskrift* 98/3.

Roslund, M. 1998b. Brosamen vom Tisch der Reichen - Byzantinische Funde aus Lund und Sigtuna (ca. 980-1250). Rom und Byzanz im Norden. Mission und Glaubenswechsel im Ostseeraum während des 8.-14. Jahrhunderts. Band II (red. M. Müller-Wille). Mainz (Tysk version av Roslund 1997a).

Roslund, M. 2001. Gäster i huset. Kulturell överföring mellan slaver och skandinaver 900 till 1300. Lund.

Roslund, M. 2007. Guests in the House. Cultural transmission between Slavs and Scandinavians 900 to 1300 AD. Leiden. (Engelsk version av Roslund 2001).

Roslund, M. 2009a. Transcending borders - social identity as a factor in the Middle Ages and in Medieval Archaeology. *Archaeology of Medieval Towns in the Baltic and North Sea* (red. N. Engberg m. fl). Köpenhamn.

Roslund, M. 2009b. Varuutbyte och social identitet- alsengemmer som emblematiske stil. Triangulering - historisk arkeologi vidgar fälten (red. M. Mogren m. fl). Lund.

Roslund, M. 2010a. Västanfläkt eller en stadig vind? Kontinentala och insulära inslag i Sigtunas tidiga medeltid. *Situne Dei*. (Bifogas på cd-skivan).

Roslund, M. 2010b. Bridging Two Worlds - tracing merchants from the Holy Roman Empire in High Medieval Sigtuna. *Zwischen Fjorden und Steppe. Festschrift für Johan Callmer zum 65. Geburtstag*. Red. C. Theune m. fl. Rahden/Westfalen.

Roslund, M. 2011. Muslimskt Medelhav vid Mälaren. Spår av islamisk handel i det förmoderna Sverige. Förmodern globalitet. Essäer om rörelse, möten och fjärran ting under 10 000 år (red. A. Andrén). Lund.

Skamby Madsen, J. 1989. Fribrödre Å - en væreflplads fra slutningen af 1000-talet. To skibsfund fra Falster. Roskilde.

Staecker, J. 1999. Rex regum et dominus dominorum. Die wikingzeitigen Kreuz- und Kruzifixanhänger als Ausdruck der Mission in Altdänemark und Schweden. Stockholm.

Svensson, E. 1990. Myntfynd i Sigtuna. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).

Söderberg, A. 2011. Eyvind Skáldaspillir's silver. Refining and standards in pre-monetary economies in the light of finds from Sigtuna and Gotland. *Situne Dei*.

- Söderberg, A. & Gustafsson, Ny B. 2007.** Från prestigevarugjutning till myntning. Tidigmedeltida metallurgi i kv. Trädgårdsmästaren, Sigtuna. Situne Dei. (Bifogas på cd-skivan).
- Tesch, S. (red). 1989.** Avstamp - för en ny Sigtunaforskning. 18 forskare om Sigtuna. Sigtuna.
- Tesch, S. (red). 1990.** Makt och människor. Sigtunautgrävningen 1988-90. Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Tesch, S. 1990a.** Förord. Sigtunautgrävningen 1988-90 - en bakgrund / Källmaterial och metodik / Stad och stadsplan. / Makt och människor. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna.
- Tesch, S. 1990b.** Sigtuna och den tidiga urbaniseringsprocessen i Sverige. Byarkaeologi 2. Møde i Ribe den 2-3 maj 1989. Ribe.
- Tesch, S. 1992.** Sigtuna: the townplan - a key to urbanization and formation of state in Sweden. Medieval Europe 1992. Urbanism. Preprinted papers vol. I. York.
- Tesch, S. 1996.** Sigtuna - Royal Stronghold and Early Town. The Emergence of Towns: Archaeology and Early Urbanization in Non-Roman, North-West Europe (red. L. Nilsson & S. Lilja). Stockholm.
- Tesch, S. 1998.** Sigtuna - rikets första stad. Forntid i ny dager (red. P. Bratt). Stockholm.
- Tesch, S. 2001c.** Town Yards and Town Planning in Late Viking Age and Medieval Sigtuna, Sweden. Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie III, der Hausbau (red. M. Gläser). Lübeck.
- Tesch, S. 2005.** Sigtuna, § 2 och 3. Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, band 28.
- Tesch, S. 2007a.** Kungen, Kristus och Sigtuna - platsen där människor och guld möttes. Kult, guld och makt. Symposium i Götene 18-20 augusti 2006 (red. I. Nordgren). Skara.
- Tesch, S. 2007b.** Sigtuna - det maktpolitiska och sakrala stadsrummet under sen vikingatid och tidig medeltid (ca 980-1200). Människors rum och människors möten. Kulturhistoriska skisser. Berit Wallenbergs Stiftelse 50 år (red. A. Perlinge.) Stockholm. (Bifogas på cd-skivan).
- Tesch, S. 2007c.** "Cum grano salis" - Salt and prestige. Late Viking Age and Early Medieval T-shaped and cylindrical salt containers. Cultural interaction between east and west. Archaeology, artefacts and human contacts in northern Europe (red. U. Fransson m. fl.) Stockholm.
- Tesch, S. 2007d.** Heliga stenar från Köln. Om sepulkralstenar och hallkult i 1000-talets Sigtuna. Situne Dei. (Bifogas på cd-skivan).
- Tesch, S. 2008.** Sigtuna ca 980-1200 - det maktpolitiska och sakrala stadsrummet. De første 200 årene - nyt blick på 27 skandinaviske middelalderbyer (red. H. Andersson m fl) Bergen.
- Tesch, S. 2009.** Sigtuna Museum för 50 år sedan - med en tillbakablick och en framåtblick. Sigtuna hembygdsförening 1959-2009. Jubileumsskrift. Sigtuna.

- Tesch, S. & Edberg, R. (red.) 2001.** Biskopen i museets trädgård. En arkeologisk gåta. Sigtuna.
- Tesch, S. & Vincent, J. 2002 (ny upplaga 2005).** Vyer från medeltidens Sigtuna. Sigtuna.
- Toll, A. 1990.** Pärlor. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Wikström, A. (red.) 2008a.** På väg mot Paradiset - arkeologisk undersökning i kv. Humlegården 3 i Sigtuna 2006. Meddelanden och Rapporter från Sigtuna Museum nr 33.
- Wikström, A. 2008b.** Rapportsammanställning. Up, Sigtuna, Trädgårdsmästaren 9 och 10. Sigtuna Museums Undersöknings Verksamhet.
- Wrang, L. 1990.** Spel och lek. Makt och människor i kungens Sigtuna. Sigtunautgrävningen 1988-90 (red. S. Tesch). Sigtuna. (Bifogas på cd-skivan).
- Zachrisson, T. 1998.** Gärd, gräns, gravfält. Sammanhang kring ädelmetalldepåer och runstenar från vikingatid och tidigmedeltid i Uppland och Gästrikland. Stockholm.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	11.3919-217-87 m.fl. 431-2010-15159 (beslut om bidrag)
SF Dnr:	3/88
Uppdragsgivare:	AB Sigtunahem, Sigtuna kommun
Fornlämning:	RAÄ 195:1 Sigtuna stad
Kvarter/område:	Trädgårdsmästaren 9 och 10
Socken:	Sigtuna
Landskap:	Uppland
Ek kartblad:	118 21 Sigtuna
Typ av undersökning:	Särskild arkeologisk undersökning
Ansvarig för undersökningen:	Sten Tesch
Fältarbetstid:	7 juni, 1988 - maj 1990
Rapportarbetstid:	Varierar Senast 11 april - 30 november, 2011

Fältarbetspersonal:

Gäller antikvarier, amanuenser och museibiträden. Namnen redovisas i bokstavsordning förutom de två fältarbetsledarna som står först.

Björn Pettersson (fältarbetsledare), Mats Roslund (fältarbetsledare), Egil Aas, Kenneth Andersson, Magnus Arthursson, Rune Bark, Eva Björn, Ylva Bäckström, Louise Deutgen, Bo Dock, Leena Drenzel, Jan Edvardsson, Stefan Elgh, Pernilla Falk, Lena Flodin, Malin Gustafsson, Susanne Haltiner, K. Roger Hansson, Magnus Hellström, Lars G. Henricson, Lena Henriksson, Barbro Hårding, Kajsa Häringe, Lotta Högrell, Jan Johansson, Mikael Karlsson, Christina Larsson, Irene Mesenhol, C.-M. Nathansson, Ann-Catrin Nordin (Moberg), Monica Pagoldh, Lars-Erik Persson, Michael Petrén, Karin Pettersson, Mats Pettersson, Magnus Ringström, Jonas Ros, Leif Rubensson, Gunnar Sundelin, Eva Svensson, Måns Tesch, Lena Thunberg, Jes Wienberg, Roger Wikell, Laura Wrang, Helena Åqvist.

Rapportarbete:

Björn Pettersson, Mats Roslund.
Rune Edberg, Anders Söderberg, Anders Wikström.

Dokumentation:

Ca 600 plan- och profilritningar, renritningar, ca 2000 diabilder, 92 svart/vita filmer, 25 separata teckningar och skisser, ca 400 anläggningsbeskrivningar. Profilerna renritades av Lena Strömberg och Tove Gustavsson. Hus- och anläggningsplaner renritades av Marianne Ling och monterades till fasplaner av Björn Pettersson. Fasplanerna har bearbetats för rapporten av Anders Söderberg. Ann-Catrin Nordin (Moberg) förde över handskrivna fyndregister till fynddatabasen. Dokumentationen förvaras i Sigtuna Museums arkiv.

Figur 141. Delar av arbetslaget den 13 september 1988:

Bakre raden, från vänster: Jonas Ros, Leif Rubensson, Lars G. Henricson, Kajsa Häringe, Lena Henriksson.

Mellanraden: Lennart Carselind, John Kruzenhof, K. Roger Hansson, Michael Petrén, Barbro Hårding, Lars-Erik Persson, Malin Gustavsson, Monika Pagold, Kenneth Andersson, Leena Drenzel, Susanne Haltiner, Bo Dock, Mikael Karlsson.

Främre raden: Björn Pettersson, Mats Roslund, Mats Pettersson, Magnus Hellström, Jan Edvardsson, Ann-Catrin Nordin (Moberg).

Figur 142. Delar av arbetslaget den 11 juli 1989:

Bakre raden, från vänster: Jan Edvardsson, Kenneth Andersson, Magnus Hellström, Michael Petrén, Eva Björn, Mats Roslund, Björn Pettersson.

Mellanraden: Susanne Haltiner, Eva Svensson, Malin Gustavsson, Lotta Högrell, Helena Åqvist, Ann-Catrin Nordin (Moberg), Bo Dock.

Främre raden: Lena Henriksson, Karin Pettersson, Kajsa Häringe, Leif Rubensson, Jonas Ros, K. Roger Hansson.

Innehåll - cd-skiva

Rapporter

- Edberg R, 2010. Morr50-uppl2
- Engelmark R, 2011. Miljöarkeologiska analyser
- Henricson L-G, 2011. Glasinventering
- Hårding B, 2011(1992). Osteologisk rapport
- Lundwall E, 2004. Analyser av textilfynd från Sigtuna

Artiklar i Situne Dei - 2006-2010

- Situne Dei 2006. Henricson L G. Hålglas i Sigtuna 300-tal till 1900-tal
- Situne Dei 2006. Wikström A. Digitalisering av arkeologiska undersökningar i Sigtuna
- Situne Dei 2007. Kresten P. Senvikingatida fossilsamlare i kv. Trädgårdsmästaren i Sigtuna
- Situne Dei 2007. Pettersson B. Kammakeriets spridning på en tidigmedeltida stadsgård i Sigtuna
- Situne Dei 2007. Söderberg A & Gustafsson NB. Från prestigevarugjutning till myntning
- Situne Dei 2007. Tesch S. Tidigmedeltida sepulkralstenar i Sigtuna
- Situne Dei 2010. Jansson I. Danskt guldsmede i Sigtuna under tidig medeltid
- Situne Dei 2010. O'Meadhra U. Skisser i urnes- runstensstil på horn och ben
- Situne Dei 2010. Roslund M. Västanfläkt eller en stadig vind

Fasnycklar

- Fasnyckel tomt I-III
- Fasnyckel tomt IV-V

Fynddatabas

- Fyndlista: fas/material/fyndnummer
- Fyndlista: fyndnummer
- Fyndlista: material/sakord
- Trdgm, Access
- Trdgm, Excel
- Tabavgränsad, Text

Hus och anläggningar

- Anläggningstabell
- Hustabell
- Underlag för hustolkningar

Makt och människor i kungens Sigtuna – 1990

- Omslag
- 1. Innehåll och förord
- 2. Bakgrund och metod
- 3. Stad och stadsgård
- 4. Kulturkontakter och handel
- 5. Hantverkare i Sigtuna
- 6. Hem och flärd
- 7. Andligt liv och tro
- 8. Att läsa vidare och kungalängd

Planer faser och underfaser

Alla planer från fas 1 till fas 10

Profiler

- Nivåer och koordinater
- Profil 5 mot SV
- Profil 7 mot NO
- Profil 9 mot NO, renritad upp till 16 mN
- Profil 20 mot SV
- Profil 24 A-B mot NV
- Profil 24 B-C mot NO
- Profil 25 0-3 m, lagerlista saknas

Övrigt

- Foto- & bilddokumentation

